

pV
1

✓

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

1-3

1974

ANUL XXIV

1974

C U P R I N S U L

	Pag.
* * * Virtutea cumpătării — — — — —	3
DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII	
Pr. VASILE FRENȚIU: Preoția creștină — — — — —	6
BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII	
Diacon prof. SORIN COSMA: Principii teologice în slujirea vieții —	15
S T U D I I	
Pr. prof. dr. CORNELIU SIRBU: Iisus Hristos ca supremul profet —	19
Episcop dr. NICOLAE al Macariopolei: Prefinchipuiri euharistice. Caracterul și importanța lor — — — — —	29
Doctorand DOREL POGAN: Comuniunea Bisericii după chipul comuniunii treimice — — — — —	35
Diacon prof. SORIN COSMA: Idei moral-sociale în operele Sfinților Trei Ierarhi — — — — —	50
AL. CONSTANTINESCU, C. BUCȘAN: Clerici români în misiuni diplomatice (sec. XV—XVII) — — — — —	56
Prof. ATANASIE POPA: Cazanii la morți din 1689. Contribuții la bibliografia românească veche — — — — —	65
ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI CATEHETICE	
Pr. VASILE PETRICA: Somnul păcatului — — — — —	80
Prof. LATTERNER-STOFFEL: „Mărește suflete al meu pe Domnul” —	82
Pr. GAVRIL CERNĂUȚEANU: Conștiința prezenței lui Dumnezeu —	83
Pr. prof. ALEXANDRU MOISIU: Defăimarea — — — — —	86
U R M E D I N T R E C U T	
Prof. T. G. BULAT: Banatul în preocupările academicienilor români	90
Prot. ION B. MUREȘIANU: Contribuții bănățene la sporirea fondului de carte rară al Bibliotecii Academiei Române — — — —	97
Prot. dr. GHEORGHE LIȚIU: Cultura clerului român din Banat și Crișana în veacul al XIX-lea — — — — —	100
NICOLAE CORNEAN: Un vechi „lexicon” românesc în manuscris —	110
TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI	
Momente de importanță istorică. Vizite de lucru ale Președintelui Republicii Socialiste România. Sărbătorirea zilei recoltei. Sesiunea Marii Adunări Naționale. Activitatea Frontului Unității Socialiste. Conferința miniștrilor educației din țările europene membre ale UNESCO. Noi împliniri. Inaugurarea Teatrului Național. Tricentenarul Cantemir. Omagiu pentru academicianul Constantin Daicoviciu. Îmbold în cercetările folclorice. Noi descoperiri arheologice la Sarmisegetuza. Înaltă apreciere unei valoroase lucrări — — — — —	112
C R O N I C A B I S E R I C E A S C Ă	
Sesiuni ale celor mai înalte foruri bisericești. Datinile de Crăciun la parohiile ortodoxe române din străinătate. Patriarhia Antiohiei adoptă un nou statut. Congres internațional de drept canonic răsăritean.	

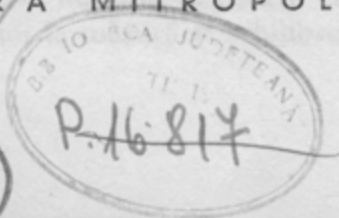
PV 1

MITROPOLIA BANATULUI

1-3

ANUL XXIV 1974

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE :

- Președinte :* I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului
P. S. VISARION, Episcopul Aradului
- Membri :* P. C. Pr. CONSTANTIN COMȘULEA, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului
P. C. Pr. EMIL ROMAN, consilier la Episcopia Aradului
C. Diacon SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș
- Redactor responsabil :* P. Cuv. Arhim. TIMOTEI SEVICIU, vicarul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului
- Redacția și Administrația:* Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Timișoara I, blv. Victoriei nr. 7.

VIRTUTEA CUMPĂTĂRII

Este un lucru firesc ca progresul neîntrerupt și multilateral al societății să fie impulsionat de calitățile, însușirile și virtuțile membrilor ei. Dragostea de muncă, încrederea în rezultatele acesteia, solidaritatea bunăvoința, entuziasmul, tenacitatea, abnegația, sînt cîteva doar dintre acelea care pot ilustra o contribuție substanțială la istoria marilor făriri.

Desigur există o ierarhie a acestora și fiecare ins poate face dovada uneia sau mai multora dintre ele. Ceea ce urmărim să evidențiem în aceste rînduri însă nu este întîietatea uneia față de alta, ci poate mai degrabă rostul împlinit atît în viața individului, cît și în a obștei. Și pentru a putea înțelege mai bine acest rost este de ajuns să oprim cercetarea noastră asupra uneia dintre virtuți în cîmpul însăși al actualității.

Cumpătarea, căci la ea dorim să facem referire, are într-adevăr un orizont larg de implicații, îngemănîndu-se cu moderația, sobrietatea, temperanța, înfrînarea, dreapta chibzuință... Este lesnicios a găsi locul și însemnătatea ei în șirul aleșelor însușiri spirituale, dacă se consideră îndreptățite cuvintele unui înțelept din vechime că „orice virtute este întemeiată pe măsură” (Seneca, Scrisori către Lucilius, LXVI). Morala definește cumpătarea ca fiind virtutea prin care omul pune cîvenita măsură în toate faptele vieții sale. În general se recunoaște cumpătării meritul de-a mijloci un autocontrol, o satisfacere rațională a cerințelor firești și de-a fi dovadă a maturității, a puterii de stăpînire de sine, a respectului față de sine însuși și față de alții (Fred Mahler, Cumpătarea, în: Dicționar de etică pentru tineret, București 1969, pp. 105-106).

Se poate observa că în tot ceea ce-l înconjură, ca și în însăși firea sa, omul găsește măsură. Și pentru că în mod direct cumpătarea impune a te gîndi la măsură și echilibru, nu e de prisos a reaminti afir-

mația unui alt înțelept din antichitate că însuși „omul e măsura tuturor lucrurilor” (Protagoras, ap. Plato, Theaetetus 178 B). Avînd stăpînire peste tot pămîntul (cfr. Geneză 1, 28) este potrivit ca omul să-și exercite această calitate cu măsură, în orice face urmărind întreținerea și prosperitatea vieții. O vorbă înțeleaptă spune iarăși că este o măsură în toate. Cumpătarea se numără printre virtuți tocmai pentru că se arată ca o dreaptă socotință în mijlocul îmbelșugării. De cumpătare adevărată deci dă dovadă nu cel ce nu folosește un bun din lipsă, ci acela care avîndul cu prisosință îi pune măsură în întrebuințare. Globul terestru este plin de bogății și în consecință omenirea însăși este cîștigată prin aceasta, totul depinzînd însă de o bună chivernisire care să îndestuleze și să ferească pe fiecare viețuitor. Aci rezidă mai ales rolul social al cumpătăriei – a economiei spre a avea toți cei de acum și din viitor.

Lumea se află de cîțiva ani confruntată cu ceea ce se numește „foamea de energie” sau cu primejduirea echilibrului dintre ceea ce pămîntul poate oferi ca resurse naturale energetice și cerințele crescînde ale omului de a-și realiza proiectele cele mai înaripate, roade ale geniului său. Se privește în mod normal, nu fără oarecare îngrijorare, diminuarea resurselor energetice epuizabile, tocmai în momentul cînd omenirea resimte necesități sporite de energie. Dar poate această scădere constitui un moment de stagnare, ori chiar și de regres pentru civilizația umană? Avertismentului „zegist” se poate răspunde nu cu pierderea cumpătului, ci prin virtutea cumpătăriei! Modalitatea lucrării acestei virtuți se află tocmai în grija contemporaneității pentru raționarea energiei, a gospodăririi acesteia cu maximum de eficiență, pentru a înlătura orice risipă și a permite menținerea și creșterea aportului ei la progresul economico-industrial. Cumpătarea ajută la dezvoltarea spiritului de vigilență și prevedere, ca din ceea ce omul are în stăpînire să facă părtășe generații de-a rîndul favorizînd totodată căutarea, găsirea și exploatarea unor resurse mondiale de energie.

Cu conștiința responsabilității pe această latură, conducerea țării noastre a adoptat hotărîrea de economisire necesară. În acest sens la 17 noiembrie 1973 a fost dat Decretul nr. 620/1973 cu privire la „măsurile de dezvoltare a bazei energetice și de folosire mai judicioasă a combustibililor și energiei”, devenit Legea nr. 140/1973. În toată țara apoi acțiuni conforme prevederilor legii au dovedit odată mai

mult gija întregului nostru popor pentru buna chivernisire a avutului său și le asemenea pentru rodnicia muncii sale.

Slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române stau alături de toți cetățenii patriei în împlinirea lucrării menite să asigure în continuare o dezvoltare rapidă și multilaterală. În tot ceea ce s-a întreprins în acest sens fiii Bisericii au văzut o îndatorire patriotică, izvorâtă din însăși practicarea unei virtuți ce totdeauna a constituit un imbold la altruism, solidaritate și urcuș pe scara valorilor umane.

PREOȚIA CREȘTINĂ

de: Preot VASILE FRENȚIU

Pentru sfințirea mădularelor Bisericii și dobândirea mântuirii Iisus Hristos Domnul a instituit ierarhia sau preoția. Ca Arhiereu veșnic (Evrei 7, 24), El a întemeiat o nouă preoție după rânduiala lui Melhisedec (Evrei 7, 11) desființind preoția leviților după rânduiala lui Aaron (Evrei 7, 11).

În acest scop Mîntuitorul Hristos și-a ales 12 Apostoli (Matei 10, 1 ; Marcu 3, 14 ; Luca 6, 13) pe care i-a „chemat” (Luca 6, 13 ; Matei 10, 1). După aceea a ales 70 de ucenici și i-a trimis cîte doi înaintea feții Sale (Luca 10, 1—24).

Singuri Apostolii au fost numiți „sarea pămîntului” (Matei 5, 13—16), în înțeles de organe deținătoare ale harului divin și „lumina lumii” prin învățătura pe care o vor propovădui și prin pilda vieții lor. Tot acestora Iisus le-a spus : „Vouă vi s-a dat a cunoaște tainele împărăției cerurilor, iar aceloră (auditorilor Săi) nu li s-a dat” (Matei 13, 11). Biserica este zidită pe temelia lor, piatra din capul unghiului fiind Iisus Hristos (Efensi 2, 20). Apostolii și prin ei desigur și urmașii lor, episcopii, dețin cheile împărăției cerului. „Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui. Și-ți voi da ție cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pămînt va fi legat și în cer, și orice vei dezlega pe pămînt va fi dezlegat și în cer” (Matei 16, 18—19). Aceleași chei ale împărăției cerurilor cu puterea de a lega și dezlega, le-a dat tuturor Apostolilor (Matei 18, 18 ; Ioan 20, 23). Cheile împărăției cerurilor deci sînt date în mîinile Apostolilor și în ale urmașilor lor. Acestora le-a spus : „Cine vă ascultă pe voi pe Mine mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă și de Cel ce M-a trimis pe Mine (Luca 10, 16 ; Matei 10, 40). Iar altcînd : „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, și Eu vă trimit pe voi” (Ioan 20, 21).

Sub acest aspect, ca deținătoare a cheilor împărăției cerurilor, ierarhia se numește Biserică. „De nu va asculta de unul sau doi, spune-l Bisericii (Matei 18, 17—18), adică ierarhiei, conducătorilor Bisericii (II Tesaloniceni 3, 14). Apostolul Pavel este acela care exclude și reprimește păcătosul din Corint. Credincioșii numai execută porunca lui (vezi I Corinteni 5, 2—5 ; II Tesaloniceni 3, 14). Acolo unde nu există ierarhie de origine apostolică și cu continuitate apostolică, nu există Biserică. Pentru că Duhul Sfînt care conduce Biserica și sfințește pe credincioși nu

s-a sălășluit undeva în cer de pildă, ci exclusiv în Apostoli, sub chipul limbilor de foc (Faptele Apostolilor 2, 1—4) după cum le și fusese făgăduit (Ioan 14, 16—17; 16, 13; Faptele Apostolilor 1, 5 și 8). Transimterea puterii spirituale urmașilor Sfinților Apostoli, decurge din cuvintele Mintuitorului: „Iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului” (Matei 28, 20); știut fiind că Apostolii sînt și ei muritori, se înțelege că doar prin urmașii lor va fi cu ei pînă la sfîrșitul veacului. Tot la fel și în privința Sfîntului Duh, acesta rămîne în veac în Biserică numai prin urmașii Apostolilor (Ioan 14, 16) întrucît Apostolii fiind muritori, Sfîntul Duh nu poate fi cu ei în veac.

Pentru rolul ce îl are ierarhia în Biserică și în mîntuirea credincioșilor, Iisus Hristos Domnul a rînduit pe unii apostoli, pe alții proroci, pe alții păstori și învățători, spre desăvîrșirea „sfinților”, la lucrul slujirii, la zidirea trupului lui Hristos (Biserica), pînă vom ajunge la unitatea credinței și a cunoștinței Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura deplinătății lui Hristos (Efeseni 4, 11—14; I Corinteni 12, 28—30; Romani 12, 6—8; I Petru 4, 10—11).

Potrivit întreprinderii activității a Mintuitorului Hristos de învățător, arhieru și păstor, Sfinții Apostoli la rîndul lor au avut și desfășurat o întreprindere activitate.

1. *Propovăduitori ai Evangheliei lui Hristos.* Mintuitorul Hristos timp de trei ani cît a ținut activitatea Sa de propovăduire, a fost însoțit de Sfinții Apostoli cărora le tilcuia în mod deosebit pildele ce le rostea (Matei 13, 36—43), le da sfaturi și învățături (Matei 20, 20—22). Exclusiv pe Apostoli i-a trimis la propovăduirea Evangheliei (Matei 10, 1—7; 28, 19; Marcu 3, 14; 16, 15—20; Faptele Apostolilor 14, 7; 15, 7; Romani 1, 15; 15, 19; II Corinteni 5, 19; Efeseni 6, 19; I Tesaloniceni 1, 2—4). Ei au fost trimiși să propovăduiască mai întîi iudeilor (Matei 10, 5—6; Luca 24, 47; Faptele Apostolilor 11, 19; 13, 26 și 46), apoi către toate neamurile (Matei 28, 19; Marcu 16, 15; Luca 24, 47; Faptele Apostolilor 4, 9, 15; 19, 10; 26, 17; 22, 21; Romani 10, 18; Galateni 1, 16; 2, 2; Efeseni 3, 8; Coloseni 1, 6; II Timotei 1, 11).

Apostolii L-au însoțit pe Mintuitorul tot timpul propovăduirii, începînd cu botezul lui Ioan pînă în ziua în care S-a înălțat la cer (Faptele Apostolilor 1, 21—22) fiind și martori ai învierii Lui (Faptele Apostolilor 1, 3 și 22 etc.), care li s-a arătat timp de 40 de zile învățîndu-i lucrurile privitoare la împărăția lui Dumnezeu (Faptele Apostolilor 1, 3).

2. *Săvîrșitori ai Sfîntelor Taine.* În centrul activității Sfinților Apostoli stă acțiunea de sfințire, ca mijlocitori ai harului divin peste turma încredințată spre păstorie. Insuși Mintuitorul Hristos a fost săvîrșitorul primei liturghii la Cina de taină, numită în Noul Testament slujba frîngerii pîinii sau Cina Domnului. Cu această ocazie le-a dat poruncă s-o săvîrșescă pentru sfințirea credincioșilor pînă la a doua venire (Matei 26, 26—29; Marcu 14, 22; Luca 22, 10; I Corinteni 11, 23—25): „Să faceți lucrul acesta spre pomenirea Mea” (Luca 22, 19). Iar Sf. Apostol Pavel scrie: „Căci eu de la Domnul am primit ceea ce v-am dat vouă... că de cîte ori

veți minca această piine și veți bea acest pahar, moartea Domnului vestiți până cînd va veni" (I Corinteni 11, 23 și 26). Apostolii exclusiv aveau îndreptățirea de a boteza (Matei 28, 19; Marcu 16, 16; Faptele Apostolilor 2, 38—39; 16, 16), de a săvîrși Taina Sf. Mir (Faptele Apostolilor 8, 14—17), de a spovedi sau mărturisi (Ioan 20, 23) etc. Pentru aceasta Sf. Apostol Pavel scrie corintenilor : „Așa să ne socotească pe noi fiecare om ca iconomi (administratori) ai tainelor lui Dumnezeu (I Corinteni 4, 1).

3. *Păstori și conducători ai turmei.* Iisus Hristos, Păstorul cel bun (Ioan 10, 11) n-a lăsat oile Sale în voia sorții, ci a orînduit pe Sfinții Apostoli păstori (Ioan 21, 15—17). „Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă; iar cel ce se leapădă de Mine, se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine (Luca 10, 16). Sf. Apostol Pavel își exercită dreptul de a pedepsi (I Corinteni 5; II Corinteni 10, 6; 13, 2—10).

I. ARHIERIA SAU EPISCOPATUL

Apostolii au primit darul Sfintului Duh în ziua Cincizecimii, după cum citim : „Cînd a sosit ziua Cincizecimii, erau toți Apostolii la un loc împreună. Și din cer, fără de veste s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vînt ce vine repede și a umplut toată casa unde ședeau. Și li s-a arătat, împărțite, limbi de foc și au șezut pe fiecare din ei. Și s-au umplut toți de Duhul Sfînt" (Faptele Apostolilor 2, 1—4).

Apostolii au transmis acest dar al Duhului Sfînt sau al Preoției, urmașilor lor, episcopilor și preoților. Dacă cercetăm cu luare aminte cartea Faptele Apostolilor, observăm că ucenicii Domnului în tot locul unde se întemeia o comunitate creștină, hirotoneau preoți, după cum citim : „Pavel și Barnaba, făcînd mulți ucenici... hirotonindu-le preoți în fiecare biserică, rugîndu-se cu postiri, i-au încredințat pe ei Domnului în care crezuseră" (Faptele Apostolilor 14, 23). Cînd comunitățile sau bisericile creștine s-au înmulțit, peste mai multe biserici a unor regiuni, au pus episcopi, care au fost urmașii Sfinților Apostoli. Astfel Sf. Apostol Pavel a hirotonit pe ucenicul său Timotei episcop de Efes, căruia îi scria : „Te îndemn să ții aprins harul lui Dumnezeu care este în tine, prin punerea mîinilor sale" (I Timotei 1, 6). Iar cu altă ocazie îi scrie : „Nu fii nepăsător față de harul care este întru tine, care ți s-a dat prin prorocie, cu punerea mîinilor preoției" (I Timotei 4, 14). Faptul că în acest loc spune că a primit darul arhieriei prin punerea mîinilor „preoției" nu contrazice locul citat mai sus. În cartea Faptelor Apostolilor și în epistolele pauline, adeseori termenii episcop și preot se folosesc unul în locul altuia și invers, fără ca atribuțiile preotului să se confunde cu ale episcopului.

Că Timotei a fost episcop se observă din atribuțiile și sarcinile ce i s-au încredințat. Așa Sf. Apostol Pavel îi dă instrucțiuni cum trebuie să fie episcopul și familia acestuia (I Timotei 3, 1—7), diaconii (I Timotei 3, 8—13) și preoții (I Timotei 5, 17) precum și porunca : „Să nu-ți pui prea degrabă mîinile peste nimeni, nici nu te face părtaş la păcatele altora"

(I Timotei 5, 22). Din sarcinile date se vede lămurit că el era conducătorul Bisericii din Efes, din care spicuim : „Te-am rugat la plecarea mea în Macedonia să rămii în Efes ca să poruncești unora și să nu învețe pe alții altă învățătură... (I Timotei 1, 3). Fii cu luare aminte asupra ta însuși și asupra învățăturii pe care o dai altora ; stăruiește în aceste lucruri căci dacă vei face așa, te vei mîntui pe tine însuși și pe aceia care te ascultă... (I Timotei 4, 16). Propovăduiește Cuvîntul, stăruiește asupra lui cu timp și fără timp, muștră, ceartă, îndeamnă, cu toată înțelepciunea, căci va veni o vreme cînd nu vor mai suferi învățătura sănătoasă, ci dornici să-și desfăteze auzul își vor grămădi învățători după pofta lor și își vor întoarce auzul de la adevăr și se vor abate către basme. Tu fii treaz în toate, suferă răul, fă lucrul de evanghelist, slujba ta fă-o deplin” (II Timotei 4, 2—5).

Tot așa ucenicul său Tit este așezat episcop în Creta căruia îi scrie : „Pentru aceea te-am lăsat în Creta ca să îndreptezi cele ce mai lipsesc și să așezi preoți prin cetăți, precum ți-am rînduit. De este cineva fără prihană, bărbat al unei femei, avînd fii credincioși... căci se cuvine episcopului să fie fără prihană, ca un iconom al lui Dumnezeu... ținîndu-se de cuvîntul cel credincios al învățăturii, ca să fie destoinic și să îndemne la învățătura cea sănătoasă și să mustre pe cei potrivnici” (Tit 1, 5—9).

Timotei și Tit au hirotonit episcopi (I Timotei 3, 1—10 ; Tit 1, 7—9), preoți (I Timotei 5, 18 și 22 ; Tit 1, 5), diaconi (I Timotei 3, 8).

Din toate aceste locuri citate se poate constata că darul Sfîntului Duh s-a transmis de la Apostoli la episcopi și preoți. Așa Sf. Apostol Pavel a primit darul preoției de la episcopii Niger, Luciu Cirineul și Manain (Faptele Apostolilor 13, 1—3). El apoi l-a transmis ucenicilor săi Timotei și Tit, prin punerea mîinilor (II Timotei 1, 6 ; Tit 1, 5). Aceștia la rîndul lor l-au transmis altor episcopi și preoți pe care i-au hirotonit și i-au așezat prin cetăți și comunități creștine. Din toate acestea se desprinde clar învățătura că darul arhieriei și preoției se transmite direct de la Apostoli, la urmașii acestora, pînă la noi. Numai în acele Biserici este preoție adevărată, care posedă harul Duhului Sfînt de la Apostoli, transmis prin urmașii lor, pînă la noi, fără întrerupere.

Pentru misiunea lor înaltă de trimiși ai lui Hristos, episcopii au fost numiți „îngerii Bisericilor” (vezi Apocalipsa 1, 20 ; 2, 1 ; 3, 1 etc.). „Taina celor șapte stele pe care le-ai văzut în mîna dreaptă a Mea” (Apocalipsa 1, 16) și a celor „șapte sfeșnice de aur” este : cele șapte stele sînt îngerii celor șapte Biserici și cele șapte sfeșnice sînt șapte Biserici (Apocalipsa 1, 20).

Tot slujire de episcop a avut și Iacob, fratele Domnului (Faptele Apostolilor 12, 17 ; 15, 14—21 ; 21, 18 ; Galateni 1, 19). Sf. Apostol Pavel adresează epistola sa către filipeni „tuturor sfinților (creștinilor) care sînt în Filipi împreună cu episcopii și diaconii” (Filipeni 1, 1). În Efes unde păstrea episcopul Timotei (I Timotei 1, 3) Sf. Apostol Pavel cheamă la Mile: la o consfătuire pe preoții și episcopii de acolo (Faptele Apostolilor 20, 17 și 28—32) care erau destul de mulți.

Potrivit întreprinderii slujirii a Apostolilor, și urmașii lor episcopii au avut o întreprindere slujire :

1) de a predica cuvântul Evangheliei. Episcopul trebuie să fie în stare să învețe pe alții (I Timotei 3, 2), să fie cu luare aminte la învățătura pe care o dă altora (I Timotei 4, 10), să propovăduiască cuvântul cu vreme și fără vreme (II Timotei 4, 2), să se țină de cuvântul adevărat, care este potrivit cu învățătura, pentru ca să fie în stare să îndemne la învățătura cea sănătoasă (Tit 1, 9) ;

2) de a fi liturghisitori. Episcopii sînt economi ai lui Dumnezeu (Tit 1, 7), adică administratori ai tainelor lui Dumnezeu (I Corinteni 4, 1) ca și Sfinții Apostoli. Ei sfințesc orice obiecte și lucruri prin cuvînt și prin rugăciune (I Timotei 4, 4—5) ;

3) de a fi conducători și păstori ai turmei și ai Bisericii. Sf. Apostol Pavel poruncește episcopilor : „Drept aceea luați aminte de voi înșivă și de toată turma peste care Duhul Sfînt v-a pus pe voi episcopi ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu... căci eu știu că după plecarea mea vor intra între voi lupi îngrozitori care nu vor cruța turma. Și dintre voi înșivă se vor scula bărbați, grăind învățături rătălmăcite ca să tragă pe ucenici după ei” (Faptele Apostolilor 20, 28—30 ; Evrei 13, 17).

II. SLUIREA PREOTIEASCĂ

Pe lingă episcopi și diaconi în Noul Testament întîlnim o demnitate bisericească intermediară anume a preoției. Pe vremea Sfinților Apostoli, care dețineau slujba de episcopi, exista un sfat al preoților care li ajutau în cîrmuirea și conducerea Bisericii și luau parte la hotărîri împreună cu ei. Așa în cartea Faptele Apostolilor, la sinodul apostolic din anul 50 alături de Apostoli participă și preoți, după cum citim : „Apostolii și preoții s-au adunat ca să cerceteze...” (15, 6). Hotărîrea la sinod se dă în numele Apostolilor și a preoților : „Atunci Apostolii și preoții cu întreaga Biserică au hotărît...” (Faptele Apostolilor 15, 22). Scrisoarea adresată către creștinii din Antiohia, Siria și Cilicia este redactată în numele Apostolilor și a preoților (Faptele Apostolilor 15, 23) : „Apostolii, preoții și frații, către frații dintre neamuri”. Sf. Apostol Pavel învăța pe creștini, cînd trecea prin cetăți, „să păzească hotărîrile Apostolilor și preoților din Ierusalim” (Faptele Apostolilor 16, 4). Din Milet a trimis la Efes să cheme la sine pe „preoții Bisericii” (Faptele Apostolilor 20, 17). Ajungînd la Ierusalim face un raport despre activitatea sa misionară în fața episcopului Iacov și a preoților din Ierusalim (Faptele Apostolilor 21, 17—19). Preoții din Ierusalim primesc colecta de ajutoare trimisă prin Saul și Barnaba (Faptele Apostolilor 11, 39). Sf. Apostol Pavel hirotonește preot pentru fiecare Biserică (Faptele Apostolilor 14, 23).

Episcopii și preoții au frecventat școala timp de trei ani în Efes la Sf. Apostol Pavel (Faptele Apostolilor 20, 31). La fel Sf. Apostol Pavel l-a învățat și pe Timotei scriîndu-i : „Ține dreptarul cuvintelor sănătoase pe care le-ai auzit de la mine...” (II Timotei 1, 13) și „cele ce ai

auzit de la mine, cu mulți martori de față, le încredințează la oameni credincioși (să-i învețe la rindul lor și cei) care vor fi destoinici să învețe și pe alții" (II Timotei 2, 2).

Preoții sînt supuși episcopilor, după cum rezultă din poruncile date lui Timotei de către Sf. Apostol Pavel (I Timotei 5, 17—19).

Preoții au și ei o întreită misiune, anume de a fi :

1) *învățători*. Sf. Apostol Pavel dă poruncă lui Timotei : „Preoții care își țin bine diregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se ostensc cu cuvîntul și învățătura (I Timotei 5, 17) ;

2) *liturghisitori*. Preoții au îndreptățirea de a săvîrși sfintele taine. Sf. Apostol Iacov scrie : „Este cineva bolnav între voi ? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn, în numele Domnului. Și rugăciunea făcută cu credință va mîntui pe cel bolnav și Domnul îl va ridica și de va fi făcut păcate se vor ierte lui” (Iacov 5, 14—15).

„Mărturisiți-vă unul altuia păcatele și vă rugați unul pentru altul ca să vă vindecați, că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului” (Iacov 5, 16). Cine sînt „unul” și „altul” ? După regulile de interpretare a ermineuticii, orice loc trebuie interpretat în legătură strînsă cu întreaga pericopă (vezi II Petru 1, 20). Unul se referă la cel bolnav (v. 14) iar altuia la preoții chemați la bolnavi, înțelesul versetului fiind : mărturisiți-vă unii (bolnavii) altora (preoților chemați) păcatele și vă rugați unii pentru alții ;

3) *păstori și conducători ai turmei*. Cuvîntul turmă presupune numai-decît și păstor. Iisus Hristos este Marele Păstor (I Petru 5, 4) iar Apostolii, episcopii și preoții sînt păstori. „Pe preoții cei dintre voi — scrie Sf. Apostol Petru (I Petru 5, 1—2) — îi rog ca unul ce sînt împreună preot și martor al patimilor lui Hristos... Păstoriți turma lui Dumnezeu dată în paza voastră, cercetîndu-o nu cu silnicie... ci din dragoste... iar cînd se va arăta Mai-marele Păstorilor, veți lua cununa cea neveștejită a măriri” (I Petru 5, 1—4). Tot așa Sf. Apostol Pavel scrie lui Timotei : „Preoții care cîrmuiesc bine să fie învredniciți cu îndoită cinste...” (I Timotei 5, 17).

Turma la rîndul ei are obligația de a asculta și de a se supune preoților, ca unor păstori : „Tot așa și voi fiilor duhovnicești supuneți-vă preoților, scrie Sf. Apostol Petru” (I Petru 5, 5). „Ascultați pe conducătorii voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre, avînd să dea de ele seamă, ca să facă aceasta cu bucurie și nu suspinînd, lucru care n-ar fi spre folosul vostru” (Evrei 13, 17). Încă în Vechiul Testament mai se poruncește ca cel care din mîndrie nu va asculta de preotul pus acolo ca să slujească Domnului... acela să fie pedepsit cu moartea” (Deuteronomul 17, 12).

III. TREAPTA DIACONIEI

Treapta cea mai de jos a ierarhiei este a diaconatului. Diaconii au fost instituți de către Sf. Apostoli, prin punerea mîinilor. „Cei doispre-

zece (Apostoli) au adunat mulțimea ucenicilor și le-a zis : „...alegeți dintre voi șapte bărbați vorbiți de bine, plini de Duhul Sfânt și de înțelepciune, pe care noi (Apostolii) să-i rindim la această slujbă” (Faptele Apostolilor 6, 3—4). „Alegând șapte bărbați plini de credință i-au pus înaintea Apostolilor și rugându-se și-au pus miinile peste ei” (Faptele Apostolilor 6, 6). Diaconii au fost slujitori ai Apostolilor, episcopilor și preoților. Arhidiaconul Ștefan a propovăduit cuvântul Evangheliei (Faptele Apostolilor 6, 10). Diaconul Filip a botezat pe famenul din Etiopia (Faptele Apostolilor 8, 38). Despre felul cum trebuie să fie diaconii, vorbește și Sf. Apostol Pavel (I Timotei 3, 8 și 12). Despre tagma diaconilor amintește același Sfânt Apostol în Epistola către filipeni (1, 1).

Preoții și episcopii se îmbracă în veșminte sfinte (Ieșirea 29, 5—6 ; 28, 2—4 ; Zaharia 6, 11 ; Apocalipsa 4, 4). Sf. Apostol Pavel cere lui Timotei să-i aducă felonul și cărțile de piele (II Timotei 4, 13).

Uzурparea preoției a fost pedepsită și în Noul Testament nu numai în Vechiul Testament. Sf. Apostol Petru pedepsește pe Simon Magul care voia să primească darul preoției pentru bani (Faptele Apostolilor 8, 18—24). Sf. Apostol Iacov sfătuiește și el : „Nu fiți mulți învățători, frații mei, știind că mai mare judecată vom lua” (Iacov 3, 1).

Preoții au dreptul de a fi remunerați de către credincioși. „Cine merge la război pe cheltuiala sa ? Întreabă Sf. Apostol Pavel. Cine sădește o vie și din rodul ei nu mănincă ? Cine paște o turmă și nu mănincă din laptele turmii ? Lucrurile acestea le spun după felul oamenilor ? Nu le spune și legea ? Căci în legea lui Moise este scris : Să nu legi gura bouului care treeră. Oare de boi se îngrijește Dumnezeu ? ... căci pentru noi s-a scris : Cel ce ară, trebuie să are cu nădejde, și cel ce treeră cu nădejdea că va avea și el parte de roade. Dacă noi am semănat la voi cele duhovnicești, este oare mare lucru dacă noi vom secera cele pămîntești ale voastre ? Dacă alții se bucură de acest drept asupra voastră, oare nu cu atît mai mult noi ? ... Au nu știți că cei ce săvîrșesc cele sfinte, mănincă de la templu, și cei ce slujesc altarului au parte de la altar ? Tot așa a poruncit și Domnul celor ce propovăduiesc Evanghelia ca să trăiască din Evanghelie” (I Corinteni 9, 7—14). „Alte Biserici am prădat, luînd plată ca să vă slujesc pe voi și în lipsă aflîndu-mă, n-am fost sarcină nimănui. Căci lipsa mea au împlinit-o frații din Macedonia...” (I Corinteni 11, 8—9).

Însuși Mintuitorul Hristos a spus : „Vrednic este lucrătorul de plata sa” (Luca, 10, 4—7 ; Matei 10, 9—14).

Sf. Apostol Pavel mai dă poruncă galatenilor scriînd : „Cel care primește cuvîntul învățurii, să facă parte învățătorului său din toate bunurile” (Galateni 6, 6).

Întrucît apoi preoții, ca săvîrșitori a sfintelor taine, și mai ales a botezului, numită nașterea a doua (Ioan 3, 3—5) renasc sufletește prin baia harului, pe credincioșii lor, aceștia sînt socotiți părinți duhovnicești. Faptul că sînt numiți părinți, nu contrazice locul din Noul Testament unde Mintuitorul oprește a ne numi părinți (Matei 23, 8—10).

Dacă am interpreta acest loc în sensul ca să nu numim aici pe pământ pe nimeni tată sau părinte, căci „Unul este Tatăl vostru care este în cer” (Matei 23, 9), atunci Domnul nostru Iisus Hristos este primul care calcă și contravine acestei porunci, întrucât El este acela care a numit pe Avraam „Părinte” (vezi Luca 16, 24—30). La fel Sf. Apostol Pavel îl numește pe Avram : „Părintele nostru înaintea lui Dumnezeu” (Romani 4, 17—18). Dacă însă cercetăm mai atent sensul noțiunii „tată” sau „părinte”, atunci vom constata că între aceste două locuri nu este nici o contradicție. Astfel în toate locurile unde Iisus Hristos oprește a numi pe cineva tată sau părinte pe pământ, se referă exclusiv la Tatăl ceresc, după cum El însuși explică : „Că Unul este Tatăl nostru, Acela este în ceruri” (Matei 23, 9). Tot astfel în rugăciunea Tatăl nostru (Matei 6, 9) este vorba de Dumnezeu Tatăl Creatorul, întâia persoană a Sfintei Treimi. La Acesta se referă Mîntuitorul cînd spune : „Te laud Tată al cerului” (Matei 11, 25). Noi însă mai folosim cuvintele tată sau părinte și în sens duhovnicesc. Astfel Sf. Apostol Pavel numește pe Timotei „copilul meu prea iubit” (II Timotei 1, 2) sau „adevăratul meu copil în credință” (I Timotei 1, 2) și la fel pe Tit (Tit 1, 4). Pe Onisim îl numește „copilul meu pe care l-am născut” (Dilimon 1, 10). Înțelesul cuvîntului „copil” este acela de copil duhovnicesc, în care caz Sf. Apostol Pavel este părinte sau tată duhovnicesc.

În acest înțeles scrie Sf. Apostol Pavel și corintenilor : „Vă dojenesc ca pe niște copii ai mei prea iubiți ; căci de-ați avea zece mii de învățători în Hristos, totuși nu aveți mulți părinți, căci eu v-am născut prin Evanghelia în Iisus Hristos (I Corinteni 4, 14—15). Tot el scrie tesalonicenilor : „Ca un părinte pe copiii săi, precum știți, așa v-am rugat și mingiat” (I Tesaloniceni 1, 3, 11). La fel scrie și galatenilor : „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, pînă ce Hristos va lua iarăși chip în voi” (Galateni 4, 12). În înțelesul acesta de părinte sau tată duhovnicesc nu numai că este îngăduit, ci dimpotrivă, în acest sens se folosește acest cuvînt în mai multe locuri ale Scripturii. Așa bunăoară Elisei l-a numit pe Ilie „părinte” (IV Regi 2, 12). Regele Ioan la fel îl agrăiește pe Elisei „părinte, părinte” (IV Regi 13, 19).

Sf. Arhidiacon Ștefan se adresează sinedrului care-l judeca și care era prezidat de marele arhiereu : „Bărbați, frați și părinți” (Faptele Apostolilor 7, 2). La fel aceluiași sinedriu i s-a adresat și Sf. Apostol Pavel : „Bărbați, frați și părinți” (Faptele Apostolilor 22, 1). Sf. Apostol Ioan se adresează și el în epistola sa : „Vă scriu părinților” (I Ioan 2, 2, 13 și 14).

Din toate aceste locuri se vede lămurit că începînd cu Iisus Hristos și terminînd cu Sf. Apostoli, în scrierile și cuvînarile lor folosesc cuvîntul „tată” sau „părinte” și „copii duhovnicești”, iar în Epistola Sf. Apostol Ioan (I Ioan 2, 13—14) expresiile de „părinte” și „copii trupești”.

Din cele expuse pînă aici rezultă lămurit că ierarhia deține o funcție însemnată în organismul Trupului tainic al lui Hristos care este Biserica. În adevăratul înțeles, Biserica adevărată este numai acolo unde există ierarhie cu continuitate apostolică, pentru că ierarhia este organul prin

care Duhul Sfint se revarsă în mădulele Trupului tainic al lui Hristos. Ierarhia, după învățătura Sf. Apostol Pavel, face legătura între Capul-Hristos și între trup-Biserica, ea fiind încheietura dintre cap și trup (Coloseni 2, 19 și Efeseni 4, 11), spre desăvârșirea sfinților, la lucrul slujirii, pentru zidirea trupului lui Hristos (Efeseni 4, 11—13).

Dat fiind faptul că Duhul Sfint în ziua Cincizecimii s-a sălășluit exclusiv în Apostoli, iar aceștia la rîndul lor L-au transmis prin punerea mîinilor urmașilor lor, episcopii și preoții, ierarhia este aceea care împărtășește pe Sfîntul Duh acelor care doresc să devină mădule ale Trupului lui Hristos, adică ale Bisericii, pentru că „toți cîți într-un Duh ne-am botezat... ca să fim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, și toți la un singur Duh ne-am adăpat” (I Corinteni 12, 13).

PRINCIPII TEOLOGICE ÎN SLUJBA VIEȚII

de: Diacon prof. SORIN COSMA

Biserica Ortodoxă, împlinirea mesajului evanghelic al mântuirii celor ce cred și se împărtășesc cu harul mântuitor izvorât din jertfa și învierea Mântuitorului își îndeplinește misiunea ei prin susținerea vieții în lume, a unei vieți care înseamnă dezvoltare creatoare spre bine, având ca obiect binele și cultivându-l în viața credincioșilor. Ca urmare, Biserica nu poate rămâne indiferentă față de realitățile înconjurătoare. Ea este organismul viu al celor ce cred, care fac parte din lume și care își vreau viața coordonată de principiile dezvoltării și progresului, care acționează — așa cum spunea un Sfânt Părinte — ca armele să fie distruse prin cuvânt și nu oamenii prin arme. Dar întrucât problema păcii, de pildă, legată de dezvoltarea vieții implică suveranitatea, independența și colaborarea armonioasă a statelor, ca și dreptul lor de afirmare liberă, credincioșii nu pot rămâne indiferenți față de realitățile existente, care angajează popoarele, oamenii și implicit pe ei ca cetățeni. În acest context putem arăta că adevărații credincioși, mesageri ai Evangheliei, sînt bucuroși de încheierea păcii în Vietnam, vor fi alături de acțiunile Conducerii țării noastre pentru o lume mai dreaptă și mai bună, pentru reglementarea pe cale pașnică a diferendelor din Orientul Apropiat, pentru securitate și pace în Europa, pentru destinderea în lume. Acțiunile Conducerii noastre de Stat reprezintă însăși voința întregului popor, încît susținerea păcii pe pămînt implică dezvoltarea vieții la care aderă cu toată convingerea credincioșii noștri ca cetățeni ai patriei.

Activitatea Bisericii Ortodoxe Române prin reprezentanții ei, în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Conferinței Bisericilor Europene, Conferinței Creștine pentru Pace, prin vizitele făcute sau primite de Prea Fericitul Patriarh Justinian și membri ai Sfîntului Sinod se desfășoară în același sens al apărării și promovării valorilor vieții. În cadrul idealului comun de dăruire pentru bunăstarea și fericirea omului, Biserica Ortodoxă Română așa numita problemă a „secularismului” nu își are nici o explicație, întrucît atunci cînd credincioșii Bisericii noastre își valorifică creator talentul slujind viața și idealurile de bine ale omului, îndeplinesc mesajul evanghelic al dăruirii pentru semen.

Cîteva reflexii teologice ne ajută să înțelegem mai bine acest fapt.

Teologia intuiește divinitatea în relație directă cu creatura, cu viața, cu destinul pus la temelia vieții, fapt ce dă vieții un dinamism de ascensiune neîncetată spre bine. În acest context ne apar foarte clare cuvintele Mîntuitorului, care evidențiază faptul că cea mai mare poruncă din Lege este să „iubești pe Dumnezeu...”, iar a doua, să iubești pe aproapele ca pe tine însuși” (Matei 22, 27—38). De aici reiese că mîntuirea se obține prin legătura de iubire cu Dumnezeu, dar această legătură nu se poate înfăptui decît prin dragostea neconținută arătată aproapelui, fiindcă „dacă zice cineva : iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, este mincinos, pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care-l vede, nu poate să iubească pe Dumnezeu pe care nu-l vede. Și această poruncă avem de la el : cine iubește pe Dumnezeu, iubește și pe fratele său” (I Ioan 4, 20—21).

Legătura de iubire cu Dumnezeu este mobilul și expresia iubirii față de orice om, iar iubirea față de aproapele este imperativul și forma de realizare a iubirii față de Dumnezeu, după cum însuși cuvîntul revelat ne învață : „Pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut vreodată ; dar de ne iubim unul pe altul, Dumnezeu rămîne în noi și dragostea lui în noi este desăvîrșită” (I Ioan 4, 12). În conformitate cu această poruncă divină, teologia avînd ca obiect cunoașterea lui Dumnezeu, poate realiza desăvîrșit acest obiectiv numai dacă se străduiește să adîncească și să trăiască adevărul că Dumnezeu poate fi cunoscut numai prin corelație cu viața semenului, cu aspirațiile semenului, pe care iubindu-l sincer și dezinteresat, realizezi comuniunea de iubire cu Dumnezeu, ca și cu un părinte preaiubit, care pe toți îi iubește la fel și care vrea ca iubirea Lui să fie o legătură prin care toți să trăiască ca frați. Teologia primește în felul acesta un caracter practic, manifestîndu-se nu numai ca un sistem de cunoaștere a lui Dumnezeu, cît mai mult, proiectează cunoașterea lui Dumnezeu pe un fond real, identic cu viața, cu acțiunea menită să susțină viața, slujind interesele vieții, ale vieții de bine, ale vieții plene, în plin avînt spre desăvîrșire, spre fericire...

Încercînd o dezbatere a problemei în contextul învățăturii creștine, fără a intra în discuții teoretice, ci rămîinînd la principiile de bază ale adevărului descoperit de Dumnezeu, vom remarca fără prea mare greutate că adevărata teologie se grefează pe un plan practic, al mîntuirii, ea fiind expresia iubirii lui Dumnezeu prin iubirea arătată semenului, vieții lui, creaturii în general.

După cum se știe, creația lui Dumnezeu este o operă de iubire, care în esența ei constă în aducerea din neființă la ființă a tot ceea ce există. Omul a fost creat din viața divină (Geneza 2, 7) și pentru viață. Intervenția păcatului însă a adus moartea (Romani 6, 23). Cu toate acestea, Dumnezeu îndeamnă pe om să aleagă viața : „Astăzi ți-am pus în față viața și moartea : alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi” (Deuteronom 30, 29). Opera răscumpărătoare a Mîntuitorului ca restabilire a firii și a împăcării cu Dumnezeu, are ca obiect viața, „ca oile să aibe viață și încă viață din belșug” (Ioan 10, 20). Mărturie în acest sens este faptul că în aproape toate vindecările pe care le săvîrșește, Iisus repunînd viața sufletească în echilibrul ei normal, dă un plus de bucurie acesteia, creîndu-se posibilitatea

de a exista așa cum a lăsat-o Creatorul. Face acest lucru în foarte multe cazuri, ștergînd păcatul, adică cauza destrămării vieții. Iisus anulează însă definitiv păcatul și moartea prin moartea și învierea Sa. Anulînd moartea, murînd ca Unul ce nu avea păcat, Iisus vine cu un argument determinant în favoarea vieții, prin înviere, cînd stabilitatea vieții primește un sens infinit, definînd o viață plenară, fără sfîrșit. Așadar, jertfa Mîntuitorului privită ca act soteriologic este în esența ei un act de slujire a vieții, fiindcă ea se leagă organic de înviere, care nu este altceva decît biruința vieții asupra morții, biruința vieții triumfătoare dominată de coordonatele bine-lui. Acest fapt demonstrează că Iisus dă sens vieții, anulînd moartea și slujînd vieții, după însăși cuvintele Sale : „Fiul Omului nu a venit să i se slujească, ci să slujească El și să-și dea sufletul răscumpărare pentru mulți” (Marcu 10, 45).

Se pune problema : cum slujesc creștinii viața, urmînd pilda vieții Mîntuitorului, fiindcă ei sînt „datori, precum a umblat El și ei să umble” (I Ioan 2, 6).

Creștinii alcătuiesc Biserica, Trupul tainic al Domnului, căreia Capul este Hristos, iar ei îi sînt mădulele (Efeseni 5, 23 ; I Corinteni 12, 12—27). Biserica este locul revărsării harului înnoitor al vieții, care schimbă în bine pe toți aceia care aderă la viața lui Hristos (Galateni 5, 22—26). Toți cei care alcătuiesc „eclesia” duc o viață de frățietate și reciprocitate organică în lumina harului divin (I Corinteni 11, 23 sq) ; ei sînt datori să-și slujească reciproc (Galateni 6, 2), „nimeni să nu caute ale sale, ci fiecare ale altuia” (I Corinteni 10, 24 ; Ioan 13, 14), iar „cel ce vrea să fie mai mare, să fie slujitorul vostru și care din voi vrea să fie întîi, să vă fie vouă slugă” (Matei 20, 26—28).

Biserica, ca expresie a iubirii trinitare și ca identitate cu jertfa iubirii lui Iisus a fost întemeiată istoric la Pogorîrea Sfîntului Duh (F. Ap. cap. 2 ; F. Ap. 20, 28). Așadar, Biserica realizează pe pămînt împărăția lui Dumnezeu și conduce sufletele spre împărăția lui Dumnezeu cea cerească. Deși „împărăția lui Iisus nu este din această lume” (Ioan 18, 36), ea este totuși în lume și pentru lume. Biserica cheamă la mîntuire pe toți cei ce cred, îndeplinînd mesajul de iubire al Mîntuitorului în lume, prin iubirea sinceră și dezinteresată arătată lumii, realizînd prin viața membrilor ei, viața de slujire arătată omului concret din lume, oricărui om, care este și trebuie să fie obiectul iubirii lui Dumnezeu „fiindcă atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său a dat...” (Ioan 3, 16). În felul acesta, Biserica slujește vieții omului sub toate aspectele ei de bine ; de unde și numirea ce i se atribuie pe bună dreptate de „Biserică slujitoare”. Acesta este un atribut al Bisericii care definește ființa ei hristică, cît și esența misiunii ei mîntuitoare în lume. Biserica, ca și Teologia slujesc pe Dumnezeu în ipostazele Sfintei Treimi, într-o formă activă și practică, prin slujirea vieții omului. Această situație este justificată — după cum arătăm mai sus — de faptul că Dumnezeu însuși a luat chip de om, pentru a începe o activitate directă ca Dumnezeu-Om, în favoarea vieții omului. Pe de altă parte, omul este chipul lui Dumnezeu, creat pentru a stăpîni pămîntul și a se

bucura în mod desăvârșit de tot ceea ce Dumnezeu a creat (Geneza 1, 26—28). În felul acesta, Biserica îndeplinește un precept, sau chiar poruncă divină pusă ca o lege de bază în natura lucrurilor create (I Ioan 3, 24). Omul este un „împreună lucrător cu Dumnezeu” (I Corinteni 3, 9) la desăvârșirea lumii, pe care Creatorul a făcut-o bună și perfectibilă. slui vieții semenului înseamnă a fi un împreună lucrător cu Dumnezeu și a împlini în același timp un deziderat și imperativ divin dat prin creație și sanctificat cu pecetea iubirii Fiului lui Dumnezeu.

Așa că slujirea semenului înseamnă implicit slujirea lumii ca mediu în care omul își desfășoară activitatea și ca realitate de care depinde viața lui. În acest cadru se înscriu toate aspectele vieții pe care omul o trăiește în lume, aspecte care contribuie la realizarea destinului de bine și fericire cu care Dumnezeu l-a înzestrat pe om de la creație, punându-l stăpânul celor create (Geneza 1, 28).

Se pune problema practic : cum slujesc creștinii viața, în calitatea lor de membri ai „Bisericii slujitoare” ?

Răspunsul îl primim, analizând atât aspectul slujirii vieții personale cât și al vieții semenului.

Viața este un dar ce nu poate fi neglijat. Acesta este un imperativ al firii ! Sub aspectul individual, personal, viața poate fi slujită prin conservarea ei și prin crearea ambianței de a fi pusă în mod dezinteresat și autentic în folosul semenilor. Conservarea vieții se face prin grijă rațională și echilibrată a vieții, a cultivării factorilor esențiali de ordin natural material (Efeseni 5, 29) și spiritual, prin înlăturarea răului din viața noastră, a patimilor, a păcatului sub toate formele lui de manifestare, care adus moartea (Romani 6, 23) și care macină și minează viața.

Pe de altă parte, cultivând binele sub multiplele lui forme de manifestare, atât sub aspectul de respect al vieții ca simț personal, cât și prin ciștiștigarea capacității de dăruire a vieții clădită pe principiile binelui, în favorul semenului, cu toată convingerea și cu un dezinteres sincer, dăruirea menită să contribuie la ajutorarea spre plenitudine a vieții semenului. De altfel, acesta este un precept divin, enunțat de Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, când spune atât de categoric și explicit : „Oricine urăște pe fratele său este omoritor de oameni și știți că orice omoritor de oameni nu are viață veșnică dăinuitoare în el. Prin aceasta am cunoscut iubirea căci El și-a pus sufletul său pentru noi ; și noi datori sîntem să ne punem sufletele pentru frați. Iar cine are bogăția lumii și se uită la fratele său care este în nevoie și își închide inima față de el, cum rămîne în același dragostea lui Dumnezeu ? Copiii mei, să nu iubim cu cuvîntul, nici cu limba, ci cu fapta și cu adevărul” (I Ioan 3, 15—18).

Acest deziderat creștin se realizează de credincioșii Bisericii prin dăruirea dezinteresată pentru viața semenilor, pentru toate acțiunile de bine ale aproapelei, menite să susțină viața și să anuleze moartea, să facă să triumfe binele cu permanențele lui universale și cu un pronunțat caracter creator al vieții.

IISUS HRISTOS CA SUPREMUL PROFET

de: Pr. prof. dr. CORNELIU SIRBU

Iisus Hristos nu este un profet oarecare. El este cel mai mare profet, profetul prin excelență, supremul profet. Pentru că El nu este — ca ceilalți profeți — numai om, ci este și Dumnezeu. *Iisus Hristos este Profetul-Dumnezeu*. Ca atare, El pune posibilitățile Sale de om și Dumnezeu în slujba chemării Sale de profet, pe care o realizează în grad suprem.

Capacitatea și autoritatea Sa de învățător-profet sint absolute. El este învățătorul-profet care vorbește în chip absolut și totuși accesibil credincioșilor, fiindcă în El Dumnezeu își spune cuvântul Său prin buze omenești. Ca atare, figura și funcția de profet ale lui Iisus Hristos sint *unice*.

Dumnezeu este izvorul adevărului și învățaturii noastre. De aceea, El singur are de la Sine capacitatea de a se face Învățătorul desăvârșit al credincioșilor. Nu numai în sensul că comunică acestora Adevărul mîntuitor, ci și în sensul că-l împărtășește în chipul cel mai adecvat credincioșilor. Atotștiința, iubirea, înțelepciunea și atotputernicia divină dau laolaltă o dinamică de comunicare a Adevărului mîntuitor într-un chip accesibil credinciosului. Pe lângă aceasta, învățătura Sa este înainte de toate solie, pentru care El garantează.

Din cuvintele și din atitudinea lui Iisus Hristos, se desprinde clar conștiința că El este cel mai mare profet. Astfel :

1. Iisus Hristos pășește în fața poporului ca un profet (Luca 7, 16); dar El pretinde a fi mai mult decît Ioan, mai mult decît Solomon (Luca 11, 29—32). El nu se intercalează în șirul profeților, ci se consideră pe Sine ca *încheierea* pregătirii și vestirii profetice : „Toți proorocii și Legea au proorocit pînă la Ioan” (Matei 11, 13).

2. Iisus Hristos identifică pășirea Sa în lume și activitatea Sa cu izbucnirea Împărăției lui Dumnezeu. Solia Sa despre apropierea Împărăției lui Dumnezeu nu are tonul unei mîngieri cu un timp ce va veni, ca acelea ale profeților, ci are tonul sărbătoresc al unei proclamații și al unei chemări de crainic : „Din zilele lui Ioan Botezătorul pînă acum împărăția cerurilor se ia prin stăruință și cei ce se silesc pun mîna pe ea” (Matei 11, 12). Deci, timpul s-a plinit, împărăția lui Dumnezeu este aproape, aceasta a și început și este activă. Ființa ei, dinamica ei se manifestă în acțiunile binecuvîntate și în semnele vestite de profeți (Matei 11, 2—6 ; Luca 7, 18—23) și în lupta biruitoare împotriva puterilor de-

monice. Puterea satanei este deja frîntă, pentru că Iisus alungă demonii cu degetul lui Dumnezeu (Luca 11, 20 ; Marcu 3, 22—30).

Venirea lui Iisus Hristos în lume însemnează marea cotitură, în care cel mai mic este mai mare decît Sf. Ioan Botezătorul, cel mai mare dintre cei născuți din femeie (Matei 11, 11). Căci acum izbucnește *timpul harului*, după care priviseră așteptînd regi biblici și profeți (Luca 10, 23). Este un *început nou*. Iisus Hristos zice : „Nimeni nu coase la haină veche, petec dintr-o bucată de stofă nouă... Nimeni, iarăși, nu pune vin nou în burdufuri vechi...” (Marcu 2, 21—22).

3. Dar noul timp de mîntuire este indisolubil legat de persoana lui Iisus Hristos din Nazaret. El este nu numai crainicul Împărăției lui Dumnezeu, ci o aduce cu Sine. Timpul mîntuirii este produs de El. Lui îi revine în Împărăția lui Dumnezeu o unitate indisolubilă între personalitatea Sa și Împărăția lui Dumnezeu.

Iisus Hristos vestește în numele Său propriu legile fundamentale ale Împărăției lui Dumnezeu. Astfel, El se îndreaptă nu numai împotriva tălmăcirii legaliste și cazuistice a Legii, împotriva minuțioaselor și perifericelor prescripții fariseice cu privire la Sabbat și la curățire (Marcu 2, 23—28 ; 3, 6 ; 7, 1—23). El pretinde în domeniul etic și religios o autoritate de sine stătătoare, în puterea căreia El nu numai duce mai departe directivele Legii vechi, ci le și depășește în mod conștient, le desființează. Sf. Evanghelist Matei a sintetizat aceste instrucții formulate în chip de paradox ale lui Iisus Hristos, în predica de pe munte. Antiteza repetată de șase ori : „Ați auzit că s-a zis celor de demult... Eu însă vă spun vouă” (Matei 5, 21—48), care ar fi sunat sacrilegic sau de rîs în orice altă gură, iradiază o înălțime maiestatică.

„Fiul Omului — așa declară El fariseilor care-L acuzau că necinstește sabbatul — „este domn și al simbetei” (Marcu 2, 28). Pe ucenicii Săi îi învață : „mai mare decît templul este aici” (Matei 12, 6). „Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu” (Matei 11, 27).

4. Astfel, hotărîrea pentru Împărăția lui Dumnezeu coincide cu hotărîrea pentru Iisus Hristos din Nazaret. Nimeni nu poate ocoli această decizie : „Cine nu este cu Mine este împotriva Mea și cine nu adună cu Mine risipește” (Matei 12, 30). „Și fericit este acela care nu se va sminti întru Mine” (Matei 11, 6). Această hotărîre trebuie să fie fără compromis și necondiționată. Iisus Hristos cere urmare fidelă fără nici o considerație de ordin pămîntesc, fără de grija față de morții de pînă acum (Luca 9, 59), fără luare de rămas bun (Luca 9, 61). Ea trebuie să se confirme prin cruce și suferință (Matei 10, 38) ; ea trebuie să fie gata ca de dragul Lui să sufere prigoane (Matei 5, 11). El cere iubire deplină (Matei 10, 37). Atitudinea față de El va fi decizivă din punct de vedere al mîntuirii. Căci de atitudinea credinciosului față de Iisus va depinde sentința de la judecata din urmă (Matei 10, 32 ; 25, 55 sqq. ; Marcu 8, 35).

Din toate acestea se vede că Iisus Hristos se manifestă ca purtătorul și mijlocitorul mîntuirii. El este conștient că stă în centrul mîntuirii și al religiei, ca unul care întrunește în persoana Sa nu numai chemarea

de învățător profet, ci și servirea arhierască și demnitatea divină. De aceea, singur El poate să spună: „Eu sint lumina lumii” (Ioan 8, 12) și „Eu sint calea, adevărul și viața” (Ioan 14, 6).

Fiul lui Dumnezeu este profet și înainte de întrupare. Dar ca învățător în existența Sa preomenească, Fiul lui Dumnezeu învață pe oameni de departe, fără să intre în raport personal cu ei. El comunică numai în mod tainic — și numai unora — voia Sa divină; pe de altă parte, oferă — prin natură, prin împrejurările în care îi poartă sau prin profeți, posibilitatea de a cunoaște pe Dumnezeu ¹⁾.

Dar în sensul precis cerut și legat de lucrarea mântuirii, Iisus Hristos are chemare de profet numai de la întrupare. Pe aceasta a primit-o de la Tatăl și prin ea împlinește opera mântuirii obiective. „Astfel, chemarea profetică a lui Iisus Hristos este altceva decât calitatea de învățător a Fiului înainte de întrupare, deși se explică prin aceea” ²⁾.

Fiul lui Dumnezeu se întrupează și cu scopul de a se face învățător al oamenilor. Astfel, în Iisus Hristos Dumnezeu se coboară pe pământ, vine aici în rol de profet.

Ca profet, însuși Fiul lui Dumnezeu se coboară în lume, să vorbească credincioșilor în graiul priceput de ei. El vorbește acestora nu prin cuvânt intermediar — cum a fost cazul cu ceilalți profeți —, ci *prin cuvânt direct*. Astfel, El realizează o apropiere maximă între Dumnezeu și credincioși.

Prin însăși ființa și misiunea Sa de Fiul al lui Dumnezeu întrupat, Iisus Hristos este profet, este învățătorul prin excelență al credinciosului. Chemarea Sa de profet își are ultimul izvor în calitatea lui de „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”, nu o primește din afară. O primește ca îndatorire de la Tatăl și prin ea — împreună cu servirea arhierască și cu demnitatea împărătească — împlinește opera de mântuire obiectivă.

„Ca profet... ia El însuși chipul real al unui învățător omenesc, grăind cu gura și prin cuvinte ale oamenilor. Făcându-se profet, Fiul lui Dumnezeu pe de o parte se umilește, dar pe de alta realizează comuniunea și poate învăța pe oameni în modul cel mai clar și mai desăvârșit. Profetul este tălmăcitorul voii lui Dumnezeu către oameni. Făcându-se profet, Fiul lui Dumnezeu S-a făcut El însuși tălmăciul ființei și al voinței Sale, sau mai bine zis și-a exprimat-o fără intermediar, dar prin felul de exprimare omenesc” ³⁾. Astfel, cuvintele rostite cu gura Fiului lui Dumnezeu devenit om, adică profet, constituie modul cel mai adecvat de luminare a credinciosului.

„Iisus nu este un învățător pur și simplu, ci un profet. Învățătura Lui este superioară prin faptul că se referă la ființa și la voia lui Dumnezeu și contribuie la mântuirea omului” ⁴⁾.

¹⁾ Prot. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943, p. 159 sq.

²⁾ Idem, *op. cit.*, p. 195.

³⁾ Idem, *op. cit.*, p. 196.

⁴⁾ Idem, *op. cit.*, p. 203.

Dar ca Profetul-Dumnezeu, Iisus Hristos nu are lipsă să primească conținutul profeției și al învățăturii Sale de la Dumnezeu — ca ceilalți profeți — ci îl are în Sine, în chip neîmpuținat. Pentru că El este însuși adevărul (cf. Ioan 14, 6).

Ca profet, Iisus Hristos comunică credincioșilor lumina Adevărului mintuitor și-i face să crească în dragoste și în comuniune, îi modelează pînă la comuniunea iubitoare cu Dumnezeu. Căci lucrarea profetică a lui Iisus Hristos este o lucrare din dragoste spre tot mai multă dragoste. Prin această lucrare El își aproprie sufletul Său de sufletul ascultătorilor. În felul acesta, El duce la desăvîrșire maximă chipul învățătorului-profet, împreunînd cuvîntul cu dragostea.

Iisus Hristos este profetul suprem. Căci ca profet, El întrunește toate însușirile care îi dau locul suprem între profeți.

Ca atare, El este nu numai „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”, ci și *smerenia* întruchipată la maximum. Căci deși este însuși Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos ca profet, ca tîlmăcitorul omenesc al voinței dumnezeiești, este totuși „trimis” de către Tatăl. Prin urmare, împlinește această chemare în neconținută legătură cu Tatăl. „El se așează în situație smerită față de Tatăl, cere încuviințare Tatălui să descopere tainele divine și asigură pe oameni de dragostea mîntuitoare a Tatălui, încrezător în consimțămîntul Lui” ⁵⁾.

De fapt, „caracterul de mijlocitor între Dumnezeu și oameni al lui Iisus ca profet constă mai ales în faptul că El tîlmăcește prin mijloacele ființei Sale omenești tainele voinței divine.

Dacă Fiul lui Dumnezeu s-ar fi arătat descoperit, n-ar fi fost profet. Dar El s-a coborît la nivelul omenesc. S-a făcut semen al nostru, ca să aducă la putința noastră de înțelegere tainele dumnezeiești. Profetul este tîlmăcitorul omenesc al tainelor dumnezeiești, e mijlocitorul lor către oameni, punîndu-le în vasele omenești. Iisus a împlinit slujba de profet, însușindu-și prin *smerenie* mijloacele omenești de comunicare a lor. El se prezenta oamenilor în chip smerit de om, El a făcut pentru ei slujba de profet... Pentru un om funcția de profet al lui Dumnezeu e o înălțare, pentru Fiul lui Dumnezeu e o coborîre, e o *funcție chenotică*” ⁶⁾.

„Fiul lui Dumnezeu prin misiunea profetică s-a făcut tîlmăciul Său pe un plan inferior, a coborît pe o treaptă ontologică inferioară. A transpus cele dumnezeiești în formele modeste omenești. S-a făcut „înaintemergătorul Său”, cum spune Maxim Mărturisitorul. „S-a pogorît ca pedagog la înțelegerea omului, ca să-l ridice la cele dumnezeiești” ⁷⁾.

În Iisus Hristos, „Cel ce vorbește oamenilor e Dumnezeu, dar e Dumnezeu în rol de profet, de tîlmăcitor al dumnezeirii Sale și al întregii Sfinte Treimi. El este Dumnezeu și profet în același timp, descoperitor al dumnezeirii, Dumnezeu ce se îndeletnicește singur cu descoperirea

⁵⁾ Idem, op. cit., p. 205.

⁶⁾ Idem, op. cit., p. 206.

⁷⁾ Idem, op. cit., p. 207.

Sa, dar totuși prin tălmăcire, prin mijlocire, fiindu-și singur tălmăcitor și mijlocitor. Prin tot ce spune și arată oamenilor le îndreaptă atenția la ceea ce e dincolo de cuvînt, de arătare văzută. Dumnezeuirea e dincolo. Cuvîntul Său e numai mijlocire. Slujba Sa de învățător al celor dumnezeiești e una de mijlocire, de caracter profetic, nu de arătare nedescoperită⁸⁾.

Pe cînd în cazul celorlalți profeți, cuvîntul e al omului, iar Dumnezeu este o realitate străină de om, în cazul lui Iisus Hristos ca Profet-Dumnezeu, „între cuvînt și Dumnezeu nu mai e o dualitate; cuvîntul e al lui Dumnezeu, nu al omului (sau al unui om care e totodăa Dumnezeu) și în el e Dumnezeu nu omul; de aceea, Dumnezeu nu trebuie căutat într-o direcție străină, ci e însuși cel care l-a rostit. Cuvîntul nu mai e gol de Dumnezeu, ca simplă săgeată spre El; ci are ca suport pe Dumnezeu. Cuvîntul în acest caz nu mai are valoarea pe care o are, detașat de cel ce l-a rostit, ci intrucît e una cu subiectul care-l rostește. Cînd e rostit, cuvîntul lui Iisus cuprinde în el realitatea dumnezeiească. Cuvîntul și Dumnezeu sînt una... Cuvîntul lui Iisus te pune nemijlocit înaintea lui Dumnezeu. E o indisolubilă uniune între cuvînt și realitate, între cuvînt și Dumnezeu. De unde în deobște cuvîntul e al omului, îndrumînd ca la ceva străin de Dumnezeu, în Iisus cuvîntul omului, fără să înceteze a fi al omului, e și al lui Dumnezeu, căci omul care vorbește în acest caz e totodăa și Dumnezeu”⁹⁾.

Iisus Hristos săvîrșește cea mai înaltă chemare de învățător și profet. El se identifică total cu chemarea Sa de învățător și profet. Ca atare, El este în mod deplin învățător și profet, El este învățător și profet în gradul suprem¹⁰⁾.

Iisus Hristos își exercită chemarea de învățător și profet prin adevărul care luminează, prin iubirea care cucerește sufletele, care nu silește, ci indeamnă, prin dăruire totală: identificare de sine deplină cu ceea ce învață. Ca atare, El mijlocește convingeri și certitudini. El întrunește în Sine calitatea de învățător și profet în grad suprem. În El chemarea de învățător și profet își găsește suprema realizare. Astfel, în noua Sa calitate de Dumnezeu intrupat, Iisus Hristos apare ca cel mai propriu purtător al puterii învățătoarești și profetice. El este *învățătorul și Profetul prin excelență*¹¹⁾.

„În Iisus îl avem pe Dumnezeu permanent cu fața către noi, vorbindu-ne fiecăruia, îl avem în maximă apropiere și nu la distanță de noi...”

Iisus ne leagă de Sine ca de centrul ultim. El nu ne dă numai certitudinea despre Dumnezeu, ci, intrucît ne așează în comuniune cu Sine, ne așează în comuniune cu Dumnezeu”¹²⁾.

⁸⁾ Idem, *op. cit.*, p. 207.

⁹⁾ Idem, *op. cit.*, p. 209 sq.

¹⁰⁾ Idem, *op. cit.*, p. 193 sq.

¹¹⁾ Idem, *op. cit.*, p. 200.

¹²⁾ Idem, *op. cit.*, p. 215.

Că Iisus este Dumnezeu în rol de învățător și profet, aceasta rezultă din *conținutul* învățăturii Sale, precum și din *modul* cum o transmite altora.

a) Iisus Hristos dă răspuns la cele mai arzătoare probleme ale sufletului omenesc despre Dumnezeu și om, immanent și transcendent, trup și suflet, comunitate și individ, și anume într-un mod așa de echilibrat, încât din acest răspuns se clădește o minunată, încheiată și armonică învățătură în care valorile sînt just apreciate. Astfel, unică în felul său și nouă este reprezentarea lui Iisus Hristos despre Dumnezeu. Ea reliefează maiestatea înfinit de sublimă a lui Dumnezeu ca și bunătatea Sa de Părinte atotmilostiv, dependența absolută și supunerea credinciosului față de Dumnezeu ca și valoarea inalienabilă a sufletului său nemuritor. Iisus Hristos a accentuat importanța deosebită pentru veșnicie a timpului de *încercare* de aici de pe pămînt, ridicînd viața pămîntească la valoarea unei scări ce duce spre cer! La El cresc într-o unitate armonioasă: religie și moralitate, iubire și dreptate, har și merit, credință și faptă. Totul își are centrul și țelul în Dumnezeu, însă totul obține tot de la Dumnezeu strălucirea sa și își primește valoarea sa de la slujirea lui Dumnezeu prin slujirea oamenilor.

b) Dar înainte de toate Iisus Hristos a stabilit principii călăuzitoare pentru practica religioasă și morală. El a afirmat cultul de la templu (Matei 5, 23 sq.; 5, 35) și chiar l-a practicat (Matei 17, 24 sqq.), însă El a condamnat orice slujbă de pe buze pur externă (Matei 6, 5; Ioan 4, 20 sqq.) și a așezat iubirea mai presus decît cultul (Matei 5, 23 sqq.; 5, 12 sqq.). El a făcut din dispoziția lăuntrică unitatea de măsură a valorii faptei morale (Marcu 7, 1 sqq.; Matei 6, 22; 23, 23—28), a frînt normele „dreptilor” (Luca 18, 9—14) și a atras în raza de acțiune a acestei iubiri și pe săraci, nedreptățiți, declassați și dușmani (Luca 15, 12—32; 19, 2 sqq.; Matei 18, 12 sqq.). El a urnit iubirea activă, gata să ajute și să ierte, în centrul strădaniilor morale (Luca 10, 30—37; Matei 18, 21 sq.).

c) Pe lingă acestea, Iisus Hristos a înfățișat cele mai adînci învățături religioase și cerințe etice cu simplitate naturală și în mod intuitiv. Întîmplările vieții de toate zilele primesc la El forma unor parabole sublime, cu conținut adînc și vie intuitivitate. Cuvîntărilor Sale le stau la dispoziție chipurile cele mai intuitive (semănătorul, neghina și griul, grăuntele de muștar, aluatul, obolul văduvei, drahma pierdută, lăuza fericită, lucrătorii viei, fiul pierdut, samarineanul milostiv ș.a.). În disputa cu contrarii Săi, El știe să anuleze ager (pătrunzător) și prompt toate obiecțiunile lor și să ocolească cursele întinse de ei (Marcu 10, 2; 11, 27 sqq.; 12, 13 sqq.; 12, 18 sqq.; 12, 28 sqq.). El are darul de a face să răsune cele mai gingașe și mai calde afecte ale inimii omenești (Luca 15, 11 sqq.; Ioan 15, 1 sqq.; 15, 18 sqq.; 16, 16 sqq.; 17, 1 sqq.). De aceea, El stîrnește admirație poporului, care cade în uimire atît în fața farmecului cuvintelor Sale (Luca 4, 22), cit și în fața autorității Sale copleșitoare (Matei 7, 29).

Iisus Hristos este Cuvîntul personal (ipostatic) al lui Dumnezeu-Tatăl. Persoana Sa este cea mai înaltă și deplină deschidere a lui Dumnezeu

către oameni. Ca atare, Iisus Hristos însemnează și plinătatea încheietoare a Revelației divine. Căci prin chemarea Sa profetică, Iisus Hristos realizează descoperirea supremă a lui Dumnezeu, maxima Lui apropiere — prin cuvânt — față de oameni. Forța revelatoare a cuvântului Său mijlocește culmea Revelației divine.

„Cuvântul adevărat are o deosebită putere de revelare a subiectului. Cuvântul lui Iisus revelează covârșitor prezența subiectului divino-omenesc din El. Iar prin încrederea absolută pe care o creează în auzitori, aceștia dobîndesc certitudine despre tot ce comunică El”¹³⁾. „*În cuvântul omenesc al lui Iisus nu e restabilită numai o parte de adevăr, ci se află Adevărul însuși, care e una cu Cuvântul dumnezeiesc*”¹⁴⁾.

Prin Iisus Hristos ca supremul Profet, „deși cuvântul nu cuprinde arătarea descoperită a lui Dumnezeu, deci apelează la credință, totuși produce certitudinea și experiența că cel ce-l rostește este Dumnezeu”¹⁵⁾. „Iisus încă în calitatea de profet produce în om credința, adică înălțimea de subiect, iar prin aceasta și mai ales prin comuniunea eu-Tu ce o stabilește între oameni și Sine ca Dumnezeu, prin cuvintele Sale, le transmite nu numai o învățătură, ci și ceva din puterea dumnezeiască mîntuitoare”¹⁶⁾.

Cuvîntul lui Iisus Hristos ca Profet suprem are — el singur — puterea de a ne conduce la țintă. Cuvîntul lui Iisus Hristos ca Profet suprem este cuvîntul salvator! Ca atare, cuvîntul Lui face trecerea de la Lege la Evanghelie. Astfel ca Învățător al nostru, Iisus Hristos își asumă în grad suprem *responsabilitatea* față de noi¹⁷⁾.

Însemnătatea în cadrul istoriei mîntuirii a lui Iisus Hristos ca profet, este descoperirea și comunicarea Adevărului mîntuitor. Prin aceasta, El cheamă la mîntuire și călăuzește spre mîntuire. Astfel, ca Profetul prin excelență, Iisus Hristos îi luminează în chip deplin pe credincioși în vederea mîntuirii, desăvîrșirii, preamăririi lui Dumnezeu și asigurării fericite a destinului lor veșnic!

Ca Profetul-Dumnezeu, Iisus Hristos vorbește direct din iubire și — în primul rînd — despre iubire. Căci „Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 16). Ca atare, conținutul primordial și fundamental al învățăturii Sale este iubirea.

De fapt, ca profet Iisus Hristos întemeiază o *Lege Nouă, Legea Iubirii*: „Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi unul pe altul să vă iubiți. Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții” (Ioan 13, 34—35). Cuprinsul acestei Porunci Noi îl precizează Iisus Hristos în felul următor: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și

¹³⁾ Idem, *op. cit.*, p. 226.

¹⁴⁾ Idem, *op. cit.*, p. 227.

¹⁵⁾ Idem, *op. cit.*, p. 210.

¹⁶⁾ Idem, *op. cit.*, p. 240.

¹⁷⁾ Idem, *op. cit.*, p. 203.

intîia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta : să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. În aceste două porunci se cuprind toată Legea și proorocii" (Matei 22, 37—40 ; Marcu 12, 30—31).

Învățătura creștină este adevăr izvorît din iubire, însuflețit de iubire și confirmat prin iubire. Pentru că un adevăr lipsit de iubire nu este adevăr : este o geometrie abstractă, un sofism, o arhitectură de cuvinte. Legea iubirii este legea fundamentală a spiritului uman. Ea este centrul și expresia dinamică cea mai pregnantă a „chipului lui Dumnezeu” în om. Căci dacă „Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 16), atunci „chipul lui Dumnezeu” în om este primordial și fundamental iubire.

De aceea, *Legea cea Nouă este prin excelență expresie a iubirii divine*. Legitimarea supremă și calitatea prin excelență a credinciosului creștin — chemat să realizeze „asemănarea” cu Dumnezeu — este coborîrea — prin viața lui după voia lui Dumnezeu — în continuare a iubirii dumnezeiești pe pămînt. Iubirea de Dumnezeu și de aproapele este unica unitate de măsură a atitudinii creștine.

Iubirea față de Dumnezeu nu se poate realiza cu adevărat decît numai prin iubirea față de aproapele (cf. I Ioan 4, 20). În schimb, aceasta din urmă își primește conținutul real cînd iubirea față de Dumnezeu devine realitatea cea mai intimă a credinciosului. O astfel de iubire se concretizează în solitudine frățească față de aproapele, în care vede pe purtătorul „chipului lui Dumnezeu”, pentru care a murit Iisus Hristos.

Iisus Hristos este manifestarea vizibilă a lui Dumnezeu, iar fratele uman este manifestarea vizibilă a lui Iisus Hristos ; de aceea, iubirea frățească creștină este proba experimentală că noi iubim pe Dumnezeu (cf. I Ioan 4, 20—21). Iubirea aproapelui este criteriul prin excelență al iubirii lui Dumnezeu, iubirea aproapelui însuși avînd modelul său în iubirea credincioșilor creștini unii față de alții.

Plenitudinea vieții omenești nu poate fi atinsă decît prin grija plină de răspundere față de aproapele, grijă care se alimentează din conștiința că noi ne înățăm împreună cu semenii noștri și cădem împreună cu ei. Căci numai în dragoste este realizabilă această plenitudine a vieții, numai în dragostea care vede punctul central al vieții în slujirea izvorîtă din lepădarea de sine, care ne eliberează de egoism, de neliniște și de spaimă (cf. I Ioan 4, 16).

Iubirea față de aproapele nu se reduce la o simplă atracție a unuia față de altul, ci constă în faptă concretă care străbate toate dimensiunile sociale ale ființei umane și rodește în spațiul social atitudinea de respect și de dreptate față de libertatea semenilor. În felul acesta, iubirea față de Dumnezeu — unită cu iubirea față de aproapele — rodește o atitudine cu revărsări pozitive în comunitate : slujire smerită și dezinteresată izvorîtă din iubire !

Apelul lui Iisus Hristos ca supremul Profet este o chemare a lui Dumnezeu la viață în iubire. Această chemare implică în sine exigența deciziei : ea îndatorează la hotărîre ! Cu atît mai mult, cu cît această chemare este mai actuală azi decît oricînd !

Lumea de azi are nevoie în primul rînd de iubire. Prin exigențele ei excepționale, vremea noastră pune în plin relief necesitatea maximă a iubirii interumane în manifestare de amploare mondială. Căci astăzi este vorba nu numai de a înțelege lumea prin iubire, ci și de a o transforma prin iubire¹⁸).

În testamentul Său, Iisus Hristos ca supremul Profet ne spune că unitatea trebuie să se realizeze conform modelului divin. Or, în Dumnezeu este realizată în chip desăvîrșit îmbrățișarea întru iubire a Tatălui și a Fiului în Sfîntul Duh. De unde rezultă că iubirea umană — realizată după asemănarea iubirii divine — nu se poate concepe ca ceva limitat: ea cere o extensiune universală. O astfel de iubire constituie centrul de perfecționare pentru multiplicitatea nesfîrșită a persoanelor umane¹⁹).

Plusul de suflet prin care omenirea își poate realiza destinul îl poate oferi numai iubirea interumană de proporții universale. De aceea, în actuala fază a istoriei umane iubirii îi revine un rol capital!

Prin felul cum a iubit El pe om, Iisus Hristos ne arată că iubirea este necesar să se arate în manifestări concrete, în solicitare față de ceea ce are trebuință omul. „Dacă transmit Revelația în raportul de eu-tu cu semenul meu și în *servirea* lui, o fac prin răspunsul la *năcazurile și trebuințele lui concrete*, nu prin altă îndeletnicire deșartă de frămîntările din fiecare moment ale semenului. Aceasta înseamnă că trebuie să particip ca factor la istorie sesizîndu-mă cu seriozitate de problemele ei. Căci dacă nu ajut cu fapta semenului, nu arăt tărie de credință și nu pot face pe altul să creadă. Aceasta arată că nu pot să mă rup în conștiință de cuprînsul concret al clipei și al locului. Sînt obligat să servesc prin toată ființa mea necesităților puse de semenul meu aici și acum. Nu pot respinge *servirea* omului acesta în clipa aceasta, mulțumindu-mă cu iubirea teoretică a oamenilor, cu filozofia asupra îndatoririlor mele față de ei”²⁰).

Trebuie să nu uităm acest lucru mai ales azi. Căci vremea noastră este vremea umanismului desăvîrșit al slujirii iubirii față de aproapele²¹).

„Este evident că atunci cînd cele două treimi ale umanității nu au minimum-ul vital pentru a se hrăni, a se îmbrăca, a locui, a vorbi acestor două treimi despre demnitatea umană, despre creația după „chipul lui Dumnezeu”, este o *batjocură*”²²). De aceea, creștinii veacului nostru — împreună cu toți oamenii de bine de pretutindeni — sînt chemați să dezvolte parabola samarineanului milostiv în sensul și amploarea unor „probleme mondiale”.

¹⁸) Iubirea este esența însăși a lui Dumnezeu, care nu este o sentimentalitate facilă, ci realitatea cea mai profundă a ființei divine. Dumnezeu este în adîncul Său iubire și voință de comuniune.

¹⁹) Cf. Javelet Robert, *Le duo „corps et âme” en question? Anthropologie moderne et trichotomie*, în „Revue des Sciences Religieuses”, 1—2/1970, p. 125.

²⁰) Stăniloae, *op. cit.*, p. 28.

²¹) Hans Urs von Balthasar, *Dieu et l'homme d'aujourd'hui, Traduit de l'allemand par Robert Givord*, Paris, 1966, p. 285.

²²) Molelier Charles, *Le théologien devant l'évolution de la littérature au XX-e siècle*, în „Bilan de la théologie du XX-e siècle”, t. I, Tournai-Paris, 1970, p. 102.

În spiritul vremii de azi, parabola samarineanului milostiv este cea mai frumoasă și cea mai actuală parabolă a Profetului suprem, Iisus Hristos. Ea ne învață în chip magistral și pregnant că iubirea nu este teorie vorbă onctuoasă, ci *faptă de dăruire generoasă nelimitată pentru semenii*. Cînd cel ce zace rănit este multiplicat în milioane și milioane de exemplare — ne gîndim la acele două treimi din omenire lipsite de minimum-ul vital! — credincioșii creștini sînt chemați să actualizeze la amploare maximă iubirea atotcuprinzătoare, care se dăruiește deplin pentru mîntuirea și fericirea semenului. Trebuie să mobilizăm din plin iubirea noastră creștină ca energie nebiruită în sprijinirea tuturor acțiunilor ce tind spre dreptate socială, spre pace și propășire neconținută...!

PREÎNCHIPUIRI EUHARISTICE, CARACTERUL ȘI IMPORTANȚA LOR

de: Episcop dr. NICOLAE al Macariopolei

Numeroase evenimente biblice precum și persoane, obiecte sau pro-rocii pe lângă sensul lor istoric au și o importanță instructivă pentru ceea ce privește viitoarele evenimente ce aveau să se petreacă în persoana și activitatea lui Iisus Hristos, precum și pentru viața binefăcătoare în împă-răția Sa. Astfel, cind Sf. Apostol Pavel amintește de unele din aceste evenimente, ca de exemplu — de trecerea evreilor prin Marea Roșie și sub nor, el vede în ele preînchipuirea botezului (I Corinteni 10, 1—2). O ase-menea preînchipuire, conform cuvintelor Sf. Apostol Pavel este și potopul din vremea lui Noe (I Petru 3, 20—21). Sau, cind Sf. Apostol Pavel vorbește despre mîncarea și băutura evreilor care au pribegit în pustie, arată că ei „toți au mîncat una și aceeași hrană duhovnicească și toți au băut una și aceeași băutură duhovnicească, pentru că au băut din Piatra duhovni-cească, care venea după ei; iar Piatra era Hristos (I Corinteni 10, 3—4). Amintind de aceste evenimente petrecute, același apostol subliniază de două ori, că acestea au fost pilde spre învățătura noastră (I Corinteni 10, 6—11). Trebuie remarcat, că nu întîmplător apostolul neamurilor amintește tocmai de aceste evenimente vechi testamentare, în legătură cu Sfînta Euharistie sau, spus mai exact, în legătură cu atitudinea absolut greșită, demnă de pedepsit a corintenilor față de această taină. El arată aceasta deoarece menționatele evenimente au într-adevăr o legătură indisolubilă cu Sfînta Euharistie.

Preînchipuirile vechi testamentare sînt evenimente istorice izbăvitoare care au în vedere vremurile viitoare mesianice. Ele, după cum afirmă J. Danielus, sînt „sacramenta futuri” făgăduințele viitoarei realități a sfin-țeniei și mîntuirii ¹⁾. Din această cauză ele au un caracter eshatologic. Deși, se săvîrșesc acum (respectiv atunci, în trecut), ele obțin o desăvîrșire, un sens în viitor ²⁾.

Pentru a se înțelege corect sensul în care Domnul a săvîrșit Cîna cea de taină, este necesar ca aceasta să se analizeze în lumina preînchipuirilor sale îndepărtate, a simboalelor și prorociilor.

¹⁾ Victor Warnach, *Symbolwirklichkeit der Eucharistie*, în rev. „Concilium”, Heft 12, 1968, p. 755.

²⁾ *Ibid*, p. 755.

Ca închipuire a jertfei de răscumpărare a lui Hristos, poate fi considerată jertfa adusă de Abel, care a jertfit din cele dintii născute ale turmei lui (Facere 4, 4), ducerea spre jertfă a lui Isaac (Facere 22, 1—13). În acest eveniment biblic Sf. Apostol Pavel vede pilda-preînchipuire a învierii lui Hristos (Evrei 11, 19). Un caracter preînchipuitor are persoana lui Melhisedec regele Salemului ca preot al Dumnezeului Celui Preaînalt iar un sens preeuharistic ofranda de piine și vin, pe care el a oferit-o lui Avraam (Facere 14, 18). Psalmistul sf. împărat și proroc David, precum și Sf. Apostol Pavel văd în această persoană tainică vechi testamentară preînchipuirea lui Hristos ca veșnic Arhiereu (Psalm 109, 4 ; Evrei 6, 20 ; 7, 1—4, 11, 17, 21).

Mana cu care s-au hrănit evreii în pustie este preînchipuirea piinii cerești — Domnul Iisus. Ea, de asemenea este denumită „piinea cerească” (Psalm 77, 24 ; Ieșire 16, 4).

În cuvîntarea sa din Capernaum Domnul Iisus Hristos vorbește despre mană, punîndu-o în anumită măsură, la același nivel cu Sine Însuși, ca Piine coborîtă din cer (Ioan 6, 32—33). Mana cea nouă, adică, Hristos ca Piine este superioară celei din Vechiul Testament, deoarece cei ce au mîncat din aceea încă au murit (Ioan 6, 49) din piinea care se coboară din cer dacă mîncă cineva nu va muri (Ioan 6, 50)³. Cuvîntarea lui Hristos despre piinea cerească are un caracter clar euharistic. Hristos vorbește despre mîncarea trupului Său și despre consumarea singelui Său ca o condiție de a se dobîndi viața veșnică (Ioan 6, 53—54). Prin aceasta dorește să se înțeleagă că se va jertfi pe Sine ; dînd trupul Său pentru viața lumii (Ioan 6, 51). Verbul „voi da” în cazul de față, are un caracter de jertfă — jertfa adusă de Hristos. Așa că mana din Vechiul Testament este raportată cu precădere la Hristos — piinea cerească — și, prin urmare se înfățișează ca o preînchipuire a euharistiei.

Din toate preînchipuirile care se referă la Sfînta Euharistie, Paștele iudaic are cea mai directă importanță de cunoaștere. Între Paștele iudaic și Euharistie — Paștele Noului Testament — există o legătură ideologică-soteriologică și unele trăsături caracteristice generale. Înainte de toate Paștele iudaic este o cină în amintirea unei izbăviri — izbăvirea poporului israel din robia egipteană (Ieșire 12, 14). De asemenea Cina cea de Taină și Euharistia, și aceasta în amintirea izbăvirii neamului omenesc prin moartea de răscumpărare a Domnului Iisus. Paștele iudaic se ține în amintirea ieșirii poporului evreu din țara robiei ; Cina cea de Taină se face în amintirea ieșirii, adică a trecerii lui Hristos Domnul din această lume (Ioan 13, 1), precum și în amintirea trecerii la viață a neamului omenesc răscumpărat prin moartea lui Hristos. Acest sens este reflectat în irmosul primei cîntări a canonului Învierii : „Paștele, Domnului Paștele ! din moarte la viață Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cîntăm cîntarea de biruință”. Cina pascală este în esență o masă de jertfă, la carea se servea mielul pascal ; la Cina cea de Taină se oferă Însuși Mielul lui

³) Jean Gibet, *Die Eucharistie im Johannes Evangelium. Das sechste Johanneskapitel*, în rev. „Concilium”, Heft 12, 1968, p. 745.

Dumnezeu, Care a ridicat păcatul lumii (I Petru 1, 20). El se dă pe Sine Însuși ca hrană sub formă de pîine și vin. Paștele iudaic este o masă a făgăduinței din Vechiul Testament și are legătură cu darea legii de pe muntele Sinai. Cina cea de Taină este, de asemenea, o masă, dar, a Noului Testament. Hristos este Paștele cel nou al nostru (I Corinteni 5, 7). După cum Vechiul Testament a fost pecetluit prin vărsarea singelui jertfit (Ieșire 24, 6—8), așa și Cina cea de Taină, cu taina euharistiei instituită — Paștele cel nou — pecetluia legea cea nouă în și prin singele Domnului Iisus (Matei 26, 28, 22 ; 20 ; I Corinteni 11, 25).

O importanță instructivă în ceea ce privește Sfinta Euharistie, o au în general jertfele și mesele de jertfă vechi testamentare. Ele au înaintea de toate un caracter de răscumpărare ; ele sînt mîncare înaintea Domnului, prin ele se intră în comuniune cu Dumnezeu. Prin Sfinta Euharistie se intră încă în comuniune cu trupul și singele lui Hristos, cu însuși Hristos (Ioan 6, 56). Cuvintele profetice ale prorocului Maleahi despre „jertfa curată” universală, care se va aduce în vremurile viitoare, au legătură evidentă cu Sfinta Euharistie (Maleahi 1, 11). Caracter preeuharistic au și trapezele și „paharul mîntuirii”, despre care se vorbește în psalmi (Psalm 22, 5 ; 115, 4).

O mărturie premesianică și preeuharistică din Vechiul Testament este chipul robului Domnului (Ebed Iahve), din prorocia lui Isaia, care a suferit și s-a jertfit pentru păcatele lumii. Este o preînchipuire a suferințelor Domnului Iisus Hristos — Mielușelul lui Dumnezeu care a ridicat păcatul lumii (Isaia 53, 3 ; 3—7 ; Ioan 1, 29). Din povestirile scriitorilor reiese că textul cărții lui Isaia despre Robul Domnului pe care l-a citit și explicat diaconul Filip, famenul reginei Etiopiei se referă la Hristos (Fapte 8, 28—35). Trăsăturile suferințelor Robului Domnului cu cele ale suferințelor lui Hristos sînt comune și coincid întru totul : așa cum Robul Domnului și-a dat sufletul Său spre moarte și cu cei făcători de rele a fost numărat, purtînd fărădelegile multora (Isaia 53, 12), așa și Hristos a fost vîndut pentru noi (I Corinteni 11, 23 ; Fapte 3, 13). Asupra Lui s-a săvîrșit ceea ce s-a spus despre Robul Domnului — El a luat asupra Sa neputințele noastre și bolile noastre le-a purtat (Isaia 53, 4 ; Matei 8, 17). Ca rob al Domnului suferă de bună voie pentru păcatele noastre, dar și pentru păcatele întregii lumi (I Ioan 2, 2). Coincidența între Robul Domnului de la prorocul Isaia și Hristos care a pătimit este atît de mare, încît după cuvintele unui sfînt părinte, prorocul descriind suferințele Robului Domnului parcă ar fi stat la poalele Crucii însăși a lui Hristos.

Preînchipuiri mai noi din punct de vedere al timpului în care au avut loc, de acum nou testamentare, pot fi considerate, tot în legătură cu Sfinta Euharistie, următoarele evenimente evanghelice : minunea din Cana Galileia (Ioan 2, 1—11) și cele două împrejurări cînd s-a făcut înmulțirea pîinilor și peștilor în pustie, din care au mîncat și s-au saturat cîteva mii de oameni (Matei 14, 13—21 ; 15, 32—38). Și cu aceste ocazii au fost rostite aceleași expresii ca și la Cina cea de Taină : evloghisen (Matei 14, 19 ; Marcu 6, 41 ; Luca 9, 16), respectiv evloghisas (Matei 26, 26 ; Marcu 14, 22)

sau euharistias (Matei 15, 36 ; Marcu 8, 6 ; I Corinteni 11, 24), precum și klasas (Matei 14, 19), respectiv eclasen (Matei 26, 26 ; I Corinteni 11, 24).

Un sens euharistic se desprinde și din pildele Domnului, despre mesele pregătite, ospățul de nuntă și cina cea bogată (Matei 22, 2—14 ; Luca 14, 16—24). Aceste două mese de seară au un caracter eshatologic elocvent și sînt preînchipuiri ale viitoarei euharistii mesianice care va fi pregătită în împărăția Tatălui. La aceasta se referă cuvintele Domnului, rostite la Cina cea de Taină : „și vă spun vouă că nu voi mai bea de acum din acest rod al viței pînă în ziua aceea cînd îl voi bea cu voi, nou, în împărăția Tatălui Meu” (Matei 25, 29).

În Sfînta Euharistie se cuprinde o anumită simbolică care necesită explicația respectivă. Simbolul, așa cum se știe, este elementul esențial și nedreptățit de cultul religios. Prin simbolică se exprimă și se dezvoltă o idee sau o realitate duhovnicească. Denumirea de „simbol” are mai multe nuanțe. Simbolul de obicei definește și exteriorizează obiectul și forma senzorială a unei cugetări, a unei idei, a unei realități. Simbolul religios dezvăluie realitatea spirituală a ceea ce este supranatural, dumnezeiesc. În el se întîlnește Dumnezeu și credinciosul, ceea ce este pămîntesc cu ceea ce este ceresc, materialul și spiritualul ⁴⁾. Prin simbolul religios se dezvăluie realitatea spirituală transcendentă. Prin simbolul religios noi nu numai că ajungem la un anumit nivel de înțelegere a acestei realități, ci intrăm în comuniune cu ea ⁵⁾. Simbolul de cult se manifestă nu numai în și prin semne și înfățișări, dar și prin obiecte și fapte. Prin simbolul văzut se manifestă opera dumnezeiască. Același lucru este valabil și pentru euharistie. În persoana Domnului Iisus ca Logos întrupat a lui Dumnezeu, noi vedem pe Dumnezeu Tatăl (Ioan 14, 5), iar prin taina euharistiei în formă de pîine și vin noi primim în mod real pe Domnul Iisus. Așa cum Iisus este „chipul” Dumnezeului nevăzut și a ipostasului Său dumnezeiesc (Evrei 1, 3), așa și Euharistia într-un anumit sens este „chipul” lui Hristos. Precum în Hristos locuiește „trupește” toată plîntatea dumnezeirii (Coloseni 2, 9), tot așa și în Euharistie în forma materială a pîinii și vinului există și lucrează real însuși Iisus Hristos. Chiar în timpul prefacerii pîinii și vinului în trupul și sîngele real a lui Hristos, ele rămîn pe mai departe în simțirea noastră, antetipuri ale trupului și singelui lui Hristos.

Nu întîmplător Domnul a ales ca semn și antetipuri ale trupului și singelui Său pîinea și vinul. Pîinea este hrana de bază pentru fiecare zi în întreținerea vieții trupesti. Cînd Iisus Hristos se denumea pe Sine „Pîinea coborîtă din cer” (Ioan 6, 91) și „Pîinea vieții (Ioan 6, 35), El a scos în evidență odată cu ideea necesității pîinii materiale pentru viața trupestă și faptul că învățătura Sa și comuniunea cu El însuși în mod mijlocit prin împărtășirea cu trupul și sîngele Lui, sînt absolut necesare pentru a se dobîndi viața veșnică (Ioan 6, 53—54). Pîinea în Euharistie capătă un caracter de jertfă, trupul lui Hristos, care aduce jertfă pentru

⁴⁾ V. Warnach, *rev. cit.*, p. 756.

⁵⁾ *Ibidem*, p. 756.

viața lumii (Ioan 6, 51). Un astfel de sens au cuvintele Mântuitorului Hristos, rostite la Cina cea de Taină când a oferit pâinea : „luați, mâncați, acesta este trupul Meu, care se frînge pentru voi” (I Corinteni 11, 24). Actul în sine al frîngerii este tot o lucrare care demonstrează caracterul de jertfă a Euharistiei și moartea violentă de răscumpărare a Domnului. Unii dintre teologi sesizează moartea violentă a lui Hristos și în modul de pregătire a pîinii, frămîntatul și coacerea ei : Hristos a trebuit să treacă prin moara și cuptorul suferințelor.

Pîinea euharistică are și o altă importanță reflectată în I Corinteni 10, 17, în Didahia și în alte liturghii antice. Ea exprimă ideea unității în Biserică, unității noastre în, și cu Hristos, cu trupul Său tainic — Biserica. În Didahia, după binecuvîntarea pîinii se spune : „Așa după cum această pîine a fost împrăștiată pe dealuri, apoi adunată, devenind una, așa să fie adunată și Biserica Ta de la marginile pămîntului în împărăția Ta”. Pîinea euharistică se poate sesiza și în ideea de jertfă de sine. După Tomé la omul primitiv sentimentul era foarte puternic, el oferind oaspetelui său din pîinea sa, oferea propria-i trudă, se oferea pe sine însuși. Deoarece — gazda — singur cu sudoarea a arat pămîntul, singur l-a semănat, secerat, legat și strîns în hambarele lui, singur l-a măcinat în rîșniță, singur a frămîntat și copt pîinea sa. Pentru aceasta, oferind pîine oaspetelui său, spune Tomé, gazda parcă se oferă pe sine. Pîinea prin urmare, devine înlocuitorul său. Așa și Hristos, oferind pîinea ucenicilor săi din Cina cea de Taină a spus : „Acesta este trupul Meu...” parcă ar fi spus : „acesta sint Eu însuși, care M-am jertfit pentru voi !”⁶⁾.

În ceea ce privește vinul de la euharistie, acesta e singele lui Hristos. Vinul, din cauza culorii sale roșii și din cauza însușirii sale lichide este simbolul cel mai adecvat al singelui. Iacob adormind întru Domnul, în caracterizarea pe care o face fiilor săi, respectiv în binecuvîntarea pe care o dă fiului său Iuda spune : „El (Iuda) își va lega de viță asinul său, de coardă minzul asinei sale. Spăla-va în vin haina sa și în singe de strugure veșmîntul său !” (Facere 49, 11).

Vinul conține de asemenea ideea euharistică și de jertfă ; acesta amintește de violenta moarte a Domnului, pentru că, așa cum strugurele este călcat sau zdrobit pentru a se obține vin, tot așa și Iisus Hristos a trebuit să fie umilit, lovit și să-și verse singele pe cruce. Ideea aducerii jertfei de vin este arătată de Domnul prin cuvintele rostite la Cina cea de Taină cînd a luat paharul : „Beți din acesta toți ; acesta este singele Meu, al legii celei noi, care pentru voi și pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor” (Matei 26, 27—28). În această privință, deosebit de interesant este tabloul unui pictor din sec. XVII. Aici Sfînta Euharistie este prezentată sub formă de teasc de struguri. Domnul Iisus calcă strugurii în teasc din care se scurge mustul răscumpărător și dătător de viață. Din ranele lui Hristos, de asemenea, curge singe în teasc. Pe spatele și umerii Mîntuitorului se află o cruce grea, care mărește încă mai mult greutatea

⁶⁾ J. Tomé, *das „Heilige Mahl” in der Religionsgeschichte und „die heilige Messe” — Eine heilige Kirche*, 1953—1954, II, pp. 15—33.

acestei prese tainice. În jurul teascului se găsesc într-o ținută cuvințioasă sfinții apostoli ținând pahare în mâini în care curge singele lui Iisus Hristos. Prin fereastra deschisă se vede în depărtare Golgota cu cele trei cruci, iar din cer se arată Dumnezeu Tatăl, care primește jertfa de răscumpărare, asupa căreia coboară Sfântul Duh în chip de porumbel sfințind jertfa adusă. După toate probabilitățile ca subiect folosit la efectuarea acestui tablou simbolic au folosit cuvintele profetice ale prorocului Isaia despre Acela, care vine din Edem împurpurat, cu veșmintele Sale mai roșii decît ale celui ce culege vie, cu podoabă în îmbrăcămintea Lui și mîndru de puterea Lui, Acela care a spus despre Sine : „Singur am călcat în teasc și dintre popoare nimeni nu era cu Mine” (Isaia 63, 1—3).

Euharistia și-a găsit expresie și în simboalele și descrierile creștine antice, ca : mielul, simbol al Agnețului, care a ridicat păcatul lumii rînduit să fie înjunghiat încă înainte de a fi creată lumea (Ioan 1, 29 ; I Petru 1, 19—29 ; Isaia 53, 7 ; Apocalipsa 5, 6 ; 12—11) ; via, simbolul viei dătătoare de viață, Hristos (Ioan 15, 1—7), din al cărei rod se pregătește vinul, simbolul singelui lui Hristos ; coșul cu cinci piini de la minunea înmulțirii pîinilor, cînd s-au săturat cincimii de oameni (Matei 14, 17) ; chipul mitic al pelicanului care din dragoste față de micii lui puișori își sfișie pieptul asigurîndu-le astfel, nemurirea.

În încheiere vom cita cuvintele teologului bulgar prof. dr. Ștefan Tan-kov : „În liturghie observăm foarte viu și grăitor realismul simbolicismului și simbolismul realismului Bisericii Ortodoxe, pămîntul și cerul mistic și simbolic unul în altul, Dumnezeu și omul, Hristos și Biserica” ⁷⁾. Astfel, simbolica este descoperirea realismului vieții duhovnicești. Trebuie să subliniem însă, că acest realism nu neagă realismul materialelor. În Sfînta Euharistie materialele exprimă realitatea duhovnicească. Și, așa cum trupul este organul de manifestare al sufletului, așa cum natura trupescă a Domnului Iisus ca Logos întrupat a lui Dumnezeu este chipul lui Dumnezeu nevăzut și a ipostasului Său (Evrei 1, 3), tot așa și prin materia pîinii și vinului, prin puterea ce le transformă, noi primim trupul și singele lui Iisus Hristos, intrăm în comuniune cu Dumnezeuirea Lui. Și așa cum El prin actul întrupării dumnezeiești, a devenit Emanuil și s-a înrudit cu noi, așa și noi prin actul împărtășirii, ne înrudim cu El și ajungem îndumnezeirea. Sau, parafrazînd cugetarea Sf. Atanasie al Alexandriei vom spune : Fiul lui Dumnezeu prin întrupare a devenit Fiul omului, iar prin Euharistie și împărtășire noi, oamenii, devenim fiii lui Dumnezeu.

Și în cele din urmă, însăși Sfînta Euharistie e aducere aminte de dragostea dumnezeiască nemărginită față de omenire, dragoste manifestată în cea mai desăvîrșită jertfă, cea de răscumpărare a Domnului Iisus, Care a iubit pînă la sfîrșit pe cei ce erau în lume (Ioan 13, 1). Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică (Ioan 3, 16).

⁷⁾ Creștinismul ortodox — esența și chipul său contemporan, în „Anuarul Facultății de Teologie de pe lângă Universitatea din Sofia”, vol. XIX, 1941—1942, p. 87.

COMUNIUNEA BISERICII, DUPĂ CHIPUL COMUNIUNII TREIMICE *)

de : Doctorand DOREL POGAN

În ansamblul studiilor și preocupărilor teologice contemporane, ecleziologia prezintă o pondere deosebită, confirmată pe deplin de o vastă bibliografie interconfesională consacrată ei în ultimii ani. Acest fapt își găsește explicația în tendința de reevaluare a spiritualității creștine, tendință care a dus la conturarea unei dimensiuni „eclesiale” a credinței ; ca urmare, comuniunea dintre credincioși devine semnificativă și decisivă în experiența relației cu Dumnezeu ¹⁾.

Ca prelungire în timp a Întrupării Mântuitorului, Biserica are ca bază dogma hristologică a naturii teandrice a Fiului lui Dumnezeu și dogma treimică. „Viața Sfintei Treimi îndreptată spre lume prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu, a coborât în interiorul existenței create a lumii o viață nouă, o realitate superioară de conținut dumnezeesc” ²⁾. Această viață nouă noi o trăim în comuniunea Bisericii : „Iată, cortul lui Dumnezeu este între oameni și va sălășlui cu ei și ei vor fi poporul Lui și însuși Dumnezeu va fi cu ei” (Apoc. XXI, 3).

Prin urmare Biserica este „cortul lui Dumnezeu” în care se realizează o deplină comuniune a credincioșilor cu Dumnezeu și întreolaltă, după chipul comuniunii desăvârșite a Sfintei Treimi, revelată nouă prin Hristos.

Importanța și profunzimile comuniunii Bisericii au preocupat și pe Sfinții Părinți, care au scos la iveală unele din aspectele și implicațiile ei, insistând mai ales asupra laturii practice a comuniunii. Sfântul Vasile cel Mare spune că nimic nu-i mai propriu firii noastre ca a fi în comuniune unii cu alții, a avea nevoie unii de alții și a ne iubi unii pe alții ³⁾, iar Sfântul Ioan Hrisostom dezvoltă ideea că măduarele întregului nu sînt numai deosebite între ele, ci au și ceva comun care le leagă. Acest ceva

* Această lucrare de seminar, susținută în cadrul pregătirii doctoratului în Teologie, a fost întocmită sub îndrumarea d-lui profesor dr. Nicolae Chițescu, care a dat și avizul de publicare.

¹⁾ Diac. Asist. Ion Bria, „Ecleziologia comuniunii”, în „Studii Teologice”, XX (1967), nr. 9—10, p. 669.

²⁾ Pr. Vasile Ignătescu, *Principiul comuniunii în Ortodoxie*, în „Ortodoxia”, VIII (1956), nr. 3, p. 358.

³⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Regulile Marii*, III, 1, Răspuns, P.G., XXI, 917 A, la Pr. prof. Ioan G. Coman, *Temeiuri biblice și patristice pentru folosirea în comun de către oameni a mijloacelor de trai*, în „Studii Teologice”, V (1953), nr. 9—10, p. 598.

comun este forța, energia care ține strânsă în comuniune toate măduarele trupului sau pe toți membrii Bisericii⁴⁾. Sfântul Grigorie de Nazians spune că prin coborîrea limbilor de foc asupra Apostolilor, s-a realizat o deplină armonie între toți⁵⁾. Comuniunea Bisericii își are deci sursa în comuniunea treimică. Avînd aceeași sursă divină, ea va ființa după chipul comuniunii treimice. Înainte, însă, de a trece la dezvoltarea acestei probleme, am socotit necesar, ca, în această parte introductivă, să spunem câteva cuvinte despre comuniune, ca esență a relațiilor treimice.

Întreaga lucrare *ad extra*, pe care Biserica o atribuie Sfintei Treimi⁶⁾, nu poate fi concepută decît raportînd-o la viața Sa interioară, la mișcarea interioară a Dumnezeuirii, la dinamismul divin. Relațiile interioare dintre ipostasele Sfintei Treimi sînt deci dinamice, nu statice, și se revelează credinței noastre ca viață concretă⁷⁾. Această viață este însăși Existența divină, ca obiectivitate una și absolută în trei Subiecte-Persoane absolute, ireductibile și insesizabile, cu alte cuvinte ca Treime consubstanțială și indivizibilă, ori ca Tri-Unitate indivizibilă și fără confuzie⁸⁾. Viața divină nu se desăvîrșește în dualitate, ea presupune existența a trei Persoane: relația unui Subiect divin cu Altul se împlinește într-un al Treilea. „Comuniunea a două euri e necesară pentru a trăi plenitudinea existenței, dar nu suficientă. Ea se trăiește total în comuniunea a trei euri. Comuniunea în doi este și ea o limitare, nu deschide orizontul nelimitat. Simpla prezență, sau conștiința prezenței unui al treilea, lărgeste dimensiunea existenței, acoperind în principiu tot ce poate exista”⁹⁾. Subiectul iubind și iubit află plinătatea vieții în împărăția iubirii, care este al Treilea. „Dacă eul fără dimensiune poate fi reprezentat ca un punct, iar relația eu-tu ca o linie de la unul la altul, al treilea poate fi reprezentat ca o suprafață triunghiulară, sau, cînd, în rolul celui de al treilea sînt mai mulți, ca circumferința acestei linii, sau ca o sferă. Iar sfera reprezintă totul”¹⁰⁾. Eurile divine își sînt din veci desăvîrșit interioare, fiecare fiind „universul” divin infinit în unire interioară cu celelalte euri divine, sau eurile divine se află într-o comuniune reciprocă interioară în care nu se poate separa „universul” unui eu divin de celelalte euri. Comuniunea eurilor divine, via lor reciprocitate spirituală cuprinde înainte de toate comuniunea aceleiași naturi divine și de aceea își pot fi perfect interioare. Relația

⁴⁾ Sf. Ioan Hrisostom, *De Sancta Pentecoste, Omilia II*, P.G., L, 467.

⁵⁾ Sf. Grigorie de Nazianz, *In Pentecostem, Oratio XVI*, P.G., XXXVI, 448.

⁶⁾ Prof. Nicolae Chițescu, *Paradigmele divine și problemele pe care le ridică ele pentru Teologia Dogmatică*, în „Ortodoxia”, X (1958), nr. 1, p. 39, 41.

⁷⁾ Nicolae Berdiaeff, *Esprit et liberté, Essai de philosophie chrétienne*, trad. de russe par I. P. et H. M., Éd. „Je sers”, Paris, 1933, p. 208—209.

⁸⁾ Archimandrite Sophrony, *Unité de l'Eglise à l'image de la Sainte Trinité*, în „Contacts”, 10 année (1958), nr. 20, p. 19—22.

⁹⁾ Pr. prof. D. Stăniloae, *Sfînta Treime, structura supremei iubiri*, în „Studii Teologice”, XXII (1970), nr. 5—6, p. 345.

¹⁰⁾ *Ibidem*.

eurilor divine este o comuniune desăvârșită în care „fiecare subiect trebuie să se trăiască pe sine ca subiect întregit, ca subiect triform, dar fără să-și schimbe poziția proprie”¹¹⁾.

Subiectivitatea Fiului și a Duhului Sfânt este în întregime trăită de Tatăl, iar Fiul trăiește desăvârșit subiectivitatea Tatălui și a Duhului, după cum și subiectivitatea Tatălui și a Fiului este desăvârșită trăită de Duhul. Desigur, această comuniune divină a vieții nu suprimă distincția celor trei Persoane ale Sfintei Treimi, deși desăvârșita Lor reciprocitate face ca în fiecare din Ele să se poată vedea celelalte. „Vezi, prin urmare — zice Sfântul Vasile cel Mare — că uneori Tatăl descoperă pe Fiul, alteori Fiul pe Tatăl. Deci toată Dumnezeuirea ți se arată uneori în Tatăl, alteori în Fiul și în Duhul”¹²⁾.

În Treime, fiecare ipostas este purtător al plinătății absolute a Dumnezeirii¹³⁾, dar, în relație cu celelalte, fiecare se găsește într-un continuu proces de dăruire totală și reciprocă, uitându-se pe Sine în orice altă privință. Fiecare dintre Persoane conține unitatea, natura cea una, prin relația Sa cu celelalte, nu mai puțin decât prin relația Sa cu Sine însăși, într-o marieră care-I este proprie și care, deși distingându-se de celelalte două Persoane, evocă, în același timp, comuniunea desăvârșită a Sfintei Treimi¹⁴⁾.

Singura caracteristică a ipostaselor pe care noi o putem formula ca exclusiv proprie fiecăruia și care nu se va găsi deloc în celelalte, în rațiunea deoființimii Lor, va fi doar relația Lor de origine, relație ce trebuie înțeleasă în sens apofatic, și care arată că Tatăl nu este Fiul nici Duhul Sfânt, că Fiul nu este Tatăl nici Duhul și că Sfântul Duh nu este nici Tatăl nici Fiul¹⁵⁾.

I. BISERICA, TAINĂ A COMUNIUNII CU SFÎNTA TREIME ȘI „COMUNIUNE A SFÎNȚILOR”

Biserica nu este numai una, sobornicească și apostolică, ea este în egală măsură sfântă, întemeiată de Dumnezeu și consacrată pentru a fi semn și participantă la viața divină. Inițiată unei taine treimice, Biserica experimentează și manifestă această relație *de trei ori sfântă* în Liturgia sa și-n rugăciunea intimă a fiecăruia dintre membrii săi. De asemenea, ea se prezintă încă sub trăsăturile unei comunități cultice în care se instaurează un dialog între Dumnezeu cel viu și credincioșii dornici de a

¹¹⁾ *Ibidem*, p. 335—336; vezi și E. Bailleux, *La Dogmatique de la Trinité*, în „Mélanges de Science Religieuse”, XXIX année (1972), nr. 2, p. 102—104.

¹²⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Adversus Eunomium*, V, P.G., XXIX, 756.

¹³⁾ Archimandrite Sophrony, *op. cit.*, în „Contacts...”, nr. 24, p. 95—96.

¹⁴⁾ Sf. Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, I, 8, P.G., XCIV, 828 CD; vezi și I. Borovoi, *The continuity of the Church and Orthodoxy*, în „Sobornost”, V (1969), nr. 1, p. 18.

¹⁵⁾ Vl. Lossky, *La Théologie mystique de l'Eglise d'Orient*, Aubier, Paris, 1944, p. 54.

stabili un raport cu transcendentul¹⁶). Prin aceasta Biserica este taina comuniunii cu Sfinta Treime, „noua creație” a Sfintei Treimi, sau organismul în care se realizează economia Sfintei Treimi în lume. Deși între planul trinitar și cel iconomic al Sfintei Treimi există o anumită diferență, în sensul că „planul trinitar se referă la natura divină”, în timp ce „planul iconomic este dat în unele din energiile necreate ale lui Dumnezeu, creatoare, pronietoare sau sfințitoare”, totuși „planul iconomic nu reprezintă o ieșire din planul trinitar, fiindcă nu este vorba de grație creată, ci de extensiunea planului trinitar, pe calea energiilor necreate sfințitoare, pînă în inima Bisericii, pe care o susțin și desăvîrșesc. Datorită energiilor sfințitoare, care iradiază din ființa Dumnezeirii, ca niște raze fulgurante, Sfinta Treime coboară în Biserică, pentru ca Biserica să tindă, desăvîrșindu-se, spre Sfinta Treime”¹⁷). Treimea și-a făcut un „templu” printre noi — templul Duhului Sfint (I Cor. III, 16—17) — prin comuniunea unui principiu de esență divină, într-o mișcare de expansiune a unității către multiplicitate și de întoarcere a multiplicității către unitate. Comuniunea divină a celor trei Persoane cheamă, asumă și încoronează comuniunea noastră prin har și în slavă. Aceasta este lucrarea sensibilă a lui Hristos și a Duhului în Biserică¹⁸), lucrare ce este garanția și semnul lucrărilor invizibile care ne cheamă prin fiecare har, virtute și dar. Hristos și Duhul sînt cele două Persoane divine trimise în lume, Una pentru a se uni cu natura noastră și a regenera, Alta pentru a însufleși voința noastră în viețuirea cea după chipul Sfintei Treimi¹⁹). Aceste două Persoane au fiecare relația Lor proprie cu Tatăl (naștere și purcedere), dar, în același timp, Ele se află și într-o relație de reciprocitate. Ele sînt din veșnicie egale în demnitate cu Tatăl și identice cu El în ființă. Ambele transcend lumea în care se află; Una și Alta provin de la Tatăl, iar apropierea lor de Tatăl desăvîrșește situarea — pentru gîndirea noastră — a Treimii în plenitudinea Sa²⁰). „Fiul — zice Sfintu Ioan Damaschinul — este icoana Tatălui, iar Duhul icoana Fiului, prin care Hristos, locuind în om, dă acestuia asemănarea cu Dumnezeu”²¹).

Toate le împlinește Tatăl, prin Fiul, în Sfintul Duh. „Tatăl — zice Lossky — este sursa, Fiul manifestarea, Duhul forța care manifestă”²²).

Comuniunea Bisericii, după chipul comuniunii treimice, are la bază circulația aceluiasi flux vital de proveniență divină, atît în Treime, cît și

¹⁶) Yves-Noël Lelouvier, *Perspectives russes sur l'Eglise. Un théologien contemporain*: Georges Florovsky, în col. „L'Eglise en son temps”, Éd. du Centurion, Paris, 1968, p. 97—98.

¹⁷) Pr. asist. Dumitru G. Popescu, *Ecleziologia romano-catolică după documentele celui de-al doilea Conciliu de la Vatican și ecourile ei în teologia contemporană*, în „Ortodoxia”, XXIV (1972), nr. 3, p. 346.

¹⁸) Pr. prof. Isidor Todoran, *Principiul iconomiciei din punct de vedere dogmatic*, în „Studii Teologice”, VII (1955), nr. 3—4, p. 149.

¹⁹) Vladimir Lossky, *Théologie dogmatique*, în „Messager de l'Exarchat du Patriarcat Russe en Europe Occidentale”, XII année (1964), nr. 46—47, p. 94.

²⁰) *Ibidem*.

²¹) Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1958, p. 49.

²²) Vladimir Lossky, *Théologie dogmatique*, p. 101.

în Biserică. Fluxul vital se scurge de la Dumnezeu Tatăl în Fiul, iar de la Fiul trece la credincioși prin harul Duhului și circulă în ei, pentru a reveni, purtat de Duhul, prin același Fiul, la Tatăl.

În Biserică, la fel ca și-n Treime, datorită relației interioare dintre cele trei Persoane, niciodată o Persoană divină nu e fără cealaltă și fără specificul aceleia. „Biserica e plină de Treime”²³⁾, a spus Origen; și credincioșii la fel, pentru că scopul sfinților este — după cuvintele Sfintului Maxim Mărturisitorul — „de a exprima însăși unitatea Sfintei Treimi”²⁴⁾.

Hristos și Duhul lucrează împreună pentru a ne face fii ai Tatălui. Filiața adoptivă este atribuită, atât de Sfânta Scriptură, cât și de Sfinții Părinți, Tatălui. Filiața noastră este o participare la filiața lui Hristos, care se raportează Tatălui. La fel cum opera răscumpărătoare este înfăptuită de Tatăl, prin Fiul, în Sfântul Duh²⁵⁾, tot astfel Tatăl apare și ca principiu al filiației noastre, care este, însă în același timp, o filiație în Fiul și un dar al Duhului. Plinătatea vieții filiale o deține Fiul de la Tatăl; ori Fiul este Capul Trupului tainic întemeiat prin coborîrea Duhului, așa încît viața filială se revarsă prin Hristos în Biserica Sa, și prin aceasta Biserica se unește la Hristos, iar prin El — Sfintei Treimi.

Dar Biserica nu este numai mediul în care Hristos înviat ne comunică harul filiației, trimițându-ne Duhul înfierii (Romani 8, 15); ea este în același timp și instrumentul prefacerii noastre în Hristos, care realizează în timp, între Înălțare și Parusie, devenirea și creșterea tainei lui Hristos într-o comuniune a cărui chip desăvîrșit se află în Sfânta Treime. Ființînd după chipul Sfintei Treimi, Biserica prezintă la fel în existența sa caracterul antinomic al identității și al diversității simultane²⁶⁾. Față de existența divină, unde se disting Persoanele, esența și energia, în Biserică se disting persoanele, natura și actele; iar dacă în Sfânta Treime fiecare Persoană este purtătoare deplină a Dumnezeirii, tot astfel, în Biserică, fiecare credincios trebuie, în realizarea sa supremă, să devină purtător al plenitudinii divino-umane, condiție *sine qua non* a unității și comuniunii după chipul Sfintei Treimi, căci dacă identitatea nu este completă, unitatea și comuniunea vor rămîne, de asemenea, incomplete²⁷⁾. Identitatea aceasta înseamnă participarea tuturor credincioșilor la viața veșnică a Sfintei Treimi, prin lucrarea de îndumnezeire care o săvîrșește Biserica. Viața veșnică la care ei participă nu trebuie să se conceapă ca o transformare a naturii create în esența divină, ci ca o comuniune cu veșnicia lui Dumnezeu, comuniune care nu înlătură deosebirea dintre esența Creatorului și aceea a creaturii. Unirea lui Dumnezeu cu umanitatea în Hris-

²³⁾ Origen, *Selecta in Psalmos*, XXIII, 1, P.G., XII, 1265.

²⁴⁾ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, P.G., XCI, 119 B.

²⁵⁾ Heribert Mühlen, *L'Esprit dans l'Eglise*, traduit de l'allemand par A. Liefoghe, M. Massart et R. Virrion, Les Ed. du Cerf, Paris, 1969, tome II, p. 29, 49, 51; vezi și E. Mersch, *La Théologie du Corps Mystique*, Paris, 1944, tome II, p. 26—29; Michael Philippon, *La Très Sainte Trinité et l'Eglise*, L'Eglise de Vatican II, în „Unam Sanctam”, nr. 51 b, Ed. du Cerf, Paris, 1966, p. 278.

²⁶⁾ Arhimandrite Sophrony, *op. cit.*, în „Contacts...”, nr. 24, p. 95.

²⁷⁾ *Ibidem*.

tos, și unirea Sa cu umanitatea în Biserică este desigur diferită, deși cele două taine se raportează una alteia : în Hristos umanitatea (o natură umană individuală) este unită lui Dumnezeu (Persoanei Cuvîntului), pentru a forma o singură existență divino — umană, ontologic și substanțial una ; pe cînd în Biserică umanitatea (diferitelor persoane umane) este unită lui Dumnezeu (Sfintei Treimi) într-o unire vitală, pentru a forma o realitate divino-umană, tainic una²⁸). Nu e vorba, deci, de unirea (entitativă) a două naturi într-o persoană, ci de comuniunea mai multor persoane cu aceeași viață divină, viața Sfintei Treimi. Biserica este viață cu Dumnezeu sau viață prin Dumnezeu, întrucît Dumnezeu se unește cu noi prin Hristos, pentru a ne aduna în societatea Sa treimică²⁹). Aceasta arată că Biserica este o societate, o comuniune, a cărei dimensiune umană și vizibilă se găsește intrinsec unită unei dimensiuni divine și invizibile, în maniera în care Hristos-Omul și Hristos-Dumnezeu, nu fac decît un singur și același Mîntuitor, Iisus Hristos. După Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, la baza întregii spiritualități creștine stă ideea de comuniune, în ambele direcții, verticală și orizontală. El vorbește de comuniunea noastră cu Tatăl și cu Fiul Său, Iisus Hristos (I Ioan 1, 3), cit și de comuniunea unora cu alții (I Ioan 1, 7), comuniune ce se manifestă în iubire : „... să ne iubim unul pe altul, pentru că dragostea este de la Dumnezeu și oricine iubeste este născut din Dumnezeu și cunoaște pe Dumnezeu” (I Ioan 4, 7).

Ființa Bisericii este teandrică. „De la Cincizecime — zice Lossky — universul creat și limitat va purta în sine un trup nou, posedînd o plenitudine necreată și nelimitată, pe care lumea nu o conține. Acest trup nou e Biserica ; plenitudinea pe care o conține este harul, profunzimea energiilor divine, prin care și pentru care a fost creată lumea... Universul întreg este chemat să intre în Biserică, să devină Biserica lui Hristos, pentru a fi transformat, la sfîrșitul veacurilor, în împărăția veșnică a lui Dumnezeu”³⁰). Plenitudinea „necreată și nelimitată” pe care o conține, face din Biserică o scară între pămînt și cer, care e sortită unei continue înălțări și pe ale cărei diferite trepte sînt sfinții. Acest urcuș spiritual continuă și azi, ca și pînă acum, într-o comuniune constantă cu sfinții, cu toți cei ce s-au săvîrșit în credință, grație comemorării lor în timpul Liturghiei și al slujbelor morților³¹). „Ci v-ați apropiat de muntele Sionului — spune Sfîntul Apostol Pavel — și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc și de zeci de mii de îngeri și de adunarea celor întîii născuți, care sînt scriși în ceruri și de Dumnezeu, Judecătorul tuturor, și de duhurile dreptilor celor desăvîrșiți și de Iisus, Mijlocitorul Noului Testament și de singele stropirii care grăiește mai bine decît al lui Abel” (Evrei, 12, 22—24).

²⁸) M. J. Congar, O.P., *Ecclesia de Trinitate*, în „Irénikon”, 1937, tome XIV, nr. 2, p. 144.

²⁹) *ibidem*.

³⁰) V. Lossky, *La Théologie mystique...*, p. 107—108.

³¹) Sergiu Bulgakoff, *Cerul de pămînt*, trad. din germ. de Ștefan D. Dobra, în „Raze de lumină”, V (1933), nr. 1, p. 128.

Comuniunea Bisericii, fiind în chipul comuniunii treimice, face, deci, să dispară distanța dintre pămîntesc și ceresc și surpă zidul despărțitor dintre această lume și cealaltă, dintre cei vii și cei morți. Așa cum comuniunea treimică transcende spațiul și timpul, tot astfel în Biserică se realizează o comuniune *nu numai în spațiu, ci și în timp*. Nu este singură generația celor vii, care sînt în comuniunea Bisericii; toate generațiile trecute de credincioși sînt în comuniune reală cu noi, sînt vii în Biserică³²). Această comuniune nu cunoaște întreruperi, ci dimpotrivă, după credința constantă a Bisericii, ea e întărită mereu prin schimbul bunurilor spirituale: Biserica se roagă pentru toți cei ce au adormit în pacea lui Hristos, iar cei ce au devenit „locuitorii cerului”, fiind intim legați cu Hristos, contribuie la afirmarea puternică a Bisericii în sfințenie³³); ei nu încetează să intervină pentru noi prin Hristos, cu El, și în El, înaintea Tatălui. „Credincioșii vii și credincioșii morți, ca Biserică luptătoare și triumfătoare, constituie împreună trupul Bisericii, trupul tainic al lui Hristos. Cei vii și cei morți se știu uniți în credință, dragoste, rugăciune și nădejde comună de mîntuire”³⁴). În duhul comuniunii Bisericii vibrează deci o inimă unică, pentru că toți se întîlnesc aici în singurul și același Hristos, toți primesc de la El o forță unică și unificatoare, toți formează unica generație a lui Hristos sau noua generație a noului Adam³⁵). Aceleași energii necreate țin împreună Biserica cerească și Biserica pămîntească, în același curent de viață dumnezeiască. Sfîntul Niceta de Remesiana, vorbind despre marea comuniune a sfinților, care este Biserica, zice: „De la începutul veacului, fie patriarhii Avraam, Isaac și Iacob, fie profeții, fie apostolii, fie mucenicii, fie ceilalți drepti care au fost, care sînt și care vor fi, *formează o singură Biserică*, fiindcă au fost sfințiți într-o singură credință și mărturisire, au fost pecetluiți într-un singur Duh, au constituit un singur trup, căruia i se mărturisește că *Hristos îi este Capul*, după cum s-a scris (Efeseni 1, 22; 5, 23; Coloseni 1, 17). Eu spun mai mult. Chiar ingerii, puterile și stăpînirile cerești se unesc în această Biserică una, fiindcă ne învață Apostolul că „în Hristos au fost împăcate toate, nu numai cele de pe pămînt, dar chiar și cele din cer” (Coloseni 1, 20). Așadar, crede în această Biserică una și vei dobîndi comuniunea sfinților”³⁶).

II. SPECIFICUL ȘI ASPECTELE COMUNIUNII BISERICII

Comuniunea Bisericii caută să reproducă cît mai fidel comuniunea treimică, deși prima este o comuniune a persoanelor umane cu Persoanele

³²) Nicolae Berdiaeff, *op. cit.*, p. 347.

³³) Yves M. J. Congar, *op. cit.*, *Décrot sur l'oecuménisme*, în „Documents Conciliaires 1, Concile Vatican II”, Ed. du Centurion, Paris, 1965, p. 130.

³⁴) Prof. Teodor M. Popescu, „*Duhul comunitar al Ortodoxiei*”, în „Ortodoxia”, VIII (1956), nr. 1, p. 155.

³⁵) Nicolae Berdiaeff, *op. cit.*, p. 347.

³⁶) Sf. Niceta de Remesiana, *Despre simbol*, 10, Ed. Burn, p. 48, la Pr. asist. Ștefan Alexe, *Sfîntul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele al IV-lea și al V-lea*, în „Studii Teologice”, XXI (1969), nr. 7—8, p. 533.

divine, iar cea de a doua cuprinde numai Persoane divine. Posibilitatea realizării acestui fenomen îi este dată în Hristos, în baza unirii ipostatice a celor două firi (dumnezească și omenească); El este centrul „în care intenționalitatea după comuniune a atins intensitatea supremă”³⁷). Mijlocul prin care se înfăptuiește o astfel de comuniune este iubirea, după pilda desăvârșitei iubiri a lui Hristos: „Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi unul pe altul să vă iubiți” (Ioan 13, 34). De aceea, comuniunea Bisericii este în primul rînd o *comuniune intimă, duhovnicească, o comuniune de iubire* (Matei 22, 37—40), a unei familii al cărei tată este Dumnezeu (Matei 5, 45). Iubirea desăvârșită dintre Persoanele treimice devine norma de iubire reciprocă dintre credincioși. Ea sincronizează pulsațiile Trupului tainic care asigură între toți credincioși comuniunea de sentimente și de cugetare la cele dumnezeiești, de care vorbește Sfîntul Apostol Pavel, cînd zice: „... ca să gîndiți la fel, avînd aceeași iubire, un suflet, aceeași cugetare” (Filipeni, 2, 2). Comuniunea Bisericii, bazată pe iubire, devine mărturia sensibilă a legăturii supranaturale care unește pe credincioși între ei: „Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, zice Mîntuitorul, dacă veți avea dragoste unii față de alții” (Ioan, 13, 35).

Comuniunea din sinul Sfintei Treimi transpare în și prin Biserică în virtutea participării noastre la Trupul lui Hristos, unit în dragoste cu Persoanele Sfintei Treimi³⁸). Hristos singur este legătura care ne unește³⁹), El face posibilă comuniunea noastră după chipul comuniunii treimice, pentru că în El avem atît sursa cît și mijlocul unei reciprocități de esență divină. Numai în Hristos ne putem dăruî desăvârșit lui Dumnezeu și semenilor prin iubire. Hristos ne face „frați întru Domnul” (Filipeni 1, 14): eu sînt „fratele” aproapelui meu pentru ceea ce a făcut Hristos pentru mine; aproapele meu este „fratele” meu pentru ceea ce a făcut Hristos pentru el⁴⁰). Comuniunea Bisericii primește, astfel, specificul unei *comuniuni imediate cu Hristos*. Credincioșii nu sînt numai uniți între ei; înainte de toate ei sînt unul în Hristos și singură această comuniune cu Hristos este cheazășia comuniunii întregalității. *Iubirea orizontală se dezvoltă pe structura unei iubiri verticale și ambele interferează în Hristos*. Purtătorul iubirii este Sfîntul Duh, atît în Treime, cît și-n Biserică. „Prin Duhul, Fiul se întoarce spre Tatăl pentru a iubi prin El pe Tatăl, așa cum Tatăl îl poruncește pe Duhul pentru a iubi prin El pe Fiul...”⁴¹), iar la Cincizecime se instaurează *împărăția iubirii*, în care se poartă un con-

³⁷) Diac. asist. Ion Brîia, *op. cit.*, p. 678. Pentru amănunte vezi: A. Doudeyne, R. Guelluy, A. Léonard, *Comment s'articulent amour de Dieu et amour des hommes?* în „Revue Théologique de Louvain”, 4-e année (1973), fasc. 1, p. 1—20.

³⁸) Olivier Clément, *L'Ecclesiologie orthodoxe comme ecclésiologie de communion*, în „Contacts”, XX (1968), nr. 61, p. 13—15.

³⁹) Dietrich Bonhoeffer, *De la vie communautaire*, trad. de Fernand Ryser, Delachaux et Niestlé, Paris, 1968, p. 33—34; vezi și: prof. Nicolae Chițescu, *Sfintele Taine*, în „Studii Teologice”, II (1949), nr. 7—8, p. 515.

⁴⁰) Dietrich Bonhoeffer, *op. cit.*, p. 20.

⁴¹) Pr. prof. D. Stăniloae, *Relațiile treimice și viața Bisericii*, în „Ortodoxia”, XVI (1964), nr. 4, p. 516.

tinuu dialog al credincioșilor cu Dumnezeu prin taina prezenței simultane a Duhului în ambii parteneri. „Împărăția a venit, zice Florovszky, căci Duhul Sfint, El însuși este Împărăția”⁴²). Iar dacă această „împărăție”, care este Duhul, este „înăuntrul” nostru, după cuvintele Mintuitorului (Luca 17, 21), ea nu este însă închisă în noi, ci se află în noi pentru a fi în afară. „Duhul pornit din Tatăl strălucește acum din Fiul, nu numai Tatălui, ci și făpturilor. Mai bine zis strălucirea Duhului din Fiul se extinde și asupra făpturilor, sau umple și pe credincioși de afecțiunea filială a Fiului față de Tatăl, așa cum El este și manifestarea iubirii paternelor față de făpturi. Căci Duhul de care-i umple Fiul pe credincioși e același Duh al Tatălui ce se odihnește asupra Fiului și se întoarce de la Fiul spre Tatăl”⁴³). Prin Duhul sălășluiește în Biserică întreaga Treime, care ne cheamă să trăim într-o intimitate după un chip dumnezeesc și să intrăm în societatea Sa. Prin aceasta noi nu mai sintem doar contemplatori ai bogăției vieții divine : Treimea, prezentă în Biserică prin harul Duhului, îi cheamă pe fiecare din noi să intre întru bucuria Domnului Său (Matei 25, 21), să viețuiască într-o comuniune după chipul comuniunii treimice, pătrunsă de comuniunea treimică. Duhul Sfint veghează asupra credincioșilor rămânând cu ei (Ioan 14, 17, 20), locuind în ei (Romani 8, 9), conducându-i și învățându-i să cheme numele Tatălui (Romani 8, 15). Credincioșii poartă în ei acest ghid divin care este Duhul, dar nu numai Duhul, ci și Tatăl și Fiul, căci cele trei Persoane sînt inseparabile. Taina lui Dumnezeu devine taina noastră (II Corinteni, 6, 16). Comuniunea Bisericii dobîndește deci *specificul unei comuniuni a cărei esență e divină*, prin prelungirea comuniunii treimice în Biserică și înălțarea comuniunii Bisericii spre comuniunea treimică, în virtutea aspectului teandric al Bisericii. „Dumnezeu-Cuvîntul, zice Sfîntul Chiril al Alexandriei, sălășluindu-se în noi prin Duhul, urcăm spre demnitatea înfierii, avînd în noi pe Fiul după care ne și modelăm prin participarea la Duhul și, înălțîndu-ne la același fel de îndrăzneală, ne încumetăm să zicem „Avva, Părinte”⁴⁴).

Esența divină care stă la baza comuniunii Bisericii, îi dă acesteia un aspect de *plenitudine ontologică*, aspect accentuat de Sfîntul Apostol Petru, cînd îi numește pe creștini „părtași firii dumnezeiești” (II Petru 1, 4), sau de Sfîntul Apostol Pavel, care zice : „Credincios este Dumnezeu, prin care ați fost chemați la comuniunea („koinonia”) cu Fiul Său Iisus Hristos, Domnul nostru” (I Corinteni 1, 9). „Koinonia” Bisericii este, deci, o., împreunare” cu Hristos, adică o pătrundere a lui Dumnezeu în sufletele noastre și o pătrundere a noastră în Dumnezeu. Aspectul de plenitudine ontologică al comuniunii Bisericii generează împreunarea spirituală produsă de iubire. Recapitulați în Hristos, noi sintem prin El obiectul iubirii Tatălui față de Fiul Său și totodată sintem pătrunși de iubirea cu care Fiul iubește

⁴²) Georges Florovsky, *Le Corps du Christ vivant, une interprétation orthodoxe de l'Eglise*, în „La Sainte Eglise universelle”, Éd. Delachaux et Niestlé, Paris, 1948, p. 19.

⁴³) Pr. prof. D. Stăniloae, *Criteriile prezenței Sfîntului Duh*, în „Studii Teologice”, XIX (1967), nr. 3—4, p. 117.

⁴⁴) Sf. Chiril al Alexandriei, *Tezaurul*, P.G., LXXV, 509 D.

pe Tatăl. În felul acesta noi *participăm, prin Fiul, la mișcarea de iubire față de Tatăl, în Duhul Sfânt.*

Viața religioasă a credincioșilor se desfășoară în tensiunea dintre doi poli: dialogul personal al fiecărui credincios cu Dumnezeu și angajamentul colectiv de credință, pentru că aparține Bisericii însemnează a fi o persoană care crede în mod liber, dar care, în același timp, are aceeași manifestare cu măduarele Bisericii⁴⁵⁾, fiind membru activ în *comuniunea ei de credință*. Rugăciunea individuală este un act intrinsec, un angajament personal, care-și găsește plenitudinea în interiorul comunității, în contactul vieții de comuniune. Rugăciunea personală și cultul nu se exclud, ci se suprapun, se condiționează reciproc. Intimitatea legăturii cu Dumnezeu nu este posibilă decât în comuniunea de credință a Bisericii⁴⁶⁾, pentru că nimeni nu e credincios altfel, decât ca membru al Trupului tainic al Domnului. Chiar dacă s-ar izola, credinciosul nu se roagă decât ca unul din cei ce constituie Biserica. Rugăciunea personală se naște și se hrănește din harul bisericesc și este greșit a se separa cele două moduri ale adorației creștine, de vreme ce ele sint organic legate întreolaltă, ca două aspecte ale aceluiași act de evlavie⁴⁷⁾. Detașată din cultul colectiv, rugăciunea solitară riscă să degenereze în pietism individual, extatic și egoist. Pe de altă parte, în cazul în care credincioșii ignorează contactul personal cu Dumnezeu, încetează de a mai forma un cult eclesial, transformându-se într-un cult rudimentar. Taina acestei bipolarități a Bisericii constă în aceea că credinciosul nu se roagă niciodată singur: Tatăl său este în mod egal și deodată Tatăl celorlalți, Tatăl pe care fiecare credincios îl împarte cu Hristos, în Hristos, care a făcut din noi fii adoptivi⁴⁸⁾. Rugăciunea personală va fi ea însăși o rugăciune de comuniune, părtașă unei dimensiuni sobornicești, adică comprehensivă și universală: inima fiecăruia trebuie să fie destul de vastă pentru a putea îmbrățișa pe toți ceilalți. Numai în acest spirit credincioșii vor putea în mod real să se întâlnească unii cu alții cu frați și mai precis ca „frați în Hristos” și să se pună în acord în aceeași comuniune de rugăciune⁴⁹⁾.

Comuniunea de rugăciune a Bisericii include în aceeași matcă torențele individuale de pietate. Întreg „Trupul” lui Hristos se roagă și fiecare credincios observă că rugăciunea sa nu este decât un mic element din ansamblul rugăciunii Bisericii⁵⁰⁾. El învață să se roage cu „Trupul” lui

⁴⁵⁾ Paul Buysse, *L'Eglise de Jésus devant la raison et le coeur de l'homme*, Vers la foi catholique, I, Desclée de Brouwer, Paris, 1929, p. 310—312.

⁴⁶⁾ „Într-adevăr, prin credință pătrundem în Trupul tainic al lui Hristos și în ambianța de lumină, pe care ne-o oferă El ... totul se prefăce pentru cel credincios în lumină.” (Prof. Nicolae Chițescu, *Condițiile însușirii mântuirii*, în „Studii Teologice”, III (1950), nr. 1—2, p. 7.

⁴⁷⁾ Archevêque Basil Krivocheine, *L'ecclésiologie de saint Basil le Grand*, în „Messager de L'Exarchat du Patriarche Russe en Europe Occidentale”, 1969, nr. 66, p. 79.

⁴⁸⁾ Elie Méliat, *Le Mystère de l'Eglise*, în „Lumière et vie”, 1961, tome X, nr. 55, p. 54.

⁴⁹⁾ Yves M. J. Congar, *Note sur les mots „Eglise”, „Confession” et „Communion”*, în „Irenikon”, 1950, tome XXIII, nr. 1, p. 32.

⁵⁰⁾ Dietrich Bonhoeffer, *op. cit.*, p. 46.

Hristos, iar aceasta îi permite să se ridice deasupra circumstanțelor personale și să se roage făcând abstracție de el însuși, considerind că în toate rugăciunile sale nu există decît rugăciunea lui Iisus Hristos⁵¹⁾.

Biserica este „Trupul” lui Hristos, un trup constituit de cei care locuiesc în el și în care Hristos locuiește. Există, deci, un fel de continuitate între Hristos și Biserică, iar „locuirea reciprocă” constituie inima comuniunii eclesiale și conferă un caracter original rugăciunii creștine. Dacă, pe de o parte, credința condiționează cultul, pentru că el este expresia recunoscută a tainei divine revelată în credință, pe de altă parte, credința se verifică, se fortifică în acțiunea cultului comunitar, care face să se experimenteze un oarecare contact cu Dumnezeu-Dragoste, ce se comunică de fiecare dată din abundență. Cultul este determinat prin credință, prin intuiția și comprehensiunea credincioșilor, dar credința însăși este fondată pe această nouă intimitate, a omului regăsit, cu Mîntuitorul, care este dezvăluit și fără încetare reactualizat în întîlnirea evlavioasă a membrilor cu Capul. Locurile specifice ale acestei întîlniri, sau intense comuniuni cu Iisus Hristos, sînt Sfintele Taine, care, reactualizînd viața Mîntuitorului, ne restituie mereu prezența Sa și face din El contemporanul nostru permanent⁵²⁾. Comuniunea Bisericii, sub aspect sacramental, se realizează și se exprimă intens în fiecare din Tainele ei. Întrucît cadrul lucrării nu ne permite să înfățișăm acest fenomen pentru fiecare Taină în parte, ne vom opri asupra Botezului și Euharistiei, Taine de primă importanță pentru comuniunea Bisericii.

Botezul este Taina nașterii spirituale care ne încorporează deodată lui Hristos și Bisericii, făcîndu-ne „împreună cetățeni cu sfinții” sau „casnici ai lui Dumnezeu” (Efeseni, 2, 19) și membri ai Bisericii. Prin Botez primim drepturile legate de calitatea nouă de creștin. Aceste drepturi sînt dreptul la Taine, la toate beneficiile vieții bisericești, la într-ajutorarea creștină și, desigur, la plenitudinea comuniunii cu Dumnezeu și cu Sfinții. Dar, cu deosebire, cei botezați devin membre vii ale lui Iisus Hristos: „Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup...” (I Corinteni, 12, 13). Prin încorporarea batizmală, credincioșii se situează, deci nu numai *singuri* înaintea lui Hristos, ci mai ales *împreună* în Hristos. La fel cum între membrele unui trup are loc o neîncetată comunicare a bunurilor și elementelor vieții, un continuu schimb de servicii și de influențe, în care sfințenia, vigoarea, activitatea fiecăruia, se resimte asupra stării și vitalității tuturor celorlalte, la fel între membrele încorporate prin Botez în Trupul Tainic al lui Hristos — Biserica —, există cea mai puternică solidaritate și o circulație reală a bunurilor spiri-

⁵¹⁾ Ibidem, p. 47.

⁵²⁾ Jean Meyendorff, *Connaissance et communion: La Vision de Dieu en Orient Orthodoxe*. Quelques textes de Grégoire Palamas (1296—1359), în „Lumière et vie”, 1961, tome X, nr. 52, p. 118—119; vezi și prof. Nicolae Chițescu, *Sinteză asupra dogmei soteriologice privită interconfesional*, în „Ortodoxia”, XI (1959), nr. 2, p. 216.

tuale⁵³). Botezul dă, celui care-l primește, posibilitatea de a participa la această admirabilă comuniune, sau circulație a bogățiilor spirituale, care există între membrele „Trupului” lui Hristos⁵⁴). El ne rânduiește ca fii într-o familie dumnezească a virtuților, a darurilor și a tuturor energiilor necesare păstrării și creșterii noii vieți ce ne-a comunicat-o. Nouă nu ne rămâne decît să dezvoltăm, ajutați constant de harul Duhului primit, consecințele incluse în actul incorporării în Hristos, a căror manifestare exterioară devine mijlocul care produce comuniunea.

Dacă prin Botez credinciosul intră în comuniunea Bisericii, *Euharistia*, în schimb, îl așează în însăși inima ei. Mai mult, prin Euharistie, comuniunea Bisericii participă la comuniunea intimă a Treimii, căci acolo unde este Fiul, acolo sînt, de asemenea, Tatăl și Duhul Sfînt și noi sîntem asociați la relațiile de iubire a celor trei Persoane divine, după cum a cerut Iisus: „ca iubirea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei” (Ioan 17, 26). Comuniunea desăvîrșită realizată prin Euharistie este subliniată mai ales de Dionisie Pseudo-Areopagitul. El se întreabă: „Din ce pricină caracterul de comuniune, ce-l au și celelalte Taine, este în mod special propriu Euharistiei, și de ce se numește ea, în chip deosebit, comuniune și unire, deși orice lucrare sacramentală și sfințitoare unește viețile noastre cele îmbucătățite prin îndumnezeirea cea uniformă; iar prin unirea deiformă a celor ce sînt despărțite, ne dăruiește comuniunea și unirea cu cel Unul?”⁵⁵). Acest lucru se datorește desigur, locului deosebit pe care-l ocupă Euharistia între celelalte Taine. Ea lucrează în mod desăvîrșit la „unirea celui ce se sfințește cu cel Unul și produce în chip desăvîrșit comuniunea cu Dumnezeu prin darul cel dat de El, al Tainelor celor ce le săvîrșesc”⁵⁶).

În Euharistie, noi primim pe Hristos ca pe o hrană dumnezească ce ne introduce real în comuniune tainică cu Sine, prin puterea de asimilare a „piinii cerești”. Comuniunea cu Hristos, care rezultă din aceasta, este o participare la viața Sa divină. Mîntuitorul vrea să stabilească o unire, între noi și El, după chipul unității care există între El și Tatăl, și care este o unitate de viață perfectă, o unitate substanțială de viață.” Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în noi să fie una...” (Ioan 17, 21). Ori în Euharistie „Hristos se imprimă pînă în carnea și singele nostru, producîndu-se o adevărată comuniune de carne și singe, purificate și penetrate de Duhul”⁵⁷). Pe de

⁵³) François Cuttaz, *Le Baptême et notre incorporation à l'Eglise*, în „La Vie Spirituelle”, 16-e année (1934), tome XXXVIII, nr. 2, p. 130—131; vezi și O. Rousseau, *Le deuxième synode des évêques: collégialité et communion*, în „Irenikon”, 1969, tome XLII, nr. 4, p. 47.

⁵⁴) François Cuttaz, *op. cit.*, p. 131; vezi și René Voillaume, *La charité, amitié divine*, în „Lumière et vie”, 1959, tome VIII, nr. 44, p. 60—63.

⁵⁵) Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, cap. III, 1, trad. de Pr. Cicerone Iordăchescu, București, 1932, p. 88—89.

⁵⁶) *Ibidem*, p. 89.

⁵⁷) Pr. prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii*, în „Studii Teologice”, XVIII (1966), nr. 9—10, p. 544.

altă parte, fiind în comuniune cu Trupul real al lui Hristos, noi sintem, în același timp, în comuniune cu Trupul Său tainic și, de aceea, comuniunea desăvârșită cu Hristos realizată prin Euharistie, este și o comuniune deplină între credincioși. „Toți se întâlnesc în același Trup al lui Hristos, toți formează împreună extinderea Trupului lui Hristos. În acest sens Euharistia este prin excelență Taina unității. Prin faptul că acum credincioșii nu se mai împărtășesc numai de o energie a lui Hristos, corespunzătoare unei anumite stări din viața Lui, ci de însuși Trupul Lui, care devine în ei înșiși izvor al tuturor energiilor divine, în calitate de Trup înviat, prin Euharistie se realizează și se menține Biserica în sensul deplin al cuvântului, ca Trup al Domnului, ca unitate potențial completă a credincioșilor cu El și întreolaltă”⁵⁸).

Comuniunea dintre credincioși se cimentează și se desăvârșește prin comuniunea euharistică, nu înainte însă de a avea o oarecare manifestare, ca o pregătire comună treptată pentru unirea cu Hristosul euharistic. Acest lucru îl ilustrează cu deosebire Sfânta Liturghie. „Unirea cu Hristos în Euharistie are loc după o stăruitoare meditație comună a credincioșilor la El, după încălzirea dragostei față de El prin citiri din cuvintele Lui din Scriptură, prin mărturisiri ale credinței noastre în El, prin predica ce pune în evidență noi aspecte ale dragostei Lui față de noi, după o supremă întărire a unității credincioșilor între ei... în căldura cîntării și laudei comune a Lui. În sufletele astfel înmuiate și ieșite din starea de separație între ele... Hristos care vine ca în ale Sale se întipărește cu mult mai adine”⁵⁹).

Comuniunea Bisericii este înfățișată, într-un anumit fel, și sub aspectul de sobornicitate al Bisericii, pentru că Biserica este sobornicească⁶⁰), dar, în același timp, ea trebuie interpretată ca o comuniune, așa încît sobornicitatea implică o „unitate de comuniune”: „Duhul Sfânt este „Duhul comuniunii”, adică al unității unui întreg în care mădulele nu se contopesc într-unul singur... Sobornicitatea nu este o unitate pur și simplu, ci un anumit fel de unitate. Poate exista unitatea unui grup ținut la un loc printr-o comandă exterioară, sau o unitate între entități alăturate, uniforme. Sobornicitatea se deosebește de unitatea pur și simplu, fiind un anumit fel de unitate, unitate de comuniune”⁶¹).

De aceea Biserica este tot mai mult înțeleasă, simțită și trăită ca o comuniune în unitatea credinței, a speranței, a milosteniei, a cultului, a

⁵⁸) Ibidem, p. 544—545.

⁵⁹) Idem, *În problema intercomuniunii*, în „Ortodoxia”, XXIII (1971), nr. 4, p. 572.

⁶⁰) G. V. Florovsky, *Sobornost: The Catholicity of the Church*, în „The Church of God”, An Anglo-Russian Symposium by members of the Fellowship of St. Alban and St. Sergius, Londra, 1934, p. 57—58. Vezi și Gh. Chișcă, *Ideea de comuniune în Ortodoxie*, în „Ortodoxia”, XXI (1969), nr. 3, p. 411. Asupra sobornicității Bisericii, a se vedea deosebi: Prof. N. Chițescu, *Sobornicitatea Bisericii*, în „Studii Teologice”, VII (1955), nr. 3—4, p. 150—163.

⁶¹) Pr. prof. D. Stăniloae, *Sfântul Duh și sobornicitatea Bisericii*, în „Ortodoxia”, XIX (1967), nr. 1, p. 39.

slujirii frățești, ca o comuniune totală⁶²) a acelor care, aparținând lui Hristos și trăind în Hristos, pun în lucrare bogăția darurilor lui Dumnezeu făcute Bisericii Sale.

*

Din cele succint prezentate, reiese că, referitor la Biserică, termenul „comuniune” depășește înțelesul obișnuit al unei asociații morale sau spirituale, dobândind o dimensiune divină, prin raportarea la relațiile treimice, care-i sînt în egală măsură atît model, cit și sursă, prin prelungirea lor în Biserică.

Comuniunea Bisericii este o comuniune tainică a membrilor Trupului tainic cu Capul lor — Hristos, care asigură și comuniunea desăvîrșită a membrilor întreolaltă. Hristos este deopotrivă cauza și mijlocul divin al comuniunii treimice. Încorporarea deplină în această comuniune este asigurată de Duhul Sfînt care unifică fără încetare „Trupul” lui Hristos în diversitățile sale complementare⁶³). Sfîntul Duh este atît de intim, de vital și de profund cunoscut în Ortodoxie, încît unii teologi numesc Ortodoxia — „religia Sfîntului Duh”. „Către Sfîntul Duh, zice Bulgakoff⁶⁴), tînd toate suspinile asceților, toate rugăciunile, toate faptele. Sfîntul Duh este Biserica și trăiește în Biserică și toate cite se fac de Biserică — de mică sau de mare importanță (de se poate face distincție) — primesc Duhul său... Ortodoxia e însuși Sfîntul Duh care viază în Biserică”⁶⁵). Pe aceeași linie de cugetare cu Bulgakoff merge și Florovsky, pentru care coborîrea Duhului Sfînt „a fost cu adevărat revelația supremă”⁶⁶).

Din trăirea integrală a Duhului comuniunii izvorăște ecumenismul. „Experiența Bisericii, zice Berdiaev, este ecumenică, pentru că ecumenismul este una din calitățile sale ontologice” și de aceea, în întîlnirea cu Hristos, credinciosul „nu este singur, nu este abandonat în limitarea sa, el este cu toți cei ce cunosc această experiență, cu întreg universul creștin, cu apostolii, sfinții, cu toți frații în Hristos, morți sau vii”⁶⁷).

Ortodoxia a trăit întotdeauna integral pe Duhul, dar absența, în tradiția apuseană a unei veritabile pnevmatologii face să găsească străină insistența Ortodoxiei asupra prezenței și rolului celei de a treia Persoane în Biserică⁶⁸).

Eclesiologia comuniunii este în contrast cu centralismul monarhic autoritar al catolicismului cit și cu individualismul protestant. „Premisele primatului papal sînt în contradicție cu această eclesiologie de comuniune; el presupune o eclesiologie a puterii juridice și autorității din care s-a dedus uniformizarea gândirii teologice și a moralei”⁶⁹).

⁶²) Étienne Ménéard, o. p., *L'Ecclesiologie hier et aujourd'hui*, col. „Essai pour notre temps”, Desclée de Brouwer, Paris, 1966, p. 87.

⁶³) Yves-Noël Lelouvier, op. cit., p. 82.

⁶⁴) Sergiu Bulgakoff, op. cit., p. 45.

⁶⁵) *Ibidem*, p. 46.

⁶⁶) Georges Florovsky, *Le Corps...*, p. 19.

⁶⁷) Nicolae Berdiaeff, op. cit., p. 346—347.

⁶⁸) Yves-Noël Lelouvier, op. cit., p. 81.

⁶⁹) Diacon asist. Ion Bria, op. cit., p. 680—681.

Aspectul social al comuniunii Bisericii se datorează relației existențiale dintre Biserică și lume. Biserica, în calitate de comuniune, trebuie să manifeste o deschidere ființială spre lume, exprimată concret prin slujirea integrală a semenilor ⁷⁰⁾, într-o deplină solidaritate de existență și destin, după cuvintele Sfintului Apostol Pavel, care zice că „dacă un mădular suferă, toate măduarele suferă împreună și dacă un mădular este cinstit, toate măduarele se bucură împreună” (I Corinteni, 12, 26).

⁷⁰⁾ *Ibidem*, p. 681 ; vezi și George Khodr, *The Church and the World*, în „St. Vladimir's Theological Quarterly”, vol. 13, New-York, 1969, nr. 1—2, p. 76—77.

IDEI MORAL-SOCIALE ÎN OPERELE SFINȚILOR TREI IERARHI

de : Diacon prof. SORIN COSMA

Sfinții Trei Ierarhi au trăit și au scris într-o perioadă de adinci frământări teologice, contribuind real la înțelegerea corectă a învățăturii mîntuitoare, care a devenit normativă în Biserica creștină. Cu toate acestea, ei nu au rămas numai pe un plan teoretic, ci prin viața și scrierile lor au demonstrat că învățătura creștină este o „filozofie a faptei”. Mai mult chiar, ei s-au străduit să înțeleagă pulsul vieții sociale a epocii în care și-au desfășurat activitatea, pe care l-au confruntat cu iubirea creștină, aplicată în special la om, la omul concret desconsiderat în acea epocă sclavagistă și tratat ca o „unealtă însuflețită”. Scrisul lor a primit o expresivitate fermă de reconsiderare a tuturor oamenilor ca fii ai lui Dumnezeu și ca frați întreolaltă; iar amvonul a fost locul de pledoarie în favorul tuturor nedreptăților vremii.

Astfel, Sfintul Vasile cel Mare, pe lângă scrierile teologice de o importanță majoră pentru elucidarea problematicii creștine purtată în jurul înțelegerii Tainei Sfintei Treimi, s-a dovedit în același timp și un organizator al vieții de obște, un înflăcărat susținător al acestui fel de trai sub toate aspectele lui morale.

Sfintul Grigorie de Nazianz supranumit „teologul”, pentru că a pătruns cu mintea ca nimeni altul, reușind să redea adevărul inefabil despre Sfinta Treime, a fost dublat de un lirism poetic. „Suflet adînc contemplativ, de o sensibilitate excesivă, cufundat în nesfîrșite monologuri interioare... Temperament retoric, e înclinat adesea să vadă în poezie un mijloc de a se destăinui... și nu rareori îl simțim pătruns de harul acela în stare să prefacă și să-nchidă în adevărata poezie tot ceea ce atinge”¹⁾; nu însă fără a se apropia de viața omului concret, care dacă făcea parte din clasele avute, îi atrage atenția asupra faptului că aderența la creștinism, coincide cu identificarea vieții lui Hristos, care „a luat chipul de rob”²⁾.

¹⁾ Simina Noica. *Antologie lirică greacă*, București, 1970, p. 247. A se vedea și studiul Pr. prof. Ioan G. Coman, *Poezia Sfîntului Grigorie de Nazianz*, în „Studii teologice”, nr. 1—2, 1958, pp. 68—93.

²⁾ În acest sens, Sfintul Grigorie de Nazianz spune următoarele: „Tu nu te vei smeri niciodată atît cît s-a smerit Hristos cu care te botezi astăzi și care a luat chip de rob pentru tine”. *La Sfîntul Botez*, 27, Migne P.G. XXXVI, col. 396 D; 397 A, după Pr. prof. Ioan G. Coman, *Lupta Sfinților Părinți împotriva sclaviei*, în rev. „Studii teologice”, nr. 3—4, 1953, p. 182.

Sfântul Ioan Gură de Aur, supranumit în teologia contemporană „doctor euharistic”, sau, autonumit „ambasador al săracilor”³⁾ identifică pe Hristosul viu din Sfânta Euharistie — prin a cărui împărtășanie ajungi la viața veșnică — cu sclavul aruncat la periferia vieții, căruia i se nega calitatea de om. Cu elocința avîntată de vultur, el recheamă din negura uitării viața comunitară de egalitate și frățietate a primilor creștini.

De aici rezultă că Sfinții Trei Ierarhi antrenați în problematica frămîntărilor teologice din perioada de aur a epocii patristice, oferă răspunsuri dintre cele mai autentice în soluționarea chestiunilor atît de discutate, nu rămîn totuși la contemplarea teoretică a unui Dumnezeu abstract, ci la baza concepției lor etico-sociale stă credința într-un Dumnezeu concret, întrupat în Iisus Hristos, care lucrează prin Duhul Sfînt în toată plenitudinea dumnezeirii asupra creației și în special asupra omului. Deci, dragostea față de Dumnezeu trebuie să aibă o consecință precisă, și anume, dragostea adresată omului și — prin extensiune — întregii creații. Dragostea față de om, de orice om, de omul aruncat în mizeria cea mai cumplită a existenței sclavagiste, care să fie considerat ca egal, sau ca frate în Hristos, de care să te apropii ca de un prieten iubit și cu care să duci o viață în comun, de colaborare sinceră ca fii ai aceluiași Părinte, iată baza etică a concepției teologice a acestor mari Dascăli ai Ortodoxiei.

Pornind de la ideea că omul nu este o ființă izolată, ci sociabilă, Sfîntul Vasile cel Mare se întreabă : „Cine nu știe că omul este o ființă blindă și sociabilă, nu singuratică și sălbatică ? Nimic nu este așa de propriu ființei noastre ca a fi în comuniune unii cu alții”⁴⁾. Acest caracter de iubire față de semen, ca un bun ontic uman, dat prin creație, desființează deosebiriile dintre oameni, făcîndu-i pe toți egali. Împărțirea oamenilor în clase, care face din unii proprietari, iar din alții sclavi, considerați ca unelte însuflețite, nu aparține naturii umane, ci păcatului infuzat în ea, ne învață Sfinții Trei Ierarhi. De aceea, lupta împotriva sclaviei primește în operele lor un aspect dinamic. Sfîntul Ioan Gură de Aur susține cauza celor oropșiți, arătînd că Iisus Hristos se identifică cu unii ca aceștia : „Dacă Pavel — spune acest Sfînt Părinte — nu s-a rușinat să numească pe Onisim copilul său, inima sa, fratele său și iubitul său, de ce să ne rușinăm noi ? De ce zic eu, Pavel ? Stăpînul lui Pavel nu se rușinează să numească frați ai Săi pe sclavii noștri, și noi ne rușinăm ? Iată cum ne cinstește El pe noi. El numește pe sclavii noștri — frați, prieteni și împreună moștenitori ai Lui”⁵⁾.

Egalitatea oamenilor ca fii ai aceluiași Părinte, este vădită și din felul cum Sfinții Trei Ierarhi concep *proprietatea*. În concepția lor, adevăratul proprietar, stăpîn al lumii, este Dumnezeu, noi sîntem doar administratori, iar în această calitate sîntem egali, fiindcă El este Părintele tuturor, deopotrivă. Sfîntul Ioan Gură de Aur arată că proprietatea fiind comună, toți trebuie să profite de ea : „La început, Dumnezeu nu a făcut pe unul

³⁾ Despre milostenie, Migne, P.G. LI, col. 261—272.

⁴⁾ Reguli mari, III, 1 răspuns. Migne P.G. XXXI, col. 917 A.

⁵⁾ La scrisoarea către Filimon, Omilia II, 3, Migne P.G. LXII, col. 711.

bogat, iar pe altul sărac . . . , ci El a dat același pământ. Dacă deci pământul este comun, de unde ai tu atâtea iugăre, pe cînd semenul tău nu are nici un bulgăr . . . ” Dacă toate sînt ale Domnului, de obște, este evident că ele sînt și ale acelora ce trudesă împreună cu noi, căci toate ale Domnului sînt comune” ⁶⁾. „Nu este oare un rău a poseda numai singur bunurile Domnului, a te bucura numai singur de bunurile comune ? Ele aparțin în comun nouă și aproapelui nostru . . . ca aerul, soarele, apa, pământul . . . pe care ni le împarte ca unor frați, în mod egal” ⁷⁾. „Așadar să nu zici despre nimic că este al tău” ⁸⁾. Sfîntul Vasile cel Mare condamnă strîngerea de surplusuri într-o formă egoistă, arătînd că este o nedreptate ca unul să aibe prea mult, iar altul de loc : „Piinea pe care o păstrezi aparține săracului flămînd, haina pe care o păstrezi în dulapul tău, este a celui zdrențuros, încălțămîntea pe care o lași să putrezească este a celui desculț, banul pe care îl ții îngropat este al nevoiașului. Tu tot pe atîția nedreptățești, cîți ai putea să ajuți” ⁹⁾.

Pe temeiul egalității tuturor oamenilor, care trebuie să beneficieze de o proprietate comună, Sfîntii Trei Ierarhi pun și problema *muncii*, rezolvînd-o în perfectă concordanță cu învățătura creștină, contrar concepției epocii în care au trăit și activat ei. În primul rînd, ei socotesc munca drept o activitate necesară vieții ; toți cei care muncesc fiind egali, indiferent dacă munca lor este intelectuală sau manuală. Iată ce ne spune Sfîntul Ioan Gură de Aur în acest sens : „Să nu zici (cu dispreț) de cineva că este cismar, nici că este vopsitor, sau arămar ; înțelege că este credincios și că este fratele tău. Noi sîntem ucenici a pescarilor, ai vameșilor, ai făcătorilor de corturi, ai Aceluia, care s-a hrănit în casa teslarului . . . Deci, cînd vezi pe tăietorul de lemne, pe cel care bate cu ciocanul, pe cel înnegrit de cărbune, pentru aceasta să nu-l disprețuiești, ci mai mult să-l admiri” ¹⁰⁾. În al doilea rînd, munca nu trebuie privită ca o activitate egoistă, în sensul de a aduce folos numai acelora care o îndeplinesc, ci alături de toți, munca să primească expresia colectivității. Iată cum ilustrează același Sfînt Părinte această idee, printr-un exemplu deosebit de plastic și concludent : „de la furnică să înveți dragostea pentru muncă, iar de la albină, frumusețea, hărnicia și dragostea de aproapele. Căci albina nu lucrează numai pentru sine, ci și pentru noi și în acest scop trudește în fiecare zi. După cum, deci, albina colindă în zbor toate livezile ca să pregătească altuia dulceața, tot așa fă și tu, omule : de strîngi bani, cheltuiește-i pentru ajutorarea semenilor ; de ai bogăția învățaturii, nu o îngropa, ci pune-o înaintea celor ce au nevoie de ea . . . Albina este cea mai slăvită viețuitoare nu numai pentru că lucrează, ci mai ales pentru că roadele muncii ei sînt de folos și pentru alții. Și paianjenul lucrează, se trudește și întinde pe pereți urzeala lui subțire, care întrece orice meșteșug al femeii, dar el este o lighioană josnică, pentru că lucrul lui nu

⁶⁾ Migne P.G. LXII, col. 562—563.

⁷⁾ Migne P.G. LXIII, col. 563—564.

⁸⁾ Omilia V-a la Epistola I Corinteni, Migne P.G. LXI, col. 42.

⁹⁾ Omilia VI, 7, Migne P.G. XXXI, col. 276—277.

¹⁰⁾ Omilia XX la Epistola I Corinteni, Migne, P.G. LXI, col. 168.

e folositor altora în nici un fel ; așa sint cei care lucrează și se ostenesce numai pentru satisfacerea nevoilor și poftelor lor" ¹¹⁾).

De aici rezultă ideea unei *vieți comunitare*, în care toți să fie egali și să trăiască ca frații. Se știe cu cită înflăcărare și convingere Sfintul Ioan Gură de Aur rechema comunitarismul creștin primar, în care „toate erau de obște” (F.Ap. IV, 32 sq). Sfintul Vasile cel Mare făcînd o apologie a vieții în comun, spune : „Ce poate egala această viață ? Ce fericire i se aseamănă ? Ce e mai plăcut ca legătura și unirea moravurilor și sufletelor ? Oamenii plecați din diferite neamuri și țări, s-au contopit într-o așa de desăvîrșită identitate, încît se vede un singur suflet în mai multe trupuri, iar pluralitatea trupurilor se arată instrument al unei singure voințe. Cel care-i bolnav cu trupul are pe mulți care sufăr suflește împreună cu el. Cel care-i bolnav cu sufletul și cade, are pe mulți care să-l trateze și să-l ridice. Membrii vieții de obște sint deopotrivă servitori și deopotrivă stăpîni unii altora ; în libertate suverană, ei își arată unii altora cea mai desăvîrșită slujire pe care o produce nu forța împrejurărilor, care aduce multă tristețe prizonierilor ei, ci o crează deplină libertate de voință, cu bucurie. Dumnezeu a voit ca noi să fim așa de la început și spre această viață de obște ne-a creat” ¹²⁾).

În contextul acestei idei, putem adăuga și ideea *prieteniei*, ca pe o realitate care i-a legat atît de strîns pe Sfintul Vasile cel Mare cu Sfintul Grigorie de Nazianz, sau despre care Sfintul Ioan Gură de Aur ne-a lăsat pagini nemuritoare. Sfintul Grigorie de Nazianz, vorbind despre prietenia sa cu Sfintul Vasile cel Mare spune printre altele : „Se părea că avem amîndoi un singur suflet, care pune în mișcare două trupuri... Fiecare din noi eram în celălalt și prin celălalt” ¹³⁾. Același Sfînt Părinte arată cum prietenia este creatoarea civilizației și a progresului : „Cel ce este singur, chiar dacă înțelege ceva, nu se încrede în sine însuși, ci aleargă în toate părțile căutînd pe cineva care să-i asigure că-i așa. Cînd însă sint doi minăți de aceeași sete de știință, se ajută unul pe altul, ca și cum ar fi contopiți în unul singur : unul aflînd un adevăr, iar celălalt confirmîndu-l” ¹⁴⁾. Caracterul universal al prieteniei, după Sfintul Ioan Gură de Aur este redat prin iubire și echivalent cu caracterul universal al iubirii, încît prietenia nu se referă numai la un ins, ci implică iubirea față de ceilalți oameni : „Spune-mi, dacă ochiul, de pildă, care are în grija sa întregul trup și-ar îndrepta grija sa numai asupra mîinii... iar pe toate celelalte membre ale trupului le-ar lăsa în părăsire întorcîndu-și privirea de la ele ; oare nu s-ar vătăma prin aceasta trupul întreg... ? Tot așa și noi, dacă dragostea pe care trebuie s-o arătăm întregii Biserici a lui Dumnezeu, o mărginim numai asupra unuiu, sau altuia, atunci ne

¹¹⁾ Omilia XII-a „Despre statui”, 2, Migne P.G. XLIX, col. 129.

¹²⁾ Așezămîntele monahale, 18, 2, Migne P.G. XXXI, col. 1381 D, 1384 B.C.

¹³⁾ Necrolog în cinstea Sfîntului Vasile, 20, Migne P.G. XXXVI, col. 251 C.

¹⁴⁾ Viața Sfîntului Părintelui nostru Grigorie Teologul, episcopul de Nazianz, alcătuită de Preotul Grigorie, Migne P.G. XXXV, 1, col. 2525 B.

vom vătămă cu desăvîrșire și pe noi și pe aceia”¹⁵). Același Sfînt Părinte arată că prietenia are un caracter universal, atît prin foloasele ei, cît și prin însăși ființa ei : „Dacă ai zece prieteni, vezi cu încă douăzeci de ochi, lucrezi cu încă douăzeci de mini, mergi cu încă douăzeci de picioare... Un ins poate să fie datorită prietenilor în mai multe locuri deodată, în același timp”¹⁶).

Prietenia universală sub aspect social se realizează prin pace. În concepția Sfîntilor Trei Ierarhi, pacea și prietenia nu sînt două noțiuni paralele, ci o singură realitate; unitatea lor este asigurată din punct de vedere moral creștin, prin legătura lor organică, care rezidă în unitatea virtuții. Virtutea este iubirea, iar pacea și prietenia constituie două forme de manifestare ale iubirii. Pornind de la iubire, pacea și prietenia realizează iubirea. Sfîntul Ioan Gură de Aur relevă deosebit de elocvent și sugestiv că „păstrînd unitatea duhului în legătura păcii” (Efeseni 4, 3), se asigură pacea cu semenul în așa fel, încît, simțindu-mă legat de el prin iubire, îmi devine prieten. Leagă-te pe tine însuși împreună cu fratele tău; unii ca aceștia fiind legați împreună prin dragoste, toate le rabdă cu ușurință. Leagă-te pe tine însuși cu el și pe el cu tine... și vei putea cu ușurință să-l faci prieten”¹⁷).

Sfînții Trei Ierarhi se pronunță pentru o pace care „nimicește războiul, distruge teama, alungă vrăjmășia”, arătînd că datoria creștinilor este de a cultiva neconținut pacea. „Niciodată — spune Sfîntul Ioan Gură de Aur — nu am fost și nu vom fi dușmani ai celor ce au auzit de la Hristos cuvintele : „Pace vouă” !”¹⁸) Sfîntul Vasile cel Mare arată că „cei care caută pacea, aceia-L caută pe Hristos, fiindcă El este pacea, care a zidit pe cei doi într-un singur om nou, făcînd pace”.

O altă problemă cu caracter moral-social care a intrat în preocupările Sfîntilor Trei Ierarhi, este problema *căsătoriei și a familiei*. Legalizînd căsătoria sclavilor, Biserica creștină se pronunță prin marele predicator din capitala imperiului bizantin, Sfîntul Ioan Gură de Aur, astfel : „Dacă seduci o regină, sau pe sclava ta căsătorită, e aceeași crimă... și într-un caz și în altul este adulter, pentru că în ambele cazuri este căsătorie”¹⁹). Sfîntul Ioan Gură de Aur arată că tinerii care pornesc la taina căsătoriei trebuie să fie curați sufletește, neîntinați de păcatul desfriului, pentru ca viitoarea familie să devină o formă desăvîrșită a realizării unei comunități de iubire. Scopul căsătoriei este și acela al perpetuării neamului omenesc, respectiv, nașterea de copii, cărora părinții le datorează toată atenția pentru educarea lor²⁰).

¹⁵) *Omilia II, 1, la II Tesaloniceni*, trad. Arhim. Theodosie Athanasie, Comentariile sau explicarea Epistolei I și II Tesaloniceni și Coloseni, București, 1905, p. 297.

¹⁶) *Omilia LXXVIII, 4 la Ioan*, Migne P.G. LIX, col. 425.

¹⁷) *Omilia III-a la Efeseni*, trad. Arhim. Theodosie Athanasie, Comentariile sau explicarea Epistolei către Efeseni, Iași, 1902, p. 95.

¹⁸) *Omilia la Înălțarea Domnului*, Migne P.G. LII, col. 790.

¹⁹) *Omilia V, 2 la I Tesaloniceni*, Migne P.G. LXII, col. 425.

²⁰) Pr. prof. Ioan G. Coman, *Personalitatea Sfîntului Ioan Gură de Aur*, rev. „Studii teologice” nr. 9—10, 1975, p. 604. A se vedea și studiul Pr. prof. Ioan G. Coman,

Aceste cîteva idei luate din operele Sfinților Trei Ierarhi demonstrează că cei trei dascăli ai Bisericii dreptmăritoare nu rămîn la o etică teoretică, filozofică, ci morala promovată de ei se îndreaptă către om, către omul concret, membru al unei societăți de cruntă exploatare, pe care vrea să-l ridice la stadiul normal al existenței, pe care îl socotește coroana creaturii lui Dumnezeu. Condamnînd cruzimea și exploatarea nemiloasă, Sfinții Trei Ierarhi se ridică împotriva tuturor asupritorilor timpului, care doreau să se numească creștini ; chemîndu-i pe aceștia la adevărata formă de viață creștină.

În felul acesta Sfinții Trei Ierarhi rămîn peste veacuri interpreții unei morale creștine autentice, care se referă la om, la orice om, pledînd pentru o egalitate și frățietate a tuturor oamenilor.

CLERICI ROMÂNI ÎN MISIUNI DIPLOMATICE (Sec. XV-XVII)

de : ALEXANDRU CONSTANTINESCU
și CONSTANTIN BUCȘAN

O latură mai puțin cercetată a frământărilor noastre istorii este participarea activă și contribuția efectivă a clerului român la dramatica luptă de conservare a ființei politice a țărilor din acest rivnit spațiu carpato-dunărean. Atât Moldova cât și Țara Românească, a căror religie oficială a fost consecvent ortodoxismul, au avut adeseori, în reprezentanții Bisericii, susținători fățiși sau acoperiți ai politicii lor de pace sau de colaborare defensivă cu vecinii împotriva dușmanului comun, de credință și structură politică opuse.

Imperialismul religios și militarist al turcilor care, timp de trei secole, a ținut sub presiune extremă Europa, reușind să-i întârzie evoluția spre unitate, a întâlnit în comunitatea de credință a popoarelor din estul și sud-estul continentului nostru, un factor de puternică rezistență, cu atât mai virtuos cu cât ea se manifesta în forma neutră a vieții bisericești.

Dacă șocul fanatismului musulman a reușit să rășluie organisme politice europene până la granița extremă a Vienei, el n-a zdruncinat ci, dimpotrivă a întărit solidaritatea spirituală a europenilor, cu deosebire a celor de credință ortodoxă, mai greu încercați. Pe acest fond spiritual și în această formă bisericească, s-a organizat, în largă măsură, răsunătoarea rezistență a lui Ștefan cel Mare și eroica insurecție a lui Ioan Vodă și a lui Mihai Viteazul. Infruntarea puterii cotropitoare pe cîmpul de bătălie n-a fost posibilă fără o dinamizare spirituală și o strângere a rîndurilor creștine, realizări datorite unei pregătiri diplomatice, în care un rol important au jucat și clericii.

Vorbind despre diplomația Principatelor Române în primele timpuri de istorie independentă și în perioada de puternică opresiune otomană, avem în vedere o practică și o concepție, care nu coincid cu arta și știința diplomației de mai târziu¹⁾. Integrate în spațiul european și participînd la istoria Europei, țările române își definesc propria istorie prin raportare la aceasta. De aceea, pentru o caracterizare obiectivă a diplomației lor, istoriografia românească trebuie să-și clarifice comparatist sensul și limitele instituțiilor corespunzătoare din celelalte state europene.

¹⁾ Charles de Chambrun, *L'Esprit de la diplomatie*, Corrêa, Paris, 1944, p. 6.

Știința și arta diplomației sînt sincronice cu existența statelor și a suveranilor; diplomația însă, ca „funcție organizată și oficială activă”²⁾, este cu totul nouă în istorie, iar apariția termenului e înregistrată abia la începutul sec. al XVII-lea sau cel mai de vreme în 1645, pe timpul lui Richelieu.

Secolul XVI aduce, o dată cu organizarea reprezentanțelor permanente, o afirmare a două direcții în diplomatie: realistă și idealistă. De fapt, acest secol asistă la o revoluție în doctrina politică europeană: ideea unității de acțiune politică a statelor, realizată prin coordonarea Bisericii și a Sfintului Impriu roman de națiune germană, este zdruncinată de realitatea „interesului de stat”³⁾, și de principiul „echilibrului european”. Realismul politic (și diplomatic) postulează subordonarea mijloacelor la scop, care este relativ, istoric, nu transcendent. Toate mijloacele sînt bune, indiferent de moralitatea lor, dacă servesc statul, puterea seculară. Religia — ca fundament al unei morale cu finalități extraistorice — nu mai poate prezida actele politice. „De la Machiavelli, Hobbes, Spinoza, J. Bodin etc. încoace... — scrie Marx — forța a fost înfățișată ca fundament al dreptului; prin aceasta, concepția teoretică despre politică s-a emancipat de morală...”⁴⁾. Paralel cu această orientare, subsistă și se definește pregnant vechea doctrină religioasă, care acum apare ca un curent idealist, izvorit din umanismul creștin. Reprezentanții acestei direcții sînt teologii și unii oameni de litere; ideea dominantă — umanizarea societății prin cultivarea normelor morale⁵⁾.

Diplomatul — indiferent cărui curent aparținea — trebuia să fie inițiat în filozofia antichității greco-romane (Platon, Cicero), în filozofia creștină (Biblia), filozofia politică, dreptul roman și, de asemenea, să cunoască limbile străine de circulație europeană (italiana, spaniola, germana și chiar turca). Într-un tratat De legate (1526), Octavian Maggi, venețian, pretinde diplomatului „să cunoască teologia, dialectica, geografia... astronomia”⁶⁾.

Cum se definește diplomația țărilor române în raport cu aceste orientări și exigențe? În momentele culminante de activitate politică și militară din sec. XV—XVII, domnii români opun „necredincioșilor” eroismul intern și unele ajutoare din partea statelor creștine. Spre a-și asigura bunăvoința sau alianța acestora, ei s-au servit, în general, de trimiși (soli) ocazionali, proveniți fie dintre străini, fie dintre autohtoni. O bună parte a acestora s-a recrutat din sinul clerului intern sau extern. Reprezentanții clerului intern au fost preferați o vreme, celor laici „care nu aveau o cultură prea vastă”⁷⁾, singurele lor virtuți constînd din „claritatea minții”,

²⁾ Raoul Genet, *Traité de diplomatie et de droit diplomatique*, Paris, 1931. Introducere.

³⁾ W. A. Zorin ș.c., *Istoria diplomației*, ed. II, trad. Ed. Științifică, București, 1962.

⁴⁾ K. Marx-Fr. Engels, *Ideologia germană*, ESPLA București, 1956, p. 344.

⁵⁾ Pierre Mesnad, *L'Essor de la philosophie politique au XVI-e siècle*, Paris, 1936, pp. 674—675.

⁶⁾ Apud Ch. de Chambrun, *op. cit.*, p. 9.

⁷⁾ I. Condurachi, *Diplomați români în trecut*, (sec. XIV—XVII), Brașov, 1937, p. 90.

„bunul simț” și fidelitatea față de domn. În schimb, ierarhii Bisericii puteau face față delicatelor misiuni diplomatice prin faptul că : 1) erau cunoscători ai unor limbi cu circulație în estul și sud-estul Europei (greaca, slava și chiar latina), 2) erau inițiați în problemele spirituale ale epocii, 3) atît în relațiile interne, cît și în cele externe, se bucurau de un ascendent, derivînd din preeminența Bisericii, organic implantată în viața lumii medievale ; 4) în sfîrșit, sub acoperemîntul neutru al Bisericii, izbuteau să camufleze misiuni politice și, mai mult chiar, puteau vehicula informații cu caracter social, politic, militar.

Înăsprirea dominației otomane, care interzicea domnilor români vasali, între altele, relațiile directe cu suveranii străini, a impus, ca un corectiv, diplomația secretă, foarte abil servită de clerici. Neinfluențați de noul curent al realismului politic de inspirație machiavelică, reprezentanții Bisericii ortodoxe s-au mișcat pe făgașul tradițional al idealismului biblic, ceea ce a liniștit aprehensiunile puterii seculare, musulmane sau chiar creștine. Ștefan cel Mare, Ioan Vodă, Mihai Viteazul — ca să nu mai cităm decît pe eroi — au știut să folosească în chip iscusit ierarhii ortodocși în acțiunea lor diplomatică.

Teoctist a fost unul dintre ierarhii Moldovei de mare prestigiu spiritual și politic, format în școala de călugări cărturari de la mănăstirea Neamțului. Distins cărturar, cunoscător al limbii slave, de la el ne-a rămas un manuscris al Tetraevanghelului. Dintr-o familie aleasă — poate chiar rudă cu domnul — Teoctist oficiase solemnitatea ungerii ca domn a lui Ștefan cel Mare la locul numit Direptate. În sfat și în toate ocaziile solemne „părintele chir Teoctist, Mitropolitul Sucevei” ocupa locul al doilea, după domn.

La 2 mai 1462 „Teoctist, mitropolitul Moldovei și cu toți boierii Moldovei, cu duhovnicii și cu mirenii, cu bogații și cu săracii și cu toți sfinicii domnului”⁸⁾ întăresc tratatul de vasalitate al lui Ștefan cel Mare față de Cazimir, regele Poloniei. Predarea solemnă a documentului s-a făcut personal de primul ierarh al Bisericii Moldovei. Într-o altă împrejurare istorică, la fel de importantă, Teoctist a semnat la Vaslui — în aceeași calitate și rang — actul prin care predecesorul lui Ștefan cel Mare, Petru Aron, și țara, se obligau să plătească turcilor un tribut anual⁹⁾.

„Chir Vasilie”, un ierarh învățat, înconjurat de respectul contemporanilor din țară și de peste hotare, a păstorit în „episcopia de jos” a tirgului Romanului între 4 aprilie 1488 și 22 iulie 1499. Episcopul Vasilie a redactat, pentru mitropolitul Moscovei, un tratat despre deosebiriile dintre catolicism și ortodoxism. Semnătura lui figurează — alături de a domnului și a marilor boieri — pe tratatul de pace din iulie 1499 dintre Ștefan cel Mare și Polonia¹⁰⁾. Prezența acestei semnături pe un act de

⁸⁾ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, pp. 289—299.

⁹⁾ *D.I.R.A.*, veac XIV—XV, pp. 286—287. (Documente privind istoria românilor moldoveni).

¹⁰⁾ Hurmuzaki, *Documente*, II, 2, p. 718.

importanță capitală constituie, pentru popor și pentru puterea contractantă, o garanție de sinceritate și un plus de autoritate.

Călugărul Isaia de la Slatina, bun cunoscător al limbii slavone — limbă de cancelarie — se remarcase printre clericii Moldovei din a doua jumătate a sec. al XVI-lea prin alcătuirea, în manuscris, a primului corp de cronică moldovene, precedate de o „istorie universală” (Cronograful bizantinului Constantin Manasses, analele sîrbești și cronica bulgară). Ioan Vodă l-a ridicat în rang, numindu-l episcop de Rădăuți (1572), calitate în care l-a trimis în Polonia, la Cracovia, spre a contracara manevrele lui Bogdan Lăpușneanu pe lângă regele și nobilii poloni în scopul recîstigiării tronului. Se pare că, în aceeași calitate, mai îndeplinise o misiune în Transilvania. În 1574, Ioan Vodă îi încredințează conducerea unei solii la Moscova, unde urma să solicite ajutorul militar și bănesc al țarului împotriva turcilor și tătarilor¹¹). Această misiune nu și-a putut atinge scopul din cauza tragicului sfîrșit, la Roșcani, al domnului.

Mitropolitul Varlaam, vlăstar al unei modeste familii de țărani din părțile Putnei, s-a format la mănăstirea Secu, unde a fost egumen, și la Kiev. Pentru meritele lui excepționale, a fost promovat direct mitropolit al Moldovei. „Trebuie să fi avut — observă N. Iorga — în adevăr însușiri sufletești și daruri de știință deosebită pentru ca să fie numit de-a dreptul mitropolit, fără să fi trecut, după obicei, prin scaunele de Huși, Rădăuți și Roman”¹²). Într-adevăr, acest ilustru exemplar al ethosului românesc și-a marcat existența printr-un șir de lucrări și tipărituri în limba română, care-l așează printre ctitorii limbii și literaturii noastre; Cartea românească de învățătură, cunoscută mai ales sub numele de Cazanăa lui Varlaam, a apărut în 15 ediții, între 1645 și prima jumătate a sec. al XX-lea, și a circulat intens în toate cele trei țări românești, ceea ce a îndreptățit afirmația că ea a jucat, pentru limba și cultura românească, rolul Bibliei lui Luther pentru cultura germană. Varlaam s-a remarcat, de asemenea, prin inițiative eficiente în lupta contra calvinismului, pentru apărarea ființei și culturii românești din Transilvania.

Pe cînd era numai arhimandrit și egumen, a condus la Moscova (1629) o solie compusă din șase boieri și doi călugări; scopul afișat al acestei călătorii era obținerea de icoane pentru ctitoriile domnitorului, Miron Barnovschi; în realitate, solia moldoveană avea misiunea să-l convingă pe țar de necesitatea luptei comune contra turcilor¹³). După înlăturarea lui Barnovschi, mitropolitul Varlaam conduce la Constantinopol o delegație de „preoți și călugări” și o seamă de boieri” pentru a solicita readucerea în scaun a domnului mazilit.

Așa, cum la începutul veacului dinainte, un alt mitropolit, Maximian intervenise în Țara Românească, pentru aplanarea conflictului dintre suveranii celor două țări surori, Moldova și Țara Românească, îl vedem și pe

¹¹) Idem, *ibidem*, II, pp. 700—701.

¹²) N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, ed. II, vol. II, București, 1928, p. 304.

¹³) Silviu Dragomir, *Contribuții la relațiile Bisericii românești cu Rusia în sec. al XVII-lea*, în „Analele Academiei Române”, M.S.I. XXXIV (1912), pp. 16—22.

Varlaam în 1644, la Tirgoviște, unde încearcă netezirea terenului pentru reconcilierea lui Vasile Lupu și Matei Basarab.

În 7 mai 1656, se negocia și semna la Moscova un tratat de alianță între Moldova și Rusia, primul tratat al cărui text ni s-a păstrat. Importantul act fusese precedat, în 1654, de un schimb de scrisori între țarul Alexie Mihailovici (1645—1676) și Domnul Moldovei, Gheorghe Ștefan. Necesitatea unui front comun împotriva turco-tătarilor dictează acum politica externă a statelor creștine din răsărit. Inițiativa aparține țarului, care se adresase domnilor români, Gheorghe Ștefan și Matei Basarab, în vederea unei alianțe ofensive. Matei Basarab, mai circumspect, declinase oferta; Gheorghe Ștefan o acceptase și se grăbise să trimită o solie numeroasă pentru realizarea tratatului. În fruntea soliei se găsește mitropolitul Gheodeon, care-l unsese pe Gheorghe Ștefan ca domn și-i devenise prim sfetnic. Tratatul, redactat în limba greacă, era compus din zece articole și stipula o alianță militară îndreptată contra imperiului otoman; Moldova trebuia, în urma războiului victorios, să fie reasezată în vechile drepturi politice și teritoriale; pentru ajutorul primit, domnul îi datora țarului credință, concurs armat în război și „daruri mari o dată pe an” (în locul tributului plătit turcilor). Actul a fost semnat de mitropolitul Gheodeon și de boierul Grigorie Neniul, al doilea logofăt, și întărit de aceștia în numele domnului, prin jurământul de credință depus în catedrala Uspeniei din Moscova la 7 și 21 iulie 1656. Părțile au convenit ca tratatul să rămână secret¹⁴).

Războiul ruso-suedez din 1656 și schimbarea domnului au făcut inoperantă alianța moldo-rusă. Cu prilejul aceleași vizite, solia condusă de mitropolitul Gheodeon a încheiat și un tratat comercial, în baza căruia țarul a dat în 19 iunie 1656 o diplomă prevăzând anumite privilegii pentru negustorii din Moldova¹⁵).

Participarea înaltului ierarh moldovean la pregătirea și semnarea acestor tratate apare indispensabilă, pe de o parte, pentru că reprezentantul Bisericii era — grație culturii sale — diplomat posibil în împrejurările acelea, iar pe de alta, pentru că Biserica ortodoxă din imperiul otoman, prin cei mai aleși reprezentanți ai ei, se găsea în centrul acțiunii de mobilizare a „mari răscoale” contra necredincioșilor.

Relațiile politice ale țărilor române cu Moscova au cunoscut o frecvență și o importanță deosebită începând cu secolul al XVI-lea; identitatea de religie, pericolul comun turco-tătar sau polon și interesele comerciale tot mai active au făcut necesare și posibile acele relații. L-am văzut pe mitropolitul Gheodeon al Moldovei tratând cu țarul Alexie Mihailovici: o alianță și un acord comercial; pe același drum va merge și mitropolitul Dosoftei spre a cere ajutor contra turcilor în numele lui Ștefan Petriceicu¹⁶). Această solie nu a dus însă la un rezultat concret.

¹⁴) D. G. Ionescu, *Tratatul încheiat de Gheorghe Ștefan cu rușii în 1656*, în „Revista istorică română”, III, 1935, pp. 235—244; Tr. Ionescu-Nișcov și A. Constantinescu, 300 de ani de la încheierea primului tratat de alianță dintre Moldova și Rusia, în „Studii” IX (1958), 4, pp. 107—116.

¹⁵) *Istoria României*, III, p. 187.

¹⁶) Ștefan Ciobanu, *Dosoftei, mitropolitul Moldovei*, Iași, 1918.

Domnii Țării Românești au făcut, de asemenea apel în momentele grele la luminile, prestigiul și fidelitatea ierarhilor Bisericii. O misiune diplomatică încoronată de succes a fost aceea a călugărului Maximian. Nepot al lui Gheorghe Brancovici, ultimul despot al Serbiei libere, Maxim Brancovici se refugiase la nord de Dunăre, pe meleagurile mai ferite de cotoire turcilor, în Transilvania și Țara Românească. Aci, pe vremea domniei lui Radu cel Mare, a devenit mitropolit al Ungrovlahiei, al doilea pare-se, după cel orînduit de expatriarhul Nifon II. Cronică lui Ureche se oprește asupra acestei prestigioase figuri cu ocazia conflictului dintre Bogdan al III-lea („cel Orb”) și Radu cel Mare. După o incursiune peste Milcov (1507) a armatelor muntene, conduse de un pretendent la tronul Moldovei, Roman, Bogdan al III-lea invadase Țara Românească pînă la apa Rîmnicului și timp de zece zile prădase și arseze întreaga regiune ocupată. Spre a evita o confruntare armată între cele două țări, Radu cel Mare a trimis în tabăra de la Rîmnici a lui Bogdan pe călugărul Maximian cu propuneri de pace. „Și acolo — povestește cronicarul moldovean — de la Radu Vodă l-au tîmpinat sol un călugăr anume Maximian, feciorul lui Despotu, împăratul grecesc, și s-au rugat la Bogdan Vodă, ca să facă pace cu Radu Vodă pentru că sîntu creștini și o semînție”¹⁷). Bogdan lăsîndu-se convins de argumentele solului muntean, „au făcut pace pentru voia lui și au trimis soli la Radu Vodă și atunci Radu Vodă cu boierii săi au jurat pe Sfînta Evanghelie ca să fie pace neclintită”¹⁸).

Pacea s-a încheiat în octombrie 1507. Prezența lui Maximian, nu numai ca iscusit mijlocitor, dar și ca om al Bisericii, sub egida căreia se încheiau și întăreau acordurile dintre suverani, explică succesul deplin al misiunii sale. Iar argumentarea acestui învățat călugăr, care invocă originea comună a celor două popoare, relevă existența unei conștiințe active a unității lor de neam și eficiența politică a acestei conștiințe.

În 1509, același Maximian, devenit mitropolit al Țării Românești, primește din partea noului domn, Mihnea („cel Rău”), misiunea de a notifica regelui Ungariei suirea sa pe tron. Solemnitatea actului implica prestarea, de către sol, a jurămîntului de fidelitate în numele stăpînului său. Mitropolitul avea, așadar, plenipotența reprezentării domnului. Înfricoșat, se pare, de pornirile lui Mihnea, Maximian nu s-a mai întors în țara care-l ridicase la cea mai înaltă treaptă bisericească și politică, imediat după domn¹⁹).

Pentru cultura sa întinsă, pentru autoritatea spirituală și fidelitatea față de domn, a fost ales, în 1521, Iosif, egumenul mănăstirii Curtea de Argeș, de către Teodosie Vodă, urmașul lui Neagoe Basarab, spre a transmite sibienilor un mesaj verbal²⁰).

¹⁷) Grigore Ureche, *Letopiseșul țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, p. 138.

¹⁸) *Ibidem*.

¹⁹) B. P. Hașdeu, *Arhiva istorică*, II, p. 65; Al. Lapedatu, *Mihnea cel Rău și ungurii*, în „Anuarul Institutului de istorie”, Cluj, I, pp. 50—59.

²⁰) Grigore Tocilescu, *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova, privitoare la legăturile cu Ardealul, 1346—1603*, București, 1931, p. 265.

Caracterul reprezentativ al funcțiunii și autoritatea morală a sacerdotiului impun prezența ierarhilor români și în alte misiuni de politică externă. Atunci când nu determină efectiv conduita și hotărârile unei solii, reprezentanții Bisericii o conduc totuși protocolar. Este cazul delegației de mari boieri și înalți ierarhi, care au semnat la 20 mai 1595, umilitorul act de închinare de la Alba Iulia. În fruntea acestei delegații, în care cuvântul hotărâtor l-au avut reprezentanții laici, s-a găsit mitropolitul Eftimie, flancat de episcopul Teofil al Rimnicului și Luca al Buzăului. Nu ne oprim asupra aspectului politic al acestui document, care pune într-o tristă lumină patriotismul marilor boieri preocupați să-și salveze și consolideze propriile interese împotriva domnului și în dauna țării. Singurii delegați care au apărut — pe latură spirituală — interesele permanente ale comunității românești din cele două principate Transilvania și Țara Românească, au fost cei trei ierarhi. Într-adevăr, aceștia reușesc să introducă în actul de închinare o clauză cu adinci și durabile implicații: „toate bisericile din stăpînirile Serenității Sale (Sigismund Bathory, principele Transilvaniei) vor fi sub jurisdicția mitropolitului de la Țirgoviște²¹⁾. Știm ce a însemnat, din punct de vedere spiritual și național, această jurisdicție: conservarea ființei naționale a românilor ardeleni, consolidarea unității etnice a românilor din spațiul carpato-dunărean. Mihai Viteazul, care, prin bătăliile de la Călugăreni și Țirgoviște, a desființat clauzele politice ale actului de la Alba Iulia iar prin Șelimbăr și Gorăslău, a dat răspuns dur înfumuraților principi bathorești, a apreciat cum se cuvine aportul pozitiv al celor trei ierarhi în negocierea acestui document. Dovadă că l-a menținut pe Eftimie în fruntea Bisericii Ungro-Vlahiei (1594—1604) tot timpul domniei lui, iar pe vlădica Luca, episcopul de Buzău, îl va trimite curînd într-o misiune de mare încredere la Moscova.

Vlădica Luca a fost un distins ierarh al Ortodoxiei și un strălucit reprezentant al Bisericii Ungro-Vlahiei. Născut în insula Cipru, sub regim politic venețian, el păstorește mulți ani eparhia Buzăului, iar din 1605 pînă în 1629, ocupă cu prestigiu scaunul de mitropolit al țării. Mitropolitul Matei al Mirelor îl prezintă ca un „om bun și de credință, avînd din fire o inimă deschisă, crescut din fragedă vîrstă în starea monahicească și deprins foarte la caligrafie²²⁾. Luca cipriotul s-a ilustrat ca un cărturar ales, caligraf miniaturist remarcabil și autor de versuri. În plus, s-a dovedit și un iscusit diplomat. În această calitate i-am semnalat prezența activă alături de mitropolitul Eftimie, în negocierea tratatului de la Alba Iulia (20 mai 1595); doi ani mai tîrziu, el va conduce o delegație de călugări la Moscova, unde este primit de țarul Feodor. Sub aparența unei vizite canonice, se ascundea o misiune diplomatică de valoare excepțională pentru acel moment politic internațional: Mihai Viteazul căuta sprijinul monarhilor creștini pentru marea campanie antiotomană; interese comune îl legau de țar, căruia îi propune o alianță și îi solicită ajutor material.

²¹⁾ Apud C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, 1, p. 266.

²²⁾ Apud N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, ed. II, vol. II, București, 1928, p. 250.

Episcopul Luca trebuie să realizeze obiectivul acestei misiuni; el reușește — așa cum reiese din scrisoarea țarului către Mihai — să stabilească legături politice strinse și chiar să obțină un ajutor în bani și daruri. Dacă n-a parvenit să materializeze într-un tratat rezultatele acțiunii sale, episcopul Luca nu merită mai puțin toată admirația pentru felul cum a condus și finalizat această delicată misiune diplomatică.

Dar ierarhii noștri nu bat numai căile Răsăritului, la frații de aceeași credință; deseori îi găsim și la Constantinopol cu misiuni mult mai dificile. Fără a fi angajați în vreo partidă politică internă, așa cum erau boierii, exponenții puterii spirituale a țării apărau acolo, de multe ori cu concursul reprezentantului suprem al Ortodoxiei, patriarhul, interesele permanente ale comunității creștine, care se confunda cu cea națională. Cînd stăruiau pentru așezarea vreunui domn în scaunul țării, o făceau cu convingerea că servesc aceste interese. Așa a fost cazul delegației condusă de mitropolitul Grigore și formată din episcopul Teofil al Rîmnîcului și unii „popi”, care merge la Sublima Poartă spre a cere tronul țării pentru Aga Matei²³). Că serviseră o cauză justă, mărturie stă domnia luminoasă a lui Matei Basarab, pentru care alesele fețe bisericești își puseseră zălog, o dată cu cîntea și propriul lor scaun.

Uneori, reprezentanții Bisericii serveau peste hotare interesele personale ale domnului. Astfel, mitropolitul Ignatie Sîrbul este trimis în 1655 de Constantin Șerban Cîrnul în Transilvania spre a cere ajutor de la principele Gheorghe Rákóczi pentru reprimarea răscoalei seimenilor²⁴). Același prelat merge ca împuternicit al lui Radu Mihnea, în fruntea unei numeroase delegații, să negocieze și semneze cu principele transilvan Gheorghe Rákóczi o alianță antiotomană. Ignatie semnează tratatul în numele domnului. De astă dată, documentul realizat nu mai lasă nici o îndoială asupra rolului evident politic al înaltului ierarh.

De altfel, în toată această perioadă de intensă activitate diplomatică, „Biserica va sprijini eforturile de apărare împotriva tendințelor de cetro-pire ale unor puteri străine”²⁵). Angajarea Bisericii române în arena istoriei seculare nu era singulară. O politică de apărare a ceștinătății ortodoxe și chiar de minare iscusită a imperiului otoman au dus și patriarhii din Constantinopol și Alexandria. Este cunoscut rolul decisiv de mediator al patriarhului de Alexandria, locțiitor al patriarhului constantinopolitan, Meletie Pigas, între Mihai Viteazul și sultanul Mohamed al III-lea (1595—1603). Mediatorul scria lui Mihai, în 10 mai 1597, că „sultanul, uitînd toate ofensele pe care i le-a făcut, îl primește iarăși în grația sa”²⁶). Din cei 11 patriarhi ai Constantinopolului, care au păstorit în secolul al

²³) N. Iorga, *op. cit.*, p. 306; S. Dragomir, *op. cit.*, pp. 224—225.

²⁴) Al. Iordan, *Ignatie, mitropolitul Țării Românești*, în „Cercetări istorice”, XIII—XIV, 1—2, Iași, 1940, pp. 390—395.

²⁵) *Istoria României*, vol. II, p. 179.

²⁶) Apud I. Pulpea-Rămureanu, *Legăturile Patriarhiei de Alexandria cu Țările Române*, în „Studii teologice”, seria II, 1-a, an. VIII (1956), p. 60; Hurmuzaki, *Documente*, IV, 2, p. 70 și 223 — doc. din 27 mai 1597.

XVI-lea, numai unul n-a vizitat țările române ²⁷⁾. Vizite canonice care, nu o dată, au acoperit și aranjamente politice, obiectivele religioase avînd, în condițiile stăpînirii musulmane, tainice corespondente cu cele politice.

Am arătat că Biserica Ortodoxă prin reprezentanții ei de prestigiu, s-a angajat deseori în acțiuni diplomatice foarte utile. Procedînd astfel, ea a dat dovadă de un simț sigur a realității, s-a pus în serviciul intereselor permanente ale țării.

²⁷⁾ Vezi : Nicolae M. Popescu, *Patriarhii Țarigradului prin țările românești*, București, 1914.

CAZANII LA MORȚI DIN 1689

CONTRIBUȚII LA BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ VECHĂ

de: prof. ATANASIE POPA

Sînt cărți dispărute, sau considerate dispărute. Au mai rămas din ele foi singuratice rătăcite prin diferite cărți vechi care au fost de folos cîndva, înainte cu două-trei sute de ani, cînd cărțile erau puține și rare și cîteva foi din ele încă erau de folos la vreun maslu, sau sfeștanie. Sînt cîteva foi răzlețe în trei Molitfelnice vechi, unele puse între alte foi de la sfîrșit, manuscrise, altele izolate. S-a găsit un Molitfelnic din 1689 trei foi numerotate cu 205, 260 și 207, în altul din 1706 foaia 223 și mai în urmă o foaie în unul din 1747, foaia 222. Toate aveau aceleași caractere de tipar, format, hîrtie și motive tipografice. După conținut erau *Cazanii la oameni morți*.

După caracterele literelor pot fi socotite din secolul al XVII-lea și puse în legătură cu tipăriturile lui popa Ioan Zoba din Vinț din anii 1683—1689 și prin faptul că primele file erau chiar în Molitfelnicul lui din 1689 alăturate altor file manuscrise, care conțineau tot *Cazanii la oameni morți*. Cum acest Molitfelnic după Bibliografia Românească Veche nu are nici un adaus de Cazanie și nu găsisem încă nici în exemplarele din bibliotecile din Cluj, Sibiu și București, am cercetat manuscrisele din secolul al XVII-lea de prin anii 1683—1689, în primul rînd, apoi pe o perioadă mai mare dintre anii 1650—1750.

Molitfelnicul din 1689 a avut circulație mare mai ales prin Ardeal. Aproape toate Molitfelnicele manuscrise după 1689 și pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea sînt copii ale acestuia. Cu toate că acest popa Ioan din Vinț a avut „diregătorie” mare în ierarhia Mitropoliei din Bălgrad, fiind notarășul săborului celui mare, omul de încredere al stăpînirii — calvine —, ctitorul, curatorul, averilor confiscate ale mitropoliiilor Ilie Iorest și Sava Brancovici, amîndoi întemnițați, iar ultimul ucis de stăpînîntre, acest popa Ioan, candidat de vlădicie, ca un bun cărturar, pe lingă scrieri calvinești a scos și cărți de ritual după rînduiala veche ortodoxă (Zaconic, 1688 mss 211, Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Filiala Cluj), între care și *Cazanii la oameni morți*.

Cărți de ritual : Liturghier, Molitfelnic, Ceaslov, Octoih și apoi cele mai mari ca : Evanghelie, Apostol, Psaltire, Mineie, Triod, Strastnic, Pentecostar și *Cazanii* nu s-au tipărit decît foarte puține. Coresi a scos două *Cazanii* (Evanghelii cu tîlc), una în 1564 — calvinizantă, și alta în 1581 —

ortodoxă, cu strecurături și de învățături calvine, la Joia mare. Prima n-a avut trecere. Totuși se păstrează în două exemplare în Cluj și într-o copie făcută de diacul Ion din Pociovești-Beiuș, copiată pe la 1650. Manuscrisul se găsește în biblioteca Patriarhiei din București, acta 155. A doua Cazanie a avut mai mare circulație.

Coresi tipărește, anexat la Cazania din 1564 și un Molitfelnic, din care s-au păstrat fragmente, dar acesta este după ritual calvin — în parte după Agenda Heltai, 1559 — care n-a fost acceptat de preoțimea ortodoxă ori chiar calvinizantă din Ardeal.

În străduința lui, Coresi mai tipărește și Liturghierul din 1570, ortodox, păstrat în biblioteca mitropolitană din Sibiu care încă a avut circulație mai mare, găsindu-se manuscrise cu text din acel Liturghier, în special ectenii. Alte cărți de ritual nu se mai tipăresc pînă în 1681 și 1683 cînd Dosoftei tipărește Liturghierul și Molitfelnicul, dar cu circulație mai redusă în Ardeal.

Popa Ioan din Vinț, care avea misiunea de a reface tipografia veche a lui Brancovici, iar după ce a refăcut-o cu ajutorul tipografului Daniil, se iscălește în Siciul de aur din 1683, tipărit la Sas Sebeș, prima carte de propovedanie la morți și care cuprinde 15 cazanii la morți pentru „treaba” preoților. Această carte n-a avut răspundere, „învățăturile” fiind după felul predicilor calvinești, cu citate multe, comentarii, unele savante, pe care poporul nu le-a ascultat cu plăcere în jurul sicriului celui mort. Ei erau obișnuiți cu predici jalnice, cu emoții, suspine, iertăciuni, care să potențeze durerea după cel care urmează să fie „petrecut” și pus în groapă. De aceea el, om practic, a tipărit pe care să le primească atît preoții cit și poporul. Pentru diaconi și preoți tipărește în 1687 Diaconstvele care cuprind toată „treaba” diaconului precum și a preotului cînd slujește singur, ecteniile în primul rînd, la vecernie, utrenie și liturghie. Textele sînt după cărțile manuscrise din circulație, după cuprins ori după cele tipărite, limba însă diferă. Încă nu se tipărise o carte anume pentru diacon, dar textele erau în Liturghierul lui Coresi din 1570 și în al lui Dosoftei din 1679 și 1683. Nu le-a luat însă de aici, „întorsura” limbii nu este aceeași. În 1685 tipărise el o altă carte de învățături moralicești, Cărare pre scurt, traducere, din ungurește după Matko (Kegyes cselekedetek Rövid ösvénykéje... fordított angliai nyelvből... k. Vásárhelyi Matko István. F. Bányai — Baia Sprie — Ekleziának együgyü tanítója... Szebenben nyomtatta Szenci Abraham 1666. 111 lap.). După Szabó Károly: Regi Magyar Könyvtár I, p. 436). Nici aceasta nu a avut trecere fiind în stil prea greoi și moralizator. În 1687 tipărește Ceaslovețul, carte foarte necesară preotului și diacului, iar în 1689 ultima carte: Molitfelnicul-Euhologiul pentru preoți. Nici limba acestui Euhologiu nu este după a lui Dosoftei. Urmărind textele manuscrise contemporane, ori și mai vechi, se poate constata o dependență de manuscrise copii după Liturghierul lui Coresi, pentru ectenii, iar celelalte texte după alte manuscrise din circulație, întrucît tipărituri în afară de a lui Dosoftei nu erau. Dintre copiii sec. XVII, între care popa Pătru din Tinăud-Bihor, care copiază

În 1688 un Euhologiu, în 1686 un Ceaslov-Octoih, în 1682 o Cazanie, pe lângă alte manuscrise, toate anterioare anului 1689. Se pot constata înrușări în texte, nu identități, cu ale lui popa Ioan din Vinți (At. Popa, *popa Pătru din Tinăud*, Cluj, 1963, în mss.). Confruntarea textelor fiind anevoioasă cere timp și osteneală. Va fi interesant de verificat dacă popa Ioan din Vinți este traducător, așa cum spune el, ori este compilator. Cred că este mai mult compilator, fiindcă limba lui este mai ușoară, mai firească și apropiată graiului poporului, vorbită pe atunci. Incontestabil a fost cărturar. La tiparul cărților de ritual ortodoxe a avut de ajutor pe moldoveanul Chiriac, pe preoții din Daia și din Armeni și alții, care l-au susținut și în acțiunea lui.

Molitfelnicul lui nu este atât de bogat ca cel de azi, dar cuprinde multe slujbe. Lipsesc „molitvele”, exorcismele Marelui Vasile precum și „Opreliștea”, care au elemente profane și nici nu erau acceptate de ierarhia calvinizantă, care dorea să scoată în primul rînd toată slujba înmormîntării, precum și altele dintre cele pentru multele „trebi” ale credincioșilor. Cu toate acestea cartea a fost primită, răspîdită și curînd epuiată. S-a răspîdit mai mult ca și oricare alta, în afară de Cazania din 1643 a lui Varlaam, care a avut o răspîndire masivă pe întreg teritoriul ocuit de români și mai ales în Transilvania și părțile ungurene.

Dar ceea ce lipsea mai mult preotului au fost cuvîntările, Cazaniile a morți, fără de care nici un preot nu putea oficia slujba înmormîntării pe deplin. Erau în circulație, în manuscrise, unele cu nuanță calvină, altele cu nuanță ortodoxă. Filele găsite între alte foi manuscrise, unele făcînd parte din tot, sînt în o mică măsură numai în nuanță calvină dar întocmite după gustul, graiul și dorința ascultătorilor. Și acestea au căzut, dar fără comentariu omiletic; au iertăciuni socotite foarte necesare în întocmite după categorii pentru: bărbați, femei, copii — predicile; iertăciunile iarăși pe categorii. Ba erau în circulație și Cîntece la omul mort în locul stihirelor din Molitfelnic. Multe din Molitfelnicile mai vechi împrăsiate, au la sfîrșit, în manuscris, Cazanii de acest fel. La fel au fost în circulație manuscrise care cuprindeau cîte 3—5—7 cazanii de acest fel. Numeroase manuscrise din bibliotecile din Cluj, Sibiu, Iași, Arad, Oradea și București cuprind și cazanii la oameni morți, dar ce este mai interesant e că, aproape toate cuprind aceleași texte și în aproape aceleași versiuni într-o perioadă de timp de la 1660—1780 deci mai bine de o sută de ani. Sînt prea puține schimbări între ele. Stabilind identitatea textelor ca fond și aproape și ca versiune și confruntîndu-le cu cele 5 file la îndemînă, au fost găsite aproape identice atât în fond cit și în formă. Originalul tipărit complet din care făceau parte aceste file încă nu s-a găsit.

Filele încep cu foaia 205 și cuprind Cazanii la oameni morți și la viui. Decorul frontispiciului care este o jumătate de dreptunghi, cu lău unghiuri, format din motive tipografice și mărgele aduce cu motivele tipografice a frontispiciului din Molitfelnicul lui popa din Vinți de la Predoslovie și botez. La fel litera, forma, oglinda paginii, prescurtările, titerele aruncate, formatul, toate arată că între aceste două cărți, adică

între Molitfelnic de o parte și Cazanii pentru morți de altă parte, este o mare înrudire. Totuși era o nedumerire : ultima foaie a Molitfelnicului are numărul 199, iar prima foaie volantă are numărul 205 și ultima foaie volantă 223. Dacă ar fi fost independentă, Cartea Cazanilor trebuia să fie cu mult mai voluminoasă decât celelalte cărți ale lui popa Ioan din Vinți. Sicriul de aur, bunăoară, are la 168 foi, celelalte cărți ale lui toate sînt mai mici. Deci ce număr de cazanii putea să cuprindă această carte de 223 file ! Concluzia e că această culegere de Cazanii la morți a fost o continuare a Molitfelnicului făcînd parte ca anexă a lui cu numerotarea foilor în continuare, ceea ce acum se confirmă și prin resturile de foi într-un exemplar defectuos, găsit în ultima vreme.

Din numeroasele manuscrise cercetate s-au putut reconstitui textele de pe foile disparate care ar cuprinde aproximativ 6 cazanii găsite în unele manuscrise, pe toate cele șase împreună, în altele mai puține, dar aceleași texte, în altele mai multe, unele cu texte nu atît de vechi. Cu cercetare stăruitoare s-ar putea forma un repertoriu de aproape 12—15 cazanii dintre care nu lipsesc textele de pe foile tipărite. Aceste 6 cazanii, răspindite pe întreg Ardealul au format stilul și miezul al celor mai multe predici care s-au spus la morți la sate pînă în secolul al XX-lea.

Unele dintre aceste cazanii se găsesc și printre Cazaniiile lui popa Ursu din 1680, cea de la Ieșirea sufletului din corp, precum și în Molitfelnicile lui din 1676 și ante 1676, ceea ce ar indica că aceste din urmă au fost utilizate și de popa Ioan din Vinți după manuscrisele din circulație, deci el nu este traducătorul, cu atît mai puțin autorul.

După Bibliografia maghiară veche a lui Szabo Károly, în Budapesta ar fi o culegere de „predicații la morți” de prin 1650—1660, dar pînă la verificare se pot face numai supoziții. Este fapt că, vor fi și în traduceri unele dintre ele, compilări ori copieri după manuscrisele în circulație unele dintre cazaniile tipărite de popa Ioan din Vinți, altele au mai multe apropieri de cele calvinești (Cazania I, II și III în special). Dintre cele șase cazanii, cea care începe pe foaia 205 este a doua și după calculul aproximativ al numărului paginilor din manuscrisele cercetate, ultimele foi cuprinzînd iertăciuni care formează partea a doua a „predicației” la morți, deci cu acestea se și termină seria predicilor. Cazaniiile puteau fi citite — se arată în text acest lucru — fiindcă liber nu se puteau rosti, fiind prea grele și lungi, unele pînă la 10—12 pagini, iertăciunile formînd și ele 2—4—6 pagini. De altcum toate manuscrisele care cuprind Cazanii la morți sînt scrise ordonat, citeț, cu litere ca de tipar mai mari ca pentru cei care citeșc mai greu și fără ochelari.

După citate și cuprins, structura lor este foarte diferită. Fiecare are drept temă un citat din Psalmi, Epistola Apostolului Pavel către soluneni (tesaloniceni). Evanghelia după Matei, Epistolele lui Ioan și a lui Iacob ; iar iertăciunile nu au o temă biblică enunțată, fiind mai mult tinguiele, înfățișări cit mai groaznice a morții, a mutării în altă viață, exprimînd durerea de despărțire de cei de aici : de soți, părinți, rude, vecini. Aproape în fiecare iertăciune primul cuvînt se adresează boierilor stăpîni, jupîne-

selor și după aceea celor din familie și cunoscuți. În unele predici se combate obiceiul de a plinge așa de mult pe omul mort, fiind fără rost.

După cele șase cazanii pe care le socotesc ca făcând grupul tipărit, în anexe mai dau lista și textul fragmentar și al altor nouă cazanii dintre cele care circulau mai frecvent, scoase din manuscrise sec. XVI—XVIII. Bineînțeles lista nu este completă.

Despre Cazaniile pentru morți care circulau în sec. XVII—XVIII în Transilvania, s-a întocmit un repertoriu și textul aproximativ al lor. Un fapt se poate stabili: manuscrisele cele de după 1690 și până la 1780 sînt în mare parte copii atît după textele tipărite — după foile găsite — cît și după manuscrise anterioare; iar cele dinainte de 1690 sînt și în număr mai redus și de altă factură — ca și cuprins — și copiate în altă ordine. Dintre Cazaniile vechi, în manuscrisul 257 al Academiei Republicii Socialiste România, Filiala Cluj, copiat pe la 1673 s-a găsit copia Cazaniei care se găsește și în Codicele Drăganu copiat înainte de 1634. (At. Popa, Codicele Drăganu, Cluj, 1963, în mss.).

Prin aceste file găsite disparat, se rezolvă problema originii lor ca făcînd parte dintr-o carte tipărită în 1689 de o parte, de alta a rolului pe care l-au avut și aceste cazanii ca factor de limbă și grai, ele fiind foarte răspîndite — după slujba din biserică — și cele mai utilizate. La orice prohod — înmormîntare-petrecanie — se spun predici și iertăciuni în graiul cel mai apropiat popular. Din acest punct de vedere cunoașterea lor este de mare importanță pentru studiul limbii secolelor XVII—XVIII, păstrîndu-se o continuitate firească, cu foarte puține transformări în decursul veacurilor. Acest fapt a contribuit în mare măsură nu numai la uniformizarea limbii ci și la fixarea ei pe un teritoriu destul de mare de răspîndire a elementului românesc.

Deci aceste file aparțin unui Molitfelnic și încă a lui popa Ioan din Vinți.

Continuînd cercetările privind chestiuni de bibliografie veche și avînd la îndemînă unele din scrierile lui Timotei Cipariu, revizuiînd lista cărților vechi din *Principia de limba și scriptura*, Blasiu, ediția II-a, 1866, la pagina 106 găsim scris: „M. Molitâvnic izvodit din slovenie... în mitropolia Bălgradului... 1688(!) april 22. VI și 179 folia paginate. În capetu (la sfîrșit) pana la pag. 222, cuvente și liertațiuni (iertăciuni) la morți. Autorul versiunei e Totu Pop'a Ioane de Vinți, ca sub I. K. Extracte în Anal. pag. 143—160”.

Iar în *Crestomația seau Analecte literarie*, tot a lui Timotei Cipariu, Blasiu, 1858 la pp. 134—140 se scrie: „V. Molitâvnic Tipăritu în Bălgrad la a 1689, aprilie 21, în 4°. VI folia nepaginate de înainte, 222 paginate și VIII nepaginate în urma”.

Redă titlul care e același după cum este și în exemplarele din bibliotecile din Cluj și în altele pe care le cunosc cu deosebire că aci Cipariu dă data de 1689 aprilie 21, pe cele tipărite fiind data de aprilie 22, 1689.

Observăm nepotriviri și anume:

1. Data tipăririi, în *Principia* din 1866, este 1688, aprilie 22, iar în *Analectele* din 1858 data de 1689 aprilie 21.

2. Numărul foilor, în *Principia* este VI+179 continuându-se pînă la f. 222, iar în *Analecte*, numărul lor este de VI și 222 foi paginate și VII nepaginate.

Exemplarele care se găsesc azi, au pe cele VI foi numerotate dar signate în partea de jos cu literele alfabetului chirilic iar cele 199 foi numerotate în felul obișnuit. Ultima foaie care a aparținut Molitfelnicului din 1689 are numărul 223 nu 222, deci cu o foaie în plus față de cele văzute de Cipariu în 1858 și 1866. Pe facsimil se vede clar numărul 223.

În *Bibliografia Românească Veche* I, pagina 291, cota 87 este dat titlul identic cu cel din exemplarele existente cu 6 foi nenumerate și 199 numerotate cu data de 1689 april 22. Se dă în bibliografia cărții : Cipariu : *Analecte*, p. 134 ; *Principia*, p. 106 și 120 (probabil ediția I), Arhiva, p. 80. Nu se semnalează în *Bibliografia Românească Veche* deosebirile dintre datele lui Cipariu și nici nu sînt introduse.

Vasile Pop în *Disertație despre Tipografiile românești*, Sibiu, 1838, p. 25, redă titlul după cum este în exemplarele cunoscute cu anul 1689 aprilie 22, fără indicația numărului foilor.

Din cele de mai sus ar rezulta că ar fi existat și o ediție din 1688 a Molitfelnicului, pe care a văzut-o Cipariu și care avea și Cazanii la morți, existente și în ediția din 1689.

S-au scos în evidență cele de mai sus pentru confirmarea concluziilor susținute și de resturile din exemplarul defectuos, relativ la existența unei cărți tipărite de popa Ioan din Vinți în 1689 cu anexa Molitfelnicului care cuprindea și Cazanii la oameni morți. Molitfelnicul a fost tipărit în 1689 aprilie 22, are 6 foi nenumerate, 199 foi ca făcînd parte din Molitfelnic și 24 (foile 200—223) care cuprind cele 6 cazanii.

Datorită corectitudinii și scrupulozității lui Cipariu, ca om de litere și de știință, am putea admite existența următoarelor ediții ale acestui Molitfelnic :

I. Din 1688, 22 aprilie, cu VI+179 foi de Molitfelnic și pînă la f. 222 cu Cazanii la morți. De la f. 180 v. încep alte rugăciuni : Panaghia și „la multe trebi” care au fost scoase din Molitfelnic, nefiind probabil suficient de „ortodoxe” în concepția calvină.

II. În 1689, aprilie 21, apare o nouă întocmire a cărții, față de cea precedentă, 8 file nenumerate, probabil adăugîndu-se și rugăciunile „la multe trebi”, ce în exemplarele cunoscute ocupă ff. 183—199 și care fac 16 foi, deci jumătate din conținutul următoarelor ediții.

III. Din 1689 aprilie 22, deci diferența numai de o zi, cu 199 foi, XVI foi de Molitfelnic și cu texte din Cazanii pînă la foaia 223, necunoscută pînă acum, dar admisă în baza exemplarului defectuos pe care-l avem la îndemînă. Nu este exclusă, prin depozitele bibliotecilor mai mari, descoperirea și a celor două ediții. Nu credem că ar fi o confuzie și ceva greșeală în datele lui Cipariu, diferența de un an și diferența de o zi, priu faptul

că volumul cărții este diferit. De aceea până la rezultatele cercetărilor în curs, acceptăm aceste date.

IV. Exemplarele cu VI+199 din 1689 și trei Cazanii la morți. Exemplarele din această ediție s-au găsit ulterior datorită și cercetărilor noastre, unul în biblioteca mitropolitană din Sibiu (înștiințarea Părintelui Ioan Beju, directorul bibliotecii, prin scrisoarea din 25 februarie 1964), iar al doilea exemplar descoperit în Biblioteca Academiei din Cluj în ziua de 13 februarie 1964, după care s-au reprodus în facsimile primele trei cazanii. Aceste dovedesc că s-a lăsat integral textul Molitfelnicului și s-au scos iertăciunile.

V. Ultima ediție este VI+199 tot din 1689 a Molitfelnicului fără Cazanii la oameni morți. Aceasta a rămas în circulație și din această ediție se găsesc exemplare pe la biserici și biblioteci. Biblioteca Filialei Academiei Republicii Socialiste România posedă mai multe exemplare din această ediție.

Țin să menționez că la ediția IV, f. 200 este numerotată cu 100, în schimb următoarea, corect, cu 201. Este o greșeală de tipar, frecventă în secolul al XVII-lea.

Se poate pune problema pentru care motiv s-au tipărit mai multe ediții, iar în cele în care ni s-au păstrat, pentru ce nu figurează și aceste cazanii. Cred că, pe popa Ioan, împrejurările l-au îndemnat la aceasta. În prima ediție Molitfelnicul este redus la 179 file, iar cazaniile sînt mai multe, de la ff. 180—222 unde vor fi intrat și unele dintre cazaniile 7—15 din repertoriul nostru. Cu ediția II se îmbogățește Molitfelnicul cu 8 file nepaginate, probabil tot cazanii ori rugăciuni. În ediția a III-a Molitfelnicul a sporit la 199 file iar cazaniile s-au redus la 23 foi cuprinzînd pe cele șase pe care le-am reconstituit, iar ediția a IV-a de 199 file este numai cu trei cazanii. Reducerea numărului de cazanii în edițiile a II-a și a III-a, și scoaterea lor din ediția a IV-a, se poate atribui stăpînilor care nu vor fi acceptînd învățătură ca cea „cu sufletul bun și rău” ori iertăciunile lungi și obositoare. La retipărire, textul din Molitfelnic a fost lăsat tot la 199 pagini, titlul nemodificat cum a fost la toate edițiile, iar data, după indicațiile de mai sus. Materialul cules se va fi păstrat pentru această ediție ultimă, fiindcă aceasta este și ultima carte de ritual tipărită de popa Ioan din Vinți. Ultima carte de „învățătură”, *Poveste la 40 de mucenici*, luată din manuscrise mai vechi (Ursu), a fost tipărită în 15 iulie 1689, găsită tot ca anexă la acest Molitfelnic, fără cazanii. Poate că, schimbîndu-se stăpînirea, venind Viena la rînd, încă din 1688 notarășul nostru a mai pierdut din influența și rolul pe care l-a avut la stăpînire, deoarece începe influența politicii catolice, mai ales că încercările de „unire” (Meteș, *Istoria bisericească*, p. 319) au început încă sub Varlaam, care moare în 1692. Astfel că nici nu se mai tipăresc alte cărți de cult la Bălgrad acestea fiind ultimele din timpul calvinilor, întrucît Kiriacondromionul, reeditarea Cazaniei lui Varlaam cu texte și din Cheia înțeleșului, tipărit în 1699, este tipărit de Atanasie, care a făcut „unirea” așa cum s-a făcut. Cu aceasta se și încheie seria tipăriturilor din Transilvania în acel secol. Cazanii la morți

după 1689 nu se mai tipăresc pînă în secolul XIX. Astfel că cele tipărite împreună cu cele manuscrise au satisfăcut necesitățile pastorale ale preoților din secolele XVII și XVIII.

Acest Molitvelnic — Euhologiu — se vede că a avut de învins diferite piedici pînă a fost dat în circulație, datorită acestor Cazanii la oameni morți.

Nicăieri nu s-au găsit toate într-un volum, ci grupate câte 3, 6, 7, luate din colecțiile care vor fi fost în circulație.

În anexă se dă textul începător al fiecărei cazanii cu indicarea manuscriselor în care se găsesc.

Fie ca această modestă contribuție să fie un pas în cunoașterea tot mai completă și temeinică a tezaurului limbii și literaturii noastre și din frământatul secol al XVII-lea de pe aceste plaiuri.

BIBLIOGRAFIE

Manuscrise

1. *Codicele Drăganu*, ante 1634, Institutul de lingvistică al Academiei Republicii Socialiste România, Cluj, acta 6.
2. Ms. 257 din 1673, Biblioteca Academiei R.S. România, Filiala Cluj.
3. Ms. 73 din 1694, *idem*.
4. Ms. din 1681, *idem*.
5. Ms. 95 secolul XVIII, *idem*.
6. Ms. 100 din 1679, *idem*.
7. Ms. 109 din 1673, *idem*.
8. Ms. 4641 din 1676, Molitvelnic Ursu, Biblioteca Academiei R.S. România, București.
9. Ms. 4151 ante 1690, *idem*.
10. Ms. 701 din 1731. Popa Teodor din Saca-Beiuș.
11. Ms. 205, Episcopia ortodoxă din Cluj.
12. Ms. 230 ante 1781, *idem*.
13. Ms. 24 — 1929, Biblioteca centrală universitară din Cluj.
14. Ms. 1680, Cazană Ursu, colecție particulară.
15. Ms. Fragment din 8 file, sec. XVIII, *idem*.
16. Ms. Fragment, 8 file, sec. XVIII, *idem*.
17. Ms. Fragment, 13 file, ante 1781, *idem*.
18. Ms. popa Ioan din Petrid, 1720, *idem*.
19. Ms. Logofătul M. Voileanu, 1763, *idem*.
20. Ms. din Sohodol, ante 1719, *idem*.
21. Ms. 9 din 1715, Institutul de lingvistică din Cluj.
22. Ms. Popa Ion din Feneșel-Huedin, 1708, Biblioteca oraș. Sibiu.
23. Ms. la sfîrșitul Molitvelnicului din 1689, sec. XVII, Biblioteca universitară Cluj.
24. Ms. la sfîrșitul Molitvelnicului 1689, sec. XVII.
25. Ms. la sfîrșitul Molitvelnicului din 1706, sec. XVIII.
26. Ms. Zaconic, cota 211, Academia R.S. România, Filiala Cluj.
27. Ms. 4322, Biblioteca centrală universitară, Cluj.
28. Ms. Zaconic, cota 211, Academia R.S. România, Filiala Cluj.
29. Ms. 3137, Molitvelnic, popa Luca, 1722, Universitatea Cluj.
30. Ms. 3202, Miscelaneu, dascălul Toader, Unguraș, sec. XVII, Universitatea Cluj.

Lucrări

1. B. P. Hașdeu, *Cuvente den bătrîni*, II, București, 1879.
2. *Bibliografia românească veche*, I—IV, București, 1943—1944.
3. N. Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca centrală din Blaj*, Blaj 1944.
4. *Sicriul de Aur*, Sas Sebeș, 1683.

5. Șt. Meteș, *Istoria bisericească a românilor din Transilvania*, I, Sibiu, 1931.
6. N. Cartoian, *Istoria literaturii vechi*, I—III, București 1942.
7. N. Cartoian, *Cărțile populare*, I—II, București 1929—1938.
8. V. Mangra, *Cercetări literare și istorice*, I—II, București 1896.
9. T. Cipariu, *Principia de limba și scriptura*, Blasiu, 1868, ed. II.
10. T. Cipariu, *Analecte literaria*, Blasiu, 1858.
11. T. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blasiu, 1854.
12. V. Pop, *Disertație despre tipografiile românești*, Sibiu, 1838.
13. Molitvelnic, 1689, Bălgrad-Alba Iulia.
14. Molitvelnic, 1706, Râmnic.

TEXTE

F. 79, 79 v.

A. CODICELE DRĂGANU 1600

Ascultați blagosloviți creștini, învățătura și dojana, ascultați cuvîntul lui Dumnezeu pentru să poată ieși scîrba și amarul dintru inimile voastre că de multe ori cuvîntul potolește durerea și învățătura pierde scîrba. Și întii să înțelegem ce iaste moarte, este o cale pre carea toți într-un chip mărgători sintem din această viață trecătoare cătră viața netrecută moartea de împărați nu se teme, pre archierei nu cinstește, de bătrîni nu se stidește, frămșetilor nu răvnește pre lacrimi nu caută.

1. Ms. 257, Academia Cluj, 1673, d. 1—12.
2. Ms. 4641, Academia București, Molitvelnic Ursu, 1676, f. 58, v. 77.

CAZANIA I.

Cazanie la oameni morți

Scrie sfîntul împăratul și prorocul david în 88 psalmi stih. 49 zicînd : cine iaste omul acela carele să viețuiască într-această lume să nu vază moartea.

Pravoslavnicilor creștini care v-ați adunat aicea la petrecanie acestui creștin răpăusat și mutat de la noi cătră Dumnezeu trebuiește să ascultați cu inimile umilite să știm pentru căci iaste supus tot omul morții și în ce chip sintem datori toți să ne aducem amînte de moarte.

Ms. din Molitvelnicul 1689, Bibl. univ., Cluj, f. 209.

1. Ms. 107, Academia Cluj, 1787, f. 1—5.
2. Ms. Fragmente de 16 pagini, Cluj.
3. Ms. Popa Ion din Petrid, 1720, Cazania 6, Cluj.
4. Ms. 205, Episcopia ortodoxă Cluj, p. 1—14 (ante 1766).
5. Ms. 230, Episcopia ortodoxă Cluj, 1781, Cazania 1.
6. Ms. 95, Academia Cluj, sec. XVIII-lea, Cazania 4.
7. Ms. Schodol ante 1719, d. 50—60, Cluj.
8. Ms. Fragment 8 file, sec. XVIII, Cazania 1, Cluj.
9. Ms. 13 file ante 1781, Cazania 1, Cluj.
10. Ms. în Molitvelnicul din 1689, Bibl. Univ. Cluj, f. 209—218.
11. Ms. popa Ion din Feneșel, 1708, Bibl. Orăș. Sibiu, f. 15—18.
12. Tipar, 1689, f. 200.

Cazania II. Cazanie la oameni morți și la muieri

Tipar 1689, f. 205. Scris-au sfintul apostol pavăl la cartea cătră solu-neni în cap. : stih 44 grăind : că de vom crede că isus au murit și au învis. așa și dumnezău pre cei ce au adormit în isus aduce-i-va cu dinsul, scris iaste în cartea lui ieremie prorocul în 18 cap., stih. 2 grăind : porunci zice dumnezău, ieremii, să între în casa olarului și dacă veni acolo, văzu pre olariu făcînd pre roată un vas de lut și dacă se strică vasul el dintr-acelaș lut făcuse alt vas mai bun.

pravoslavnicilor creștini Roatei iaste asemănată și lumea aceasta că așa iaste scris, în 76 de psalmi : stih. 19 zicînd : glasul tunetului tău în roată, roata iaste întorcătoare și nestătătoare.

1. Ms. 107, Academia Cluj din 1787, f. 5 v.
2. Popa Ion din Petrid, 1720, Cazania 7, Cluj.
3. Ms. 205, Episcopie (ante 1766), f. 15—31.
4. Ms. 95, Academia Cluj, sec. XVIII, Cazania 5.
5. Ms. Schodol, ante 1719, f. 60—70, Cazania 2, Cluj.
6. Ms. Fragment 8 file, sec. XVIII, Cazania 2, Cluj.
7. Ms. Popa Ion din Feneșel 1708, f. 19—23, c. Bibl. Orăș. Sibiu.
8. Ms. Popa Toma, 1718, Cazania 5, Academia R.S. România, fil. Cluj.
9. Ms. 4327, Universitatea Cluj, f. 20.
10. Tipar, 1689, f. 205.

Cazania III. Cazania la oameni morți la groapă și prunci

Zis-a domnul nostru is hs. precum scrie matei evanghelistul cap. 23, stih. 13. priveghiați și vă rugați cu nu știți ziua și nice ceasul întru carele fiul omnesc va veni. de mare jale este făcut zicălosul om pre această lume. Pentru greșeala lui adam celui întlie bidit. cînd toate făpturile lui dumnezău, mergu la tocmala sa. și toate știe vreme nașterii și căderii sale. și toate erbile și florile cîmpilor știe vreme înfrumusețării și al înfloririi și a uscăciunilor sale. stelele știu umbletul lor, știu soarele și luna răsăritul și apusul lor.

Din ms. 107.

1. Ms. 107, Academia Cluj, 1787.
2. Ms. Popa Ion din Petrid, 1720, Cazania 1, Cluj.
3. Ms. 205, Episcopie ante 1766, d. 31—43.
4. Ms. Matei Voileanu, 1763, Cluj.
5. Ms. 230, Episcopie 1781, f. 4.
6. Ms. Schodol ante 1719, Cluj.
7. Ms. fragment 8 file, sec. XVIII, Cazania 3, Cluj.
8. Ms. fragment 13 file, ante 1781, Cazania 2, Cluj.
9. Ms. Popa Ion din Feneșel 1708, Bibliogr. Orăș. Sebeu, f. 24—27 v.
10. Ms. Popa Toma, 1718, Cazania 4, Academia R.S. România, Filiala Cluj.
11. Ms. 4327, Universitatea Cluj, f. 25.
12. Tipar 1689, f. 210.

Cazania IV. Cazanie la omul mort

Serie sfintul proroc daniil cap. 50 în orașul jujanului perșilor că au văzut în vis un berbec minunat carele avea patru coarne și împungea spre

patru părți ale pământului. și în sus și în jos și învingerea pre toate jigăniile și nime nu putea da înainte și nime nu să putea izbăvi de el și să închipuiește moartea, că nime nu să poate apăra și izbăvi de moartea trupească. că moartea încă nu să teme de nime nu să teme de împărați, nu să teme de crai nu să teme de domni nice de boieri nice de vitejii cei buni într-armați de la cea cu cetățile nice de cele cu olatele și cu bogătate nice de cei cu frăția de nime . . . că putem socoti patru lucruri din viața omului. întâi cîndu-i poroboc. a doua cîndu-i tînăru, a treia cîndu-i miezu om a patra cîndu-i bătrîn . . .

Din Molitvelnic Ursu 1676, f. 40—41.

1. Ms. 230, Episcopie 1731, f. 17 v. 20v.
 2. Ms. 257, Academia Cluj, 1673, f. 102—132 v.
 3. Ms. 4641, Academie București, Molitvelnic Ursu, 1676, d. 40—50 v.
 4. Ms. 701, Academie București, 1731, f. 81—89—96.
- Teodor din Saca, copiat după tipar.

Cazania V. Ertăciune la oameni morți

Cuvintele ce au fost pînă acum să le tocim la această vreme de în-tristare, ce vom zice altă cu adevărat, cum au făcut și cu alții : lumea aceasta ne întrestează, așa și cu acest boieriu sau frate al nostru, care acum prin întrestarea a mulți ce mai vartos de toate a soțului celui de credință, și care au rămas de el spre sărăcia pruncilor . . .

- I. întâi dela giupinul și dela șireagul nemeșilor.
- II. purtători de grijă, orașeni sau săteni.
- III. dela voitori de bine : vecini și pretini.
- IV. dela drag soțul meu și pruncii miei.

Din ms. lui popa Ion din Petrid, 1720, f. 12.

1. Ms. popa Ion din Petrid, 1720, f. 12, Cluj.
2. Ms. de la sfîrșitul Molitvelnicului, 1689, Cluj.
3. Ms. 9 al popii din Petrid, 1715, f. 9. Institutul de lingvistică al Academiei R.S. România, Cluj.
4. Ms. 100, 1679, f. 151 v., 175—177 v., Filiala Academiei R.S. România, Cluj.
5. Ms. popa Toma, 1718, Cazania 2, Academia R.S. România, Fil. Cluj.
6. Tipar, 1689, f. 200.

Cazania VI. și altă ertăciune la oameni morți

Tipar ff. 221—222—223.

Știut-au dumnezău că această lume este zăpodia plingerii și amărăciunii : pentru aceea au zis dumnezău cu rostul lui david prorocului : minieți-vă și să nu greșiți. ane minie și a nu greși încă să ne socotim. pentru ce au grăit prorocul : pentru că cînd sintem supărați sau învrăjbiți și neîmpăcați cu frații sau cu vecinii : au cu pretinii noștri : atunci să nu

așteptăm să apuie soarele : întru minia noastră : de care grăiește și pavăl apostol către efeseni ...

1. Ms. popa Ion din Petrid, 1720, f. 13.
2. Ms. Schodol ante 1719, f. 1—20.
3. Ms. 100, 1679, f. 218—224. Academia R.S. România, Filiala Cluj.
4. Ms. la sfîrșitul Molitvelnicului, 1689, f. 5, Cluj.
5. Ms. la sfîrșitul Molitvelnicului, Rîmnic, 1706, Cluj.
6. Ms. popa Toma, 1718, Cazania 3. Academia R.S. România, Fil. Cluj.
7. Tipar, 1689, f. 231.

CAZANII NUMAI ÎN MANUSCRISE

Cazania VII a. Cazanie la morți pentru sufletul bun

Pentru aceea dumnealorvoastre creștini blagosloviți. care v-ați adunat la casa cea jalie și la petrecerea acestui frate al nostru : cu suflet plecat și cu inimile frinte veți asculta : și povestea sufletului celuiia ce este bun și drept.

Cînd să prestăvește omul bun și drept dintr-această lume, trimite hs ingeri buni la dinsul. că are hs doao cete de ingeri. o ceată o cheamă ingeri blînzi : și buni și milostovi. o ceată o cheamă ingeri iuți și minioși și fără milă ...

Din Ms. 73 Academia R.S. România, Filiala Cluj.

1. Ms. 73, 1694, Cazania 2, Academia R.S. România, Filiala Cluj.
2. Ms. 95, sec. XVIII-lea, Cazania 2, *idem*.
3. Ms. 4151, Molitvelnicul Ursu, ante 1690, f. 70—81, Academia R.S. România, București.
4. Ms. Cazania Ursu, 1680, f. 543 v.—547.
5. Ms. Codicele Sturzan, f. 80, p. 453, Hașdeu : Cuvente den bătrîni.
6. Ms. popa Toma, 1718, Cazania 7, Academia R.S. România, Filiala Cluj.

Cazania VII b. Altă cazanie a sufletului păcătos

este o continuare a Cazaniei precedente. În alte manuscrise este separată.

„Crea să propovăduiește la ușa beserecei înainte țintirimului cînd să prestăvește omul păcătos, dintru ceastă lume cu ticala : are dumnizu o ceată de ingeri iuți și cumpliți și foarte minioși fără milă. aceia sint armași păcătoșilor. și tremite hs doi ingeri din acea ceată, și zic ieși sărace suflete din trup să-ți arătăm pre unde ce ai făcut. iară el zice m-ai lăsați-mă un an sau o lună sau o săptămînă sau o zi să mă pocăiesc ...”.

Din Ms. 73 Academia R.S. România, Filiala Cluj.

1. Ms. 73, 1694, Cazania 3, Academia R.S. România, Filiala Cluj.
2. Ms., Cazania Ursu, 1690, f. 547—550.
3. Ms., Codicele Sturzan, Cugetări în ora morții, f. 74, p. 450.
4. Ms. 100, 1679, f. 177 v.—188 v., Academia R.S. România, Filiala Cluj.
5. Ms. popa Toma, 1718, Cazania 8, Academia R.S. România, Filiala Cluj.

Cazania IX. Cazanie la morți : prunci

De va fi om mare pînă la a cincea lasă, iar la prunci zic : pintru aceea fraților cu aceste : vă mulțumește dumilor voastre tuturor căroră v-ați adunat la mutarea dumisale, dintr-această lume, de l-ați văzut și-l petreceți și la odihna trupului la mormînt ; și luîndu-și zua bună de la dumilorvoastre să roagă cu mila lui dumnezău și a maicii preciste să vă milostiviți să-i sloboziți din restul dumilorvoastre, că eu cu un cuvînt doao de iertăciuni să-l ierte dumnezău fiindcă nimeni fără greșală într-această lume cum au scris david împărat de au zis, iată întru fărădelegi început sînt și întru păcate mă nascu maica mea, că moartea vine leșuindu-se ca lupul răpitor și ca furul și ca tilharul apucător.

Din Ms. 73 Academia R.S. Română, Filiala Cluj.

1. Ms. 73, 1694, Cazania 2, f. 470—472 și sfîrșitul, Academia R.S. România, Fil. Cluj.
2. Ms. 205, Cazania V, p. 61—67, Episcopia ort. Cluj.
3. Ms. popa Ion din Feneșel, 1708, f. 7—8 v., Biblioteca Orăș. Sibiu.

X. Cazanie la prunci mici

Cuvînt înainte, blagoslovește părinte, Pravoslavnicilor creștinilor : pre carele v-au îndurat milostivul dumnezău de v-ați lăsat trebile și grijile caselor dumilorvoastre, și ați luat osteneală de ați venit la petrecerea acestui prunc mititel : carele de curînd a fost răsărit între noi. Pentru aceasta bine ați făcut dragii mei că ați ținut să-l petrecem pînă la groapă : deci și el ca un prunc fără de răutate...

Din Ms. 107, 1673, Academia R.S. România, Filiala Cluj.

1. Ms. 107, 1673, Cazania 7, Academia R.S. România, Filiala Cluj.

Cazania XI. Poveste la petrecania morților

Ascultați creștini care v-au adus milostivul dumnezău la petrecania acestui boeriu care l-au poftit dumnezău dintr-această lume înșelătoare și trecătoare, dumnezău au rînduit preuți să fie protocăni (procatori) morților și învățătorii viilor. Derept aceea noi creștinilor că iată că învățăm cum zice apostol pavl că aicea într-această lume nu avem orașu stătetoriu nice casă văcuitoare dară creștinilor întru ce nădejde ne lăsăm, dacă nu putem văcui într-această lume să fim de uric să vedem acum ce ducem...

Din Ms. 73 Academia R.S. România, Filiala Cluj.

1. Ms. 73, 1694, Cazania 1, p. 5—7 și 17—19, Academia R.S. România, Filiala Cluj.
2. Ms. popa Ioan din Feneșel, 1708, Biblioteca Orăș. Sibiu, f. 9—14 v.

Cazania XII. Ertăciuni la oameni morți

Ascultați blagosloviți creștini : care v-au adus dumnezău la petrecania acestui pravoslavnic creștin : ce-i călătoria dintr-această lume largă și

lacomă și înșelătoare : ca să roagă astăzi cu cuvîntul preotului de grăiește. că eu nu m-am preceput că-mi va veni . . . că mi-ași fi cerut iertăciune de la toți . . . am lăsat toată besada pe preuți. Întîia să roagă lui Dumnezeu, a doua maicii preacurate, a treia lui ioan botezătorul, a patra prorocilor și sfinților mucenici, a cincea săhastrelor, a șasea biraelor, a septeia preutului din sat, a opta vecinilor, a noua de la sat.

Din Ms. 205 Episcopia ort. Cluj.

1. Ms. 205, Cazania 6, p. 69—76. Episcopia ort. Cluj.
2. Ms. popa Ion din Feneșel, 1708, f. 4—6 v., Biblioteca Orăș. Sibiu.

Cazania XIII. Ertăciune la groapă

Ascultați frații mei creștini oameni buni, a lui dumnezău creștini ce v-au adus cel milostiv dumnezău pre petrecerea acestui trup, ce i-au iubit dumnezău sufletul. de schimbat din această lume. dumnezău vă ierte păcatele voastre, că faceți bine cristienește frații mei. că vi să cade așa, că acesta este lucru bun de împrumut, astăzi este pre acesta, mine sau pînă poimîne poate fi pre noi pre unul de alaltîi, că aceste este păhar imblător de varecum n-am putut face noi să nu ne naștem, așa nu putem face să nu murim.

Din Ms. 237, 1673, Academia R.S. România, Filiala Cluj.

1. Ms. 237, 1673, f. 12—16 v., Academia R.S. România, Filiala Cluj.
2. Ms. 4641, Molitvelnicul Ursu, 1676, f. 83 v.—90. Academia R.S. România, București.
3. Ms. 24, 1929, popa Pătru Tinăud, 1688, f. 170, Biblioteca Univ. Cluj.

XIV. La oameni morți

Ascultați blagosloviți creștini, pe care v-au adus milostivul dumnezău la petrecania acestui creștin răpusat și înmutat de la noi, cătră dumnezău, ascultați cum un om avea trei pretini dintre cari pre doi ei foarte iubea și cinstea și era dragi, era gata pentru dinșii moarte a lua, iar de al treilea nu avea nici o grijă, și nici odată nu-l cinstea . . . veniră niște ostași împărătești înfricoșați.

Din Ms. 94, Academia R.S. România, Filiala Cluj.

1. Ms. 95, sec. XVIII, *Propovedania* VII, f. 34 v.—38 v., Academia R.S. România, Filiala Cluj.

XV. Altă Cazanie la morți

scrie Iacov apostol în 4 cap. stih 14 zicînd : ce-i viața noastră, abur carele să arată puțin și apoi pier. sfîntul iov patriarhul la cartea sa în

14 cap. stih 1 așa grăiește zicînd omul ce se naște din muiere, scurtă îi viața. iară de scirbe-i bogat : a doua viață sufletească, care este pentru credința lui is hs domnul nostru : cum zice pavăl apostol la galiteni în 2 cap. stih 20 cu hs mă răstignii iară vîez ce nu mai mult eu, ce viază în mine hs.

Din Ms., popa Ion din Petrid, 1720.

1. Ms. Popa Ion din Petrid, 1720, Cazania 2.
2. Ms. Popa Ion din Feneșel, 1708, f. 1—3 v., Biblioteca Orășenească Sibiu.

SOMNUL PĂCATULUI

Ne aducem aminte cum Mîntuitorul Iisus Hristos în noaptea cînd urma să fie vîndut de Iuda s-a retras în grădina Ghetsimani împreună cu apostolii spre a se ruga și a priveghia și fiind noapte, și a cîta zi de frămîntare și oboseală!, apostolii au adormit. Pentru lipsa lor de putere Iisus i-a mustrat, zicîndu-le „Așa, n-ați putut un ceas să priveghiați cu Mine” (Matei 26, 40), și i-a îndemnat, sfătuiindu-i „Priveghiați și vă rugați ca să nu intrați în ispită” (Matei 26, 41). De atunci și pînă acum creștinii, ucenicii lui Hristos, au învățat și învață continuu că veghea împreună cu rugăciunea este zidul în care se frîng și în care se opresc toate săgețile veninoase ale diavolului. Ei au făcut din veghe și rugăciune un drum luminos în care sufletul se purifică și înnoiește.

Și de aceea citind viețile sfinților putem vedea cum sfinții au căutat să privegheze cît mai mult și cît mai intens, unii din ei dormind doar cîteva ceasuri într-o noapte obișnuită. Mărturia acestui lucru îl vădește un scaun care se află în muzeul Sfintei Mănăstiri de la Cernica, din preajma Bucureștiului, pe care Sfîntul Calinic a dormit noaptea doar cîte trei ceasuri.

Să fie cele amintite pînă aici un îndemn la a ne sustrage de la odihna binemeritată? Să fie o apologie a mortificării trupului? Nicidecum! Căci deși somnul are rostul lui, veghea legată de rugăciune, de meditația religioasă are rostul ei duhovnicesc care nu poate fi cu nimic înlocuit. Bineînțeles că nu putem sfătui pe creștini să vegheze ceasuri întregi, ci putem să cerem ca înainte de somnul odihnitor să-și răpească cîteva minute încredințîndu-se rugăciunii și unui cît de cît examen al conștiinței, prin filiera căruia să fie trecute toate faptele, cuvintele și gîndurile, plămădite și săvîrșite în acea zi. Veghea are rostul ei cînd este legată de un scop duhovnicesc, de un scop înnoitor de suflet. Mîntuitorul a imputat Apostolilor pentru că nu s-au ostenit măcar un ceas să vegheze; celor de azi li se cer doar cîteva minute și totuși se pare mult și obositor, căci mulți din aceia care-și mărturisesc nevoințele, cu multă amărăciune spun cît de greu le este să-și rostească rugăciunea de seară din pricina oboselii și a luptei cu care trebuie să o ducă cu somnul. Să nu fie aceasta o ispită care trimite moleșeala încercînd să fure trezvia sufletului și a trupului, păgubindu-i de harul rugăciunii! Credem că da, mai ales că acest lucru îndeobște la rugăciune se petrece, despre care Sf. Ioan Scărarul ne spune că „este hrana celor fără de materie”, „lucrul ingerilor”, „împăcarea

noastră cu Dumnezeu" și „podul pentru trecerea ispitelor” (Scara, c. XXVIII, 1).

Că Mintuitorul a recomandat somnul ca mijloc de refacere a vitalității trupului o vedem și din îndemnul pe care-l dă apostolilor când le zice: „Dormiți și vă odihniți” (Matei 26, 45). Este un lucru mai mult decât firesc ca omul să doarmă și să se odihnească, căci dacă se poate trăi zile întregi fără mâncare și apă, apoi fără somn este cu neputință de a trăi. De aceea este consemnat ca un lucru de o mare cruzime felul în care căpeteniile imperiului roman au osîndit la moarte pe regele Perseu al Macedoniei, care a fost împiedicat continuu de un soldat să doarmă, murind în chinuri îngrozitoare. S-a mistuit ca luminare care arde.

De aici putem aprecia cit de necesar este somnul pentru viața noastră. Dar cu toată necesitatea lui nu putem uita și un lucru de o mare semnificație. Am auzit despre acei alpiniști care se ostenesc să ajungă în vârful munților înzăpeziți, că nu au voie să adoarmă pînă nu ajung în vîrf și oricît le-ar fi de greu trebuie să reziste întrucît dacă adorm poate să-i acopere zăpada și să nu se mai trezească din somnul cel veșnic. Tocmai pentru aceasta un învățat a cugetat astfel: „Vreau acum să spun, c-ar trebui totdeauna să ne gîndim, că orice oboseală neînutată în frîu duce la pieire și jos în cîmpie. Căci din tihnă se nasc încetul cu încetul și cu totul pe nesimțite mai multe nenorociri și mai multă decădere decît din toate răutățile din lume la un loc. Nu o moarte dintr-odată amenință pe om, ca aceea din trebuința de somn prin zăpezile veșnice, ci o moarte pe furiș, mișelnică, ascunsă, care face să iasă pe dos tot ce pornește un om și-i răpește orice încredere, deoarece nu face nimic cu temei și pururea lasă ceva în uitare: trebuința de somn a năpădit din nenorocire deodată asupra-i, trîndăvia a fost mai tare decît dînsul. Cîte lucruri de seamă lasă omul baltă în viață din moliciune, cîte prilejuri scapă din mînă, cîte nevoi și supărări își pregătește sieși și altora numai din dorul de tihnă! Dacă ar putea cineva socoti vreodată, cîte grele restriști și cîte păcate de neiertat s-au stîrnit numai din dorul de tihnă, oamenii s-ar speria și s-ar deștepta din toropeală, ca niște străjeri adormiți, la care generalul lor ar striga cu putere” (Dr. Fr. W. Forster, Cartea vieții, trad. N. Pandealea, București, f.a., p. 69).

A spus un învățat (J. Benard), că „Dreptul n-ar trebui să poată dormi”, pentru că el neconținut are de făcut ceva de folos spre slava Domnului sau spre ajutorul și folosul semenului. Ecleziaștul spunea oarecînd „Pentru orice lucru este o clipă prielnică și pentru orice îndeletnicire de sub cer. Vreme este a te naște și vreme a muri” (3, 1—2), iar noi putem adăuga că vreme este destul și pentru a dormi și vreme este și pentru a ne ruga și priveghia. Sînt cunoscute cele trei opturi, despre care se vorbește tot mai mult. Sînt opt ceasuri pentru somn, opt pentru recreiere și opt pentru muncă. Unui om sănătos îi sînt mai mult decît suficient opt ceasuri pentru somn. Însă a zdrobi orice clipă liberă prîr somn înseamnă a păcătui împotriva noastră și a lui Dumnezeu, căci păcatul nu-i altceva decît plăcerea căreia ne facem robi și care treptat pune stăpînire pe noi, pe voința noastră și apoi pe sufletul nostru.

Pe lângă acest somn, în cursul căruia organismul se reface, redobîndu-și vigoarea pierdută prin muncă și mișcare, mai există unul și anume : somnul păcatului, în care omul deși veghează, doarme conștiința, cultivînd și în lumină și în întuneric păcatul. Acest somn este mai greu și mai ucigător pentru că el nimicește cu deosebire sufletul, zmulgîndu-i sfințenia care i-a fost dată prin botez. În acest somn a căzut Iuda Iscarioteanul care din pofta pentru bani și-a vîndut Învățătorul. De acest somn a fost stăpînit zeosul Saul care s-a trezit pe drumul Damascului, orbit de lumina de sub care a răsunat vocea Domnului. Din acest somn a fost trezit Zaheu Vameșul, tilharul de pe cruce și atîți alți păcătoși care fulgerător au rupt legătura cu păcatul, care-i ținea în întuneric, îndreptîndu-se spre lumina care luminează și încălzește prin credință, căci „Dumnezeu este lumină și nici un întuneric nu este în El” (I Ioan 1, 5).

Din cele pînă acum spuse am putut vedea că există un păcat al somnului nesupravegheat care împiedică pofta pentru muncă, uneori chiar și viață și care molește trupul reținîndu-l de la împlinirea primei din cele nouă porunci bisericești, care astfel glăsuiește : „Să ne rugăm lui Dumnezeu și să luăm parte la dumnezeieștile slujbe în toată duminica și sărbătoarea”. Pe lângă acesta mai există un alt somn mai greu și anume acela al păcatului în care credinciosul singur își adoarme conștiința înaintea lui Dumnezeu.

Dorul pentru împărăția Lui Dumnezeu, care se cîștigă prin desăvîrșirea noastră, trebuie să ne îndemne la fuga față de aceste păcate, știind că Hristos este „Soarele Dreptății”, Soare la a cărui lumină s-au încălzit toți aceia care și-au îmbunătățit viața.

Pr. Vasile Petrica

„MĂREȘTE SUFLETE AL MEU PE DOMNUL” *)

Praznicul Bunevestiri

Despre Fecioara Maria nicicînd nu se poate vorbi îndeajuns. Faptul reiese și din sublimul imn consemnat de Sfînta Evanghelie de la Luca (1, 46—55). Cîntarea Fecioarei Maria începe cu un verb indicativ pentru o acțiune magnifică și desăvîrșită, care exprimă bucuria de a exista și recunoștința de a fi : „mărește”.

„Mărește suflete al meu pe Domnul”, ca și cînd ar fi cu putință a-L face mai mare încă, de-a face să crească esența sau mărirea Dumnezeirii.

„Mărește suflete al meu pe Domnul” și cugetul meu și toată ființa mea în deplinătatea puterii sau în smerenia ei să salte, să tresalte de bucurie, ca și un miel, ca și munții, ca și copilul ce se joacă în fața tatălui său. Așa este tonul și astfel este avîntul acestui cînt al fericirii.

Apoi, Maria se trezește din extazul ei, își vine în sine. Ea vorbește

*) Predica a fost scrisă pentru revista noastră, în redacția căreia a și fost tradusă. Ea aparține ciclului „Partea ce bună” din care s-a publicat deja în nr. 10—12/1969, pp. 667—670 și 10—12/1973, pp. 668—700.

de micimea ei, izvorul tuturor darurilor... „Pentru aceasta — spune ea — mă vor ferici toate neamurile”.

În al treilea stih Fecioara Maria arată că cel Atotputernic a făcut pentru ea lucruri mari. Și sfânt este numele Lui !

Taina Întrupării, prezentă în Sfinta Fecioară încă de la anunțul Arhanghelului Gavriil, ca și consimțământul Mariei nu sînt în chip expres formulate. Unul din caracterele sublimе ale cîntării Maicii Domnului este făcerea asupra ceea ce este esențial, discreția feciorelnică.

În sfîrșit, Preacurata Fecioară după modelul Psalmistului sau a lui Solomon în Cartea Înțelepciunii, reamintește lucrarea dumnezeiască în istoria sfîntă, aceea de a înfrînge mîndria și a înălța ceea ce e smerenie.

În particular Maria se gîndește la neamul său răscumpărat pentru a da lumii pe Mesia, după făgăduința făcută lui Avraam și seminției lui pînă în veac.

Se poate spune că acest cîntec al Maicii Domnului, deși brodat pe gîndirea Vechiului Testament, este plin de duhul Fericirilor.

Fecioara Maria anunță într-adevăr fericirea făgăduită săracilor, celor întristați, celor blînzi, celor împăciuitori, celor curați, celor milostivi, celor flămînzi și inșetați de dreptate.

În cîntarea sa Maica Domnului, fără să vrea căutînd să dispară se pune cu totul în lumină în felul în care transparentă e ființa în care Dumnezeu este deja totul și în care se împlinesc primele trei cereri din rugăciunea Domnească.

Ea gîndește la economia mîntuirii și se consideră ca un punct în storia acesteia atunci cînd deja poartă sub inima feciorelnică pe însuși Cuvîntul lui Dumnezeu — centrul istoriei răscumpărării, centru statornic de veacuri și de generații.

O, Maică binecuvîntată apleacă-te spre cei cuprinși de ispite și păzește-i de-a se afunda în noianul lor.

Bucură-te Maică, Apărătoare Doamnă, mireasă pururea Fecioară. O, Preabună Maică a lui Dumnezeu, nimeni din cei ce aleargă la ajutorul tău nu iese în deșert. Toți aceia a căror glas rugător strigă către tine în mijlocul păcatelor dezlănțuite sînt siguri de-a fi auziți.

Bucură-te Ocrotitoarea noastră ! Bucură-te cea plină de dar ! Bucură-te Împărăteasa cerurilor ! Bucură-te !

Prof. Lattemer-Stoffel, Toury en France

CONȘTIINȚA PREZENȚEI LUI DUMNEZEU

Duminica a IV-a din Postul Mare

Zguduitorul tablou pe care ni-l înfățișează Evanghelia din această luminică (Marcu 9, 17—32), cu vindecarea miraculoasă a unei boli incurabile de care a fost atins un tînăr, ne încredințează o dată mai mult că unul din cele mai puternice mijloace de izbăvire a credinciosului din marile și, uneori, inerentele încercări ale vieții este rugăciunea.

Cu toate acestea, nu rareori constatăm din experiența vieții noastre o totală ineficacitate a rugăciunii. De ce lipsesc roadele? Nu trăim noi de cele mai multe ori cu iluzia că ne rugăm, dar în fapt și în fond vorbele noastre se pierd ca un sunet în văzduh? Este rugăciunea pentru noi lumină sau întuneric? Aduce ea mângiere în viața noastră? Nu cumva rugăciunea este pentru noi — fără să ne dăm seama — un frumos monolog și atât? O înșiruire de vorbe frumoase, care încintă auzul și desfată inima?

Evident un răspuns la aceste întrebări se impune. Așa ca pentru orice meșteșug și pentru practicarea adevăratei rugăciuni, care este o lucrare a spiritului, este nevoie de o inițiere. Merită să fie subliniat faptul că rugăciunea, care, în chip firesc ni se pare atât de ușor de săvârșit, este în realitate, în mod paradoxal, un act sau o acțiune ce solicită o foarte mare energie spirituală și fizică, o mare forță de concentrare.

Că în chilia sufletului nostru nu se aprinde o mare și dumnezeiască lumină se datorește în primul rînd înstrăinării de simțul prezenței lui Dumnezeu. Adevărata rugăciune depinde de conștiința acestei prezențe a lui Dumnezeu.

Rugăciunea nu este un monolog, ci un dialog. Cel care se apropie de Dumnezeu trebuie întâi să creadă în El. Nu întâmplător la multe cărți de rugăciuni, pe prima pagină se află tipărit un triumfi, semnul Sfintei Treimi, iar în interiorul triumfiului un ochi, semnul atotștiinței și atotprezenței lui Dumnezeu. Cel ce se pregătește pentru rugăciune trebuie să fie pătruns de ideea prezenței lui Dumnezeu.

În timpul rugăciunii este nevoie de o stare de trezvie a sufletului, de o clară conștiință că stăm în fața celei mai sublime ființe din lume. Este adinc grăitoare în acest sens atitudinea lui Daniil Sihastrul. Cînd Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, a venit la ușa peșterii schivnicului să-l ceară sfat, aude glasul hotărit a lui Daniil: „Stai afară și așteaptă, sînt în rugăciune!” El stătea atunci de vorbă cu Domnul domnilor, cu însuși Dumnezeu, a cărui prezență vie îl făcea conștient că întâi se cuvine să-și termine convorbirea cerească pentru ca apoi să revină la una pămîntească.

Desprindem din acest măreț exemplu conștiința prezenței lui Dumnezeu, atât de necesară pentru ca rugăciunea noastră să depășească eforturile sterile și să devină rodnică, folositoare nouă înșine și tuturor.

Conștiința prezenței lui Dumnezeu se formează și se cultivă în tot cursul vieții. Toate gîndurile, vorbele și faptele noastre trebuie să fie pătrunse de conștiința acestei prezențe divine.

Sîntem îndemnați la aceasta de însuși duhul Domnului, care grăia oarecînd prin profetul David: „Căutați pe Domnul și stăruiți în această căutare, căutați mereu fața Sa” (Ps. 104, 4). A căuta chipul și prezența lui Dumnezeu e același lucru; a căuta fața lui Dumnezeu înseamnă a fi întotdeauna în fața Lui, în lumina prezenței Sale, îndreptînd spre El toate dorințele și mișcările inimii noastre.

Drepții și patriarhii Vechiului Testament au avut întotdeauna grijă de-a se socoti ca fiind în fața lui Dumnezeu: „Aveam — spune psalmistul — pe Dumnezeu de-a pururi în fața ochilor mei, pentru că eu știu că El

este veșnic la dreapta mea pentru a mă feri de orice tulburare (Ps. 15, 8). Le era un lucru atât de obișnuit de a se socoti în prezența lui Dumnezeu încât se exprimau astfel: „Domnul trăiește, în fața căruia sint eu” (III Regi, 17, 1). Marea lor grijă în această privință se datora tocmai desăvârșitei cunoștințe ce o aveau despre folosul de a fi mereu în fața lui Dumnezeu și de-a gândi mereu că El ne privește. Căci aceasta e deajuns pentru a ne face să fim totdeauna cumpătați în tot ceea ce săvîrșim.

Căderile în păcat sint consecințe ale înstrăinării de conștiința că Dumnezeu este pretutindeni și întotdeauna prezent. „Nu are pe Dumnezeu în fața ochilor săi — zice David — și pentru aceasta este mereu pătat de tot felul de nelegiuiri” (Ps. 9, 24, 25). Fericitul Augustin tilcuind versetul: „Ochii mei sint mereu ațintiți spre Domnul” (Psalm 24, 16) zice: „Doamne, niciodată nu-mi voi lua ochii de la Tine, pentru că nici Tu nu Ți-i îndepărtezi de la mine”. Iar Sfintul Grigorie din Nazianz spune că aducerile aminte de Dumnezeu trebuie să fie mai numeroase decît mișcările respirației. Căci după cum avem nevoie de respirație în fiecare clipă pentru a ne reîmprospăta inima, tot astfel avem nevoie să cerem lui Dumnezeu ajutor prin rugăciuni, pentru ca să putem stăvili dezlănțuirea stihiiilor interioare, păcatele, și să ne păstrăm în lumina purității sfinte.

În formarea și cultivarea conștiinței prezenței lui Dumnezeu trebuie să pornim de la gîndul că: „El nu este departe de fiecare dintre noi; trăim prin El și prin El avem mișcare și ființă... El este în noi” (F.Ap. 17, 27—28). Și tocmai de aceea, inima noastră se cuvine să fie ancorată mereu și conștient în Dumnezeu. Biserica Ortodoxă a cultivat cu pietate de-a lungul veacurilor ca pe o floare cerească rugăciunea lui Iisus: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul”, numită și rugăciunea minții, a inimii, a liniștii, isihastă, a Edenului. Și aceasta, nu întimplător, pentru că prin această scurtă rugăciune sufletul se află într-o permanentă legătură cu cerul și este, deci, mereu conștient de prezența lui Dumnezeu. Așa se și explică faptul că spiritualitatea creștină noastră dreptmăritoare se caracterizează mai ales prin trăirea intensă, tainică, dar reală și conștientă a prezenței lui Dumnezeu. Dar orice stih sau vers din psalmii lui David poate constitui un mijloc ușor, folositor și desăvîrșit de deprindere a conștiinței că Dumnezeu este totdeauna și pretutindeni prezent. „Dumnezeule, spre ajutorul meu ia aminte; Doamne, ca să-mi ajuți mie, grăbește” (Ps. 69, 1). Sau rugăciuni scurte, alcătuite din câteva cuvinte, numite săgetătoare, pentru că nesolicitînd eforturi deosebite, se înalță ca o săgeată aprinsă, pornesc din inima noastră și se îndreaptă cu iuțeala unei săgeți spre Tatăl ceresc. Astfel, după împrejurări, putem spune: „Doamne, îți mulțumim!” sau: „Doamne, luminează-ne!” sau: „Te măresc, Dumnezeule!” În toate însă să Ținem seama de sfatul Apostolului Pavel: „Ori de mincați, ori de beți, ori altceva faceți, toate spre mărirea lui Dumnezeu să le faceți!” (I Corinteni, 10, 31).

În felul acesta, în inima noastră se naște o nesfîrșită gamă de sentimente divine, care inundă ființa și ne aprinde de o sfîntă iubire către cel Atotsfînt și către toți semenii noștri; atunci dezacordul între rugăciunea

pe care o facem și viața noastră morală dispăre. Atunci nu mai numim în deșert pe Dumnezeu „Tatăl nostru”, urind pe cei deopotrivă nouă, ci îi vom iubi pe toți semenii ca pe niște frați; atunci nu vom mai cere în zadar ca împărăția lui Dumnezeu să se sălășluiască în sufletul nostru, căci inima plină de bucurie, de lumină și iubire, va avea pregătită calea pentru Marele Oaspete, ale cărui cuvinte le vom auzi ca sunetul unei harpe cerești; acum se produce marea minune: începutul unui dialog, întâlnirea cu Dumnezeu! Acum rugăciunea își va primi răspunsul; acum, în deplină conștiință că Dumnezeu se află de față, rugăciunea pe care o rostim este lumină, bucurie, împlinire, acum este ea rodnică și adevărată.

Preot Gavril Cernăuțeanu

DEFĂIMAREA

Duminica a V-a din Postul Mare

Defăimarea luată în înțeles strict constă în a descoperi fără motive suficiente greșelile ascunse ale altora. Mai poate fi și atunci când îi atribuim semenului nostru un rău pe care nu l-a săvârșit sau exagerăm cele săvârșite. Despre noi se poate spune că defăimăm mai ales atunci când vorbind despre semenul nostru discutăm faptele lui fără nici un motiv. Sintem obișnuiți să hulim, să clevetim să defăimăm tot ceea ce face semenul nostru. Răutatea și urîțenia acestui păcat care face atîta rău printre oameni e cauza multor neînțelegeri, dezlănțuie urile și dușmăniile și nu cruță nici pe cei buni și nici pe cei răi. E păcatul care tirăște mai multe suflete în iad. Prin defăimare facem cunoscute greșelile altora în așa fel încît să le vătăme reputația și numele bun pe care îl au.

Un sfînt Părinte zicea că defăimătorii, clevetitorii, hulitorii, trebuiesc alungați din societate ca niște fiare sălbatice.

Dacă observăm bine vedem că de fiecare dată se exagerează răul care i se atribuie aproapelui nostru. Un lucru rău trecut prin gura mai multora nu mai rămîne cum a fost, se amplifică, se schimbă, se exagerează încît cel ce l-a spus mai întîi nu-l mai recunoaște. Păcatul acesta e asemenea cu o piatră aruncată într-o baltă care formează valuri de apă tot mai mari și mai mari. Așa și defăimarea trecînd din gură în gură se mărește și crește cauzînd o mare vătămare persoanei împotriva căreia e îndreptat acest păcat.

Defăimăm atunci cînd atribuim aproapelui nostru un păcat pe care nu l-a săvârșit sau un defect pe care nu-l are. Acesta e calomnie, păcat greu, dar foarte comun. De la defăimare pînă la calomnie nu e decît un pas. Defăimăm și atunci cînd exagerăm răul făcut de semenul nostru. Dacă știm despre cineva că a greșit, în loc să-l acoperim cu haina dragostei frățești, noi exagerăm păcatul. Vedem pe cineva că a luat un măr sau un ciorchine de strugur, lucru care desigur nu trebuie să-l facă, imediat spunem și trimbițăm tuturor că respectivul e un hoț de care trebuie să te temi. Vedem pe cineva că se odihnește după munca lui, imediat spunem că e

leneș. Pe altul îl vedem stînd la un pahar de băutură, imediat spunem că e bețiv. Oare despre Noe și despre Lot care s-au îmbătat o singură dată se poate spune că au fost bețivi? (Facere 9, 21 și 19, 32). Să ne aducem aminte de Simon fariseul, care cînd a văzut pe Magdalena la picioarele Domnului, pe care le uda cu lacrimile sale, a zis: „Dacă acesta ar fi un proroc, după cum zice, ar cunoaște cu siguranță că aceasta este o păcătoasă (Luca 7, 39). Simon fariseul a greșit: Magdalena nu mai era o păcătoasă, ci era o sfîntă pocăită, fiindcă păcatele ei au fost iertate.

Defăimăm și atunci cînd facem cunoscute păcatele ascunse ale altora. Cei mai mulți dintre noi credem că atunci cînd cunoaștem un defect ascuns al cuiva avem și datoria să-l spunem altora și să ne ocupăm de el.

Mai defăimăm și atunci cînd interpretăm rău toate acțiunile bune ale aproapelui. Atunci sintem asemenea paiangenuului care schimbă în venin și lucrurile cele mai bune. Cînd cineva ajunge pe gura clevetitorilor e asemenea bobului de grîu care a ajuns sub pietrele de moară, e sfîrșit, e zdrobit, e distrus cu totul. Viața și faptele unui asemenea om sînt înveninate și i se atribuie intenții pe care nu le-a avut.

Limba defăimătorului e asemenea viermelui care roade fructele cele mai bune, adică faptele cele bune ale altora și încearcă să le interpreteze în sens rău, e omida care murdărește și florile cele mai frumoase și mai parfumate, lăsînd în urma ei diră din balele sale.

Difăimăm și clevetim și atunci cînd tăcem, deși ar trebui să vorbim. Cineva e lăudat pentru faptele lui bune. Tu taci, sau zîmbești, sau faci un gest. Prin tăcerea ta, prin gestul tău, prin zîmbetul tău, lași a se înțelege că ai avea de spus ceva împotriva. Un sfînt zicea că acest fel de defăimare e ca o secure înveninată care se introduce în untdelemn ca să pătrundă mai adînc.

Defăimătorii și clevetitorii sînt asemenea viermilor care rod rădăcina plantelor și acestea se ofilesc și mor.

Defăimarea e un păcat de moarte. Sf. Pavel o așează între păcatele grele, cînd zice: „Nici batjocoritorii (defăimătorii) nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu” (I. Cor. 6, 10). Sf. Pavel așează păcatul acesta între păcatele care exclud de la împărăția lui Dumnezeu: „Batjocoritorul (defăimătorul) este urgist de oameni” (Pilde 24, 9). Nici să nu ne înșelăm, cînd zicem: am spus-o numai unui prieten, cu făgăduința ca să n-o mai spună nimănui. Vă înșelați dacă cugetați așa! Cum credeți că acela căruia tu i-ai spus un lucru va tăcea cînd tu însuși n-ai putut să taci? Duhul Sfînt ne spune: Mulțimea cuvintelor nu scutește de păcătuire, iar cel ce ține buzele lui este un om drept. Limba omului drept este argint curat, inima celor fără de lege este lucru de puțin preț” (Pilde 10, 19).

Defăimătorii sînt asemenea muștelor celor mari, care nu se așează pe părțile sănătoase ale animalelor, ci pe răni, de pe care chiar dacă sînt alungate, nu vreau să se îndepărteze.

Cauzele defăimării sînt mai multe, dar mai importante sînt: lenea, invidia, răzbunarea, ura, mîndria. Leneșilor le place să defăimeze. Aceștia nu știu cum să facă să treacă timpul. Îi întîlnești pretutindeni, gata întotdeauna să vorbească de rău pe cineva.

Invidia este și ea o cauză a defăimării. Prin invidie au păcătuit cărturarilor și fariseii care văzînd minunile lui Iisus căutau în tot chipul să-l discrediteze acuzîndu-l că mănîncă și bea cu păcătoșii, e prietenul lor, nu păzește simbăta, ucenicii lui mănîncă cu miinile nespălate. Invidiosul întristat de buna reușită a semenului său defăimează. Mulți voiesc să se înalțe pe ei, defăimînd pe alții.

Păcatul acesta cuprinde în sine tot ce e mai rău, veninul tuturor păcatelor. De aceea și zice Sf. Iacov : „Limba este rău fără astimpăr, ea este plină de venin aducător de moarte” (Iacov 3, 8). Ea înveninează toate lucrurile bune, descopere pe cele rele, zmulge și țărîna de pe morminte făcînd să reînvie defectele acelor care poate de mult își dorm somnul lor de veci. Avem un exemplu clasic de defăimare : purtarea rea a lui Aman împotriva iudeilor, deoarece Mardocheu nu voia să-și aplece genunchii înaintea lui. Acesta a determinat pe regele Artaxerxe ca să ucidă cu sabia pe toți iudeii, mic sau mare, copii și femei, într-o singură zi care a fost fixată în ascuns. Defăimările pe care le aducea Aman împotriva poporului iudeu erau acestea : iudeii sînt un popor risipit printre popoare în toate țările regatului, legile lor sînt deosebite de a tuturor popoarelor, nu se supun regelui, săvîrșesc nelegiuiri, e un popor vrăjmaș. Prețul acestei nelegiuiri au fost zece mii de talanți de argint pe care Aman promitea că-i va vărsa în vistieria regelui. Poporul evreu trebuia să fie distrus de pe urma defăimărilor lui Aman. Dumnezeu însă n-a lăsat pe cei nevinovați, și, pînă la urmă, prin curajul Esterei au fost descoperite nelegiuirile lui Aman și a fost pedepsit cu moartea, iudeii au fost salvați (Estera 3—10).

Fericitul Augustin — așa după cum ne spune biograful său — ura atît de mult păcatul acesta încît a pus să se scrie cu litere mari, pe un perete al camerei unde lua masa, două versuri în limba latină, a căror înțeles e acesta : „Acela căruia îi place ca prin vorbe să roadă viața celor care nu sînt de față, să știe că la masa aceasta nu are ce căuta !”

Prin păcatul acesta nu păcătuiesc numai cei care vorbesc ci și cei care ascultă. Deosebirea — zice un sfînt — între aceștia e că cel care vorbește are pe diavolul pe limbă, iar cel care ascultă îl are în urechi.

Păcatul acesta e rușinos prin începuturile lui, dar e mai ales rușinos prin urmările lui. Cine ar putea spune cîte suflete au fost ruinate din cauza defăimărilor ? Cîte familii, din cauza acestui păcat, au pierdut pacea, liniștea și fericirea ? Defăimătorii sînt asemenea hoților, ba mai răi decît aceștia. Vătămarea pe care o face un hoț se poate repara căci e de natură materială, pe cînd cea a defăimărilor e de natură morală și nu se mai poate repara.

Se spune despre un om oarecare că a mers odată la vopsitor cu o pinză albă și i-a cerut să i-o vopsească în negru. După citva timp s-a reîntors cu pinza cerîndu-i vopsitorului să i-o facă iarăși albă. Vopsitorul i-a răspuns că e imposibil să-i mai dea pinzei culoarea albă de la început. Așa cum s-a întîmplat cu această pinză așa se întîmplă și cu cinstea și cu numele bun al altora. E ușor să fie pătat și murdărit, dar e greu, sau chiar imposibil să-i mai redai curăția pierdută.

Sf. Pavel îi socotește pe defăimători vrednici de moarte (Romani 1, 30—32). În Înțelepciunea lui Iisus Sirah, citim următorul sfat : „Nici-odată nu spune altora ceea ce ai auzit... către prieteni și către vrăjmași nu povesti. Auzit-ai cuvânt împotriva aproapelui tău ? Să moară la tine”. În Psalmul 140, v. 3, ne rugăm : „Pune Doamne, pază gurii mele și ușă de îngrădire împrejurul buzelor mele”.

O cauză dintre cele mai principale ale acestui păcat este și limba, care după Sf. Iacov e un mădular mic, dar care e în stare să aprindă o pădure mare, o lume de nedreptăți, o lume de fărădelegi, ea aprinde patimile, înveninează toate lucrurile bune, plină de venin și aducătoare de moarte (Iacov 3, 8).

Văzind noi răutatea acestui păcat, să ne ferim de el și în locul urii și a defăimării să așezăm în sufletele noastre iubirea, care aduce pacea între oameni, pacea între neamuri și popoare, pacea în întreaga lume.

Pr. prof. dr. Alexandru Moisiu

BANATUL ÎN PREOCUPĂRILE ACADEMICIENILOR ROMÂNI

de: prof. T. G. BULAT

Ținutul Banatului, înainte de 1918, era mai puțin cunoscut. Se cunoșteau în special Băile de la Mehadia-Herculane și cițiva intelectuali cum erau profesorii Ștefan Velovan, pedagog emerit, dr. Ion Sârbu, istoric de prestigiu, faimosul paleograf de la Academia și Arhivele bucureștene Iuliu Tuducescu și alți cițiva. Lăsăm la o parte generația ceva mai veche a Independenței cit și aceea a primei jumătăți a secolului al XIX-lea.

Vom aminti aci pe învățații din a doua jumătate a aceluiași secol, și a celui următor care n-au uitat mindra țară a Banatului. Este vorba de Bogdan Petriceicu Hașdeu și Nicolae Iorga, toți membri ai Academiei Române. Fiecare din ei a luat contact cu Banatul, fie teoretic prin studiu, ca Hașdeu, fie direct ca N. Iorga.

Sintem în anul 1896, cind încă nu se terminase zarva pățimașă a unui Rössler, Hunfalvy și alții care ca și ei în discuții pățimașe voiau să convingă, în special lumea apuseană, că noi Românii am fi niște pripășiți pe propriile noastre meleaguri, și nu stăpîni pe ele din cea mai îndepărtată antichitate.

Pentru a combate pe aceștia și a arăta îndreptățirile noastre ca popor aborigen, publica genialul Hașdeu o lucrare, ajunsă azi rară, intitulată *Românii bănățeni din punct de vedere al conservatismului dialectal și teritorial* în Analele Academiei române, seria II, tom. XVIII, memoriile secțiunii literare, București 1896. Lucrarea de 69 de pagini, scrise cum numai el știa s-o facă, este de o ținută adevărat academică. Documentată științific cu un aparat bibliografic care uimește, lucrarea merită să fie cunoscută și azi în cercuri largi bănățene.

Hașdeu, mare istoric, și totdeodată filolog neîntrecut, a adus dovezi din domeniul ambelor discipline, pentru a convinge pe cititorii săi, despre acest conservatism al elementului românesc din Banat.

Pentru a arăta aceasta Hașdeu se folosește de un manuscris găsit la Pesta, și pe care el îl intitulează *Dictionarium Valachico Latinum*. Pe acesta el îl analizează și ajunge la concluzia că, autorul lui este un bănățean din Lugoj, unde în a doua jumătate a secolului al XVII (între 1640—1700) era o remarcabilă mișcare literară „oarecum omogenă, adică se scria românește cu litere latine”. Autorii acestei mișcări erau: Ștefan Fogarasi, Mihai Ha-

liciu și Ioan Viski, la care se adaugă și autorul Dicționarului pe care Hașdeu îl intitulează : *Anonymus Lugosiensis*.

Ei scriu românește cu litere latine luind toți de bază ortografia ungu-rească, pe care o modifică, de o potrivă. Autorul analizează acest manuscris și ajunge la concluzia că : „Dicționarul Valachico Latinum” este cel mai vechi vocabular al limbei române, adică tradus din românește într-o limbă străină, iar cu vice-versa. „Cea mai scrupuloasă consemnare a sub-dialectului bănățean se datorește în Anonymus Lugosiensis... dacă lucrarea ar fi fost isprăvită, Românii ar avea de două secole un cap d-operă lexicografică”. Autorul continuă apoi cu analiza elementului fonetico-morfologic. Iar argumentele pentru a demonstra individualitatea teritorială a Banatului apar cu mult mai pitorești, fără să-și piardă din adevărul lor istoric. Ele sînt închise în trei cuvinte : *Troian, Ausoniū și Filma* ; acestea ne vor ajunge pentru a demonstra nestrămütata continuitate a naționalității române în această regiune, spune marele învățat. Păstrarea numelui de Troian ar fi fost imposibil de conservat zice dînsul, dacă elementul românesc n-ar fi trăit fără întrerupere pe același pămînt.

Al doilea cuvînt convingător, despre persistența românească în Banat este *Ausoni*. Reședința lui Atila, ar fi fost după autorul nostru, în împrejurimile orașului Vârșet. Priscus care însoțea pe trimisul împăratului bizantin Teodosiu al II-lea, la Atila pe la anul 448, ne spune că a întîlnit pe romani petrecînd foarte bine, în jurul „groaznicului Atila”. El îi numește ausoni : „se vede că chiar dinșii i-au spus că așa îi cheamă, zice Hașdeu : „și tocmai aceasta, cată să fi spus ei, lui Priscus la întrebarea lui că cine sunt dinșii, căci tocmai aceasta vrea să zică românește ausoniū”. La intrarea goților și a hunilor în actualul Banat, romanii de acolo erau elementul etnic cel indigen, care avea tot dreptul de a se făli că ei sunt aborigeni autoctoni, cei bătrîni, stăpîni ai țării”. Cuvîntul *aus* din latinul „*avus*” prin sufixul „*uș*”, același sufix desmerdător, ca în femininul „*mătușă*”, înseamnă pînă astăzi pe bătrîni —”. Ausoniū este de trei ori romanic, prin tulpina „*avus*” și prin ambele sufixuri „*uș*” și „*oniū*”. Așa dar chonchide marele învățat că românii din Banat aveau conștiința lor de aborigeni în timpul stăpînirii teribile a hunilor.

Al treilea cuvînt, *Filma* este luat de bănățeni de la gepizi care au locuit într-o parte a Banatului pînă în secolul al VI-lea. Hașdeu utilizează în această problemă pe filologul bănățean Simion Mangiuca. Acesta din urmă a publicat o adunare de materiale pentru botanică populară română. Între acestea există și o poveste, despre zîne, de la femeile din Sichevița. După comentarii savante, duse la maximum, marele învățat ajunge la concluzia : „Românii bănățeni împrumutară de la germani nu un cuvînt comun, ci anume, personificațiunea cea mitică, ca încă cu o legendă întreagă, de un caracter vechi germanic, foarte pronunțat : „zînele călătoresc, purtînd sufletele oamenilor morți, iar cea mai rea din ele „*Filma*” deși e mai mică, totuși poruncește zînelor mai bune”. Cuvîntul acesta păstrat în povestirile bănățene denotă de asemenea continuitatea elementului roman și în preajma elementelor germanice care au trecut pe aci.

Autorul mai amintește trecerea avarilor prin Banat pe care i-au nimicat Francii. Bănăteni păstrează în memoria lor și pe acest : Goto-Frênț.

În sfârșit, în partea finală, marele erudit se ocupă de un basm din Banat publicat de frații Schott, la Stuttgart, în 1845. Este vorba de basmul, numit de aceștia „Măncă-fer” și care li s-a comunicat la Oravița. Hașdeu arată că este vorba de *Mân de fer*, adică mina de fier, cum numesc bănăteni pe împăratul roman Aurelian. Și aceștia îl numeau astfel, după cum îi ziseseră romanii aceluiași personaj : Aurelianus manu ad ferrum, atque cognosceretur” cum ne-o spune Flavius Vopiscus în biografia sa despre acest împărat roman.

„Mân-de feru”, „manu ad ferum” iată dar singurul Aurelian cunoscut românilor, și numai celor de la Timiș, permițându-ne astfel a înșira acum cronologicește contiuitatea cea teritorială a elementului românesc din Banat ; sub Traian, sub Aurelian, sub huni, sub gepizi, sub franci”.

Este o lucrare solidă peste care nu se poate trece cu ușurință de ori ce învățat pretențios. Ea și-a produs efectul dorit adică respingind teoriile care porneau din concepții nefundate, șovine. Romanismul bănățean nu putea să aibă un mai mare defensor al dreptății sale, decît Bogdan Petriceicu Hașdeu.

Dar marele Hașdeu mergea către apusul vieții sale, întunecat de amin-tirea unei copile de mare talent, și dispărută prea de vreme. Locul lui era să fie luat, aproape în toate domeniile, de N. Iorga. În 1904 cu viziunea sa profetică, acesta pornește să tipărească o colecție de lucrări care începuse cu „*Drmuri și orașe din România*”. Prin această colecție de tipărituri, tinăra generație de atunci care avea să-și dea tributul de sînge, mai apoi, în 1916, putea să vadă ce este neamul românesc de supt stăpînire străină, și ce reprezenta el ca valoare umană și de ce idealuri este insufletit. Învățăutul era adinc convins că înainte de o unire politică, poporul trebuie să aibă pe cea culturală. El înfățișează deci poporul român, cu însușirile sale. Dintre cărțile pe care el le-a scos cu sacrificii, de tot felul, ne ocupăm aci numai, de cele două volume intitulate : *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească*, tipărită la București la editura Minerva, în anul 1906. Ele au mers din mină în mină, ca să vadă toți, ce este, ce reprezintă ca însușiri morale ca și defectele ce trebuiau înlăturate de nația română. Lucrarea conține 23 de cărți, adică capitole, din care al 20-lea se ocupă de „*Banatul de sus*” și cartea 21 de „*Banatul de jos*”, iar a 22 este intitulat „*Cu trenul prin Banat*”. În cele 23 de cărți sint descrise, unele mai bogat, altele mai restrîns, toate ținuturile ardelene, începînd de la Alba Iulia și mergînd pînă la Maramureș, Satu Mare și Oradea. Lectura acestor rînduri constituie o mină de informații istorice, presărate ca măsură cit și impresii prinse pe viu.

Privitor la Banat, marele învățat își expune însă și un regret arătat chiar în prefața acestei lucrări : „Adăugiri s-ar putea introduce într-o nouă ediție zice dînsul. Aceste adăugiri trebuie să îmbogățească mai ales capitoul despre Banat pe care fără voia mea l-am lăsat așa de sărac.” Și totuși cu toată sărăcia de care vorbește marele istoric, cititorul de atunci, ca și

cel de azi, află multe lucruri interesante. Vorbind de Timișoara spune : „În două ceasuri cu trenul ajungi de la Arad la Timișoara. De la început Timișoara se arată ceea ce este : orașul făcut... după planuri drepte... E un mare oraș solemn, trist, făcut din poruncă, după norme administrative neschimbate. E cel mai artificial... din câte am întilnit pînă acuma, dar în același timp, cel mai cumpănit, mai cuminte, mai supus regulamentelor de clădire și de întreținere... Înalte ziduri de cărămizi dărăpănate, tăpșane acoperite cu pajiște... arată unde a stat cetatea cea puternică din vremuri în care au stat pe rînd ostașii... lui Ioan Corvinul și ai multor căpetenii, ce au poruncit înaintea lui, Ienicerii Sultanului și cătanele nemțești aduse aici în 1716 de cucerirea lui Eugeniu de Savoia.” Autorul vorbește de împărțirea orașului, între care de reținut este partea numită : *Fabricul*, care se numea odată și mahalaua românească unde se așezase după căderea stăpînirii turcești și zidirea orașului nou o mulțime de meșteri români : străitari, jocari, tăbăcari, argintari, căldărari, organizați în „țecuri” care se ziceau după turcește și rufeturi. Aceștia erau ortodocși și nu mergeau la biserica unită. Ei nu-și căpătară biserica, decît prin stăruința protopopului Gheorghevi, care avea o mare trecere pe lingă Imperiali fiindcă le recruta soldați... Autorul nostru știe cum, corpul protopopului a fost scos de meșteri pe ascuns, din cimitir și înmormîntat în mijlocul bisericii. Biserica nu prezintă interes din punct de vedere al arhitecturii.

N. Iorga mai însemnează și faptul că ziua de Sf. Dumitru, pe cînd trecea dinsul pe aci, nu este respectată de tăbăcarii din Timișoara, cum ea este dincoace de Carpați. O altă biserică a noastră este aceea din „vechi Maieri” și păstrează o piatră de mormînt, din 1812, scrisă românește.

De la Timișoara Nicolae Iorga se îndreaptă către Lugoj. Pînă să ajungă aci, el trece prin mai multe sate bănațene care-i lasă felurite impresii. El ia, în trăsura unui ungur, calea prin Recaș, arătînd că ieșirea din „Fabric” se face pe lingă biserica lui Gheorghevi. Înaintea lui se întinde „bogat șesul cel mare, semănat numai pe alocuri, cu mănunchiurile copacilor despoiați, sau pădurici depărtate, șesul de pășuni încă vii, din care răsar micșunele roșii... El trece prin satele Remetea și Izvin. „Astfel de sate se întilnesc numai foarte rar prin alte locuri și numai în cite un colț fericit din celelalte ținuturi românești se mai vede atîta rîndială bună ca aicea. Bisericile sunt toate de zid mari, albe ; lingă ele se vede frumoase ziduri de școli confesionale (prin cele mai multe părți greco-orientale). — Sărbătoarea Sinmedrului a scos pe oameni pe lavițele dinaintea porților, pe cărările de lingă drumul mare.” Este un prilej pentru învățatul călător, care cunoaștea toate ținuturile românești, de a admira portul bănațean afirmînd că lumea de pe aici, în sărbătoare „e cu adevărat o strălucită desfășurare a celor mai bogate porturi românești ce se pot întilni.” El descrie apoi costumele pentru fiecare sex și vîrstă.

Autorul nostru nu se satură în a da tot felul de amănunte despre portul bănațean, oferindu-ne astfel, o frumoasă pagină de etnografie. Și mai departe : „Cu astfel de locuinți (pe care deasemenea le descrie) și ast-

fel de veșminte, sănătoși, vioi, frumoși, vorbăreți în graiul lor cu sunete fulgerătoare, îndrăzneți și siguri, bănațenii se pot lăuda cu dreptate că ei sunt între ceilalți „fruntea”, „fruncea” cum zic ei, și cum repetă în batjocură cei de peste Mureș, care nu-i pot suferi, pentru lăudăroșia lor sudică”. De la Izvin călătorul ajunge la Recaș „tîrgul maistorilor” Șuștra și Topolovățul mare. Aprecieri competente face călătorul nostru și asupra elementului șvab și maghiar ce întîlnește în drumul său. El atinge apoi satele Budinț, Ictarul și Chizătăul, urmează apoi Belinț, Coșteul și Silha. Neamul nostru e stăpîn peste toate aceste părți”. Pentru a sfărîma această unitate, continuitate, stăpînirea a întrebunțat obișnuitul mijloc de colonizare, ceea ce explică numărul de sate care fac ca un lanț în jurul Lugojului. „Dar ele nu-și pot afla rostul”. La trecerea podului de la Coștei un bătrîn îi povestește marelui învățat adunarea deputaților naționaliști care avuseseră loc, cu cîteva zile înainte la Lugoj.

În cartea XXI, intitulată „În Banatul de Jos”, autorul se ocupă mai întîi de Lugoj și apoi de Caransebeș. După trecerea suburbiului, în care se află mulți români, se ridică marile clădiri ale Statului, „biserica cea mare” a ortodocșilor, cu două turnuri impunătoare și prăvălii cu firme strălucitoare. „Biserica cea mare” este impunătoare, cele două turnuri ale ei se văd de departe. „E zidită în jumătatea a doua a secolului XVIII-lea, înălțată prin strădaniile unui „Ober-Knes” căpitănia de grăniceri români. El este îngropat lingă ușa „unde se vede o biată cruciuliță de lemn și chipul bătrînului ctitor se mai zărește încă supt funingina groasă, ce s-a așternut peste frumoasele zugrăveli ale păreților și catapeteasmei, la focul din anii 1850”. Alte lucruri mai vechi nu sunt aci decît „tipăriturile muscălești pe care le-au cersit sîrbii la Petersburg după răpunerea stăpînirii turcești din Banat.” Marele învățat mai află în Lugoj două bănci românești, conduse de clerici, și două foi : „Drapelul” care are un caracter politic „pasivist” iar cealaltă : „Banatul” urmărește mai mult învățătura poporului. La una din școli e învățător „un om cu care Banatul își poate face fală înaintea românimii întregi : compozitorul de musică Vidu, care a știut să înalțe cîntarea poporului nostru în forme care înduioșează pretutindeni unde trăiește o simțire românească”.

De la Lugoj călătorul nostru pornește spre Caransebeș, trecînd printr-un șir de așezări românești, care sînt Găvojdia, Jena, Sacul, Prisaca, Zăgujeni, Jupa. Casele sătenilor sînt răspindite și nu se aseamănă între ele. Din mijlocul lor răsar însă totdeauna ca și pe celălalt drum biserici foarte bune, vrednice de un oraș. De la un loc încoace însă, ele nu au lingă sine și întregirea școlii confesionale. Grănicerii aceștia, deosebiți în multe privinți de „pauerii” (Bauer) de către Timișoara, n-au voit să sufere în mîndria lor de ostași amestecul preotului în școală, și astfel ei au căpătat școli comunale...” La Caransebeș marele învățat observă că, „noi avem astăzi, aci, cea mai mare parte din așezămintele noastre”. Într-o casă destul de frumoasă stă episcopul „care e un vechi ajutor al lui Șaguna, un român bun și un ortodox și mai bun, un scriitor care s-a învrednicit a fi ales membru al Academiei din București”. Este vorba de Episcopul Nicolae

Popea unul din cei mai buni din generația sa. „De cealaltă parte e stradei, seminariul și preparandia de învățători, cu școala de aplicații sunt unite în aceeași clădire mare, luminoasă și bine îngrijită. Mă mai bucur încă odată la vederea acestor tineri inimoși și mândri de neamul lor, ce învață astăzi în deosebite școli...” El mai semnalează și librăria care funcționează pe lângă episcopie cit și tipografia acesteia, în care se tipărea sub conducerea lui Enea Hodoș „Biblioteca noastră” cit și studii ca acelea a lui Dragalina și Bălan. Călătorul vede și cele două biserici, aceea a Episcopiei și a cimitirului, care aceasta din urmă îl impresionează prin inscripțiile de pe praguri, pereți de la proscomidie scrise într-un „prea frumos grai românesc, fără nici o deosebire față de cei din părțile libere”. Această afirmare de romanitate o explică autorul nostru prin mai mulți factori. Unul ar fi elementul grăniceresc, existent din cele mai depărtate timpuri. „Odată erau locuitorii Scaunelor românești din margine, răsplătiți pentru slujbele lor, prin nemeșie și prin stăpîniri de pămînturi”. „Turcii au dărimat acest așezămînt, iar Austriei după cucerirea Banatului l-au înnoit. Grănițăriimea bănățeană alcătuită din Români a dăinuit multă vreme și a lăsat urme „care nu se vor șterge curînd”. Cimitirul este plin de mormintele ofițerilor împărătești între cari sînt și doi generali Doda și Trapșa și un feldmareșal laitnant Sărăcin. În biserica din mijlocul lui inscripțiile acelea românești amintesc ofițeri, postmaisteri și chiar căprari „iubilirți” ai românilor grăniceri din veacul al XVIII-lea.

Autorul nu uită să amintească pe preotul militar Stoica care a lăsat în scris povestirea împrejurărilor militare, în care a fost amestecat, reeditată în anii din urmă. Averele fondului grăniceresc așa cum îl statornicise împăratul de la Viena este adăpostit într-o mare clădire. Averea se prețuia la acea dată, la suma impresionantă de 33 000 000 florini „avere uriașă”. În mîndria bănățeanului, cum răsună și în cîntecele sale descoperi, spune autorul, conștiința de sine, simțul de onoare, deprinderea cu parada a militarului. Impresiile marelui bărbat se termină în Caransebeș, cu o tot așa de bună petrecere în casa dr. Barbu, redactorul „Foi diecesane”, între oameni buni „cari țin la mine fără nici un interes”.

El nu uită să spună că d-na Barbu e sora lui Victor Vlad Delamarina, un ofițer mort tînăr în serviciul României „și care a lăsat frumoase versuri bănățene și descrieri de călătorie pe care cu multă priecere le-a ilustrat însuși”. Cu aceste amintiri personale, Nicolae Iorga părăsește Caransebeșul bun centru de simțire românească.

Aceasta o aflăm de la dînsul, făcînd astfel să mijească speranța uluitoare, în puterile unui neam greu încercat.

În „Alte părți bănățene” autorul descrie din cărți și informații diverse localități ca Reșița, Oravița „unde am fost chemat cu toată prietenia, Mehadia, Orșova, Băile Herculane pe care așa de adese ori le cercetează românii din România” care „se află pe un frumos pămînt românesc unde este o durere care așteaptă să fie cunoscută și mîngîiată”.

În cartea a XXII-a călătorul nostru vorbește despre „cu trenul prin Banat”. El pornește din Caransebeș spre gara depărtată doi kilometri

de oraș, îndreptându-se spre Timișoara. Se oprește în stația orașului Josefina „acela în care populația românească n-are încă biserica ei”. În drumul de la Timișoara spre Arad întâlnește marele sat al Vingăi, populat cu bulgari aduși deasemenea de conducerea austriacă. „Astăzi ei știu românește, deși nu și-au părăsit încă limba. Și în portul bărbaților, ei se apropie de noi...” În sfârșit călătorul ajunge la Arad, unde răsare din cîmpie cetățuia „Și tocmai în aceste locuri de sub cetate pe care-l avem supt ochi acum, răz-bunarea împărătească a ridicat în furci pe cei treisprezece oameni cu învățatură și de înaltă viță cari străluceau în fruntea răscoalelor din anul de sînge 1848”. Cu aceste amintiri istorice încheie marele istoric impresiile sale asupra Banatului, pe care-l lasă în urmă, ca să intre în Ardeal pe calea „cea mai lesnicioasă”.

Autorul nostru nu uită să menționeze însă nici vechiul drum de la Caransebeș, așezat chiar lângă Tibiscul roman de odinioară (astăzi Jena), pe unde a răzbătut odată Traian „pînă la culcușul de leu al lui Decebal”. În concluzie : aceste însemnări de călătorie pline de informații istorice și aprecieri judicioase, asupra evenimentelor, locurilor și oamenilor, impresionează și azi și cu mult mai puternic a trezit generația, către care se adresa genialul vizionar al vremurilor ce aveau să vină.

CONTRIBUȚII BĂNĂȚENE LA SPORIREA FONDULUI DE CARTE RARĂ AL BIBLIOTECII ACADEMIEI ROMÂNE *)

de : Prot. ION B. MUREȘIANU

În sesiunea din 21 martie 1894, Academia Română a încredințat bibliotecarului său Ioan Bianu, sarcina de a redacta o „bibliografie științifică asupra României din toate punctele de vedere” ¹⁾. Gindită și realizată monumental, lucrarea a rămas până astăzi neegalată pe plan mondial atât cu valoare documentară, cât și ca înfăptuire grafică. În această muncă, Academia era confruntată cu toate neajunsurile inerente începutului : fondul de carte veche era aproape inexistent iar cercetările semnate de Pop, Iarcu, Cipariu, Papadopol-Calimach, Sbiera, Iorga, Melhisedec, Hașdeu, Odobescu și Erbiceanu, aveau mai mult un caracter informativ. Era firesc deci ca publicațiile vremii prin condeiul cunoscătorilor problemei să își exprime fără reticență neîncrederea în posibilitatea împlinirii deciziei sesiunii generale din 1894, pe care îl socoteau binevenit dar prea îndrăzneț.

Conștientă de importanța operei asupra căreia se hotărîse, Academia nu precupește nici un efort și în 1898, apar cele dintîi fascicule din *Bibliografia Veche Românească* iar după cinci ani, primul volum ce cuprinde 570 pagini mari. S-au depășit toate așteptările, fapt ce a ridicat prestigiul înaltului for de cultură în țară și peste hotare. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, autorii volumului, evidențiază în Prefață un alt aspect pozitiv : „Biblioteca Academiei noastre s-a îmbogățit în anii din urmă în mod considerabil și continuă a se îmbogăți cu stăruință, căutînd a strînge la un loc, mai înainte de toate, produsele tipografiei românești. Astfel s-a adunat un material bogat, necunoscut pînă acum în literatură, care așteaptă să fie descris și asupra căruia trebuie să se atragă cit mai curînd atenția oamenilor de știință” ²⁾.

Correspondența inedită din arhiva Bianu, cotele IX (2), varia 3, dovedește că la sporul de carte prețioasă, Banatul și-a dat un aport nu lipsit de însemnătate.

*) Comunicare rostită la sesiunea științifică a Bazei Academiei R.S. România din Timișoara, în 13 ianuarie 1974.

¹⁾ I. Bianu-N. Hodoș, *Bibliografia Românească Veche*, I, 1903, p. VII.

²⁾ Idem, *ibidem*, p. VI.

Biblioteca Academiei Române, îi adresează protopopului Andrei Ghidiu al Caransebeșului în 17/19 decembrie 1899, următoarea scrisoare : „Răspunsul Dumneavoastră la Apelul pentru cărțile vechi publicat de noi în anul trecut... este cel mai bun și cel mai prețios din câteva sute pe care le-am primit pînă acum. Aproape toate cărțile cuprinse în lista Dumneavoastră nu se află în bibliotecile studiate de noi pentru facerea Bibliografiei Românești Vechi. De aceea este de cel mai mare interes ca să avem cărțile aci, pentru descrierea mai amănunțită. Vă rugăm să cereți cuvenita autorizare și să interveniți cu toată bunăvoința pe care o arătați lucrării noastre, pentru ca aceste cărți să se cedeze Academiei Române în schimbul altor cărți de acelaș cuprins, tipărite cu caractere latine. În orice caz, Vă rog cu toată stăruința ca să ne împrumutați pe rînd și fără multă întîrziere toate aceste cărți, cel puțin pentru cîtva timp spre a face descrierea lor pentru Bibliografia Românească Veche”.

„Consemnarea cărților vechi românești care se află la bisericile române greco-orientale (ortodoxe) din protoprezviteratul Caransebeșului și nu sînt introduse în Apelul Academiei Române dtto București, 30 iunie 1898”, trimisă de Ghidiu însumează 52 de titluri apărute în secolele XVII și XVIII iar citeva în secolul XIX, de sub teascurile tiparnițelor din Alba Iulia, Tîrgoviște, București, Rîmnîc, Blaj și Sibiu. În corespondența ce însoțește Consemnarea, purtînd numărul 290 din 17/29 noiembrie 1899, protopopul Caransebeșului, el însuși autor al mai multor scrieri cu caracter istoric, face comunicări deosebit de interesante, intrate în istoria literaturii române : „Profit de ocaziune a Vă împărtăși și aceea că dispun de două manuscrise. Unul e scris în limba veche sloveană pe pergament și altul în limba română. Manuscriptul slovean e un Octoih și profesorul din Petersburg, Polihronius Syrku venind la noi și-a dat părerea că ar fi din veacul al XIII-lea. Domnul Syrku voia să pună mina pe manuscript cu orice preț, dar cetînd de întîmplarea de la Dumneavoastră cu un alt învățat, am știut să mă păzesc.

„Manuscriptul românesc e un Ciaslov. După cum se află indicat la o foaie, acest manuscript l-a scris Vasile, Dascălul Moldovei la anul 1695 pe seama popei Simion pe cînd se afla la mănăstirea Plosca. Acest manuscript e lucrat cu multă îngrijire și diligență. Ca proprietăți de limbă se află în manuscript multe rotacisme...”, pe care le exemplifică împreună cu alte particularități semnalate. Și încheie : „La ocaziune binevenită, probabil în luna lui februarie cînd cei de la „Convorbiri Literare” serbează jubileul vărului meu Maiorescu, voi prezenta Academiei manuscrisele din cestiune”.

Atît cărțile cit și manuscrisele, sînt în posesia Bibliotecii Academiei Române. Primul manuscris e cunoscut în istoria literaturii noastre sub denumirea de *Octoihul de la Caransebeș* iar al doilea, a atras atenția mai multor cercetători.

Tot în arhiva Ioan Bianu, necercetată pînă în prezent, se află corespondența din 1898, 1904 și 1905 purtată cu preotul Emilian Micu din Chișoda care oferea Academiei mai bine de 80 de cărți — un binecunoscut

bibliofil ce a înzestrat și Biblioteca V. A. Urechia din Galați, a doua ca importanță sub raport valoric după biblioteca Academiei, două treimi din arta veche provenind din Banat³⁾. Întîlnim de asemenea scrisoarea înrădătorului Nicolae Firu din Utvin, și el un cărturar de seamă, a preotului George Radovici din Ezeriș, a învățătorului Sofronie Liuba din Maidan. Poți trimite Academiei un mare număr de tipărituri din prima și a doua umătate a secolului XVIII, neștiute pînă atunci.

Ne este cunoscut că numărul acelor care răspund cu însuflețire chemării, nu se limitează la numele înșiruite. Apelul a găsit între intelectuali bănățeni, aflați atunci sub dominație străină, un ecou larg, întreaga înțelegere, un răspuns cu vrieri mari legate de viitor, o contribuție adesea rudă, cu multă pondere la substanțiala îmbogățire a Bibliotecii Academiei Române, la realizarea Bibliografiei. Iar dincolo de acestea și cu cel puțin tot atîta însemnătate, apare semnificația prezenței acolo a acestui olt de țară cu nebănuita sa moștenire culturală, ajunsă din toate teritoriile locuite de români.

Și iarăși nu e lipsit de profund înțeles că Banatul a fost un bogat epozitar de comori spirituale. Mărturie ne stau pînă azi cele mai bine e 1500 de exemplare din stranele bisericilor apărute în Țările Românești înă la anul 1800, cum și Colecția de artă veche a Arhiepiscopiei, unde tau la îndemina cercetătorilor 127 ediții cu însemnări ce întregesc multe venimente din trecutul provinciei⁴⁾. Trimise fără întrerupere de peste lapați cu gînduri ce treceau stavilele vremii, și-au dat aportul la pătrunerea culturii în masele largi ale poporului, la unitate și consolidarea unei unștiințe comune, la limpezirea temeiurilor istorice și sociale, la apărarea împotriva unui prozelitism care-i viza însăși ființa etnică.

Prin ideile înaintate pe care le-au difuzat aceste cărți ce formau ingura lectură și prin patriotismul cald ce le învăluie, sfidînd hotare șezate între frați de vicisitudinea vremilor, și-au dat obolul la împlinireaarelui ideal căruia i-au slujit: unitatea statală.

³⁾ G. Hăncu, *Cartea românească veche în Biblioteca V. A. Urechia, Galați*, 1965, p. 7.

⁴⁾ Ion B. Mureșianu, *Circulația cărții de la Rîmnic în Banat. Două tipărituri mase necunoscute*, în revista „Mitropolia Banatului”, 1970, nr. 7—9, pp. 174—182.

CULTURA CLERULUI ROMÂN DIN BANAT ȘI CRIȘANA ÎN VEACUL AL XIX-LEA

de : Prot. dr. GHEORGHE LIȚIU

În toamna anului 1822, s-au deschis la Arad cursurile celei dintii școli clericale pentru românii ortodocși din Banat și Crișana. Era a doua mare biruință culturală a arădenilor după *Preparandia* întemeiată în 1812.

Prin circulara episcopului administrator al eparhiei Aradului, Iosif de Putnic, din 20 oct. 1822¹⁾ se arăta că mitropolitul din Carloviț, Ștefan Stratimirovici, a deschis în arhieceza sa, încă din 1794, „școli latinești și clericesti” pentru pregătirea tineretului către treapta preoției. Deși astfel de școli s-au deschis și în alte dieceze, la Arad „nu s-au putut ținea astfel de școale spre luminarea clerului”. Deplînge starea înapoiată din această dieceză, afirmînd că în altele, mai ales în a sa, la Pacraț, lucrurile ar sta mai bine. Acum — continuă circulara — „ca să strălucească și în eparhia aceasta soarele dreptății”, mitropolitul a stăruit să deschidă și la Arad, ca de altfel și la Virșeț și Timișoara, „astfel de școale clericesti... cu cîte doi profesori care vor propune învățăturile iar al treilea care va da cîntarea și rînduiala Bisericii”.

Cursurile au început abia în luna decembrie a anului 1822. Episcopul dispune introducerea tasului al II-lea în biserici pe seama școalei clericale și face apel la dărnicia preoților și a altor făcători de bine îndemnîndu-i „să binevoiască cu ce se va îndura de bună voie, măcar cît de puțin din averile sale a jertfi pe seama școalelor acestora”. Este cel dintii așezămînt de cultură pentru clerul român ortodox din aceste părți de țară în care s-au pregătit slujitorii altarelor ortodoxe din Banat și Crișana pînă în Maramureș.

Începuturile învățămîntului teologic în părțile bănățene-crișene sînt legate, ca și în alte părți, de acele *cursuri de pregătire* de pe lîngă centrele episcopoești, din mănăstiri sau chiar din casele unor preoți mai învățați în care uceniceau de obicei fii de preoți, preoția moștenindu-se adesea din tată în fiu. Istoricul bănățean Nicolae Tincu-Velea amintește astfel de școli mănăstirești ca existînd în mănăstirile de la Morava și Partoș în

¹⁾ Arhiva Episcopiei Aradului, nr. 237/1822, reprodusă de T. Botiș, *Istoria Școalei Normale (Preparandia) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, Editura Consistorului, 1922, p. 518—522.

care „învățători veniți de peste munți învățau mai virtos pe tinerii care se pregăteau pentru chemarea învățătoarească și cea preoțească”²⁾. Pentru părțile crișene un astfel de focar de cultură îl reprezenta vechea mănăstire Hodoș-Bodrog. Manuscrisele vechi slave^{2a)} și românești, unele păstrate pînă azi, ca și cărțile tipărite aduse din îndepărtate centre ortodoxe, atestă o înfloritoare cultură bisericească ce se va fi răsfrînt și asupra preoților români din aceste părți.

Mărturii despre cultura clerului din Banat-Crișana, înainte de organizarea învățămîntului teologic, stau numeroasele manuscrise-cărți de cult, opere ale unor clerici locali păstrate pînă azi. Copiștii le și ilustrau, unii le și legau. Mulți dintre ei, mai ales diecii, pribegeau pe distanțe mari ducînd în desagi modele de cărți tipărite sau manuscrise. Se stabileau în satul care comanda copierea lor sau unde se puteau angaja în slujba stranei. În deosebi în Bihor s-au păstrat cele mai multe din aceste comori ale culturii preoțimii noastre de pe vremuri³⁾.

Cea dintîi școală clericală pentru cultura specială teologică a clerului ortodox din fosta Ungarie, după cum am văzut și din circulara episcopului Putnic, a fost înființată în 1794 pe lângă gimnaziul din Carloviț, dar puțini români se vor fi putut împărtăși din învățăturile predate în această școală.

Organizarea învățămîntului poporal prin cunoscuta „Ratio educationis” (1777) aduse și la Virșeț (1777) și la Timișoara (1779) așa numitele *Norme*, cursuri pentru învățători, pe lângă care se organizează și cursuri pentru creșterea viitorilor preoți. La Virșeț, episcopul Iosif Ioanovici-Șacabent (1786—1805) înființă în 20 sept. 1800, o școală clericală, în care a învățat și Andrei Șaguna, sub îndrumarea și ocrotirea fostului președinte al Consistoriului din Oradea, Maxim Manuilovici⁴⁾.

Un astfel de curs a existat și la Timișoara. În 1790, episcopul Aradului Petru Petrovici dădea o circulară pentru trimiterea de tineri la aceste cursuri în care se predau: Teologia dogmatică, Istoria bisericească, Canoanele, Datorințele preoților, Tilcuirea Vechiului și Noului Testament. Profesori erau: *Pavel Kengelaț*, „doctor de sf. teologie și arhimandrit al mănăstirii Singeorz” și *Mihail Martinovici*, numit de Țichindeal „mult făcătorul de bine” și „tilcuiorul teologiei în reședința episcopoească a Timișoarei”⁵⁾.

Problema educației clerului și, în general, a școalelor populare, făcea parte din măsurile luate de Curtea din Viena pentru a-și apropia masele

²⁾ N. T. Velea, *Istorioară...*, Sibiu 1865, p. 198—199.

^{2a)} I. Iufu, *Mănăstirea Hodoș-Bodrog un centru de cultură slavonă în Banat*, în „Mitropolia Banatului”, an. XIII (1963), nr. 5—8, pp. 229—261.

³⁾ Le-au adunat și studiat în deosebi istoricii locali, V. Mangra, Gh. Ciuhandu, N. Firu, T. Roșu, St. Lupșa și alții. O prezentare a monumentelor culturale vechi din Crișana se află în monografia *Istoria Eparhiei Aradului*, de St. Lupșa și Gh. Lițiu, manuscris dactilografiat Biblioteca Episcopiei Aradului, pp. 138—182 și 346—393.

⁴⁾ Maxim, din botez Mihail, Manuilovici, român de origine și cu frumoase sentimente românești, l-a găzduit pe Șaguna în casa și în școala teologică din Virșeț. Cf. I. Lupăș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu 1918, p. 174—5; St. Lupșa, *Istoria bisericii bihorene*, în „Monografia Bihorului”-Oradea, p. 38.

⁵⁾ T. Botiș, *op. cit.*, p. 506.

iobăgești și supune nobilimea. În măsură egală era interesată în educația clerului și mitropolia din Carloviț, desigur pentru motive deosebite. „În domeniul religios absolutismul luminat ridică Statul deasupra Bisericii, practica toleranța religioasă... se ocupa de organizarea bisericească, de dotarea Bisericii și a clerului...”⁶⁾ Intențiile lui Iosif al II-lea cu privire la educația clerului sînt zădărnice de împrejurările externe cu care era confruntată monarhia, de rezistența nobililor, ba chiar și de vederile deosebite, în această privință, ale mitropoliei din Carloviț. În timp ce împăratul era pentru un seminar teologic general superior pentru toate eparhiile ortodoxe, mitropolia era pentru școli clericale diecezane după modelul celei din Carloviț. Pînă la capăt a biruit ideea mitropolitului.

Deschiderea școalei clericale de la Arad se făcea însă în împrejurări deosebite. Ea coincidea cu puternica mișcare pornită în rîndurile clerului și ale credincioșilor români arădeni, în frunte cu Moise Nicoară, pentru o emancipare națională-bisericească sub lozincă înscăunării la Arad a unui *episcop de sînge și de neam român*. Lupta începută în anii din urmă ai bătrînului și bolnăviciosului episcop Pavel Avacumovici, a durat tot timpul lungii sedisvacanțe dintre anii 1815—1829. Moise Nicoară a fost înfrînt și silit să se expatrieze în Țara Românească, dar principiul național în ierarhia bisericească a ajuns, în 1829, la deplină biruință. Cu șapte ani înainte însă, ca o compensație pentru întîrzierea rezolvării cererilor pentru care au luptat Moise Nicoară și ceilalți fruntași arădeni, împăratul aprobă înființarea unei școale clericale la Arad⁷⁾. Așa a luat ființă la Arad, în împrejurări deosebit de grele, cel dintîi focar de cultură bisericească pentru credincioșii români din părțile vestice ale țării.

Încercînd o periodizare a istoriei acestei școli am putea desprinde o primă *epocă a începuturilor* ei, între anii 1822—49; *Revoluția* din 1848—49, desfășurată în faza finală în părțile arădene, a întrerupt pentru cîțiva ani funcționarea ei. Meritul de a o fi readus la viață revine fostului ei profesor, acum în 1852 arhimandrit și administrator eparhial, Patrichie Popescu. A urmat o *perioadă de consolidare* între 1852 și 1875; este perioada în care elevilor li se cere o pregătire de opt clase gimnaziale sau studii echivalenț spre a fi admiși la cursuri. Odată cu reactivarea Mitropoliei ardelenice și intrarea în vigoare a „Statutului organic” (1870), învățămîntul teologic din întreaga provincie mitropolitană se organizează uniform, după principii noi, îmbinînd de obicei școala clericală cu cea pedagogică sub o unică conducere, atît la Arad cît și la Sibiu. Această *epocă* e dominată de marea personalitate a episcopului Ioan Mețianu, *epoca apogeului școalei*, în care marele episcop reușește s-o așeze într-un local propriu lângă biserica catedrală, iar mai tîrziu să-i ridice un edificiu propriu pentru cursuri și pentru internat devenind un adevărat institut teologic. Am mai putea dîstinge o ultimă perioadă, după 1918 și pînă la

⁶⁾ *Istoria României*, vol. III, București 1964, p. 726—8.

⁷⁾ Cornelia C. Bodea, *Moise Nicoară (1784—1861) și rolul său în lupta pentru emanciparea națională-religioasă a românilor din Banat și Crișana*, Ed. Diecezana, Arad, f.a., p. 119.

1948, în cursul căreia vechea școală clericală devine una din Academiiile teologice din Transilvania, cu patru ani de studii. În prezentul studiu ne ocupăm doar de primele trei perioade, pînă la sfîrșitul veacului al XIX-lea.

ÎNCEPUTURILE

Despre începuturile școalei clericale de la Arad scrie T. Botiș : „În 1822 se înființă în Arad o școală clericală și nu un seminar teologic. A fost aceasta o școală întocmai ca și alte școli lumești de pe acele vremuri. În lipsa unui internat, studenții erau resfirați prin oraș în locuri nu tocmai potrivite și adeseori periculoase sănătății și moralității lor. Erau primiți la teologie, pe lingă elemente bune și cu pregătire, și tineri cu pregătiri slabe, uneori cu puțină vocație pentru chemarea preoțească”⁸⁾.

Școala a început cu *doi ani* de studii pe care în anul următor — 1823—24, le absolvă 42 de tineri, marea majoritate din județul Timiș, trei din județul Arad și unul din Bihor. În anii următori se înmulțește simțitor numărul celor din Arad și Bihor. Începînd cu anul 1826—27 cursul studiului teologic se ridică la *trei ani*⁹⁾ primindu-se tineri absolvenți de gimnaziu și numai în mod excepțional, pentru parohiile sărace și izolate, tineri cu pregătiri mai inferioare.

De la început școala a avut norocul să aibă profesori de o înaltă pregătire de specialitate, dar mai ales bine intenționați și însuflețiți pentru progresul cultural al credincioșilor ortodocși. Aceștia sînt : Gavril Rațiu, viitorul episcop Gherasim (1835—1850) și protopopul Gavril Giulani. Vrednicia și spiritul de jertfă al acestor doi profesori se poate vedea și din *planul de învățămînt* valabil începînd cu anul 1834—35. În primul an se preda : Pedagogia și Catehetica, Gramatica limbii române, Teologia dogmatică, partea întâia și Metodul catehizației. În anul al doilea : Teologia dogmatică, partea a doua, Istoria bisericească și Retorica bisericească. În anul al treilea : Teologia pastorală, Teologia morală, Stilul oratorical sau Omiletica practică. „Acest aranjament al materiilor de învățămînt se susținu pînă la sfîrșitul anului școlar 1875—76, adică pînă la îmbinarea Teologiei cu Preparandia, cu mici adausuri, ca de pildă *Cronologia*, după sistemul din Carloviț și, începînd cu anul 1869—70, Dreptul canonic, odată cu apariția *Compendiului*, mitropolitului Andrei Șaguna”¹⁰⁾.

Odată cu înmulțirea puterilor didactice și a dezvoltării studiilor teologice în general, au crescut și numărul catedrelor și al disciplinelor teologice predate, dar, pentru perioada de care ne ocupăm, acest plan de învățămînt reflectă pregătirea completă, de tip de școală teologică supe-

⁸⁾ T. Botiș, *op. cit.*, p. 569.

⁹⁾ De menționat că școala clericală de la Sibiu, mai veche cu 11 ani, a început cu cursuri de șase luni și de un an. Abia sub arhipăstoria lui Andrei Șaguna, în 1852, cursul s-a ridicat la doi ani, iar la trei ani abia în 1861—2. Cf. Mircea Păcuraru, *150 de ani de la înființarea primei școale teologice ortodoxe din Ardeal*, în „B.O.R.”, anul LXXIX (1961), nr. 3—4, martie-aprilie, p. 339—375. Școala de la Arad e deci, printre cele mai vechi școli cu organizare de școală superioară din întreaga țară.

¹⁰⁾ T. Botiș, *op. cit.*, p. 577.

rioară, care se dădea în veacul al XIX-lea tinerilor teologi de la Arad. El reflectă cultura clerului român din aceste părți de țară într-o epocă în care învățămîntul teologic la români era, în general, la începuturile sale. Nivelul pregătirii teologice în școala de la Arad se va arăta mai târziu cînd unii dintre studenții acestor ani vor deveni ei înșiși profesori, în Arad sau în alte centre de peste munți, ca acel Nicolae (în monahism Nifon) Bălășescu, care în 1833/34 absolva cursul teologic din Arad ajungînd mai apoi profesor și director al Seminarului din București¹¹⁾, sau ca Ghenadie Popescu care absolvă aceleași cursuri în 1832/33 spre a trece și el, spre sfîrșitul carierei sale didactice, ca profesor la Seminarele din Mănăstirea Neamț, Roman și București¹²⁾.

În lipsă totală de cărți și manuale școlare, profesorii de la Arad au tradus din manualele slavonești de la Carloviț sau au împrumutat cărți românești de la secția română a Institutului din Virșeț. Mai târziu se vor folosi cărți și manuale apărute la București, Iași și Cernăuți, astfel că în școala de la Arad se întrebuntau cu folos cele mai de seamă realizări ale culturii teologice din toate provinciile românești, un factor deloc neglijabil în procesul de formare și creștere a unității culturale românești.

După promovarea profesorului Gavril Rațiu în demnitatea de episcop al Aradului, acesta a purtat o grijă deosebită școlii pe care o slujise de la întemeiere, aducînd noi puteri didactice și creînd aici, ca și la Centrul eparhial, un mediu românesc sănătos. Lui i se datorează aducerea în fruntea școlii teologice de la Arad a profesorilor Patrachie Popescu și Ghenadie Popescu, doi oameni foarte bine pregătiți și deosebit de însuflețiți pentru ridicarea culturală a poporului român. Împrejurările vitrege pentru poporul român și pentru Biserica ortodoxă română din Transilvania, din vremea aceea, n-au îngăduit ca acești doi profesori să-și dea toată măsura posibilităților lor profesionale și morale în slujba culturii românești. Patrachie e chemat, în 1844, la Carloviț, apoi întrebunțat ca administrator eparhial, fără a fi promovat de episcop, așa cum doreau toți ortodocșii din eparhie ci, căzut în disgrația superiorității bisericești, muri de timpuriu într-o mănăstire departe de arădenii săi dragi¹³⁾. Nici Ghenadie nu avu o soartă mai bună. Deosebit de activ în lupta pentru emanciparea națională și bisericească a românilor arădeni, alături de cei din Transilvania, sub conducerea lui Șaguna, el a trebuit să părăsească Aradul spre a deveni, pentru scurtă vreme, paroh al ortodocșilor din Budapesta, iar în 1855, la învitarea principelui Grigore Ghica, trecu munții spre a se pune în slujba culturii românești din Moldova și Țara Românească¹⁴⁾.

¹¹⁾ T. G. Bulat, *Nicolae Bălășescu, primul director al Seminarului Central din București*, în „Studii Teologice”, anul XVI (1963), nr. 7—8, pp. 391—414.

¹²⁾ V. Papacostea-M. Regleanu, *Seminarul Central, 1836—1936*, București 1938, p. 389.

¹³⁾ Pr. Gh. Lițiu, *Profesorii clericali Patrachie și Ghenadie Popescu*, în „Biserica și Școala”, Arad, anul 1944, pp. 346—348.

¹⁴⁾ Prof. T. G. Bulat, *Profesori bănățeni în serviciul școlilor clericale din Principatele Române, în veacul al XIX-lea*, în „Mitropolia Banatului” anul XVI (1966), nr. 10—12, pp. 632—642. Autorul constată, în concluzie: „acest călugăr bănățean a

PERIOADA ANILOR 1852—1870

În timpul Revoluției din 1848—49 cursurile școalei stagnară cu desăvîrșire pînă în 1852. Abia adusă la viață, această unică școală clericală a românilor ortodocși din Banat și părțile crișene era gata să fie înmormîntată dacă în fruntea treburilor bisericești nu s-ar fi aflat vrednicul de pomenire arhimandrit Patrachie Popescu. În frunte cu el, românii arădeni „mișcăra toate pietrele” pentru reînvierea școalei. Două piedici serioase se opuneau redeschiderii cursurilor; mai întîi sărăcia fondurilor școlare din Carloviț destinate întreținerii Institutului, iar, pe de altă parte mulțimea de preoți fără pregătire școlară, hirotoniți de episcopul Gherasim în biserica din Cuvîn, spre a înlocui pe cei executați în cursul evenimentelor revoluționare. Răuvoitorii spuneau că se află acum destui preoți în funcțiune, astfel că școala e de prisos.

Cu toate acestea cursurile au fost reluate în 1852, dar cu dispoziția expresă a stăpînirii din Viena de a nu se primi în școală decît tineri care au absolvat „gimnaziul mare”. Preoții hirotoniți fără a fi urmat cursurile școalei teologice trebuiau să vină acum să le urmeze. Această măsură a determinat protestul parohiilor în cauză care „nu-și puteau da seama, pentru care pricină preotul lor are să mai învețe la Arad și să facă examene, cînd răposatul episcop Rațiu l-a aflat vrednic de preoție și l-a hirotonit”¹⁵⁾.

Realitățile din parohii erau însă mai puternice decît „ordinațiunile” împăratești. Episcopul Procopie Ivacicovici începe a primi în institut, pentru parohiile din Hălmaj și Bihor — aflate mereu în lipsă de preoți, tineri fără gimnaziul complet dar care vor fi hirotoniți „pentru o parhie anume”. Se făcu astfel o diferențiere între elevii institutului: tineri cu opt clase gimnaziale și tineri fără opt clase. Pentru primirea acestora din urmă trebuia să se ceară aprobarea Ministerului de la caz la caz.

În această perioadă nici profesorii nu sînt la înălțimea celor din primii ani ai Institutului și nici nu sînt statornici. Din cauza slabei remunerații, ei dețin și alte funcții în cler sau în administrația eparhială. În 1869—70 însă, Institutul face o bună achiziție prin instituirea profesorilor Miron, din botez *Moise Romanul*, viitor episcop și mai apoi mitropolit al Ardealului, și Ioan, din botez *Iosif Goldiș*, tot viitor episcop al Aradului, care datorită fericitei intervenții a mitropolitului Șaguna „schimbă cariera lumească (fusesse profesor de liceu) cu cea bisericească”.

Odată cu inaugurarea Statutului șagunian și reactivarea vechii mitropolii a Ardealului, școlile teologice din întreaga provincie mitropolitană se organizează unitar, după principii noi.

ÎN ERA „STATUTULUI ORGANIC”

Perioada 1870—1899, ultima de care ne ocupăm, din viața Institutului este dominată de marea personalitate a episcopului Ioan Mețianu. Este

adus multe și reale servicii școlilor clericale din părțile sale de naștere, cît și a celorla din cuprinsul Principatelor Române, înainte și după Unirea de la 1859”.

¹⁵⁾ T. Botiș, *op. cit.*, p. 532.

perioada de glorie a școalelor românești de la Arad, care au ajuns, datorită acestui adevărat ctitor-restaurator al instituțiilor eparhiale arădene, să-și poată da întreaga contribuție la dezvoltarea culturii poporului român.

În primul an al păstoriei sale, după ce a vizitat o bună parte din întinsa sa eparhie, declara în sinodul eparhial din 1876 : „mai mult decât toate m-a întristat starea școalelor noastre... nu avem un singur gimnaziu, nici o școală normală sau capitală cum se cade... cercetarea la școalele elementare este slabă și neregulată”. Admițând că această stare este o urmare a relelor trecutului, își exprimă convingerea că „la ridicarea învățămîntului — singura garanță a existenței noastre — mai înainte de toate avem nevoie de organe luminate de preoți și învățători luminați, de adevărați apostoli ai credincioșilor noștri, iar pentru creșterea acestora avem neapărată trebuință de un institut bun de creștere și pregătire, înțeleg de un institut pedagogic-teologic după cerințele vremii” ¹⁶⁾.

În preocupările sale Ioan Mețianu înscrie la primul loc zidirea unui local pentru teologie și îmbinarea ei cu preparandia, ceea ce se și realizează în scurt timp prin construirea edificiului din dreapta catedralei inaugurat în anul școlar 1876—77. Prin această construcție se asigura desfășurarea procesului de învățămînt în condiții mulțumitoare, dar gîndul marelui episcop era de a ridica un seminar care să adăpostească pe toți tinerii seminariști și preparanți și să nu-i mai lase resfirați prin case și familii care adesea puneau în primejdie atât sănătatea cît și moralitatea lor.

Prin legăturile sale cu administratorii bunurilor baronesei *Efigenia de Sina* din Viena, episcopul Ioan Mețianu a reușit să achiziționeze, parte prin donație, parte prin cumpărare, intravilanul pe care, în anul 1884—85, cu sprijinul material al credincioșilor din eparhie, se ridică impunătorul edificiu al Seminarului, închinat „litteris et virtuti”, adică studiilor și virtuții. Cu scurte întreruperi în anii războiului prim și al doilea mondial, în acest edificiu s-au ținut cursurile Seminarului teologic și ale Preparandiei din Arad, începînd cu anul școlar 1885—86. Un nou regulament intern fu alcătuit sub îndrumarea osîrduitorului episcop, în vigoare pînă la sfîrșitul veacului trecut.

Alături de preocupările pentru asigurarea unui adăpost cuviincios pentru cele două instituții școlare românești, episcopul Mețianu s-a îngrijit și de creșterea unor cadre didactice cu înaltă ținută morală și cu pregătire profesională superioară. Între cei îndrumați și trimiși de el pentru a studia la facultăți străine, care apoi au ilustrat cu multă vrednicie catedrele de la Arad contribuind astfel la dezvoltarea culturii clerului român, se pot aminti : *Roman-Romul Ciorogariu*, bursier al diecezei la Leipzig și Bonn ; *Augustin-Aron Hamzea*, la Budapesta ; *Iosif Olariu*, la Cernăuți ; *Vasile-Vincentțiu Mangra*, istoric remarcabil și unul din puținii membri ai Academiei Române din părțile crișene, înainte de 1918 ; *Lazăr Iacob*, *Iustin Suciu* și *Teodor Botiș* etc., spre a aminti numai pe cei mai

¹⁶⁾ Protocolul sinodului eparhiei Aradului pe anul 1876, Cuvîntul de deschidere

cunoscuți, toți promovați la Facultatea de teologie din Cernăuți. Acești profesori, ca și ceilalți neamintiți, împreună cu colegii lor de la Preparatorie, au desfășurat, pe lângă activitatea didactică, și o intensă activitate publicistică în periodicele de la Arad. Unii au fost activi și în politica națională a vremii, ca luptători pentru drepturile poporului român.

* * *

Nivelul cultural al clerului român din eparhia Aradului în veacul al XIX-lea, întinsă — precum se știe, din Banat pînă în Maramureș, se oglindește în bogata *bibliotecă a Seminarului*, în harnica *Societate de lectură* a studenților teologi, dar mai ales în editarea, în 1869, a primului organ de publicitate a românilor arădeni, revista *Speranța*.

Intemeierea bibliotecii este opera celor doi distinși profesori, Patrichie Popescu și Ghenadie Popescu, în anul 1840, cu propriile lor donații și ale unor elevi. La apelul însuflător al celor doi profesori se primesc donații de la fruntașii români, Nicolae Jiga — „negustor și mecenat al Bisericii ortodoxe bihorene”, Nicolae Bucatoș — vicar protopopesic al Butenilor, Ioan Arcoși — fruntaș al Comunității ortodoxe din Arad, avocat, și de la alți donatori. În preajma revoluției din 1848—49, biblioteca număra 339 de cărți. Prădată și risipită în cursul evenimentelor revoluționare din acești ani, ca și în cursul celor două războaie mondiale, rămășițele ei se află azi adunate și păstrate cu grijă în biblioteca Episcopiei Aradului.

Societatea de lectură a fost întemeiată în anul școlar 1867—8 și a stat sub îndrumarea profesorului Miron Romanul, viitorul episcop și mitropolit, cu o activitate deosebit de bogată. Rodul cel mai de seamă al acestei activități este organul de publicitate *Speranța* din care primul număr apare în 1/13 februarie 1869. Sufletul colegiului redacțional este Constantin Gurban și mai tirziu Vichentie (Vasile) Mangra. Cel dintîi a devenit protopop al Butenilor, om de o frumoasă cultură generală și profesională pentru vremea aceea. Vasile Mangra, după o frumoasă activitate istorică-publicistică și de luptător național, a devenit, în 1917, mitropolit al Ardealului.

În iarna culturii românești din aceste părți de țară, în veacul al XIX-lea, *Speranța* tinerilor teologi de la Arad este primul ghiocel care pregătește și anunță primăvara culturii acestui popor. Conținutul bogat și variat al revistei o impune de la început atenției publicului românesc. O laudă Gheorghe Barițiu, colaborează la ea condeieri distinși ca Ioan Slavici, Iosif Goldiș, Ilarion Pușcariu, V. Mangra și alții; se bucură de sprijinul deosebit al mitropolitului Andrei Șaguna care constată că revista „cuprinde și lățește cunoștințe temeinice, din care clerul și cărturarii noștri pot înavuți științele lor...”¹⁷⁾ și o recomandă atențiunii protopopilor săi ca să se aboneze la ea. Sistată în 1872, *Speranța* va fi înlocuită cu o altă

¹⁷⁾ „Speranța”, Anul II, Nr. 24 din 1 decembrie 1871.

revistă, *Lumina*, acum sub patronajul Episcopiei, dar condeierii, „micii toboşari ai culturii române” — cum îi numeşte Roman Ciorogariu — sînt tot iniţiatorii *Speranţei*.

Despre rostul Societăţii de lectură şi al revistei, notează T. Botiş : „Aproape trei ani a luptat *Speranţa* pentru a îndruma misiunea culturală şi socială a Bisericii şi chemarea pastorală a preoţilor ortodocşi pe cărările impuse de marile prefaceri contemporane. Nici cînd institutul nostru n-a corespuns în măsură mai deplină misiunii sale de a fi îndrumător vieţii sufleteşti a diecezei prin răspîndirea de idei şi orientări noi, ca în aceşti ani de activitate literară şi publică a studenţilor şi profesorilor săi. Din această şcoală crescuseră o generaţie de preoţi cu un mod de gîndire mai avansat şi independent care-i făcuseră ostaşi neclintîţi în luptele noastre pentru cultură şi existenţă naţională”¹⁸). Este sintetizat, în aceste cuvinte, întreg rolul cultural şi naţional jucat de şcoala de teologie de la Arad a cărei întemeiere o comemorăm.

* * *

Pregătirea clerului ortodox român din părţile de vest ale ţării se face azi în cadrul Seminarului teologic de la Caransebeş şi al Institutului teologic de grad universitar de la Sibiu, care au preluat astfel tradiţia şcolii de la Arad de a creşte tinerii slujitori ai altarelor în spiritul dragostei de popor, în spiritul „Apostolatului Social” preconizat şi înfăptuit de Preafericitul Părinte Patriarh Justinian, după care, cei ce slujesc interesele poporului pe care-l păstoresc, slujesc, prin aceasta, lui Dumnezeu. Slujirea cu abnegaţie a marilor interese ale poporului român, odată cu slujirea lui Dumnezeu, a fost şi spiritul în care au fost crescuţi tinerii clerici în şcoala de la Arad. Numai pînă la sfîrşitul secolului al XIX-lea au ieşit de pe băncile acestei şcoli, circa două mii de tineri pregătiţi pentru cariera preotească, tot atîţia apostoli ai înălţării neamului nostru prin cultură, cei mai mulţi dintre ei participanţi activi la lupta poporului român pentru libertate naţională şi dreptate socială.

Din rîndurile lor s-au ridicat profesori şi episcopi ; unii dintre profesori au trecut munţii în Principatele Române, ca acel Nifon-Nicolae Bălăşescu, sau Ghenadie Popescu, contribuind în chip esenţial la ridicarea învăţămîntului românesc, ca profesori şi directori ai Seminarilor din Mănăstirea Neamţ, Iaşi, Roman şi Bucureşti.

La unii dintre profesori, foşti studenţi, întîlnim preocupări literare, ca acel *Sebastian Tabacovici*, autor al unuia dintre cele mai vechi poeme dramatice în limba română intitulat *Jertfa lui Avram*¹⁹). *Petru Varga*, profesor la această şcoală şi paroh în Nădlac, compunea, în 1854, un poem în versuri, intitulat *Predică generalnică la morţi*²⁰). Preotul *Ioan Pap*,

¹⁸) T. Botiş, *op. cit.*, p. 619.

¹⁹) Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Ed. „Dacia”, Cluj, 1971, capitolul „Poemul dramatic : Jertfa lui Avraam” (1835), pp. 311—317.

²⁰) Gh. Liţiu, *Un manuscris inedit cu predică funebră în versuri*, în „B.O.R.”, anul LXXXVIII (1970), nr. 1—2, ian.-febr., pp. 106—112.

tipărea, în 1847, una dintre cele dintii cărți de predici cu titlul *Învățăături morale* avînd sprijinul și binecuvîntarea mitropolitului Iosif Raiacici din Carloviț. Exemplele ar putea fi înmulțite. Ele sînt suficiente, credem, pentru a atesta, aici la Arad, în veacul al XIX-lea, o viață culturală românească, poate mai modestă ca în alte părți ale țării, dar care a ținut mereu trează ideea unității naționale și dorința realizării ei într-o patrie unică liberă și independentă. Școala aceasta și-a adus din plin partea de contribuție la realizarea acestui ideal. Este temeiul pentru care merită înscriserea numelui ei în patrimoniul cultural al poporului român.

UN VECHI „LEXICON” ROMÂNESC ÎN MANUSCRIS

de : NICOLAE CORNEAN

În biblioteca Seminarului teologic din Caransebeș se păstrează un volum manuscris intitulat *Lexicon Romainon kai Vlahicon kata alfaviton*. Cuprinde 286 pagini numerotate și un total de 8 226 cuvinte. Manuscrisul are format cvart, pe hîrtie de calitate, legat în scoarțe învelite în piele. Pe fila de la sfîrșit (după care mai sînt patru file albe, totalitatea sînt și la început) are următoarea însemnare : *telos kai to T(he)o doxa, N. Ierotei, 1799 iuniu 26*.

Deci manuscrisul provine de la finea secolului XVIII, avînd vechimea de 175 ani. Pînă astăzi nu i-a fost semnalată existența. Constituie deci un inedit. El se prezintă în felul următor :

Cuvintele frumos caligrafiaste, înaintea cărora semnele citației se repetă stereotipic. Cînd cuvintele sînt continuate într-un șir nou, nu se mai pun ghilimele, cele două șire sînt legate cu acoladă. În dreptul cuvîntului grec la dreapta e trecut corespondentul său român, cu litere cirilice desigur. Și unele și altele sînt citeț scrise. Substantivele au uneori forma genetivă sau la plural. Se păstrează o simetrie și o proporție între șire, de obicei sînt 26 șire într-o pagină. Pe fruntea paginei la mijloc e majuscula însoțită de vocala cuvintelor din pagină, întocmai ca la orice dicționar. Ortografia greacă are accentele cuvintelor. Autorul a urmărit să fie înțeles, încît pentru aceasta trece alături de cuvîntul românesc și pe cel latinesc. Așa de exemplu : *răsuflu, respiro ; răsuflare, respiratio*

Uneori atașează la cuvîntul românesc corespondentul din limba latină. Așa : *mă aprind infocarsi, abbruciare, abbruciamento*, sau pentru cumnat cognato. Alteori trece cuvîntul corespunzător din limba franceză de exemplu : *nisip salbe sau vie vigne*.

Din aceasta reiese că autorul a fost un poliglot, probabil o față bisericească.

Fruct al unei munci asidue, lexiconul aflător în biblioteca din Caransebeș ne duce cu gîndul la acei cărturari care bine peste un secol înaintea datei cuprinse pe pagina lui elaborau acel dicționar al anonimului caransebeșan, „anonim” care tot mai mult se descoperă în cei doi Mihail Halici tatăl și fiul care din jocul gramatical și din filiațiunea cuvintelor aflau taina din ce în ce mai neascunsă a originii romane a poporului român.

Filtrată ca printr-un fel de retorte, limba pronunțată și îndeosebi cea scrisă se limpezia în aceste instrumente de experimentare numite dicțio-

nare și lexicoane. Prin experimentări limba se și îmbogățește. Ajutându-i cunoașterea limbilor clasice și a celor moderne și confruntând acest capital cu izvorul curgător al limbii poporului, harnicii meșteri ai limbii erau mereu în căutarea celor mai potrivite clișee de turnare.

Din o seamă de cuvinte ca pălit, trudit, miriie și altele s-ar putea deduce că autorul lexiconului, utilizând cuvinte în circulație bănățeană, să fi fost originar din această provincie. Fără considerare la aceasta, împrejurarea că lexiconul a zăcut între scoarțele sale timp de aproape două secole, biblioteca însăși având o vechime apreciabilă, se întărește mai deplin și convingerea ce avem despre trecutul de cultură al orașului, căruia îi conferă prin aceasta un nou nimb.

Încă înainte de a se fi lucrat meticulosul proiect al lui Ioan Tomici pentru o școlarizare mai rodnică a fiilor poporului nostru de aici, un creier tot atît de frămîntat fixa pe 286 pagini cuvinte alese din limbi vechi și noi ca viitorimea să fie mai puțin trudită și mai mult luminată. Avînd curajul să confrunte o limbă de două ori și jumătate milenară cu cea „vlahică” veche altfel și ea dar incomod înveșmîntată în cirilice, autorul bine merită pentru osteneala lui. El trece sinonimele ca pălit și ofilit, pîrit și năpăstuit, nesilit și slobod, dovedind rîvna de a le cuprinde în scris și să arate o limbă bogată.

Din însemnarea sus citată de la sfîrșitul lexiconului s-ar putea deduce că a fost față bisericească, mai ales că trece pe Avraam patriarhul, sau cuvinte ca ava, arhimandrit, egumen, proistos și părinte, coroborează presupunerea aceasta.

Ca și semnătura, discretă a fost și munca lui. Vrednic totuși de admirație curajul acestui fericit care a realizat o operă de laudă în împrejurări și vremuri destul de neprielnice.

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

MOMENTE DE IMPORTANȚĂ ISTORICĂ

La șirul vizitelor de însemnătate istorică ale președintelui Republicii Socialiste România făcute conducătorilor altor state s-au adăugat cele care au avut loc la sfârșitul anului 1973.

Astfel, în după amiaza zilei de 2 decembrie 1973, Domnul Nicolae Ceaușescu împreună cu Doamna Elena Ceaușescu în drum spre Statele Unite ale Americii unde erau așteptați, au efectuat o vizită de prietenie în Republica Algeriană Democratică și Populară, la invitația președintelui Revoluției și guvernului algerian, Houari Boumediene.

Cu acest prilej între președintele Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu și președintele Houari Boumediene au avut loc convorbiri, în cadrul cărora au fost abordate probleme privind dezvoltarea în continuare a relațiilor de prietenie pe multiple planuri dintre Republica Socialistă România și Republica Algeriană Democratică și Populară, dintre popoarele român și algerian. Cu acest prilej s-a constatat cu satisfacție că, în spiritul înțelegerilor convenite cu prilejul vizitelor președintelui Nicolae Ceaușescu în Algeria, din martie 1972, relațiile româno-algeriene au cunoscut o dezvoltare continuu ascendentă, în interesul celor două țări și popoare, al cauzei păcii și colaborării internaționale.

De asemenea, în cursul convorbirilor s-a făcut un larg schimb de păreri referitor la problemele internaționale actuale de interes comun. În acest context, o atenție deosebită a fost acordată situației din Orientul Apropiat, discutării căilor pentru instaurarea unei păci trainice și drepte în această zonă a lumii.

Convorbirile s-au desfășurat într-o atmosferă de înțelegere reciprocă și cordialitate, care caracterizează relațiile de prietenie și colaborare între cele două țări și popoare.

S-a continuat apoi călătoria spre S.U.A., unde vizita la invitația președintelui Richard Nixon s-a desfășurat între 2 și 7 decembrie 1973.

Din programul foarte dens al acestor zile, menționăm vizitarea unor importante obiective ca grupul de uzine al firmei „General Electric” din orașul Wilmington și uzina de mașini-unelte „Pratt Whitney” din Hartford, aparținând grupului „Colt Industries”; întâlniri ca acelea de la New York cu secretarul general al O.N.U., Domnul Kurt Waldheim sau cu personalități ale vieții publice și cu reprezentanți ai cercurilor industriale comerciale și financiare din Statele Unite, apoi întâlnirea emoționantă de

la Cleveland cu autoritățile și cetățenii orașului, iar la Washington cu aproape 200 de zariști americani și corespondenți ai presei străine acreditați aci. Pretutindeni înalții oaspeți au fost primiți cu multă căldură.

De menționat că la Cleveland, în cinstea președintelui Nicolae Ceaușescu și a Doamnei Elena Ceaușescu, primarul orașului Cleveland, Ralph Perk, cu soția, și comunitatea română din oraș, au oferit o recepție, în marea sală a Hotelului „Sheraton”.

Între cei ce au luat cuvîntul George Dobrea, vicepreședinte al Consiliului cultural pe oraș, a adresat președintelui Nicolae Ceaușescu un călduros „Bun venit!” din partea cetățenilor americani de origină română din Cleveland și împrejurimile sale. „Populația de origină română din Cleveland, deși nu este prea numeroasă, este foarte activă — a spus vorbitorul. Ne păstrăm tradițiile și limba maternă și sintem mîndri că provenim dintr-o țară cu o cultură foarte bogată și o istorie demnă. Sintem întotdeauna dornici să ne împărtășim din cultura și arta poporului român ai căror reprezentanți de seamă poposesec acum din ce în ce mai frecvent și pe meleagurile noastre, datorită noului climat instaurat în relațiile româno-americane prin dialogul dumneavoastră, domnule președinte Ceaușescu și președintele Nixon. Vă dorim multă sănătate”.

Cuvintele vorbitorului au fost acompaniate de îndelungi aplauze, săr-bătorind acest eveniment istoric în viața orașului, petrecut joi, 6 decembrie.

În cuvîntarea rostită cu acest prilej de Domnul Nicolae Ceaușescu, au fost subliniate între altele, cu vii și îndelungate aplauze următoarele :

„Acum, vă rog să-mi permiteți să mă refer pe scurt la dorința mea, a poporului român, de a dezvolta — în cadrul relațiilor generale cu Statele Unite — o colaborare mai strînsă cu statul și cu orașul dumneavoastră. Salutăm dorința orașului dumneavoastră de înfrățire cu un oraș din România. Trebuie să vă comunic că am acceptat cu multă plăcere și bucurie ca orașul Brașov, un centru industrial din România, să se înfrățască cu Clevelandul...”

„Am ascultat aici cele spuse de domnul primar cu privire la faptul că în Cleveland sînt locuitori veniți din multe țări — multe din ele vecine cu România — și că ei lucrează într-o strînsă unire pentru propășirea economică și socială, pentru bunăstarea orașului și a statului lor, a Statelor Unite ale Americii. Aș dori să nu-mi fie luat în nume de rău dacă mă voi adresa cetățenilor americani de origine română, spunîndu-le că sînt deosebit de bucuros că păstrează limba și cultura patriei în care s-au născut ei sau părinții lor. Ceea ce noi dorim este ca prezența cetățenilor americani de origine română să constituie o punte de legătură pentru prietenia dintre România și Statele Unite. Cel mai bun lucru pe care îl puteți face este de a milita pentru a dezvolta prietenie dintre România și Statele Unite...”

În acest răstimp toate ziarele americane, posturile de radio și televiziune, agențiile de presă, au publicat știri, articole și comentarii privitoare la vizita în Statele Unite a președintelui Nicolae Ceaușescu.

Trebuie remarcat în acest context și faptul că în „Congressional Record”, buletinul Congresului american, a apărut o declarație făcută în Senatul S.U.A. de către senatorul Hubert Humphrey.

Subliniind că prezența pentru a doua oară în Statele Unite a președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, este un eveniment care trebuie salutat în mod călduros, senatorul a arătat că în această perioadă, cînd Statele Unite se apropie de cea de-a 200-a aniversare a proclamării independenței lor, este cît se poate de potrivit să se evidențieze rolul remarcabil pe care îl deține România în Europa, poziția sa în sprijinul cauzei independenței, poziție care este reliefată de un număr de factori politici, economici, umanitari.

Declarația a mai subliniat că în ciuda creșterii spectaculoase în ultimii ani a volumului, sub raportul valoric al schimburilor comerciale dintre Statele Unite și România, exporturile americane în România depășesc încă importurile noastre din această țară. În acest scop este nevoie de înlăturarea factorilor discriminatori; dacă acest lucru nu se va face, dezvoltarea pe mai departe a relațiilor economice dintre țările noastre va fi serios stînjinită.

De aceea, a arătat în încheiere senatorul Hubert Humphrey sprijinim cu tărie acordarea unui tratament tarifar nediscriminator față de România.

Acordînd României clauza națiunii celei mai favorizate, S.U.A. vor promova cauza păcii și libertății în lume, nu creînd acestei țări o situație privilegiată, ci permițîndu-i ca mărfurile sale să se bucure de un tratament egal cu mărfurile altor state.

În timpul șederii la Washington, președintele Nicolae Ceaușescu a avut convorbiri cu președintele Richard Nixon cu privire la dezvoltarea relațiilor româno-americane și la unele probleme ale situației internaționale actuale. Convorbirile s-au desfășurat într-o atmosferă de cordialitate, stimă și respect reciproc.

După cum arată comunicatul comun cu privire la desfășurarea vizitei oficiale, în scopul de a adînci și dezvolta în continuare raporturile dintre Republica Socialistă România și Statele Unite ale Americii și de a întări contribuția lor la cauza păcii și securității internaționale, președintele Nicolae Ceaușescu și președintele Richard Nixon au semnat Declarația comună din 5 decembrie 1973, cuprinzînd principiile care stau la baza relațiilor dintre cele două state.

Cei doi președinți au fost, de asemenea de acord că trebuie întreprinse măsuri concrete pentru a da un nou impuls cooperării economice. În acest scop, ei au adoptat, la 5 decembrie 1973, Declarația comună cu privire la cooperarea economică, industrială și tehnică între Republica Socialistă România și Statele Unite ale Americii.

Cu prilejul vizitei au fost semnate următoarele acorduri bilaterale: o convenție pentru evitarea dublei impuneri, un acord cu privire la transporturile aeriene civile și un acord cu privire la pescuitul în regiunea de vest a Oceanului Atlantic mijlociu. Totodată, Camera de comerț și industrie a Republicii Socialiste România și Camera de comerț a Statelor

Unite au convenit să înființeze un Consiliu economic mixt româno-american care să examineze problemele facilitării operațiilor comerciale, în scopul de a lărgi și sprijini relațiile economice dintre cele două țări.

Cei doi președinți au salutat, de asemenea extinderea în continuare a relațiilor culturale și științifice dintre cele două țări.

Convorbirile au cuprins de asemenea, schimburi de vederi utile și cordiale asupra problemelor internaționale, inclusiv cele referitoare la Europa, Orientul Apropiat, Asia de sud-est și colaborarea în cadrul Organizației Națiunilor Unite.

Pe tot parcursul ei, vizita a fost urmărită cu viu interes de întregul nostru popor, ca și pretutindeni în lume. Faptul este ilustrat atît prin înenumăratele mesaje și telegrame ce s-au adresat de diferitele colective și instituții din țară președintelui Republicii Socialiste România, în care s-au exprimat gânduri și simțăminte fierbinți pentru rezultatele vizitei, cît și prin articolele din marile ziare și reviste străine, prin relatările agenților internaționale de presă, prin emisiunile de radio și televiziune consacrate acestui eveniment.

Așa cum precizează și documentele oficiale convorbirile dintre președintele României și președintele Richard Nixon — începute în anul 1967 și continuate apoi, la nivel prezidențial, cu prilejul vizitei șefului statului american în România, în 1969 — care a marcat un moment istoric în relațiile dintre cele două țări — și al vizitei șefului statului român în Statele Unite în 1970 — au avut un rol hotărîtor pentru dezvoltarea relațiilor româno-americane, pentru afirmarea unei politici noi, de colaborare internațională.

Recenta vizită pe care șeful statului român a făcut-o în Statele Unite ale Americii a constituit încă o ilustrare elocventă a bunelor relații de prietenie și colaborare statornicite între cele două țări și a deschis noi perspective extinderii și diversificării în continuare a cooperării româno-americane în multe domenii.

Tot la sfîrșitul anului 1973, la nivelul conducătorilor de stat, a avut loc vizita în țara noastră a președintelui Republicii India, dr. Varahagiri Venkata Giri, împreună cu soția, doamna Sarasvathi Giri. Aceasta s-a desfășurat între 3 și 6 octombrie 1973 la invitația Președintelui Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu și a Doamnei Elena Ceaușescu. Președintele Republicii Indiei și personalitățile care l-au însoțit, au vizitat obiective economice și așezăminte social-culturale din diferite centre, de exemplu: uzinele „23 August” din capitală, noul, marele și modernul cartier bucureștean Titan, Institutul de cercetări pentru cereale și lante tehnice de la Fundulea, apoi mănăstirile Sucevița și Voroneț.

La cea dintîi dintre mănăstiri oaspeții au fost primiți de Înalt Prea fînitul Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei, care le-a adresat un călduros cuvînt de bun sosit. Înalt Prea Sfinția Sa subliniind că vizita șefului statului indian reprezintă o dovadă a înaltei prețuiri pe care o acordă valorilor istorice și culturale ale poporului nostru, a spus: „Să-mi îngădui să adresez un cald cuvînt de respectuoasă mulțumire preșe-

dintelui Nicolae Ceaușescu care, invitându-vă să vizitați țara noastră, ne-a oferit bunul prilej de a vă avea între noi." După Sucevița, pictura murală din evul mediu românesc a Voronețului a reținut îndelung atenția înalților oaspeți.

În cadrul convorbirilor oficiale ce au avut loc au fost analizate stadiul actual al relațiilor bilaterale și perspectivele lor de dezvoltare și diversificare în lumina înțelegerilor realizate cu prilejul vizitei efectuate în India de președintele de Stat, Domnul Nicolae Ceaușescu, în octombrie 1969, precum și a acordurilor semnate în ultimii trei ani.

A fost apreciată cu satisfacție evoluția raporturilor dintre România și India și s-a exprimat dorința comună de a se acționa în continuare în direcția intensificării relațiilor politice, economice, tehnico-științifice și culturale, corespunzător intereselor celor două popoare, cauzei păcii și destinării în lume. În acest context au fost explorate noi căi de aprofundare și extindere a colaborării și cooperării în industrie și în alte domenii economice.

Au fost abordate totodată probleme de interes comun ale vieții politice internaționale.

La sfârșitul vizitei cei doi președinți au dat un comunicat comun.

Momentele vizitelor menționate au constituit tot atâtea contribuții la cauza prosperității popoarelor reprezentate și a păcii generale.

VIZITE DE LUCRU ALE PREȘEDINTELUI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Ultimul trimestru al anului 1973 a înregistrat noi vizite ale Domnului Nicolae Ceaușescu în diferite județe ale țării, prilejuri de analizare la fața locului a întregii munci depuse și totodată de îndrumări eficace pentru desfășurarea acestora pe viitor.

Astfel în ziua de marți 9 octombrie 1973, Președintele Republicii Socialiste România a vizitat municipiile Galați și Brăila, puternice citadele industriale ai căror locuitori sînt angajați cu toate forțele în marea operă de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

La Galați a fost vizitat Combinatul siderurgic apoi Șantierul naval care în aceeași zi a aniversat 80 de ani de existență. Sărbătorirea importantului eveniment a fost subliniată prin decorarea șantierului cu înaltul ordin „Steaua Republicii Socialiste România”.

La Brăila au fost vizitate Uzina de utilaj greu „Progresul”, și Șantierul naval, unde a avut loc în prezența înaltului oaspete lansarea la apă a celui de-al doilea cargou de 4 500 tdn.

În ziua de sîmbătă 13 octombrie 1973, pe itinerariul vizitelor de lucru ale Președintelui Statului s-a înscris municipiul Tg. Mureș. Aci a fost vizitată cea mai mare unitate industrială a orașului, Combinatul de îngrășăminte chimice „Azomureș”. De asemenea Întreprinderea de utilaje pentru industria ușoară, Întreprinderea „Electromureș” intrată în funcțiune la începutul actualului cincinal și destinată producției de mașini electromecanice de calculat, cum și Întreprinderea de prelucrare a lemnului

„23 August”. Un moment remarcabil al vizitei, în același timp deosebit eveniment în viața orașului l-a constituit inaugurarea noului Teatru de stat al municipiului.

Miercuri 17 octombrie 1973 s-a desfășurat vizita de lucru a Conducătorului Statului în întreprinderi din județele Buzău și Prahova. La Buzău: Întreprinderea mecanică de utilaj tehnologic, Întreprinderea de utilaj terasier, Întreprinderea de geamuri — cea mai mare unitate de acest fel din țară, Întreprinderea de mase plastice, precum și „Stațiunea experimentală viticolă Pietroasa”, care a împlinit 80 de ani de activitate. La Ploiești vizita a cuprins: Întreprinderea mecanică de utilaj tehnologic, Uzina de utilaj chimic și Uzina „1 Mai”, cunoscută ca întreprinderea producătoare de utilaj petrolier, considerată printre cele mai importante din lume în domeniul respectiv.

A urmat în 28 octombrie 1973, vizita în județele Sălaj și Cluj. În cel dintîi, în dimineața duminicii de la data menționată, au avut loc festivitățile prilejuite de împlinirea a 500 de ani de existență documentar atestată a orașului Zalău. Cu prilejul acestei aniversări în semn de prețuire a trecutului istoric al orașului, a contribuției aduse de locuitorii săi la realizarea idealurilor de libertate și progres social, i s-a conferit ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” clasa I. Pe platforma industrială a orașului, Domnul Nicolae Ceaușescu a fost oaspetele colectivului Întreprinderii de armături industriale din fontă și oțel. Totodată a fost vizitată și Filatura de bumbac, unitate industrială a orașului, intrată în funcțiune în anul 1971. S-a vizitat apoi centrul civic al orașului, unde arhitectura viitoarei piețe în curs de amenajare se întrevește în clădirea Palatului administrativ și a Casei de cultură a sindicatelor, inaugurată cu prilejul acestui semimileniu.

Președintelui Republicii i-a fost oferită în semn de omagiu medalia jubiliară emisă la împlinirea celor cinci veacuri de atestare documentară a Zalăului.

Clujul primea pentru a doua oară în răstimpul unui an vizita Conducătorului Statului nostru. Pretutindeni iubitul oaspete a fost întâmpinat cu vibrant entuziasm și nenumărate dovezi de simpatie și stimă. Aci preocuparea principală a constituit-o sistematizarea teritorială a județului, inclusiv a complexului de localități Turda-Cîmpia Turzii, precum și a comunelor învecinate Vișoara și Mihai Viteazul, în condițiile industrializării zonei. Itinerarul vizitei a cuprins apoi Întreprinderea „Industria sîrmei” din Cîmpia Turzii, Întreprinderea constructoare de mașini „Unirea” din Cluj, profilată pentru producția de utilaj destinat filaturilor și țesătoriilor, Combinatul de pielărie și încălțăminte „Clujeana”, iar în noua zonă industrială a Clujului — Fabrica de mașini de rectificat plan, subordonată întreprinderii „Unirea” și intrată parțial în circuit productiv cu o lună de zile în urmă și Întreprinderea de cazane mici și arzătoare.

În ziua de vineri 14 decembrie 1973, Domnul Nicolae Ceaușescu a vizitat obiective industriale ale județului Dimbovița ca: Fabrica de frigidere și Întreprinderea de utilaj chimic din Găiești, Întreprinderea me-

canică de utilaj tehnologic și Întreprinderea automecanică din Moreni, cea dintîi sărbătorindu-și de curînd semicentenarul; Oțelăriile, Fabrica de strunguri și apoi Întreprinderea de utilaj petrolier din Tirgoviște, aceasta din urmă sărbătorind un secol de existență, eveniment cu larg rezonanțe în viața municipiului și a județului. Cu prilejul aniversării a 100 de ani, pentru contribuția adusă la dezvoltarea în țara noastră a construcției de instalații și utilaje petroliere, s-a conferit întreprinderii „Ordinul Muncii” clasa I.

Vizitele amintite pe lingă primirile călduroase făcute Conducătorului Statului și însoțitorilor săi, au înscris consultări cu organele județene, analize cu specialiști și muncitori, întâlniri cu cetățeni în adunări populare și mitinguri ale oamenilor muncii, toate urmărind stabilirea unor măsuri eficiente pentru dezvoltarea economico-socială în anii viitori. Însemnătatea acestor vizite e cu atît mai mare cu cît ele au avut loc într-un moment major cînd oamenii muncii din întreaga țară au făcut bilanțul îndeplinirilor din primii trei ani ai cincinalului, punînd baze temeinice îndeplinirii cu succes a planului și pe mai departe.

SĂRBĂTORIREA ZILEI RECOLTEI

Pe tot întinsul țării, în cea dintîi duminică a lunii octombrie, la data de 7, s-a sărbătorit „Ziua recoltei”. Ca și în alți ani, această zi a marcat bilanțul îmbucurător al muncii și roadelor în domeniul agriculturii, contribuție la prosperitatea și fericirea patriei.

Intr-un mod deosebit însă, această zi a fost sărbătorită în județul Ialomița, la Slobozia. Aci, în mijlocul oamenilor muncii din cîmpia Bărăganului a descins însuși conducătorul Statului român, Domnul Nicolae Ceaușescu. Marea adunare populară prilejuită de sărbătorirea zilei recoltei s-a desfășurat cu o participare entuziastă.

În cadrul acesteia s-a dat citire Decretului Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România prin care, „Pentru contribuția adusă la îndeplinirea politicii Partidului Comunist Român de dezvoltare a agriculturii socialiste și pentru participarea activă a țăranilor cooperatori, a muncitorilor, mecanizatorilor, tehnicienilor și inginerilor la obținerea în anul 1973 a unor producții mari de grîu la hectar, pe întreaga suprafață avută în cultură și livrată la fondul de stat a unor cantități sporite”, s-a acordat mai multor unități agricole Ordinul Muncii clasa I. Între acestea menționăm Cooperativa agricolă de producție „Comloșu Mic” din comuna Comloșu Mare, județul Timiș, care a realizat pe suprafața de 260 de ha. terenuri neirigate categoria I—II, o producție medie de 5075 kg grîu la hectar.

Totodată analizînd rezultatele obținute la cultura grîului, U.N.C.A.P., a acordat titlul de cooperativă agricolă fruntașă pe țară în întrecerea socialistă pe 1973 la această cultură la o serie de unități. Între cele care au obținut locul I, diploma de onoare și drapelul de unitate fruntașă se numără tot cooperativa din Comloșu Mic, județul Timiș; între cele situate pe locul II, cooperativa agricolă de producție Nerău, județul Timiș, pentru

4633 kg griu la hectar ; iar între cele cu mențiuni, cooperativa agricolă din Tomnatic, județul Timiș, pentru cele peste 4500 kg griu la hectar.

În aplauzele și uralele entuziaste ale zecilor de mii de participanți, a luat cuvîntul Domnul Nicolae Ceaușescu, spunînd între altele :

„Voi menționa faptul îmbucurător că, deși nu atingem producția de anul trecut la cereale, totuși și în acest an această producție este superioară mediei realizate pe anii 1970—1972, ceea ce asigură aprovizionarea în bune condiții a întregii populații.

„Am obținut producții însemnate și la floarea-soarelui, la sfecla de zahăr, la cartofi, la legume — unde realizăm cea mai mare producție din istoria legumiculturii românești — la struguri, unde producția din acest an depășește cu aproape 500 mii tone producția medie pe anii 1970—1972. De asemenea producția de fructe este superioară mediei anilor la care m-am referit . . .

„Succese importante s-au obținut și în creșterea efectivelor de animale și a producției animaliere . . .

„Ceea ce au realizat județele și cooperativele care au obținut producții mari demonstrează că stă la puterea fiecărui județ, a fiecărei cooperative și întreprinderi de stat să obțină recolte tot mai mari, că avem încă însemnate rezerve în toate sectoarele din agricultura noastră pentru a obține recolte bogate, pentru a face să crească bogăția națională și, pe această bază, și veniturile și bunăstarea tuturor locuitorilor de la sate, ale întregului nostru popor. De aceea, chemarea pe care doresc s-o adresez de aici, din Cîmpia Bărăganului, tuturor lucrătorilor din agricultură, începînd cu cel din Ialomița, este de a face totul ca anul 1974 să fie un an record pentru producția agricolă, în toate domeniile . . .”

Și într-adevăr, rezultatele de pînă acum îndreptățesc convingerea că răspunsul la chemarea Conducătorului Statului va fi pe măsura așteptărilor.

SESIUNEA MARII ADUNĂRI NAȚIONALE

Lucrările sesiunii a XI-a, a celei de-a VI-a legislaturi a Marii Adunări Naționale, s-au desfășurat între 30 noiembrie și 20 decembrie 1973. Ele au fost deschise în sala de ședințe a Palatului Marii Adunări Naționale din București, în prezența Domnului Nicolae Ceaușescu și a conducătorilor de stat. Alături de deputați au fost de față ca invitați miniștri, conducători de instituții centrale și organizații obștești, reprezentanți ai oamenilor muncii, personalități ale vieții economice, științifice și culturale, ziariști români și străini etc. De asemenea și șefii ai misiunilor diplomatice acreditați la București.

Înaltul for legislativ al țării s-a reunit după desfășurarea lucrărilor Plenarei comune a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României, precum și a Plenarei Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, care au dezbătut pe larg obiectivele dezvoltării economice-sociale a țării noastre pe anul viitor și au aprobat în unanimitate prevederile planului

și bugetului pe 1974, au luat hotărâri, în spiritul cuvintărilor Domnului Nicolae Ceaușescu, în probleme de o deosebită importanță privind mersul mereu ascendent al societății noastre.

În urma dezbatărilor, Marea Adunare Națională a aprobat prin vot secret între importante documente următoarele : Planul național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1974, decretul cu putere de lege emise de Consiliul de Stat.

ACTIVITATEA FRONTULUI UNITĂȚII SOCIALISTE

Sub președinția Domnului Nicolae Ceaușescu, s-au desfășurat în ziua de 29 noiembrie 1973 lucrările Plenarei Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste. Participanții au dezbătut importante probleme legate de activitatea Frontului Unității Socialiste.

În legătură cu punctele înscrise pe ordinea de zi, Plenara a aprobat în unanimitate Proiectul Planului național unic de dezvoltare economico-socială și Proiectul Bugetului de Stat pe 1974, ce urmau a fi supuse Marii Adunări Naționale, exprimând totodată hotărârea tuturor organizațiilor care compun Frontul Unității Socialiste de a realiza în mod exemplar sarcinile celui de-al patrulea an al cincinalului. Totodată plenara a subliniat cu satisfacție că recente măsurile privind îmbunătățirea sistemului de salarizare a muncitorilor calificați se înscriu în amplul program stabilit de conducerea Statului pentru ridicarea neîntreruptă a nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii.

Plenara a examinat de asemenea principalele probleme ale dezvoltării energetice în Republica Socialistă România, măsurile de economisire a combustibililor și energiei electrice, exprimându-și hotărârea de a stimula pe toate căile inițiativele organizațiilor componente ale Frontului Unității Socialiste, ale unităților economice, ale consiliilor populare, ale tuturor cetățenilor, pentru eliminarea risipei sub orice formă s-ar manifesta. La fel plenara a aprobat Hotărârea cu privire la constituirea și activitatea organizațiilor sătești ale Frontului Unității Socialiste, apoi Hotărârea referitoare la pregătirea și desfășurarea viitorului Congres, a Conferințelor comunale, orășenești, municipale și județene ale Frontului Unității Socialiste. S-a hotărât în același timp elaborarea unui proiect de statut al Frontului Unității Socialiste, care să fie supus dezbaterilor publice.

În cuvântul rostit la încheierea lucrărilor, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, Președintele Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste a spus între altele :

„... Ceea ce aș dori să subliniez, este faptul că trebuie să unim eforturile tuturor organizațiilor din Frontul Unității Socialiste, ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, ale tuturor cetățenilor patriei noastre, pentru a asigura înfăptuirea în bune condițiuni a tuturor acestor măsuri. Prin aceasta vom putea asigura condițiunile de dezvoltare în ritm mai rapid a patriei noastre. Implicit de creștere a nivelului material și spiritual al întregului nostru popor. Sînt convins că organizațiile

care fac parte din Frontul Unității Socialiste, Consiliul Național, vor acționa în strinsă concordanță cu interesele generale ale întregii noastre națiuni socialiste...

„Toate sectoarele de activitate, toți cei care participă la activitatea Frontului Unității Socialiste, inclusiv reprezentanții cultelor religioase, sînt chemați să-și unească eforturile cu ale tuturor oamenilor muncii, să acționeze pentru a face ca fiecare cetățean al țării, fără deosebire de naționalitate sau credință religioasă, să facă totul pentru înflorirea patriei, pentru bunăstarea poporului, pentru victoria societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

„Cu convingerea că fiecare în domeniul său de activitate va acționa în acest spirit, doresc să-mi exprim satisfacția pentru unanimitatea cu care au fost adoptate documentele, precum și convingerea că fiecare va acționa pentru împlinirea lor.”

CONFERINȚA MINIȘTRILOR EDUCAȚIEI DIN ȚĂRILE EUROPENE
MEMBRE ALE U.N.E.S.C.O.

Preocuparea largă manifestată de țara noastră față de activitatea generoasă a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, atașamentul profund la cauza păcii, cooperării și progresului au fost ilustrate de găzduirea oferită la București între 26 noiembrie și 1 decembrie 1973 celei de-a doua conferințe a miniștrilor educației din țările europene membre ale U.N.E.S.C.O.

Ceremonia deschiderii a fost onorată prin prezența Domnului Nicolae Ceaușescu care a adresat un cuvînt de salut conferinței.

Sedinta inaugurală a reunit sub cupola Ateneului Român, pe miniștrii educației din țările europene, membrii delegațiilor participante, personalități ale vieții universitare, științifice și culturale din aceste state, observatori din Canada, S.U.A., precum și ai Vaticanului, reprezentanți ai Federației Sindicale Mondiale, Organizației Mondiale a Sănătății, Consiliului Europei, Organizației europene pentru cooperare și dezvoltare, Organizației europene pentru cercetarea nucleară. De asemenea, observatori din numeroase organizații internaționale neguvernamentale, între care Asociația internațională a universităților, precum și a unor prestigioase fundații americane și europene.

Au fost de față de asemenea, membrii secretariatului conferinței — reprezentanți ai U.N.E.S.C.O., Centrului european pentru învățămîntul superior, Institutului internațional pentru planificarea educației și Biroului de cooperare științifică pentru Europa.

La inaugurarea lucrărilor au participat membri ai guvernului, președinții Academiei Republicii Socialiste România, Academiei de științe sociale și politice și al altor foruri științifice, personalități științifice și culturale, rectori și profesori universitari, reprezentanți ai Uniunii Tineretului Comunist, Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România.

Au fost prezenți, de asemenea, Sayed Abbas Chedid, directorul Centrului de informare al O.N.U. la București, precum și reprezentanții din

Capitala țării noastre ai altor organisme ale O.N.U. La fel șefi ai unor misiuni diplomatice acreditați la București.

Lucrările s-au desfășurat în comisii pe problemele: „Transformări ale structurilor, programelor metodelor de învățământ superior, ținând seama de creșterea efectivelor, de evoluția funcțiunilor și de orientarea sistemelor de educație spre educația permanentă” și „Cooperarea europeană în domeniul învățământului superior: obiective, căi și mijloace”.

La dezbateri au participat președintele conferinței, Paul Niculescu-Mizil, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România, ministrul educației și învățământului, directorul general al U.N.E.S.C.O. René Maheu, directorul general adjunct al U.N.E.S.C.O., A. M. M'Bow.

Numeroși vorbitori au apreciat ca fiind deosebit de utilă existența Centrului european pentru învățământul superior creat la București de U.N.E.S.C.O.

Conferința — care prin problematica sa largă și complexă, prin nivelul participării, se înscrie în rîndul manifestărilor internaționale de prestigiu — a oferit celor întruniți la masa dezbaterilor posibilitatea unui schimb deschis de opinii și idei, unei confruntări rodnice, constructive a punctelor de vedere în probleme privind evoluția actuală și în perspectivă a învățământului superior european, sporirea eficienței cooperării în acest domeniu de o reală importanță pentru dezvoltarea economico-socială a națiunilor europene, pentru progresul lor, pentru realizarea securității, pentru întărirea păcii și prieteniei între popoare.

Cu prilejul acestui marcant eveniment al vieții internaționale, directorul general René Maheu a ținut să exprime profunde mulțumiri Președintelui de Stat, guvernului țării noastre pentru contribuția adusă de România la îndeplinirea obiectivelor U.N.E.S.C.O., subliniind că organizarea conferinței la București reprezintă, în fapt, o recunoaștere a acestei prodigioase activități puse în slujba cauze înțelegerii și conlucrării rodnice în folosul umanității.

NOI ÎMPLINIRI

Din șirul realizărilor înregistrate în ultimul trimestru al anului 1973, ca de altfel din bilanțul unui întreg an de activitate putem desprinde câteva indicative pentru mersul continuu propășitor înregistrat în multiple sectoare ale vieții țării.

Astfel potrivit consemnărilor din presă de menționat că în acest an, țara noastră a fost prezentă la aproape 50 de tirguri și expoziții internaționale, produsele românești în marea lor majoritate din domeniul industriei construcțiilor de mașini, s-au bucurat de aprecieri din partea organizatorilor și specialiștilor. La Brno, de pildă, instalația de foraj „F-320-3 DH”, produs prezentat de uzinele „1 Mai” Ploiești, a primit medalia de aur a celei de-a XV-a ediții a Tirgului internațional de mașini.

La târgurile din Viena și Plovdiv, creațiile inventatorilor noștri au fost distinse cu cinci medalii de aur, trei de argint și trei de bronz. De un deosebit interes s-a bucurat mașina automată de rigle ceramice, realizată de un colectiv de la Combinatul de sticlă și faianță din Sighișoara; prospectograful utilizat în proiectare; procedeul original pentru evacuarea lichidelor din rezervoarele navelor scufundate și aparatul automat de înregistrat activitatea în centralele telefonice, creație a ing. Radu Stan de la Direcția de telecomunicații a municipiului București.

La „raliul tractoarelor” de 45 pînă la 85 CP organizat la Tîrgul internațional de la Salonic, la care au participat 18 firme producătoare printre care: Ford, Ferguson, Hanomag, David Brown, International etc., întreprinderea de comerț exterior Autotractor-Dacia, prezintă la două categorii, a obținut locul întâi cu tractorul U-445 și locul doi cu tractorul U-445 pe șenile.

La Izmir, primarul orașului și direcția târgului au acordat pavilionului României „Diploma de onoare pentru succes”, prezența românească fiind cotate ca una din cele mai reușite. El a fost vizitat de peste o jumătate de milion de persoane, specialiști și oameni de afaceri. La Alger, pavilionul țării noastre a obținut medalia de argint, iar la Cairo, medalia de aur a celei de-a șasea ediții a târgului.

Cu privire la școlile de cultură generală, licee, învățămîntul profesional și tehnic, în cursul anului au fost puse la dispoziție 2 500 săli de clasă, ateliere-școală și laboratoare de lucrări practice.

După necesitățile învățămîntului superior, suprafața noilor spații universitare a înregistrat 72 000 mp. La fel au fost efectuate lucrări de extindere importante a unor institute și universități din București, Brașov, Craiova, Constanța, Iași și Timișoara. Au fost construite totodată cămine studențești în centre ca Ploiești, Sibiu, Suceava ș.a.

Între importante lucrări din țară, de menționat cele din Delta Dunării. Astfel pentru folosirea deplină a principalei bogății a Deltei se fac amenajări piscicole ce însumează peste 37 000 ha, iar la Sulina se construiește o fabrică de conserve de pește cu o capacitate anuală de 6 600 tone. Se efectuează lucrări de sistematizare a localităților. Valorificarea complexă a Deltei are în vedere și flora, fauna și peisajele ce atrag numeroși turiști. În acest scop la Mila 14,5 s-a construit un modern complex turistic.

La Satu Mare se construiește un aeroport modern, unde poate ateriza sau decola orice aparat de zbor. Amploarea acestuia într-o zonă cu condiții meteorologice extrem de favorabile, în plus aparatura modernă cu care va fi înzestrat, asigură traficul curselor aeriene în medie de 350 zile pe an.

În legătură cu unele produse, e potrivit apoi de arătat că aproape 30 la sută din producția de televizoare românești și cca 40 la sută din cea de radio-receptoare, sînt destinate exportului. Aparatele realizate de Întreprinderea bucureșteană „Electronica” sînt expediate în R.P. Albania, Austria, R.S. Cehoslovacă, Dahomey, Etiopia, Franța, R.D.G., India, Ior-

dania, Israel, R.S.F. Iugoslavia, Libia, Marea Britanie, Pakistan, Peru, Sudan, Zair și în alte țări.

Un lot de 3 000 televizoare cu marca „Compliment”, „Modern”, „Opera”, „Select 2000” au fost trimise în Republica Federală Germania, iar 28 000 radio-receptoare „Cora”, „Alfa”, „Milcov”, „Select” și „Tomis” au luat drumul spre Egipt și Senegal.

Cu privire specială la succesele obținute de oamenii muncii din părțile Banatului în ultima vreme e de arătat că în cadrul întreprinderilor textile din județul Timiș, au fost puse în funcțiune noi și moderne capacități de fabricație, dotate cu mașini și utilaje de înaltă tehnicitate. Astfel, la Uzina textilă a început să producă, de curind, cea mai mare filatură de vignonie din țară — iar la industria linii din Timișoara — o filatură de fire pieptănate și o țesătorie de stoffe din lână. A intrat parțial în producție la Industria textilă Lugoj o mare filatură de bumbac. Noi capacități au fost date în exploatare și la întreprinderile Arta textilă Garofița, 13 Decembrie precum și la alte unități. Pe aceste căi, industria textilă din județul Timiș finalizează în 1973 o producție totală cu aproape 20 la sută mai mare decât în 1972. Ea a și livrat de acum, peste prevederile planului la zi, importante cantități de țesături, tricotaje, ciorapi și alte produse destinate vestimentației de toamnă și iarnă.

De asemenea la Timișoara se află în construcție o modernă fabrică de confecții, iar în județ o unitate integrată de filatură și țesătorie de cîneapă, precum și alte capacități tehnice.

La turnătoria Uzinelor mecanice din Timișoara a intrat apoi în folosință un cuptor electric cu arc destinat producerii pieselor de oțel. Accesorii și piese pentru poduri rulante, pentru cărucioare și alte mașini și agregate sînt turnate aici la un bun nivel calitativ, într-un regim continuu de trei schimburi pe zi. Deși construit nu de mult, noul cuptor lucrează la capacitatea maximă.

E de notat faptul că amplasarea turnătoriei de oțel nu a necesitat o construcție specială.

Nu am putea apoi trece cu vederea faptul că prezentînd un real interes pentru amatorii de frumos timișoreni, întîiul simpozion național de sticlărie din țara noastră, a cărui expoziție s-a inaugurat la Galeriile din blv. 30 Decembrie, se înscrie ca un eveniment de seamă în viața cultural-artistică a județului Timiș.

Remarcabile prin compoziție și realizare, cele 99 obiecte expunate înmănușează tot atîtea reușite pe tărîmul esteticii și practicii industriale ale celor 12 artiști plastici și 25 specialiști ai Fabricii de sticlărie din Tomești.

La Timișoara, în plin centru civic, s-a deschis la începutul lunii decembrie 1973 marele magazin „Bega”. Împunătoarea clădire are subsol, parter și trei nivele, le care se mai adaugă un etaj suplimentar, aferent unei unități de alimentație publică. Dimensiunile supermagazinului : aria utilă totală — circa 12 000 mp, principalele spații fiind rezervate sălilor de vînzare. Magazin reprezentativ al comerțului timișorean, este organizat după principiul comercial cel mai modern : totul sub același acoperiș.

În județul Timiș apoi în satul Păru (comuna Coștei) s-a inaugurat noul cămin cultural, cuprinzând o sală de spectacole, una pentru bibliotecă și repetiții, o cabină de proiecție cinematografică. La construirea căminului, sătenii au depus mii de ore de muncă patriotică, inaugurarea însemnând și serbarea eforturilor și entuziasmului lor.

Una din excepționalele realizări timișene este darea în folosință a Spitalului clinic nr. 1 județean. Construcția de mari proporții amplasată în zona de sud a Timișoarei adăpostește următoarele 13 clinici și secții: chirurgie (2), urologie, nutriție, neuro-chirurgie, medicală (2), neurologie, endocrinologie, radiologie, secție de terapie intensivă respectiv de reanimare și anestezii, laborator central, laborator de izotopi radioactivi, totodată și o farmacie. Spitalul este cuplat cu o policlinică, înzestrată cu tot ceea ce trebuie: aceasta poate soluționa chiar și singură cazuri dintre cele mai grele. Policlinica are 21 de cabinete pentru consultații și asistență în specialitățile interne, chirurgie, urologie, radiologie, laborator propriu etc. În total se dispune de 750 paturi în saloane cu 1 pînă la 4 locuri. Desigur noul spital dispune de apratură și utilaj medical dintre cele mai perfecționate.

În plus la dispoziția pacienților stă un cabinet stomatologic, bufete (inclusiv pentru vizitatori și un altul destinat personalului spitalului care, numeric se cifrează la circa 800), frizerie — coafură, florărie, chioșc pentru ziare, tutungerie. În construcție se află o sală cu 240 locuri destinată manifestărilor științifice, practicii studenților, vizionării de filme cu caracter educațional și de știință popularizată. Pe un platou alăturat pot ateriza elicoptere care, în situații deosebite aduc pacienții din alte localități.

INAUGURAREA TEATRULUI NAȚIONAL

În seara zilei de joi 20 decembrie 1973, a avut loc solemnitatea inaugurală a noului edificiu al Teatrului Național „I. L. Caragiale” din București. Aceasta s-a desfășurat în prezența Domnului Nicolae Ceaușescu, a membrilor Consiliului de Stat și ai guvernului, a conducătorilor instituțiilor centrale, organizațiilor de masă și obștești, personalităților vieții artistice și culturale, oamenilor muncii, constructorilor însemnatului edificiu etc.

În marele hol pardosit cu marmură albă de Ruschița împodobit cu largi tapiserii, străjuit de busturile ctitorilor teatrului românesc, Conducătorul Statului a fost primit cu un cuvînt rostit în numele actorilor, regizorilor, scenografilor și întregului colectiv al acestei importante instituții de către directorul Radu Beligan, artist al poporului. Într-o atmosferă entuziastă a luat cuvîntul Domnul Nicolae Ceaușescu. Între altele referindu-se la atenția permanentă acordată de conducerea țării înfloririi științei și culturii, Conducătorul Statului a spus: „Realizarea noului edificiu al Teatrului Național este o expresie a acestei preocupări de a crea condiții materiale pentru ca slujitorii artei să poată contribui prin talentul și pasiunea lor, prin ceea ce vor reuși să exprime pe scena acestui teatru

la formarea și dezvoltarea unei conștiințe noi, a conștiinței omului înaintat, stăpîn pe destinele sale”.

Conducătorul Statului a tăiat apoi panglica inaugurală, după care a deschis prima filă a Cărții de onoare a Teatrului Național.

Cel dintîi spectacol din prima stagiune în noua casă a reunit fragmente dintr-o piesă clasică — „Apus de soare”, omagiu adus unuia dintre ctitorii teatrului românesc, Barbu Ștefănescu Delavrancea — și una contemporană — „Simfonia patetică” de Aurel Baranga, ambele evocînd evenimente de seamă din istoria țării. Edificiul noului teatru, se întinde pe o suprafață de 4 000 mp. El dispune de 920 locuri plus alte două săli putînd cuprinde un însemnat număr de spectatori. Pentru a ilustra faptul că totul răspunde exigențelor tehnicii moderne se poate menționa că sala de servicii sugerează activitatea unei uzine: serviciu electric, tehnic, mecanic, energetic. La pregătirile preliminare și-au adus contribuția Institutul de fizică atomică, Institutul de cercetări electrotehnice, specialiștii televiziunii.

Toate acestea înscriu o nouă filă în istoria teatrului românesc, totodată în cea a artei și culturii noastre naționale.

TRICENTENARUL CANTEMIR

Desfășurate de-a lungul întregului an al sărbătoririi tricentenarului nașterii lui Dimitrie Cantemir, manifestările închinete memoriei marelui cărturar și patriot român au cunoscut o amploare și intensitate deosebită în preajma datei aniversare.

În după amiaza zilei de 25 octombrie 1973, o adunare festivă a fost organizată la Ateneul Român din București. Au luat parte înalte personalități, academicieni, scriitori, conducători ai unor instituții centrale și organizații obștești, reprezentanți ai vieții științifice și culturale, oameni ai muncii, studenți etc.

Despre personalitatea celui înscris în panteonul culturii universale a vorbit academicianul Miron Nicolescu, președintele Comitetului Național pentru organizarea manifestărilor prilejuite de împlinirea a 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir.

Sesiuni jubiliare de comunicări, expoziții, evocări în presă etc. au avut loc pretutindeni în țară. La Timișoara, o adunare festivă a avut loc în Aula Magna a Universității în ziua de 26 octombrie 1973 iar simpozionul „Dimitrie Cantemir” s-a desfășurat la sediul secției din Bastionul Cetății, a Bibliotecii municipiului din Timișoara.

Manifestări de cinstire a ilustrului savant și umanist au avut loc și în alte țări. De exemplu la Belgrad a fost inaugurată expoziția „Dimitrie Cantemir în cultura română și universală”, organizată de Ambasada română de aci în colaborare cu Biblioteca națională a Serbiei.

Toate aceste împliniri constituie un prilej de îndreptățită mîndrie pentru poporul nostru și de sporire a prestigiului țării în continuu mers pe drumul propășirii sale.

OMAGIU PENTRU ACADEMICIANUL CONSTANTIN DAICOVICIU

În județul Caraș-Severin, comunei Căvăran, prin Decret al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, i s-a atribuit numele lui Constantin Daicoviciu, fiu al acestor meleaguri, eminent om de știință și pedagog, care prin multilaterală sa activitate a servit cu pasiune dezvoltarea învățămîntului, și-a pus întreaga sa capacitate de muncă, energia și cunoștințele în slujba cauzei propășirii patriei, a triumfului socialismului în România.

Festivitățile ce au avut loc la mijlocul lui octombrie 1973 în numita comună, au subliniat odată mai mult chipul în care conducerea de Stat și poporul nostru cinstesc memoria celor ce și-au închinat întreaga viață țării, științei și culturii românești.

IMBOLD ÎN CERCETĂRILE FOLCLORICE

Între 16 și 18 noiembrie 1973, în Aula Magna a Universității Timișoara s-a desfășurat cel de-al IV-lea Colocviu național de folclor. În cadrul tematicii generale a colocviului — „Puncte de vedere contemporane în cercetarea creației și a manifestărilor folclorice” — au fost prezentate 45 de comunicări de către cadre didactice și cercetători ai problemelor de folclor din București, Cluj, Iași, Timișoara, Bacău, Baia Mare, Pitești, Hunedoara, Reșița.

Programul colocviului a cuprins și o gală de filme realizate de membrii Cercului științific de folclor al Universității timișorene, o masă rotundă pentru dezbaterile finale asupra contribuțiilor științifice la studierea și cunoașterea multiplelor laturi ale creației populare și o participare la o manifestare folclorică din județ. Totodată, cunoscîndu-se rezultatele bune ale cercetărilor și culegătorilor timișoreni, Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă au organizat o ședință festivă de constituire a Asociației „Nicolae Ursu”, a folcloriștilor și etnografilor din județul Timiș.

După prezentarea statutului și a programului de activități (printre care: cercetări pe teren, buletine anuale, hărți folclorice, culegeri, sesiuni științifice, expoziții, festivaluri), a fost comunicată conducerea noului organism.

NOI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE LA SARMISEGETUZA

Un colectiv de specialiști condus de conf. dr. Hadrian Daicoviciu de la Universitatea din Cluj, a executat un complex de săpături arheologice în preajma ruinelor amfiteatrului de la Sarmisegetuza. Cu acest prilej s-a descoperit o parte dintr-un templu al zeitelor, două fântini, diverse inscripții, un interesant mausoleu, monede, obiecte ceramice și altele care datează din secolul II î.Hr. Cea mai valoroasă descoperire o reprezintă capul unei meduze, confecționat din bronz și poleit cu aur. Un interes deosebit prezintă obiectele ceramice descoperite și mai cu seamă opaițele. Unul dintre aceste opaițe este prevăzut cu nouă fitile, ceea ce constituie o rari-

tate față de alte opaițe descoperite până acum. A mai fost descoperit și un tezaur compus din 75 de monede romane din bronz și argint.

INALTĂ APRECIERE UNEI VALOROASE LUCRĂRI

În ziua de 20 octombrie 1973, în prezența unui numeros public, revista Manuscriptum a decernat premiul „Perpessicius” pentru cea mai bună ediție critică a anului 1972.

Distincția de onoare a fost acordată lui Gabriel Strempel, doctor în istorie, pentru ediția : Antim Ivireanu, *Opere*, apărută în editura „Minerva”.

SESIUNI ALE CELOR MAI ÎNALTE FORURI BISERICESTI

În decembrie 1973 forurile de conducere ale Bisericii noastre și-au ținut obișnuitele ședințe de lucru. Sfintul Sinod (17 și 18 decembrie), Sinodul Permanent (15 decembrie) și Adunarea Națională Bisericească (16 decembrie) au trecut în revistă activitatea desfășurată pe plan intern și extern în decursul anului și au rezolvat o serie de probleme curente. Au fost adoptate hotărâri menite să asigure buna desfășurare a vieții bisericești în întreaga Patriarhie.

Pe plan intern s-au pus în lumină rezultatele pozitive obținute în toate sectoarele subliniindu-se că ele au fost posibile datorită atât îndrumărilor Sfintului Sinod, ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cât și sprijinului primit din partea conducerii statului, prin On. Departament al Cultelor.

Pe plan extern apoi s-a arătat că Biserica Ortodoxă Română prin delegații ei a fost prezentă în toate forurile bisericești internaționale aducându-și aportul unanim apreciat. Ea însăși a fost vizitată de reprezentanți ai Bisericilor ortodoxe surori, ai marilor organizații ecleziastice și ai altor Biserici.

La propunerea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei, Sinodul Permanent a hotărât să recomande Sfintului Sinod completarea locului de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor rămas vacant prin decesul regretatului vlădică Irineu Crăciunaș. Astfel Sfintul Sinod a ales ca episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor pe Prea Cuviosul Arhimandrit Adrian Hrițcu, exarhul mănăstirilor din acea eparhie, care va lua titlul de „Botoșeneanul”. Prin această alegere Arhiepiscopia Iașilor dobândește un vrednic arhieru, iar Sfintul Sinod un nou distins membru împodobit cu alese calități și mare putere de muncă. Cuvîntul de felicitare pe i-a adresat Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și răspunsul proaspătului episcop-vicar au evidențiat importante sarcini ce-i stau în față ca cel mai apropiat colaborator al Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Justin, ca ierarh al Bisericii Ortodoxe Române.

DATINILE DE CRĂCIUN LA PAROHIIILE ORTODOXE ROMÂNE DIN STRĂINĂTATE

Din materialele publicate de revista „Tribuna României” (an. II, nr. 27, 15 decembrie 1973, p. 2 și an. III, nr. 28, ianuarie 1974, p. 2) des-

prindem cîteva informații privind modul cum este sărbătorit Crăciunul la parohiile ortodoxe române de peste hotare.

Parohia din Viena (Austria)

Sînt 14 ani de cînd sub oblăduirea parohiei ortodoxe române din Viena condusă de P.C. Părinte prof. dr. Gheorghe Molsescu au luat ființă concertele de colinde și datini românești de Crăciun și Anul Nou. Cel dintîi pas a fost făcut în seara zilei de 23 decembrie 1960, prin concertul dat în sala Sindicatelor din Viena, la care au luat parte peste 300 de enoriași și membri ai coloniei. De atunci aceste concerte s-au continuat fără întrerupere.

Programul concertelor se deschide printr-o cuvîntare despre colindele și datinele de Crăciun și Anul Nou la români, după care corul bisericii alcătuit din 24—36 de enoriași și membri ai coloniei, prezintă un număr de 16—20 de colinde și cîntare de stea, din toate regiunile țării noastre, culese și armonizate de vestiții compozitori: Kiriac, Cucu, Popovici, Chirescu, Ciorogariu, Budiș, Borgovan, Lungu și alții.

Concertul începe cu tradiționalul Bună dimineața la Moș Ajun de Podoleanu. De obicei se adaugă în program și două vechi cîntece de Crăciun, devenite tradiționale la popoarele germanice: Stille Nacht, Heilige Nacht... și O, du fröhliche... Este un omagiu adus în cadrul legăturilor de prietenie față de poporul gazdă austriac.

În ce privește datinile de Crăciun și Anul Nou, un grup de băieți și fete prezintă „Plugușorul”, „Steaua” și „Sorcova”. Interpretarea lor a trezit dintru început atîta interes încît doi ani la rînd, în 1960 și 1961, a fost transmisă la postul de televiziune austriac. Trebuie menționat sprijinul neprecupețit primit din partea enoriașului dl. Franz Gundl, care a confecționat un plugușor autentic, precum și o foarte frumoasă stea.

O contribuție vrednică de toată luada s-a străduit să aducă la împămîntenirea acestor colinde pe meleagurile vieneze, răposata prof. Maria Völfl-Pavel, originară din Banat, care a pregătit concertele în primii doi ani: 1960 și 1961. După aceea conducerea corului a fost încredințată tinărului și talentatului dirijor Ernst Jankowitsch, austriac de origine, dar care a deprins binișor limba română și s-a străduit să îmbogățească an de an repertoriul concertelor.

O altă manifestare, cu prilejul sărbătorilor de iarnă, o constituie Pomul de Crăciun, care are loc întotdeauna în ziua de 25 decembrie. Acest obicei se păstrează cu nestrămutare de aproape trei sferturi de veac, adică de la înființarea capelei în 1906, iar mai înainte el era organizat de către Clubul român din Viena sau de Asociația studențească „România Jună”.

Parohia din Stockholm (Suedia)

Cei 2 000 de cetățeni de origine română răspîndiți pe întreg cuprinsul Suediei și constituiți în parohia condusă de P.C. Părinte prof. dr. Al. Ciu-

rea, sărbătorească Crăciunul și Anul Nou cu deosebită fervoare și participare sufletească.

La Stockholm, slujba Nașterii Domnului s-a desfășurat în anul trecut după toată rânduiala, în capela de la Huddinge, în prezența unui număr mare de participanți. În policandru cu trei lumini, de pe sfânta masă, ardeau luminări în culorile naționale. S-a rostit predica zilei; răspunsurile la sf. liturghie au fost date de cîntărețul parohiei, doctorandul în Teologie Ștefan Sandu ajutat de dnii Vladimir Mărgineanu, Nicu Spornic, Doru Iovănescu, dna Ioana Buitraga ș.a. La sfîrșitul slujbei s-au intonat de către întreaga asistență colinde după textele imprimate și multiplicat în prealabil. După felicitările cuvenite, s-a trecut în sala de reuniuni închiriată de parohie, unde, grație doamnelor Umé Cantacuzino, Elena Ciurea, Eleonora Spornic și doamnișoarei Linda Cantacuzino, pe mese se aflau frumos așezate, fețe de masă și șervete cu motive românești, pe care ardeau după obiceiul suedez, luminări în culorile naționale; tratația oferită de parohie (torturi, prăjituri, vin, cafea etc.) a fost îmbogățită cu cea oferită de alte persoane (dna Florica Cristea — minciunele; dna Claudia Crăciunescu — cîrnați de porc etc.).

Într-o atmosferă de înaltă sărbătoare a fost ascultat cuvîntul imprimat al superiorului parohiei, despre semnificația și importanța colindelor, precum și cele 15 colinde înregistrate, ale formației „Madrigal” din București. Asistența a intonat și ea, la rîndu-i alte colinde.

La Jönköping s-a oficiat sf. liturghie în biserica Torpa, în ziua de luminică 31 decembrie, în prezența a numeroși participanți. Și aici, răspunsurile au fost date de cîntăreții parohiei, ajutați de Victor Banda, Nicolae Magda, Nicolae Barbu ș.a. Pentru seara de Anul Nou, datorită strădanilor comitetului acestei filiale parohiale, în frunte cu inimosul episcop dl. Romulus Ureche, s-a organizat un program special. Doamnele române au făcut torturi și diferite dulciuri, pe care le-au adus cu inimă generoasă în marea sală de reuniuni a parohiei luterane Torpa, pusă în nod benevol la dispoziția filialei noastre parohiale. Pe la orele 22 erau deja prezente peste 120 de persoane. Și aici, lingă mesele pe care se aflau cusături românești și luminări tricolore, s-au ascultat colinde imprimate ale „Madrigalului” și cuvîntul premergător al P.C. Părinte prof. Al. Ciurea în legătură cu valoarea, bogăția și semnificația acestor colinde. Au fost ascultate, de asemenea, plăci cu muzică populară românească; petrecerea a continuat pînă dimineața. Ziarul „Jönköpings-Posten” a publicat în 1 ianuarie 1973, un articol însoțit de două fotografii, despre această reuniune românească.

Același program a fost respectat și cu prilejul Crăciunului din 1973.

Parohia din Detroit (S.U.A.)

În cadrul parohiei ortodoxe române din Detroit, orașul de reședință al Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din America și Canada, funcționează din 1971 o corală numită „România” sub conducerea dlui George

Alexe. De la înființarea acesteia au trecut doi ani. A fost prezent în fiecare eveniment important din viața românilor din această parte de lume. În decembrie 1972, când la catedrala „Sf. Treime” din Detroit s-au celebrat simultan unirea Transilvaniei cu țara și 100 de ani de la moartea lui Avram Iancu, au răsunit, în interpretarea coralei, acordurile cîntecelor „Bine ați venit” și „Floare dragă” de Nicolae Lungu, „Marșul lui Iancu” de Timotei Popovici și „Steagul nostru” de Ciprian Porumbescu. Cîteva zile mai tîrziu, în Canada, la University of Windsor, în „Ambassador Auditorium”, avea loc concertul tradițional de colinde.

La mijlocul lui iunie 1973 corala „România” a susținut un nou concert în Detroit, la Sheraton-Cadillac Hotel. După care a urmat un alt eveniment, a cărui semnificație depășește faptul ocazional: amenajarea în perioada următoare, la Wayne State University, a unei clase de studii în stil românesc. După exemplul Universității din Pittsburg, care găzduiește mai multe săli muzeale (printre care una românească) amenajate în spiritul culturii grupurilor etnice din regiune, doamna Katherine Gribbs, soția primarului, și-a propus să încurajeze organizarea unor astfel de „săli” cu profil cultural. Un comitet de acțiune român a preluat inițiativa stringerii de fonduri în vederea materializării proiectului. Sîmbătă 26 iunie 1973 Sheraton Cadillac Hotel a găzduit prima reuniune, în prezența doamnei Mary Ball, secretar executiv pentru Centrul cultural al orașului Detroit și a domnului dr. George E. Gullan, președintele Universității Wayne. Reuniunea a fost deschisă printr-un foarte reușit program de muzică corală românească prezentat de corală.

În iulie 1973 aceeași corală a organizat un reușit concert la Edmonton (Canada) cu prilejul Congresului anual bisericesc al Arhiepiscopiei misiunare ortodoxe române. Au fost executate 15 piese populare românești.

În fine la 23 decembrie 1973 în catedrala „Sf. Gheorghe” a fost prezentat concertul de Crăciun cu colinde din toate provinciile românești (Muntenia, Moldova, Transilvania, Oltenia, Banat și Dobrogea).

Parohia din Melbourne (Australia)

În colonia română din Melbourne, Crăciunul și Anul Nou sînt așteptate și prăznuite de întreaga suflare, cu emoția și dragostea ce se cuvin acestor mari și sfînte datini ale strămoșilor.

De cînd în Melbourne a luat ființă parohia ortodoxă română „Sf. Petru și Pavel”, care funcționează sub conducerea spirituală a P.C. Părinte Dumitru Găină, credințele și obiceiurile strămoșești, legate de aceste sfînte sărbători sînt ample și frumos ilustrate.

Între cei care anul trecut au depus muncă și dăruire pentru menținerea și răspîndirea colindelor în rîndul românilor sînt domnii Th. Dumbravă, Ilarie Ionescu, Justin Tetu, Tedy Băjenaru, Bogdan, Gh. Jackson și alții. Ei au adus o mare bucurie în sufletul celor vizitați cu ocazia colindelor.

Cît privește serbarea pomului de Crăciun, aceasta a avut loc în holul bisericii și s-a bucurat de un succes de neuitat în viața comunității. Pomul

de Crăciun și masa pentru cei 42 de copii, care au primit daruri au fost pregătite prin grija doamnelor Eufrosina Sorani, Jenica Ionescu, Ilsa Carson, Eugenia Filden și a domnilor Petre Carson, Th. Dumbravă, Ilie Mihai, B. Papasian etc.

Anul Nou 1973 a fost sărbătorit în locuința domnului Gheorghe Pantelimon din orașul Geelong. Au fost prezenți 130 de români. Muzica, preparatele noastre culinare, sărmăluțele și mititeii, precum și cetele de colindători, îmbrăcați în costume naționale, veniți cu sorcova, plugușorul, buhaiu, biciul, clopotele și steaua, au creat sărbătorii un cadru feeric.

La sărbătorirea Anului Nou au luat parte și 24 de familii de evrei din România, ne lipsiți de la asemenea manifestări și întâlniri românești.

Crăciunul și Anul Nou sînt sărbători pe care, începînd cu anul 1972 ortodocșii români din Melbourne, le trăiesc sub binecuvîntarea Bisericii strămoșești. Pentru Crăciunul și Anul Nou 1974 comitetul parohiei a pregătit — ca și anul trecut — echipe de colindători, pomul de Crăciun pentru copii și revelionul care, de data aceasta a avut loc în Melbourne. Aceste sărbători au fost un nou succes al comunității, pentru afirmarea continuă a tradițiilor românești în Australia.

Așezămintele din Ierusalim ale Patriarhiei Ortodoxe Române

Sărbătorile Crăciunului și ale Anului Nou, în cadrul așezămintelor din Ierusalim ale Bisericii Ortodoxe Române conduse de P. Cuv. Arhimandrit Lucian Florea, au fost și în acest an, momente de bucurie, emoție și reculegere pentru toți cei originari din România.

Cum se desfășoară aceste sărbători? Pe lingă serviciile religioase legate de sărbătoarea Crăciunului, un moment de seamă este concertul de colinde, care are loc în fața pomului de Crăciun, împodobit bogat cu daruri pentru cei mici și cei mari, potrivit milenarei tradiții românești.

La sfîrșitul programului de colinde cîntate de corul personalului bisericii române din Ierusalim, la care se asociază și cei prezenți, adică membrii Bisericii, are loc apariția lui „Moș Crăciun”, venind din depărtări cu sacul plin de daruri, pe care le împarte copiilor. Membrii comunității bisericii ortodoxe române din Ierusalim iau parte apoi la tradiționala agapă românească, de la care nu lipsesc sarmalele, țuica și diferite alte bucate de la noi, gătite de doamnele românce. Sărbătoarea se încheie cu rostirea unei cuvîntări de către superiorul Bisericii ortodoxe române, după care se îndeamnă la cuvînt, rînd pe rînd, și alți membri ai bisericii, depănîndu-și cu emoție, amintirile, evocînd locurile copilăriei.

Cu pregătirea și buna desfășurare a programului legat de sărbătorile Crăciunului și ale Anului Nou se ocupă personalul bisericii, la care se asociază, cu multă sîrguință și dragoste, și un număr de doamne românce, care vin din timp să ajute la pregătirea acestor datini.

Un aspect important legat de sărbătoarea Anului Nou: șefii de comunități creștine din Israel, inclusiv conducătorul comunității române de aici, sînt invitați la casa președintelui statului Israel, care face, cu acest

prilej, urări de prosperitate atât membrilor comunităților creștine, cât și personalului ecleziastic din bisericile respective.

PATRIARHIA ANTIOHIEI ADOPTĂ UN NOU STATUT

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Antiohiene a început încă din iunie 1972 să elaboreze un nou statut de organizare. Textul acestuia a fost aprobat în sesiunea ținută între 23—28 iulie 1973.

Statutul cuprinde patru capitole și diferite dispoziții tranzitorii. Printre altele se prevede crearea de consilii parohiale ca „organe permanente chemate să participe împreună cu preotul la educarea religioasă a credincioșilor, la dezvoltarea vieții duhovnicești și a mijloacelor financiare ale parohiilor”. Aceste consilii se constituie cu acordul preoților și credincioșilor. Consiliile parohiale formează Adunarea Eparhială în care intră de drept un număr de preoți.

Adunarea Eparhială alege Consiliul Eparhial în sarcina căruia stau supravegherea instituțiilor parohiale, ratificarea alegerii comitetelor parohiale, întocmirea bugetului eparhial, aprobarea vânzărilor, cumpărărilor, împrumuturilor și altor acte de natură gospodărească.

În fine se statuează înființarea unei Adunări Generale a Bisericii Antiohiei cu membri reprezentând toate eparhiile și cu misiunea de „a coordona diferitele activități în cadrul Patriarhiei, a consolida cooperarea dintre eparhii și a asigura propășirea Bisericii”.

CONGRES INTERNAȚIONAL DE DREPT CANONIC RĂSĂRITEAN

Între 26 septembrie și 1 octombrie 1973 s-au desfășurat în Creta lucrările celui de-al doilea Congres internațional organizat de Societatea de drept canonic al Bisericilor răsăritene. Specialiștii ortodocși și romano-catolici prezenți au dezbătut tema: „Sinoadele la origine și în prezent”. Alegerea acestei teme a ținut seama atât de pregătirile ce le fac Bisericile Ortodoxe în vederea convocării Sfântului și Marelui Sinod, cât și de reînvierea treptată a spiritului sinodal în Biserica Romano-Catolică după Conciliul Vatican II prin revalorificarea colegialității episcopilor, întrunirea periodică a sinodului episcopilor a conferințelor episcopale regionale și naționale.

Iată și referatele prezentate: prof. Ioannis Zizioulas din Glasgow (Anglia) — Regimul sinodal al Bisericii; Episcopul Pierre l'Huillier din Paris — Sinodul ecumenic ca autoritate supremă în Biserică; prof. Kalistos Ware din Oxford — Sinoadele ecumenice și conștiința Bisericii; prof. René Metz din Strasbourg — Sinoadele locale la origine și astăzi; prof. Daniel Faltin din Roma — Instituția sinodală după Vatican II; prof. Willibald Plöchl din Viena — Sinoade episcopale și adunări preoțești-mirenești; Mitropolitul Panteleimon al Corintului — Legislație sinodală și dispoziții bisericești; prof. Constantin Vavonskos din Salonic — Sinoadele și puterea lor juridică; prof. Friedrich Heyer din Heidelberg — In-

stituția sinodală în Biserica etiopiană; prof. Iosif Hajjar — Sinoadele Bisericilor catolice din Răsărit și episcopul Romei și prof. Spiridon Troianos din Atena — Sinodul episcopilor ca organ suprem de administrare al Bisericilor ortodoxe autocefale.

Aceste unsprezece referate au fost supuse unor ample discuții în decursul cărora s-a recunoscut marele rol al regimului sinodal în Biserică ca unul ce-și are originea în timpurile apostolice precum și importanța esenței comunitare a Bisericii. La sfârșit s-a hotărât ca următorul congres al Societății de drept canonic al Bisericilor răsăritene să fie convocat peste doi ani în Liban.

Societatea de drept canonic a Bisericilor răsăritene a fost înființată în 1969 din inițiativa decedatului prof. Hamilcar Alivizatos din Atena și a prof. Ivan Zuzec din Roma. Ea își are sediul la Viena unde s-a și ținut primul congres în 1971. Scopul ce și-l propune este studierea originilor dreptului canonic al Bisericilor răsăritene, aplicarea lui în viața Bisericilor și legislația lor actuală. Pe de altă parte respectiva Societate dorește să-și aducă contribuția la mai buna înțelegere a problemelor actuale ale Bisericilor. Studiind dinamismul intern al diferitelor legislații, remarcă revista „Episkepsis” (nr. 85 din 2 octombrie 1973, p. 4), Societatea își propune reunirea specialiștilor din feluritele Biserici, apărind atât unitatea cât și diversitatea „în dragostea lui Hristos”.

ORTODOXIA ÎN BELGIA

În ziua de 22 septembrie 1973 a fost întemeiată la Bruxelles „Frățietatea ortodoxă în Belgia”. După primul Congres al tinerilor ortodocși din Belgia care a adunat la Bruxelles în octombrie 1972 mai mult de 200 participanți, comitetul organizator al congresului a ajuns la concluzia că se impune continuarea unei activități comune în slujba unității și mărturiei Bisericii Ortodoxe în Belgia. Mai multe reuniri au avut loc și în iulie 1973, membrii grupului de lucru creat de comitetul Congresului de la Bruges a luat cunoștință de proiectul Cartei Frățietății ortodoxe în Europa occidentală astfel cum a fost ea formulată la Lyon. Toți și-au manifestat acordul cu privire la principiile formulate în Cartă și astfel a fost decisă în unanimitate crearea unei Fraternități ortodoxe în Belgia. Imediat apoi a fost adresată o scrisoare Comitetului de coordonare a tineretului ortodox și responsabililor Frățietății ortodoxe în Europa Occidentală pentru a-i informa și a cere menținerea unor strânse legături (după rev. Le Christianisme an XX-e siècle, nr. 44, din 15 noiembrie 1973, p. 3).

DELEGAȚIE A CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR ÎN VIZITĂ LA BISERICILE ORTODOXE

O delegație a Comisiei de Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, condusă de directorul acesteia, pastorul Emilio Castro și compusă din pastorul Robins Strong — director adjunct, dr. Thomas Wieser — secretar pentru studiile teologice și Pr. dr. Ion Bria —

secretar pentru cercetare și relațiile cu ortodocșii, a vizitat Biserica Ortodoxă Română între 17 și 23 octombrie 1973 iar Biserica Ortodoxă Sîrbă în zilele de 24—27 ale aceleiași luni.

În țara noastră, delegația a fost primită de Prea Fericitul Patriarh Justinian, a vizitat Institutele teologice universitare din București și Sibiu și Institutele teologice protestante din Sibiu și Cluj, diferite mănăstiri sau parohii, atelierele Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă și alte așezăminte bisericești.

În Iugoslavia, membrii delegației au fost într-o audiență la Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman și la membrii Sinodului Permanent, au vizitat apoi Academia teologică, biserici și mănăstiri din Belgrad și împrejurimi. Vizita a pricinuit totodată întrețineri asupra unor probleme de interes ecumenic.

INTILNIRE ECUMENICĂ ÎN IUGOSLAVIA

Mișcarea cunoscută sub numele „International Ecumenical Fellowship” (Prietenia ecumenică internațională) și-a ținut congresul anual la Vodice (Iugoslavia) între 3 și 10 septembrie 1973 ca urmare a invitației episcopilor ortodox Ștefan al Bosniei și Dalmației și romano-catolic Iosif Arneric de Sibenik. Cei aproape 200 participanți aparținând variatelor confesiuni creștine au dezbătut în ședințe plenare și pe grupe tema: „Plenitudinea lui Hristos”, plecând de la patru referate principale susținute de pastorul Michael Stancliffe anglican din Winchester (Anglia), prof. Wilhelm Breuning romano-catolic din Bonn (R.F.G.), prof. Jean-Paul Gabus reformat din Paris (Franța) și prof. Jovan Pavlovici ortodox sîrb de la Seminarul teologic din Krka (Iugoslavia).

Servicii religioase, mese luate în comun, diferite conferințe, excursii făcute la mănăstiri din apropiere au completat programul Congresului. Viitorul Congres se va ține în septembrie 1974 la Dinard (Anglia) cu tema: „Dumnezeu Tatăl”.

Mișcarea I.E.F. (Prietenia ecumenică internațională) care grupează creștini de diferite nuanțe își propun să ajute pe credincioșii tuturor confesiunilor să se cunoască mai bine împărtășindu-și valorile spirituale proprii. Se nădăjduiește ca în felul acesta, în localitățile unde coabitează membrii mai multor comunități religioase, să ajungă la o sporită bună-înțelegere contribuind astfel împreună la progresul obștesc.

CONCILIARITATEA ȘI UNIUNEA ORGANICĂ A BISERICILOR

Comisia „Credință și constituție” din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor a organizat între 23 septembrie—1 octombrie 1973 la Salamanca (Spania) un colocviu privind „Conceptele de unitate și modelele uniunii”. Au participat aproximativ 60 de teologi ortodocși, romano-catolici, luterani și alții.

Rev. Lukas Vischer, directorul Comisiei „Credință și constituție”, a deschis dezbaterile făcând o analiză asupra dezvoltărilor actuale observate

în domeniul unității. Au urmat două rapoarte prezentate, unul de René Beaupère-Lyon asupra „Decretului despre ecumenism — după zece ani”, altul de prof. Jose Miguez-Bonino-Buenos Aires cu privire la „Tentativa latino-americană pentru a defini problema unității”. P.C. Părinte Ion Bria, reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române și membru al conducerii Comisiei „Credință și constituție”, a susținut un referat cu privire la consultația teologilor ortodocși din august același an în vederea pregătirii colocviului de la Salamanca.

Dezbaterile înșile s-au concentrat asupra „unității pe care o căutăm”. S-a spus, printre altele, că viziunea unei Biserici trebuie să fie aceea a unei comunități conciliare. Nu există contradicție între conciliaritate și uniune organică deoarece, ca scop al mișcării ecumenice, conciliaritatea este un proces al întâlnirii și strădaniei comune în cercetarea actuală a unității, proces care va trebui dezvoltat în toate Bisericile și la toate nivelurile; pe de altă parte, s-a mai afirmat, conciliaritatea este de asemenea viziunea Bisericii una constituită din comunitatea conciliară a Bisericilor locale. În timp ce unele Biserici sînt de acord că o serie de structuri eclesiale, ca de exemplu structura episcopală, trebuie să slujească drept model unității la nivel universal, altele dimpotrivă sînt convinse că întruniri regulate și o colaborare strînsă ar fi suficiente pentru a exprima unitatea. Acest punct de vedere va trebui clarificat ulterior cînd se va stabili ce se înțelege prin „Biserică locală” în raport cu Biserica universală.

Discuția asupra semnificației conciliarității și a raporturilor ei cu uniunea organică a fost caracterizată ca reprezentînd insistența asupra faptului că „unitatea Bisericii nu este înainte de toate o chestiune de structuri sau organizare, ci mai ales acceptarea trăită a unei taine”.

Deși colocviul n-a cercetat mijloacele prin care este posibil să fie depășite diviziunile tradiționale dintre Biserici, totuși s-a admis că „evidențierea grupurilor și mișcărilor interconfesionale de creștini avînd convingeri, experiențe și scopuri identice, constituie în ea însăși o sfidare pozitivă adresată Bisericilor istorice”. N-a fost trecută cu vederea în acest context nici înțelegerea la care s-a ajuns cu privire la Botez și Euharistie, așteptîndu-se însă modificări corespunzătoare în felul de a gândi al Bisericilor.

Avînd în vedere rezultatele dobîndite pe parcursul ultimilor ani în convorbirile bilaterale și multilaterale între marile familii confesionale, s-a convenit asupra necesității unei coordonări a rezultatelor și a unui for în care să se procedeze la schimburi de opinii la nivel mondial.

SPRE O RECUNOAȘTERE DE CĂTRE ROMANO-CATOLICI A PREOȚIEI ANGLICANE

O comisie mixtă formată din reprezentanți ai Bisericii Anglicane și Bisericii Romano-Catolice a studiat de mai multă vreme problema preoției. Concluziile la care a ajuns după o primă etapă de lucru au fost consemnate într-o declarație din 13 decembrie 1973 care, deși publicată de către arhiepiscopul Michael Ramsey și de papa Paul al VI-lea, nu angajează Bisericile respective însăși.

Declarația conține trei părți: „Preoția în viața Bisericii”, „Preoția prin hirotonie”, „Vocație și hirotonie”. Subiectele dezbătute țin seama de felurile imaginii utilizate în Noul Testament pentru a descrie misiunile preotului, adică misiunea „pazei”, misiunea învățătoarească și sfințitoare, hirotonia ca act sacramental și succesiunea apostolică. Într-un paragraf cheie al declarației se spune: „Sintem deplin conștienți de problemele pe care le ridică judecata Bisericii Romano-Catolice asupra treptelor ierarhice anglicane. Evoluția modului de a gândi în cele două comunități ale noastre cu privire la natura Bisericii și a preoției prin hirotonie, așa cum le-am definit, credem că au așezat aceste probleme într-un context nou”.

Se preconizează ca discuțiile începute să continue. Pentru moment, membrii comisiei având în frunte pe episcopul anglican H. R. McAdoo de Ossory și pe episcopul romano-catolic Alan C. Clark de Elmham, s-au mulțumit cu aceea că „deși pot exista diferențe de accentuare în sinul celor două tradiții ale noastre, păstrăm totuși convingerea că anglicanii și romano-catolici vor recunoaște propria lor credință în ceea ce am spus”.

PENTRU INCETAREA CONFLICTULUI DIN IRLANDA DE NORD

Din inițiativa Comisiei mixte pentru societate, dezvoltare și pace (SODEPAX) a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și a Comisiei pontificale pentru dreptate și pace s-a organizat la Sommières (Franța), între 19 și 23 noiembrie 1973, o întrunire a 23 protestanți și romano-catolici veniți din Irlanda precum și din alte țări europene cu scopul de a analiza situația din Irlanda de Nord. S-au purtat discuții prelungi, sincere și însuflețite cu privire la divergențele dintre cele două comunități irlandeze: protestantă și romano-catolică. Printre problemele evocate s-a situat pe primul loc violența și cauzele care o determină: șomajul și nedreptățile sociale. Au fost de asemenea evocate căsătoriile mixte, educația și consecințele separării comunităților. Luările de cuvânt au arătat existența unor tensiuni similare și în alte părți ale lumii unde se întâlnește nedreptatea economică și socială.

Deși participanții au constatat diferența dintre situația în Irlanda de Nord și alte țări, totuși s-a încercat să se găsească unele puncte de sprijin comune care să sugereze soluțiile în stare a lichida conflictul mereu prelungit din această parte a lumii.

La sfârșit toți cei prezenți și-au exprimat convingerea că intensificarea dialogului sincer, creșterea încrederii mutuale vor oferi Bisericilor posibilitatea să-și aducă contribuția la încetarea conflictului, la garantarea păcii și dreptății.

VIZITA UNEI DELEGAȚII BISERICEȘTI DIN R.D. VIETNAM ÎN FRANȚA

O delegație formată din reprezentanți ai Bisericilor din Republica Democrată Vietnam a participat în noiembrie 1973 la Adunarea creștinilor solidari cu popoarele Indochinei ținută la Turin (Italia). După un

scurt popas la Geneva, unde a luat contact cu reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a fost primită de biroul Consiliului Federației Protestante din Franța la Paris, vineri 16 noiembrie.

În cursul unei conferințe de presă, membrii delegației au dat informații cu privire la situația creștinilor din Vietnamul de Nord — Pastorul Bui Hoanh Thu a arătat că există 40 comunități cu 10 000 credincioși și 26 pastori sau predicatori; fiecare comunitate posedă casă de rugăciuni. În timpul războiului 10 din aceste case au fost distruse, una a fost complet reparată și alte trei sînt în curs de restaurare. Pastorii dețin și alte servicii iar credincioșii împărtășesc întru totul viața întregii populații.

Cît privește Biserica Romano-Catolică ea numără 1 200 000 credincioși, 12 episcopi și 300 preoți.

Potrivit afirmațiilor pastorului Bui Hoanh Thu, divorțul care s-a produs în Vietnamul de Sud între pastori și credincioșii protestanți, între ierarhie și credincioșii romano-catolici, nu se întîlnește în R.D. Vietnam. Budiștii, caodaiștii, romano-catolicii și protestanții din Vietnamul de Nord sînt uniți în Frontul Național și participă la lupta poporului. Un pastor protestant, 13 romano-catolici dintre care 3 preoți, 3 budiști și 1 caodaișt sînt deputați în Adunarea Națională. Pentru pastorul Bui Hoanh Thu, „nu există nici un alt drum pentru independență și libertate decît drumul parcurs împreună cu poporul”. Pentru el, „Realizînd aceste sarcini, noi răspundem exigenței lui Dumnezeu, căci exigența lui Dumnezeu se manifestă de asemenea prin intermediul voinței poporului. În timpul războiului toate Bisericile au fost unite cu poporul în lupta și rezistența pentru salvarea patriei. E necesară o țară independentă, liberă, unificată pentru ca religia noastră să se dezvolte. Chintesența Evangheliei este o operă de liberare, de independență” (după rev. Le Christianisme an XX-e siècle, nr. 46, din 29 noiembrie 1973, p. 6).

CONGRESUL MONDIAL AL FORTELOR PĂCII

Între 25—31 octombrie 1973 s-a ținut la Moscova Congresul Mondial al Forțelor Păcii. Au fost prezenți peste 3 000 de delegați din toate continentele, observatori și invitați reprezentînd 1 100 organizații naționale și 117 organizații internaționale. Dintre aceștia peste 300 participanți erau creștini reprezentînd Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Creștină pentru Pace, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Bisericilor din întreaga Africă, Federația Luterană Mondială. Numeroși clerici și mireni făceau parte din delegațiile naționale. Printre membrii delegației țării noastre condusă de prof. Miron Nicolescu, președintele Academiei Republicii Socialiste România, s-a găsit și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Justin al Moldovei și Sucevei.

În cele șapte zile cît a durat Congresul, lucrările s-au desfășurat atît în ședințe plenare (una la început și alta în încheiere), cît și în cele 14 comisii pe următoarele teme: coexistența pașnică și securitatea internațională; Indochina; Orientul Apropiat; securitatea și cooperarea în Europa;

pacea și securitatea în Asia ; dezarmarea ; eliberarea națională ; lupta împotriva colonialismului și rasismului ; dezvoltarea și independența economică ; colaborarea în domeniul ocrotirii mediului înconjurător ; colaborarea în domeniul învățămîntului și culturii ; colaborarea economică și tehnico-științifică ; probleme sociale, drepturile omului și pacea ; colaborarea între organizațiile guvernamentale și neguvernamentale ; situația din Chile.

În prima ședință plenară au luat cuvîntul Hortensia Allende, soția lui Salvador Allende și reprezentanții unor comitete specializate ale Organizației Națiunilor Unite.

A fost anunțat, alături de alte mesaje de salut sosite pe adresa congresului din partea unor conducători de partid, șefi de state și guverne, mesajul Domnului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, Președintele de Stat al Republicii Socialiste România.

L. I. Brejnev, secretar general al C.C. al P.C.U.S., a rostit o amplă cuvîntare, în care a relevat importanța desfășurării acestui forum mondial al forțelor păcii în momentul cînd principiile coexistenței pașnice între state cu orînduiri sociale diferite se bucură de o tot mai largă recunoaștere, se transformă treptat într-o normă general-acceptată în viața internațională. „Apărînd principiile de coexistență pașnică — a spus L. I. Brejnev — luptăm pentru ceea ce este mai scump pentru miliarde de oameni de pe pămînt ; pentru dreptul la însăși viața, pentru salvagardarea de primejdia nimicirii acesteia în flăcările unui război. Prin aceasta luptăm, totodată și pentru asigurarea unor condiții internaționale favorabile, pentru înaintarea operei de progres social al tuturor țărilor și popoarelor”. Omenirea are nevoie de o pace trainică, a spus vorbitorul în partea finală a cuvîntării sale. Dar cînd va fi realizată aceasta și cum va fi aceasta depinde de capacitatea tuturor forțelor iubitoare de pace de a folosi pe deplin posibilitățile care au fost create.

Prezentă în toate cele 14 comisii de lucru ale congresului, delegația română a reafirmat lupta consecventă a României socialiste pentru înlăturarea din practica internațională a perimatei politici imperialiste de dominație și dictat, pentru statornicirea unor raporturi noi între state, bazate pe respectarea consecventă a principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc. De la tribuna congresului, reprezentanții opiniei publice din România s-au pronunțat pentru securitatea autentică, pentru respectarea dreptului inalienabil al fiecărui popor de a-și hotări de sine stătător destinele, fără teama unei agresiuni, de a se dezvolta în mod liber pe calea progresului economic și social, potrivit voinței și aspirațiilor sale.

Evidențiîndu-se marea însemnătate pentru destinele păcii și destinării internaționale pe care o are realizarea securității europene, delegația țării noastre a exprimat hotărîrea României socialiste de a-și aduce și în viitor o contribuție activă în asigurarea succesului lucrărilor Conferinței general-europene, pentru adoptarea în cadrul acestei importante reuniuni internaționale a unor documente care să cuprindă angajamente ferme,

concrete, din partea tuturor statelor pentru dezvoltarea neîngrădită a colaborării economice, politice, tehnico-științifice dintre toate țările continentului, pentru realizarea acelui climat menit să ofere fiecărei națiuni garanția unei dezvoltări pașnice.

Subliniind solidaritatea militantă a poporului român cu popoarele vietnameze, laotian și cambodgian, care au cucerit admirația întregii lumi pentru eroismul și spiritul lor de sacrificiu, pus în slujba cauzei libertății și independenței patriei, reprezentantul român în comisia „Indochina” a relevat că evoluția din această parte a lumii, concluziile ei trebuie să determine masele iubitoare de pace de pretutindeni să acționeze, în continuare, mai viguros, pentru stingerea focarelor de război existente în diferite puncte ale globului, pentru extinderea metodei tratativelor în vederea soluționării tuturor diferențelor, pentru instaurarea unui climat de destindere și cooperare, care să permită edificarea unei păci durabile.

Reafirmînd că una dintre constantele politicii externe a României o constituie solidaritatea activă, sprijinul permanent și multilateral al luptei împotriva oricărei forme de înfeudare a popoarelor, împotriva politicii de imixtiune în treburile interne, a presiunilor economice și politice de tip neocolonialist, pentru abolirea definitivă a colonialismului, discriminării rasiale și apartheidului, reprezentantul țării noastre în Comisia „Lupta pentru independența națională, împotriva colonialismului și rasismului” a subliniat că lucrările congresului trebui să reflecte într-o manieră clară importanța și semnificația luptei popoarelor pentru eliberarea națională, pentru întărirea unității și colaborării cu toate forțele progresiste și democratice, cu întregul front antiimperialist ce militează pentru triumful idealurilor legitime ale popoarelor lumii — libertate, independență națională, democrație, progres social, pace și colaborare internațională.

Opinia publică din România, a menționat delegatul nostru în Comisia pentru dezarmare, consideră că a sosit momentul de a se trece — în domeniul dezarmării — de la vorbe la fapte, de la declarații de intenții la acte concrete. Pentru a imprima un asemenea curs, alături de angajamentele ferme și complete ale guvernelor, din partea tuturor celor care răspund de destinele popoarelor, un rol important revine popoarelor înseși, opiniei publice internaționale, forțelor păcii și progresului. Considerăm, a menționat vorbitorul, că principala grupă de probleme și măsuri, prioritare, în cadrul negocierilor pentru dezarmare, o formează cele ce vizează dezarmarea nucleară.

Delegații români, alături de reprezentanți ai opiniei publice de pe toate continentele, au subliniat că lucrările congresului de la Moscova trebuie să evidențieze importanța deosebită a acțiunilor energice și directe ale opiniei publice, ale popoarelor, ale forțelor sociale cele mai diferite: muncitori, țărani, intelectuali, organizații de masă — sindicale, de tineret, de femei —, personalități ale vieții publice, științifice, culturale, confesionale, care se pronunță cu hotărîre împotriva perimatei politici imperialiste de dominație și dictat, pentru continuarea cursului nou în viața internațională, pentru pace și securitate în întreaga lume.

Participanții la Congresul Mondial al Forțelor Păcii au adoptat un apel în care cheamă la unirea eforturilor în vederea asigurării unei păci juste și durabile în întreaga lume. Apelul relevă că, în ultimul timp, climatul politic internațional s-a îmbunătățit ca urmare a succeselor obținute de forțele păcii. Menționind că, deși concepțiile participanților pot diferi în unele privințe, documentul evidențiază, între altele, consensul acestora în ce privește asigurarea dreptului fiecărui popor de a-și alege, în deplină independență, propria sa cale și de a pune marile realizări ale științei și tehnicii în serviciul progresului social. Confruntarea în relațiile internaționale — se spune în apel — cedează treptat locul cooperării pașnice, avantajoase tuturor și sporirii încrederii între state.

Totuși se spune în document, mai rămân multe de făcut. În lume continuă să existe regiuni în care nu slăbește tensiunea, iar focarele de agresiune periculoase pentru întreaga omenire nu au fost eliminate. Cursa înarmărilor nu a luat sfârșit, iar armele nucleare nu au fost distruse. Bugetele militare a numeroase țări continuă să crească și blocurile militare nu au fost dizolvate.

Congresul Mondial al Forțelor Păcii, subliniază apelul, cheamă la noi eforturi pentru ca cunoștințele, bogățiile și munca umanității să fie puse în serviciul popoarelor și nu în slujba distrugerii sau a aservirii ființelor umane.

În acest scop, congresul cere : acceptarea și aplicarea principiilor coexistenței pașnice bazate pe securitatea internațională și cooperarea reciproc avantajoasă între state în toate domeniile, pe integritatea teritorială, independența națională, suveranitate, egalitate în drepturi a tuturor statelor și neamestecul în treburile interne, repudierea recurgerii la forță sau la amenințarea cu forța ; eliminarea rasismului, colonialismului și neocolonialismului ; dezarmarea generală și totală ; retragerea tuturor bazelor militare și a tuturor trupelor de pe teritoriile străine ; dizolvarea alianțelor militare ; adoptarea unei convenții internaționale care să scoată în afara legii utilizarea, producția, stocarea și experimentarea armelor nucleare ; eliminarea tuturor formelor de agresiune și a oricăror tentative de a cuceri prin forță teritorii aparținând altor state ; utilizarea resurselor consacrate în prezent scopurilor de război în vederea lichidării sărăciei, ignoranței, maladiilor și asigurării unor mai bune servicii sanitare, educative și sociale ; eliminarea nedreptății omului ; dreptul tuturor popoarelor de a dispune de propriile lor resurse naturale și de a înfăptui reformele sociale și economice care li se par oportune ; îndeplinirea rezoluțiilor O.N.U. în vederea asigurării păcii, securității și dreptății.

Pentru atingerea acestor obiective, apelul cheamă organizațiile naționale și internaționale să-și coordoneze eforturile de mobilizare a opiniei publice în vederea desfășurării unei lupte eficiente pentru pace.

Adresându-se tuturor persoanelor iubitoare de pace, apelul evidențiază că rațiunea și încrederea trebuie să prevaleze în lume. Acest lucru este posibil. Acest lucru este necesar. Aceasta depinde de fiecare dintre noi, subliniază în încheiere documentul.

În timpul desfășurării lucrărilor Congresului, reprezentanți ai organizațiilor internaționale bisericești precum și reprezentanți ai diferitor culte religioase s-au întrunit aparte analizând modul în care își pot aduce contribuția la susținerea năzuințelor de pace ale umanității contemporane. Aproximativ 350 delegați apoi au asistat la o ceremonie religioasă oficiată în biserica mare a mănăstirii Zagorsk. Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, în fine, a oferit un dejun oficial în cinstea lor.

Se poate afirma că dezbaterile prilejuite de Congresul Mondial al Forțelor Păcii se înscriu în cadrul eforturilor pentru conlucrarea sinceră și deschisă a tuturor popoarelor, în acțiunea solidară a forțelor păcii și progresului de pretutindeni, pentru chezășia luptei în edificarea, pe planeta noastră, a unor relații noi, a unei lumi mai bune, mai drepte, a unei lumi a păcii și colaborării între națiuni.

ATRIBUIREA PREMIULUI NOBEL „ALTERNATIV” ARHIEPISCOPULUI HELDER CAMARA

Premiul Nobel pentru pace „alternativ” a fost atribuit la 9 decembrie arhiepiscopului de Olinda și Recife (Brazilia), Helder Pessoa Camara. Candidatura arhiepiscopului Camara pentru Premiul Nobel s-a bucurat de sprijinul unor numeroase organizații internaționale, între altele a 5-a Adunare generală a Federației Luterane Mondiale (Evian, 1970), dar a fost respinsă de Comitetul pentru atribuirea Premiului.

Inițiativa luată de un comitet de acțiune norvegian pentru atribuirea unui Premiu „alternativ” a fost susținută de numeroși clerici scandinavi printre care episcopul Kaare Stoeyleen din Oslo și arhiepiscopul luteran suedez Olof Sundby, de membri ai Comitetului central al Consiliului Ecu-menic al Bisericilor. În vederea adunării sumei corespunzătoare Premiului Nobel, s-au întreprins numeroase colecte în rîndul parohiilor din Norvegia, Suedia și Danemarca.

Înmînarea Premiului „alternativ” a avut loc în aula Universității din Oslo în prezența remiterii oficiale a Premiului Nobel pentru pace atribuit în acest an ministrului de externe al S.U.A., Henry Kissinger și reprezentantului Republicii Populare Vietnam Le Du Tho la tratativele de la Paris.

O NOUĂ MONUMENTALĂ CATEDRALĂ

La Patras se încheie lucrările de construcție a unei noi catedrale, pusă sub patronajul spiritual al Sf. Apostol Andrei cel dintîi chemat.

În interiorul sfîntului lăcaș ceea ce atrage atenția mai ales sînt : un iconostas în marmură sculptată și străni sculptate de lemn ; douăzecișicinci sfeșnice din fier forjat și un policandru de stil bizantin ornat cu icoane mici sau mai mari.

Edificiul catedralei este destinat a fi unul dintre cele mai mărețe din regiunea balcanică.

ÎN AMINTIREA LUI MARTIN LUTHER KING

La New York în fața clădirii unei școli a fost înălțat de curind un monument în memoria liderului luptei pentru drepturile civile ale populației de culoare, pastorul Martin Luther King. Monumentul a fost realizat de sculptorul William Tarr dintr-un aliaj de oțel, nichel și cupru, avînd înscrise pe fiecare din cele patru laturi vizibile citate din cuvîntările eroului asasinat precum și o serie de inițiale ale numelor predecesorilor și continuatorilor săi (Contemporanul nr. 47, din 16 noiembrie 1973, p. 12).

VALOROASĂ LUCRARE DESPRE COMORILE ORTODOXIEI

Sub egida Institutului Patriarhal de Studii Patristice de la mănăstirea Vlatadon lângă Salonic, a apărut nu demult într-una din principalele edituri ateniene, cel dintîi volum din șirul celor patru programate a se tipări sub titlul de „Tezaurul Muntelui Athos”. Cuprinzînd parte din moștenirea spirituală ortodoxă, colecția reproduce o serie de ilustrații în culori a miniaturilor manuscriselor de la Sfîntul Munte, unele ignorate pînă în prezent.

După cum informează și buletinul Episkepsis (nr. 88, din 10 noiembrie 1973, p. 10 și 90, din 11 decembrie 1973, p. 8), la această lucrare minuțioasă au colaborat și bizantinologi de renume.

În semn de recunoaștere a rivnei dovedite pentru darea la lumină a unei astfel de lucrări, președintelui editurii Athinai M. G. Christopoulos, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrios i-a conferit „crucea de aur a Muntelui Athos”.

DESCOPERIREA UNUI VECHI CALENDAR ÎN POLONIA

Un vechi calendar de la începutul sec. IX a fost descoperit recent în biblioteca catedralei din Gniezno. Întitulat „Capitulare evangeliorum de anni circulo”, el conține pericope evanghelice pentru duminici și sărbători și este scris în minuscule carolingiene, caracteristice sfîrșitului sec. VIII. Respectivul calendar este de prezent cea mai veche carte liturgică cunoscută în Polonia.

TEMPLELE NUBIEI

Revista Cronica, Iași, an. IX, nr. 1 (414), vineri 4 ianuarie 1974, p. 16, sub semnătura lui Radu Simionescu prezintă un reportaj cu titlul „Templele Nubiei”, din care pentru interesul ce-l prezintă reproducem următoarele rînduri:

„Lucrările de la Muzeul Național din capitala Sudanului, orașul Khartum, au fost încheiate în cursul primelor două luni ale anului 1973.

inaugurat la 27 mai 1971, acest edificiu situat la confluența Nilului Alb cu Nilul Albastru a devenit, în ultimii doi ani, punctul de atracție al populației țării și turiștilor străini.

„Pe o suprafață interioară de 2 500 mp și într-un parc de 20 000 mp în mare număr de vestigii descoperite în timpul săpăturilor arheologice lezvăluie vizitatorului interesanta istorie a Sudanului.

„Ceea ce prezintă o importanță aparte sînt templele la care se face referirea.

„În cadrul acțiunii UNESCO de salvare a templelor din Nubia, arhitectul Friedrich Hinkel, membru al Academiei de Științe a R.D. Germane, a participat la lucrările barajului de la Assuan, care au început în 1960. Apele viitorului baraj amenințau să inunde în cîțiva ani vestigiile istoriei Nubiei. În fața arhitectului se afla o sarcină dificilă de a găsi o soluție tehnică și arhitecturală pentru transferarea la Khatum a patru temple. Experții și oamenii de știință ai UNESCO au respins proiectul de a transporta pe o distanță de 900 km templele construite în gresie. Cu toate eticențele și pronosticurile, arhitectul Hinkel a reușit prin metode tehnice împrumutate în parte din era faraonilor să ducă la capăt această sarcină dificilă, într-un mod rațional și economic. Friedrich Hinkel nu dispunea decît de 20 de luni pentru a deplasa templul lui Ramses al II-lea la Akscha, templul reginei Hatshepsut din Buhen, precum și două temple din Semna. La acestea se adăuga salvarea mormîntului prințului Djehuty-Hotep, a anumitor inscripții și desene gravate în piatră, blocurile arhitectonice din Faras, precum și piesele din Muzeul din Wadi Halfa.

„Templele consolidate prin metode chimice și ambalate în mod special, cu o greutate atîngînd 1 500 tone, au rezistat transportului pe calea ferată care le ducea spre sud.

„Mai rămînea de îndeplinit o sarcină importantă: construirea unor acoperișuri mobile destinate protejării templelor în perioada ploilor. Această soluție a dat astfel satisfacție anumitor experți care au atras atenția asupra climatului defavorabil din regiune. Timp de opt luni, vizitatorii pot admira în lumina soarelui, superbe reliefuri și inscripții ale templelor. În patru luni acestea pot fi vizionate în pavilioane de sticlă care le protejează de intemperii.”

NOU BULETIN BISERICESC

Organizația bisericească „Apostoliki Diaconia” a fost înființată în 1936 și reorganizată în 1944, urmînd potrivit statutului din 1969 să funcționeze ca organ executiv al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe din Grecia. Așa cum informează presa bisericească „Episkepsis” nr. 89, din 7 noiembrie 1973, p. 11”, nu de mult organizația a editat cel dintîi număr al unui buletin semestrial ce-i poartă numele. Acesta își propune a da o contribuție asupra întregii activități a organizației.

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

ZILE DE LUMINAT PRAZNIC

Sfintele Sărbători ale Crăciunului, Anului Nou și Bobotezei s-au desfășurat la toate parohiile din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, ca și în alți ani, în atmosfera de bucurie duhovnicească proprie acestor luminate zile. La Centrul eparhial în chip firesc însă animația a fost mai deosebită.

Astfel la slujba serii din duminica premergătoare Ajunului Nașterii Domnului, la catedrala mitropolitană un program de colinde a fost executat de corala preoților de sub conducerea P.On. Părinte Liviu Surlașiu. Numeroasele bucăți dirijate de P.On. Părinte Ioan Botău au fost prezentate și explicate de P.On. Părinte consilier Constantin Comșulea. În însăși seara de Ajun, reședința mitropolitană a fost gazda formațiilor corale din parohiile Timișoara II, III și IV, precum și a corului catedralei. Odată cu „Colindul sfânt și bun”, colindătorii au adus și prinosul simțămintelor lor filiale. Tuturor le-a adresat cuvânt de părintească dragoste Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae făcându-le bune urări de sfintele sărbători. Alese felicitări au fost aduse de asemenea de delegații chiriarhali celorlalte comunități religioase din oraș la slujbele din marea zi de praznic.

În dimineața zilei de 25 decembrie, cu deosebită solemnitate s-a săvârșit liturghia arhierască în cadrul căreia Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a tilcuit credincioșilor semnificația praznicului.

Slujba a fost urmată de o întâlnire a Chiriarhului cu membrii forurilor eparhiale, cu membri ai Consiliului Eparhial, reprezentanții cultelor religioase din oraș, ostenitorii de la Centrul eparhial, preoți și credincioși. Din partea lor a vorbit P.On. Părinte Konrad Kernweisz protopop romano-catolic și P.C. Părinte Cornel Crăciunescu de la parohia Timișoara-Ronaț. A mulțumit Înalț Prea Sfinția Sa împărtășind tuturor felicitările și binecuvântări de praznic. La slujba vecerniei din seara zilei, o suită de colinde și cintece de stea au fost executate de corul catedralei mitropolitane condus de Aurel Ciobanu, prezentarea fiecărei piese în parte făcând-o P.On. Părinte consilier Ioan Blaj.

În ziua de 26 decembrie 1973, de slujirea liturghiei arhieresti, de cuvântul de praznic al Chiriarhului și de binecuvântarea Întistătorului Mitropoliei Banatului s-a bucurat cel de-al doilea oraș de reședință al

parhiei, Caransebeș. Bucuria de la catedrala de aci a fost continuată de stăruința de la reședința eparhială cu preoții din localitate, membrii organelor parohiale, bisericieni și corul catedral. Din partea celor prezenți vorbit P.On. Părinte prof. Ioan Teodorovici, directorul Seminarului teologic. Simțămintelor și felicitărilor exprimate le-a răspuns cu tradiționale urări de bine Înalt Prea Sfințitul Mitropolit.

În duminica după Nașterea Domnului, 30 decembrie 1973, Înalt Prea Sfinția Sa a săvârșit sfânta liturghie în biserica Pogoririi Duhului Sfânt în parohia Lugoj. Predica rostită la slujbă a pus în evidență faptul de împlinire în toate vremurile a vieții Bisericii ortodoxe române cu a patriei, asemenea a folosului cultivării tradițiilor sănătoase ale poporului nostru mărturie a spiritualității sale, a dorinței de mai bine și propășire.

În cadrul serviciului religios s-a săvârșit hirotesia întru iconomie avrofori a P.C. Părinte Bujor Toma și Virgil Turcan, precum și întru onom a P.C. Părinte Nicolae Sintescu, ridicăți la aceste trepte printr-o hotărâre a Sinodului mitropolitan.

În această zi fiind și a XXVI-a aniversare a proclamării Republicii Socialiste România, în cadrul slujbei de Te-Deum ce a urmat sfintei liturghii, P.On. Părinte Bujor Toma a ținut un cuvânt festiv. La sfârșitul slujbei la sediul oficiului protopopesc a avut loc o masă comună la care au luat parte preoții lugojeni, reprezentanți ai celorlalte culte religioase, membrii organelor parohiale și invitați.

Exprimând simțămintele de mulțumire ale preoților și credincioșilor pentru cinstita dată parohiei, prin înalta vizită chiriarhală și prin distincția unora din slujitorii altarului, au luat cuvântul : P.On. Părinte Virgil Turcan, P.On. Părinte dr. Mihai Kulcsar din partea reprezentanților cultelor religioase din localitate, dr. Ioan Mircu și dl. Virgil Lupu din partea membrilor consiliului parohial și a credincioșilor.

De față a fost și dl. Octavian Munteanu, secretar al Consiliului popular al municipiului, care în cuvântul rostit a manifestat convingerea autorității sale în contribuția pe care o vor aduce și de acum înainte credincioșii ortodocși români împreună cu credincioșii celorlalte culte la continuarea dezvoltării orașului, prin răspunsul pozitiv dat tuturor nobilelor inițiative de conducere a țării noastre dragi.

Tuturor a răspuns Înalt Prea Sfinția Sa cu urări de bine și exprimarea hotărârii de a împlini mereu cele bineplăcute lui Dumnezeu și ale oamenilor.

Un popas sărbătorec la hotarul dintre ani l-a constituit ziua de Anul Nou 1974. Sfânta liturghie a fost săvârșită de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae în catedrala mitropolitană care în cuvântul rostit a arătat datoriri ce revin în noul an tuturor fiilor duhovnicești ai eparhiei, diferitele laturi ale vieții ei bisericești și obștești.

Sfârșindu-se slujba un Te-Deum pentru începutul anului a fost săvârșit de întreg soborul în frunte cu Chiriarchul, rostindu-se și obișnuitele hiroane pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh, pentru Conducătorii statului, pentru înfrățitorul eparhiei și pentru toți cei de față.

La reședința mitropolitană a avut loc în continuare o recepție la care au fost prezenți membri ai Consiliului Eparhial și Adunării Eparhiale, reprezentanții cultelor religioase, preoți din oraș, salariații Centrului eparhial, credincioși precum și corul catedralei mitropolitane. Au rostit cuvântări P.On. Părinte Hranislavlievici, conducătorul Vicariatului ortodox sir și P.On. Părinte consilier Constantin Comșulea. A răspuns Înalț Prea Sfinția Sa cu mulțumiri pentru atașamentul manifestat și împărtășirea aceluiași doriri pentru un nou an binecuvântat.

Corul catedral a executat câteva piese religioase, armonia lor voind parcă a pune sub semnul bucuriei și nădejdilor de bine zilele ce vor urma.

Duminica de 6 ianuarie, marea sărbătoare a Epifaniei a fost împinată cu deosebită evlavie de preoții și credincioșii catedralei ce s-au bucurat de binecuvântarea Ierarhului lor la slujba liturghiei și aghiasmei celei mari. Cuvîntul Întîistătătorului Mitropoliei Banatului cu acest prilej s-a referit la simbolul apei în creștinism, tilcuit în sensul continuei purificări și îmbunătățiri a vieții credincioșilor.

În fiecare dintre aceste înălțătoare zile de praznic, la sfintele liturghii Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a săvîrșit hirotonii și hirotesii de candidați la preoție sau de vrednici slujitori ai altarului. La fel mireasma dumnezeiască a tuturor slujbelor s-a imbinat cu cea izvorită din cucernicia închinătorilor, care și prin aceasta s-au arătat statornici urmași ai strămoșilor păstrători de datini și semănători de dragoste față de Dumnezeu de oameni și de pămîntul țării.

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

Sesiunea ordinară a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Timișoare și a Caransebeșului din 1973 a avut loc duminică 9 decembrie la Centrul eparhial. Ca și în anii precedenți pe lingă membrii de drept sesiunea a înscris și participarea funcționarilor cu munci de răspundere la Centrul eparhial, a directorului Seminarului teologic și a protopopilor. Pregătita din vreme și cu grijă de către Consiliul și Permanența Consiliului Eparhial, sesiunea s-a desfășurat într-o atmosferă de înaltă responsabilitate a participanților.

Începutul l-a făcut la orele 8,30 slujba rinduită pentru asemenea prilejuri, săvîrșită în prezența Chiriarhului și a tuturor participanților la sesiune, de către PP.CC. Părinți Liviu Surlașiu, Jivoîn Forga și Ioan Gașpar împreună cu Protodiaconul Ioan Botău.

La orele 9 după întrunirea în sala de ședințe, cei prezenți au designat pe P.On. Părinte Victor Toldi și pe Domnii prof. Vasile Vărădean și Petru Creiniceanu a forma o delegație care să invite pe Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae să prezideze lucrările.

Intrînd în sala de ședințe în acordurile imnului arhieresc și ocupînd scaunul prezidial, Înalț Prea Sfinția Sa a deschis ședința salutînd prezența atît a membrilor Adunării Eparhiale, cît și a celorlalți invitați, la actuala sesiune. În cuvîntul festiv rostit ca o introducere la dezbaterile sesiunii

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a subliniat principalele elemente care leagă viața eparhiei de cea a întregii țări. Între acestea au fost menționate născuturile desfășurate pretutindeni cu entuziasm, adevăratele preoților și credincioșilor ortodocși români, ca loiali cetățeni ai țării, la tot ceea ce se așteaptă pentru propășirea materială și spirituală a întregului popor, născuturile justificate pentru prestigiul României în lume, pentru modul în care ea știe să exprime constant năzuințele spre bine ale omenirii. Astfel, strădaniile ce s-au înregistrat în cuprinsul eparhiei se îngemănează cu efortul general pe linia unei tradiții multiseculare a pământului românesc. Înalt Prea Sfinția Sa a scos mai ales în evidență principiile etice care stau la baza societății noastre și pe care le propovăduiește și Biserica Ortodoxă Română, între acestea cel al dreptății și echității și al unei economii chibzuite aducătoare de prosperitate și fericire tuturor. Făcînd apel la simțul înșuși al dreptei chibzuințe ce caracterizează poporul nostru, născutul Chiriarh a invitat apoi pe participanți să urmărească documentele sesiunii cu toată luarea aminte în vederea unei deliberări rodnice și adoptarea hotărîrilor care să călăuzească și pe mai departe desfășurarea vieții bisericești pe meleagurile bănățene.

După intrarea în ordinea de zi s-a constituit prin vot deschis biroul Adunării Eparhiale, Președintelui adăugîndu-se trei secretari în persoana P. On. Părinte Jivoiu Forga și a domnilor dr. Gheorghe Oprea și prof. Vasile Vărădean. Citîndu-se apoi apelul s-a constatat că membrii Adunării Eparhiale fiind prezenți în majoritate pot fi aduse hotărîri valide. Spre înstirea memoriei membrilor Adunării Eparhiale și a preoților eparhiei recuți la cele veșnice în cursul anului Înalt Prea Sfințitul Președinte a propus a se păstra un moment de reculegere.

În sensul celor arătate la începutul sesiunii, despre împlețirea vieții bisericești și cetățenești a clerului și credincioșilor eparhiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a propus expedierea unor telegrame care să reflecte simțămintele de devotament și patriotism ale tuturor față de cei ce stau în fruntea Bisericii și a Patriei. Astfel au fost adoptate textele telegramelor ce s-au trimis Prea Fericitului Patriarh Justinian, Conducătorilor Statului, Departamentului Cultelor, Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România, Prea Sfințitului Episcop Visarion al Aradului. Înalt Prea Sfinția Sa a adus de asemenea la cunoștință schimbul de telegrame intervenit între ierarhii Mitropoliei Banatului în duminica precedentă, cu prilejul Adunării Eparhiale a Episcopiei Aradului și care a subliniat mai mult fructuoasa conlucrare a celor două eparhii surori.

Înalt Prea Sfinția Sa apoi atrăgînd atenția asupra faptului că întrucît lucrările se vor desfășura pe comisii este potrivit ca membrii să aibă și o viziune de ansamblu a întregii vieți bisericești din eparhie, a încredințat P. On. Părinte Dimitrie Grama spre citire în plenul sesiunii raportul general al Consiliului Arhiepiscopesc, prezentînd principalele aspecte înregistrate în cursul anului 1973, pe tărîm administrativ-bisericesc, cultural și economic.

Prezentându-se șirul realizărilor din eparhie, au fost subliniate între altele : terminarea a 3 noi biserici și desfășurarea în prezent a lucrărilor de construcție la 6 biserici, repararea a 67, executarea lucrărilor de pictură la 8, sau diferite altele la 36 case parohiale, unele dintre acestea fiind noi. Apoi terminarea lucrărilor de construcție a unei noi aripi a Seminarului teologic din Caransebeș, cuprinzând sală de festivități, sufragerie ou toate anexele corespunzătoare, executarea unor lucrări de amenajare la așezămîntul de la Timișeni, de amenajare a unui nou sediu al oficiului protopopesic din Caransebeș, iar chiar în orașul de reședință reparații la catedrala mitropolitană și începerea construcțiilor pentru extinderea birourilor Centrului eparhial, acestea ajunse deja la un stadiu avansat. La fel au fost înșiruite și realizările întreprinderilor eparhiale, mai ales ale Tipografiei arhidiecezane și Atelierului de luminări, precum și ale Fondului de într-ajutorare eparhial care a luat ființă la începutul anului.

În urma citirii raportului, Înalț Prea Sfinția Sa a anunțat componența comisiilor permanente ale Adunării Eparhiale, fiecăreia repartizându-i spre deliberare rapoartele respective ale Consiliului Arhiepiscopesc. La orele 12,30 după o dezbateră de peste o oră în comisi, membrii s-au reîntîlnit în plenul Adunării Eparhiale, raportorii și anume P.On. Prot. Ioan Racoveanu în numele comisiei bisericești, dr. Gheorghe Ciulei în numele comisiei culturale, dr. Sever Traian Covaci în numele comisiei economice și dl. Eftimie Bocicaru în numele comisiei de organizare și validare, la invitația Înalț Prea Sfințitului Președinte prezentînd proiectele de rezoluție.

Pe marginea lor s-au purtat discuții după cum urmează : dl. dr. Gheorghe Oprea subliniind contribuția membrilor mireni ai Adunării pentru desfășurarea unei vieți bisericești optime, dl. dr. Sever Tr. Covaci insistînd asupra unei mai clare prezentări în viitor a relației dintre hotărârile Adunării Eparhiale și realizările obținute, P.On. Părinte Ioan Olariu stăruind asupra îmbunătățirii activității predicatoriale a preoților, P.On. Părinte Nicolae Paștiu propunînd o mai judicioasă întocmire a programului preoților parohi pentru slujbele din filii, P.On. Părinte Dimitrie Grama sesizînd necesitatea sprijinirii mai eficace a preoților tineri pînă la orientarea lor deplină în toate problemele pastorale, dl. dr. Iuliu Pora apreciînd ca oportună prezența mai activă a preoților în viața de fiecare zi a credincioșilor, P.On. Părinte Victor Toldi susținînd necesitatea unei mai atente griji pentru pregătirea și formarea viitoarelor cadre clericale la Seminarul teologic din Caransebeș, P.On. Părinte Ioan Teodorovici, directorul acestui seminar, relatînd în linii generale chipul în care se desfășoară activitatea în școala teologică a eparhiei, P.On. Părinte Gheorghe Țunea cerînd a se avea în vedere o mai largă practicare a cîntării în comun la parohii, dl. prof. Victor Jurca indicînd cîteva căi prin care unele valori ale bisericilor parohiale ca documente, cărți, icoane, pisanii etc. pot fi puse în mai multă lumină, dl. Arhitect Sorin Moldovan, prezentînd o situație comparativă a realizărilor de la începutul mandatului actualei Adunări Eparhiale cu acelea din prezent.

În legătură cu fiecare dintre proiectele prezentate ca și cu discuțiile ce le-au urmat, Înalț Prea Sfințitul Președinte a tras concluziile cuvenite, incluzând noi prevederi sau amendamente. Astfel supuse votului Adunării Eparhiale, proiectele au fost aprobate în unanimitate.

Din partea tuturor membrilor apoi, dl. dr. Teodor Dejeu a vorbit despre dragostea fiască păstrată de Prea Fericitul Patriarh Justinian, despre loialitatea desăvârșită față de Conducătorii Statului ca și despre gratitudinea pentru Departamentul Cultelor și alte instituții de Stat, la fel și despre mulțumirea la adresa conducerii eparhiale, toate pentru sprijinul dat într-o lucrare ce s-a voit o contribuție reală la mai binele obștesc.

La sfârșit Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae mulțumind pentru aprobarea pe care membrii Adunării Eparhiale au dat-o inițiativelor Consiliului Arhiepiscopesc, precum și pentru aprecierea muncii depuse în sensul directivelor pe care înșiși reprezentanții preoților și credincioșilor bănațeni le-au trasat, a exprimat prețuirea pentru prezența fiecăruia în parte, tot timpul mandatului de patru ani care se apropie de expirare. De asemenea le-a adresat rugămintea ca și în continuare să se dovedească stăruitori în conlucrarea menită să asigure Bisericii noastre o continuă propășire. A asigurat totodată că ceea ce s-a hotărât în actuala sesiune a Adunării Eparhiale va fi dus la împlinire prin grija permanentă a Consiliului Eparhial și prin împreună osîrdie a ostenitorilor Centrului eparhial, protopopilor, preoților și tuturor credincioșilor, realizările însăși constituind o contribuție la viața societății noastre.

Odată cu mulțumirea adresată celor prezenți pentru participarea activă la lucrări, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a declarat sesiunea 1973 a Adunării Eparhiale închisă la orele 16, făcînd o invitație tuturor pentru masa oficială de la reședință. În cadrul acesteia Înalț Prea Sfinția Sa s-a întreținut cu cei prezenți asupra diferitelor aspecte ale vieții bisericești locale. Cu acest prilej au fost rostite toasturi de către P.On. Părinți Liviu Surlașiu, Ioan Racoveanu și Victor Cazacu și de domnii Filaret Barbu, dr. Gheorghe Ciulei, dr. Teodor Dejeu, care între altele au subliniat faptul că ultima sesiune a Adunării Eparhiale în actuala formație coincide cu aniversarea a cincizeci de ani a Întîistătătorului Mitropoliei Banatului căruia i-au făcut cele mai alese urări pentru activitatea viitoare.

Tuturor a exprimat la sfârșit mulțumiri Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, ca și cele mai bune urări.

AN JUBILIAR PENTRU ÎNTIISTĂTORUL MITROPOLIEI BANATULUI

Sărbătorită totdeauna într-un cadru intim la Centrul eparhial, ziua nașterii Întîistătătorului Mitropoliei Banatului a fost de această dată subliniată aparte, ea marcînd împlinirea a cincizeci de ani de viață și totodată a treizeci de ani de slujire la sfîntul altar.

Astfel în ziua de 21 noiembrie 1973, la praznicul Intrării în Biserică a Maicii Domnului, săvîrșindu-se sfînta liturghie și rugăciunea de mulțumire pentru un astfel de prilej în catedrala mitropolitană, a avut loc

o recepție la reședința mitropolitană. De față au fost: Prea Sfințitul Episcop Visarion al Aradului, ostenitori ai Centrului eparhial membrii Consiliului și Adunării Eparhiale, preoți și credincioși din oraș precum și corul catedralei mitropolitane. După intonarea imnului arhieresc au luat cuvîntul P.Cuv. Arhim. dr. Timotei Sevcicu-vicar eparhial din partea clerului eparhiei, domnul prof. Vasile Vărădean din partea credincioșilor și domnul prim-rabin dr. Ernest Neumann în numele reprezentanților cultelor religioase din localitate, subliniind pe rînd bucuria de-a fi împreună la un jubileu care prin însăși deplinătatea ce o marchează, de vîrstă, muncă și realizări, este sărbătorit sub semnul slujirii lui Dumnezeu și oamenilor, exprimînd totodată Înalțului Ierarh întregul omagiu și cele mai alese urări. A răspuns Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, punînd în lumină cu osebire faptul că slujirea împlinită la altar a întemeiat-o mereu pe credința în Dumnezeu, pe dragostea și devotamentul față de patrie și popor, pe munca plină de nădejdi pentru bunăînțelegere între oameni.

Corul catedral a executat apoi cîteva piese religioase în timp ce Ierarhului sărbătorit i s-au făcut daruri simbolizînd principalele laturi ale slujirii și misiunii arhieresti.

A urmat apoi o agapă în cadrul căreia au toastat Prea Sfințitul Episcop Visarion, reprezentantul autorității locale de Stat și membri ai Consiliului Eparhial. Tuturor a răspuns Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae cu mulțumiri și cu făgăduința de-a valorifica în continuare și permanent roada unei munci în largă comuniune realizată în cuprinsul Mitropoliei Banatului și care s-a reflectat pe deplin în atmosfera înălțătoare a zilei sărbătorești.

Identitatea ce se statornicește între viața unui ierarh și cea a eparhiei pe care o păstorește, a făcut ca jubileul Întîistătătorului Mitropoliei Banatului să constituie pentru toți o adevărată sărbătoare. Iar cronica a înscris-o ca o nouă pecetluire a unui răstimp de făuriri din înalte idealuri și vrednice strădanii.

PAZNICUL SFINTULUI IERARH NICOLAE

Bucuria ce însoțește praznicul Sfintului Nicolae, pentru Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului a fost îndoită, ținîndu-se și ziua onomastică a Chiriarhului.

La Timișoara, ziua de 6 decembrie 1973 a fost cinstită prin prezența Prea Sfințitului Episcop Visarion al Aradului. Atmosfera sărbătorească a fost înmiresmată prin săvîrșirea liturghiei arhieresti la catedrala mitropolitană și în cadrul ei a unei hirotessii de protosinghel și a trei hirotessii de iconomi.

După slujbă funcționarii Centrului eparhial, membri ai Consiliului și Adunării Eparhiale, preoți și credincioși din oraș ca și corul catedralei, au venit la reședința mitropolitană unde P.C. Părinte Horia Vișou din Giroc a tilcuit în cuvinte de bună urare simțămintele filiale ale tuturor.

Un cuvînt omagial, punînd în lumină chipul în care Întîistătătorul Mitropoliei Banatului a căutat să realizeze în propria-i ființă virtuțile patronului său duhovnicesc a fost rostit de Prea Sfințitul Episcop Visarion împreună cu alese felicitări.

La sfîrșit a vorbit Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae mărturisind convingerea că toți cei prezenți în urma raporturilor apropiate dintre ierarh și păstoriți, ca acelea dintre părinți și copii au reușit să-i pătrundă totdeauna gîndurile, răspunzînd cu mult devotament dragostei ce o poartă fiecăruia și din prisosul căreia împărtășește aceleași bune urări ce i-au fost adresate.

Înaltului Ierarh i-au fost oferite daruri simbolizînd prețuirea ce cu adevărat pleacă din inimi, corul catedralei mitropolitane intonînd tradiționalul cîntec al praznicului : „Bucură-te Nicolae Sfinte”.

Ziua de sărbătoare s-a încheiat cu o masă oficială, la care Ierarhii Mitropoliei Banatului au fost înconjurați de colaboratorii apropiați de la cele două centre eparhiale din Timișoara și Arad. Aci au rostit toasturi P.On. Părințe dr. Ioan Petreuța, Petru Sălăgean, Ioan Pop și P.C. Părințe Alexandru Bălaș. A mulțumit Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae pentru tot cu ceea ce a fost cinstită această aleasă zi de praznic.

ÎNALTĂ VIZITĂ ARHIEREASCĂ LA TIMIȘOARA

În zilele de 10 și 11 ianuarie 1974, Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului a găzduit pe Prea Sfințitul Justinian Maramureșanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, însoțit de P.C. Părințe consilier Augustin Stanciu.

Prea Sfinția Sa a venit purtător și al mesajului Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Teofil al Clujului să mulțumească Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru bunăvoința cu care a cinstit ziua de 9 septembrie 1973 a ridicării Eparhiei Clujului la rangul de Arhiepiscopie și totodată a înălțării în rang a întîistătătorului ei și înscăunării episcopului-vicar din acest vechi și însemnat centru bisericesc. De asemenea înaltul oaspete a venit să cunoască mai îndeaproape activitatea ce se depune în cadrul eparhiei bănățene spre o frățească și reciprocă împărtășire de experiențe, după ce în prealabil vizitase și eparhia Aradului.

Între obiectivele vizitate cu acest prilej se numără catedrala mitropolitană din Timișoara cu colecția muzeală ce o adăpostește, apoi atelierul de luminări, tipografia arhidiecezană, depozitul de obiecte bisericești, birourile centrului eparhial, așezămîntul de la Timișeni, iar mai la urmă bisericile parohiale din Lugoj, catedrala din Caransebeș și Seminarul teologic din localitatea respectivă, unde Prea Sfinția Sa a ținut elevilor în cadrul rugăciunii de seară un cuvînt de zidire sufletească.

În cîntea Prea Sfinției Sale, Întîistătătorul Mitropoliei Banatului a oferit o masă oficială în ziua de 10 ianuarie. În cadrul acesteia, într-un cuvînt ocazional Prea Sfințitul Justinian Maramureșanul a mulțumit Înalț

Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru primirea pe care acum ca și în alte rânduri a găsit-o la Timișoara, împărtaşind totodată din frumoasele impresii ale vizitei. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a răspuns exprimându-și satisfacția de-a fi putut primi pe solii eparhiei Clujului, cu care dorește și în continuare să cultive cele mai apropiate legături în unitatea aceleiași sfinte Biserici Ortodoxe Române.

ITINERAR PASTORAL

Dind urmare cererii fiilor duhovnicești din parohiile eparhiei de-a veni în mijlocul lor spre a binecuvînta roadele ostenelilor depuse pentru înălțarea sau înfrumusețarea sfintelor lăcașuri, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a purces în cursul lunii octombrie 1973 la sfințirea bisericilor din Ohaba Română și Ohaba Forgaci, ambele în protopopiatul Lugojului.

În cea dintîi dintre menționatele parohii, la 21 octombrie, în preajma bisericii nou zidite și împodobite de bunli credincioși sub povăța preoților Ieronim Stoican și Gheitzet Dumbravă, Ierarhul a fost așteptat de soborul slujitorilor în fruntea cărora P.On. Protopop Bujor Toma a rostit cuvîntul de bun venit. După slujba tirnosirii, urmată de perindarea prin sfîntul altar și cu proșternerea în fața sfintei mese a tuturor celor de față, s-a săvîrșit dumnezeiasca liturghie. În legătură cu textul „Mergi și spune cite ți-a făcut ție Dumnezeu” din evanghelia duminicală (Luca 8, 26—39) precum și cu actul hirotoniei unui preot în timpul slujbei, Înalt Prea Sfinția Sa a vorbit despre sensul adevăratei misiuni creștine și locul pe care îl are în exercitarea acesteia taina sfîntă a preoției. La sfîrșitul slujbei și în urma raportului obișnuit asupra situației parohiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a dat glas simțămîntelor de prețuire față de slujitorii și enoriașii de aci, care și-au arătat și cu acest prilej rîvna lor pe mai departe.

În cea de-a doua dintre parohii, Înalt Prea Sfinția Sa a poposit în ziua de 28 a lunii octombrie fiind întîmpinat după cuviință și cu multă bucurie de protopop, preoții slujitori și de credincioși, la biserica purtătoare a hramului Învierea Domnului, renovată și pictată în întregime. S-a săvîrșit slujba sfințirii tuturor lucrărilor, apoi aceea a sfintei liturghii. În cadrul acesteia preotul paroh Alexandru Iorga a fost hirotesit sachelar. La sfîrșit, după raportul parohului, Înaltul Chiriarh a găsit cuvinte alese de prețuirea rivnei pentru casa Domnului a credincioșilor parohiei sub conducerea actualului lor păstor duhovnicesc cit și a preotului Gheorghe Groza în prezent pensionar.

În biserica gătită de sărbătoare, în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit, s-a săvîrșit apoi taina sfintei cununii a unor fii ai parohiei. Împreună apoi credincioșii și soborul sfințiților slujitori a trecut la cea de-a doua biserică din localitate unde s-a săvîrșit o rugăciune de mulțumire. Agapa organizată la casa parohială a încheiat ziua de praznic.

HIROTONII ȘI HIROTESII

Urmare cercetării îndelungate a chemării dorite a se realiza în preajma altarului, osteneală răsplătită cu mulțumirea sufletească de-a vedea noi ucenici ai școlilor teologice pregătiți să primească Sfânta Taină a Preoției, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a hirotonit pe cei ale căror nume date mai jos se recomandă rugăciunii obștești :

— Mircea Ișfănescu, diacon în ziua de 21 octombrie, iar preot în 14 noiembrie 1973, pentru parohia Ohaba Română, protopopiatul Lugoj.

— Nicolae Puulescu, diacon la 14 noiembrie și preot la 15 noiembrie 1973, pentru parohia Virciorova, protopopiatul Caransebeș.

— Pavel Negrei, diacon la data de 15 noiembrie și preot la data de 16 noiembrie 1973 pentru parohia Zlagna, protopopiatul Caransebeș.

— Octavian Potoceanu, diacon în ziua de 16 noiembrie și preot la 17 noiembrie 1973, pentru parohia Iertof, protopopiatul Oravița.

— Gheorghe Rădulescu, diacon în 17 noiembrie și preot în 18 noiembrie 1973, pentru parohia Globurău, protopopiatul Caransebeș.

— Diaconul Ioan Drăgoi, la 25 decembrie 1973, ca preot pentru catedrala mitropolitană.

— Gheorghe Cucu, diacon la 25 decembrie și preot la 30 decembrie 1973, pentru parohia Checea Română, protopopiatul Timișoara.

— Vasile Munteanu, diacon la 26 decembrie 1973, pentru paraclisul Seminarului teologic din Caransebeș.

— Iova Megheș, diacon în ziua de 30 decembrie 1973 iar preot în ziua de 6 ianuarie 1974, pentru parohia Pojejena, protopopiatul Oravița.

— Diaconul Ilie Maier, la 1 ianuarie 1974, preot pe seama catedralei mitropolitane, urmînd a împlini funcția de consilier administrativ al sectorului bisericesc.

Noii hirotoniți au făcut apoi cuvenita practică la catedrala mitropolitană, primind înaintea instalării la parohie îndrumările necesare atît din partea Chiriarhului cit și a Consiliului Eparhial.

În același răstimp pentru activitatea desfășurată pe tărîm bisericesc au fost înălțați în rang prin hirotessie următorii preoți : Gheorghe Geția, inspector eparhial, Bujor Toma, protopop, Virgil Turcan din parohia Lugoj, ca iconomi stavrofori ; Alexandru Bălaș din parohia Timișoara IV, Nicolae Sintescu din parohia Lugoj, Horia Vișoiu din parohia Giroc, Traian Vraciu din parohia Berini și Alexandru Voștinariu din parohia Tincova, ca iconomi ; Alexandru Iorga din parohia Ohaba Forgaci, Dimitrie Blidariu din parohia Jdioara și Nicolae Cărdaș din parohia Lugojel, ca sachelari. De asemenea ieromonahul Gherasim Moisescu de la așezămîntul Timișeni a fost hirotessit protosinghel iar preotului Grigorie Popovici de la parohia Globurău i s-a acordat o distincție bisericească.

INTRUNIRI ALE SINODULUI MITROPOLITAN

Din șirul întîlnirilor în sinod a Întîistătătorilor eparhiilor din componența Mitropoliei Banatului, în vederea rezolvării celei mai potrivite

a diferitelor probleme bisericești de interes comun, un loc aparte îl ocupă prin ordinea de zi adoptată, sesiunea din 2 și 6 noiembrie 1973.

Cu acest prilej, Înălții Ierarhi înconjuțați de colaboratorii apropiați de la Centrele eparhiale din Timișoara și Arad, au făcut examinarea capacității preoțești a candidaților la hirotonie din ultima vreme, au analizat situația revistei mitropolitane, activitatea Seminarului teologic din Caransebeș, stadiul de editare a unor lucrări în editura eparhiilor (de exemplu cărți de rugăciuni, pliante, calendare etc.), oportunitatea acordării de distincții unor clerici vrednici.

În comun acord Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop Vișarion au luat cele mai potrivite hotărâri în legătură cu cele menționate, ele urmînd a fi aduse la îndeplinire.

Altă ședință a Sinodului mitropolitan s-a ținut în 15 ianuarie 1974 la Timișoara. De astă dată a fost analizată activitatea pastorală ce se cere depusă în eparhiile Mitropoliei Banatului potrivit hotărîrilor adoptate de Sfințul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la sesiunea din 17—18 decembrie 1973. Concomitent s-au stabilit sarcinile ce decurg din aceleași hotărîri pentru Seminarul teologic din Caransebeș și pentru redacția revistei mitropolitane.

CONFERINȚELE DE ORIENTARE DIN NOIEMBRIE

Ultima parte a anului 1973, răstîmp de bilanț al activității depuse în toate sectoarele vieții obștești, a îngăduit și slujitorilor Bisericii o retrospectivă asupra realizărilor proprii misiunii lor. Astfel tema conferinței: „Acțiuni și realizări pentru pacea, colaborarea și prietenia dintre popoare în ultimii doi ani (1972—1973). Contribuția Bisericii creștine și organizațiilor creștine mondiale pentru promovarea lor”, a prilejuit atît analize, cit și sinteze edificatoare asupra momentelor mai importante ce au evidențiat adeziunea ierarhilor, preoților și credincioșilor ortodocși români la nobilele inițiative și înlăptuiri ale conducerii Statului nostru pe plan intern și extern.

În mod aparte a fost pusă în lumină prezența slujitorilor Bisericii în Frontul Unității Socialiste, în Comitetul Național pentru Apărarea Păcii și în Comitetele locale pentru Apărarea Păcii. De asemenea s-a exprimat hotărîrea fermă de-a sprijini alături de toți cetățenii țării, neîncetat și cu tot elanul, năzuințele de progres, pace și fericire a poporului nostru.

Conferințele au fost pregătite cu conștiinciozitate de toți preoții, fapt reflectat atît de referatele susținute, cit și de luările de cuvînt. Delegații chiriarhali care au prezidat conferințele la cele șase protopopiate au preluat tema în prealabil într-o permanentă a Consiliului Eparhial sub îndrumarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, care a participat la majoritatea conferințelor.

Ca și în alte rînduri apoi, prin bunăvoința rectoratului Institutului teologic universitar din Sibiu, cadrele didactice trimise au contribuit la o mai bună reușită a conferințelor. Astfel conferințele de la Timișoara

și Deta s-au bucurat de prezența P.C. Părinte prof. dr. Milan Šesan iar cele de la Caransebeș și Lugoj de a Părintelui prof. dr. Ioan Zăgrean.

Partea a doua a conferințelor a luat în dezbateri probleme administrative curente.

CONSĂTUIRI ALE PERSONALULUI DE CONDUCERE DIN EPARHIE

La 18 octombrie 1973 a avut loc în sala de ședințe a oficiului protopopesc din Timișoara, consfătuirea trimestrială a cadrelor de conducere ale eparhiei. Prezidată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, ea a dezbătut cu participarea funcționarilor cu munci de răspundere la Centrul eparhial, a directorului Seminarului teologic din Caransebeș, a protopopilor, misionarilor protopopești, a altor angajați ai oficiilor protopopești precum și a reprezentanților preoților din fiecare protopopiat, probleme legate de activitatea ce se desfășoară pe tărîm bisericesc. Între aceste probleme un loc aparte au ocupat cele privind activitatea pastorală a preoților pentru consolidarea unității de credință, cult și organizare bisericească, apoi cele referitoare la buna administrare a arhivelor, la culegerea materialelor necesare întocmirii unei monografii a eparhiei, la respectarea disciplinei financiare și altele.

Cea dintîi consfătuire a personalului de conducere eparhială pe anul 1974, a avut loc la 17 ianuarie cu aceeași participare, pe ordinea de zi figurînd pe lîngă problemele curente, analizarea activității preoților în vederea notării administrative.

Cu prilejul acestei consfătuiri a fost prezentat de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, noul consilier al secției administrativ-bisericești Părintele Ilie Maier.

Conferințele s-au încheiat cu cite o agapă în cadrul căreia Înalt Prea Sfinția Sa s-a întreținut cu cei prezenți.

FONDUL DE SOLIDARITATE INTERNAȚIONALĂ

Ultimul trimestru al anului 1973, făcînd și bilanțul participării la Fondul de Solidaritate Internațională în cadrul eparhiei a putut aduce satisfacții de a fi realizat pe deplin toate sumele prevăzute. Răspunsul dat astfel de Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului apelului Biroului Executiv al Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste pentru Fondul de Solidaritate Internațională dovedește chipul în care și pe tot cursul anului ce a trecut, Biserica ortodoxă din părțile Banatului s-a angajat alături de întregul popor în acțiunile aducătoare de spor neîncetat de făptuiri și prestigiu țării noastre.

În elanul și strădania depusă pentru această realizare se întrezăresc totodată noile înfăptuiri ale anilor ce stau înainte.

EXAMEN DE CAPACITATE PREOTEASCĂ

În zilele de 1 și 2 noiembrie 1973 s-a ținut la Timișoara în fața Sinodului mitropolitan sesiunea anuală a examenului de capacitate pentru candidați din cuprinsul eparhiei. La acesta s-au prezentat în număr de 25 absolvenți ai Seminarului teologic din Caransebeș precum și ai Institutului teologic universitar din Sibiu.

Desfășurată într-o atmosferă solemnă, examinarea candidaților a fost precedată de cuvîntul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, prin care s-a subliniat însemnătatea momentului ca unul ce înlesnește un contact nemijlocit al Chiriarhului cu aceia care își încep misiunea preotească. Aceasta pentru valorificarea cunoștințelor dobîndite și care să poată fi utilizate spre o cît mai bună reușită a muncii pastorale.

Toți candidații prezentîndu-se la nivelul dorit au fost declarați promovați. La sfîrșit celor de față Prea Sfințitul Episcop Visarion le-a adresat un cuvînt de îndemn pentru o vrednică ținută și viață preotească. În acest sens a conchis că proba trecută a constituit un bilanț de început și care trebuie să se dovedească mai fructuos pe viitor.

Din partea celor reușiți a vorbit absolventul Institutului teologic din Sibiu Petru Petrescu, mulțumind Ierarhilor Mitropoliei Banatului pentru grija de-a le fi arătat pîrîntește calea aplicării în viață și totodată a îmbogățirii printr-o experiență personală a cunoștințelor dobîndite de-a lungul școlarizării.

Înalții Chiriarhi felicitînd apoi pe toți pentru meritata reușită i-au binecuvîntat spre a-și urma întocmai chemarea slujirii preotești pentru care prilejul amintit a dat o aleasă mărturie.

DIN ACTIVITATEA SEMINARULUI TEOLOGIC

Procesul de învățămînt la școala teologică a eparhiei a fost la răs-timpuri festive îmbogățit cu manifestări adecvate, ca de exemplu serbări pregătite de profesorii și elevii seminariști, constînd în conferințe, lecturi, recitări și cîntări. Întregul program a reflectat de fiecare dată împletirea pregătirii bisericești și cetățenești desfășurată în școală. Astfel pe parcursul celui dintîi trimestru al anului școlar 1973/1974 au avut loc următoarele programe :

— la 26 octombrie 1973 comemorarea tricenarului nașterii lui Dimitrie Cantemir, despre personalitatea acestuia vorbind P.On. Proto-diacon prof. Cornel Olariu ;

— la 30 noiembrie 1973 în cadrul parastasului pentru mitropolitul Andrei Șaguna, despre legăturile ierarhului ardelean cu școala teologică din Caransebeș vorbind C. Diacon prof. Sorin Cosma ;

— la 1 decembrie 1973, trecerea a 55 de ani de la desăvîrșirea unității naționale de stat a țării noastre a fost subliniată de unul dintre cei mai cunoscuți veterani de la Alba-Iulia 1918, condeierul Ion Clopoțel ;

— la 20 decembrie 1973, în ajunul vacanței de sfintele sărbători un program adecvat constând din colinde și datini de Crăciun precum și piesa „Trei magi de la răsărit”, prelucrată de P.On. Protodiacon prof. Cornel Olariu.

Conducerea eparhială a fost prezentă la aceste manifestări prin P.On. Părinte consilier Constantin Comșulea delegat al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae. S-a subliniat în acest fel și grija ce se nutrește permanent față de acest lăcaș de lumină al Bisericii.

COMEMORAREA LUI DIMITRIE CANTEMIR

La sărbătorirea celor 300 de ani de la nașterea și totodată a 250 de ani de la moartea eruditului voievod român, care a ilustrat toate ramurile științelor vremii sale, Mitropolia Banatului a căutat să-și aducă partea cuvenită de cinstire.

Momentele principale care au punctat în cursul anului 1973 și în cadrul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului această aniversare, de altfel ținută pretutindeni sub egida UNESCO au fost: organizarea cu elevii Seminarului teologic din Caransebeș, în timpul vacanței de vară, a unei excursii care a avut între obiectivele principale biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași spre a face un popas de reculegere la mormintul lui Dimitrie Cantemir aflat aici; conferințele de orientare ale clerului din luna septembrie, privind aspecte evocatoare a personalității domnitorului moldovean din veacurile trecute; o serbare la Seminarul teologic din Caransebeș care a cuprins conferința P.On. Părinte prof. Cornel Olariu, urmată de lectura unor texte din opera marelui cărturar, de recitări și cintece patriotice; inaugurarea în luna octombrie în cadrul Colecției muzeale a eparhiei a unei expoziții, iar la Seminarul teologic din Caransebeș a unui stand de fotocopii legate de viața și opera lui Dimitrie Cantemir: săvârșirea în ziua de Sf. Dimitrie, la 26 octombrie, atât la catedrala mitropolitană din Timișoara, cât și la catedrala din Caransebeș a unui parastas, precedat de un cuvânt comemorativ, menit să pecetluiască odată mai mult dăinuirea în veșnicie a numelui ilustrului domnitor.

Totodată revista mitropolitană în numerele sale anterioare a inclus lucrări evocatoare ale personalității multilaterale de talie europeană a cărui inimă nu a încetat să bată pentru țara și poporul din care a odrăslit.

Toate aceste momente aniversare au constituit un prilej pentru clerul și credincioșii bănățeni de a contribui fiecare la îmbogățirea moștenirii neprețuite lăsate de unul dintre cei mai mari ctitori ai culturii românești.

PIOASĂ ADUCERE AMINTE

Din șirul figurilor proeminente ale clerului din partea apuseană a țării, cea a părintelui Teodor Botiș se desprinde cu merite nepieritoare pe latura culturii teologice de pe răbojul primei jumătăți a veacului nostru.

El a slujit altarul prin însăși misiunea sa sacerdotală, prin călăuzirea ca profesor și rector al fostei Academii teologice din Arad a generații de

preoți, prin devotamentul față de poporul și țara sa oglindit în scrierile sale în domeniul istoriei.

Cei o sută de ani de la naștere, impliniți la 17 noiembrie 1973, au fost sărbătoriți în toate centrele de care se leagă momente mai însemnate din viața sa. La catedrala mitropolitană, după sfânta liturghie din duminică de 18 noiembrie 1973 s-a săvârșit un parastas în prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, a membrilor familiei celui dispărut și a celor ce l-au cunoscut îndeaproape. O cuvîntare despre personalitatea protopopului iconom stavrofor dr. Teodor Botiș a ținut P.On. Părinte consilier dr. Ioan Petreuța. Asistența a trecut apoi la Colecția muzeală unde a fost amenajat un colț cu exponate legate de activitatea cărturărească a celui vrednic de pomenire, acestea fiind puse la dispoziție, iar parte donate Mitropoliei Banatului de către dr. Emil Botiș din Timișoara.

Centenarul a prilejuit reimprospătarea chipului său ce va rămîne neșters în amintirea și în inimile tuturor.

TRECUȚI LA CELE VEȘNICE

Preotul pensionar Septimiu Daș s-a mutat la cele veșnice în ziua de 7 septembrie 1973.

Născut la 13 septembrie 1908, după absolvirea cursurilor teologice în 1926 este hirotonit preot pentru parohia Șușca. A mai funcționat și în parohiile : Petrilova, Vrăniuț și Socolari în cea din urmă pînă la pensionarea din cauză de boală în anul 1968. Aci și-a dat și obștescul sfîrșit și a fost înmormîntat.

Prohodirea s-a făcut în biserica parohială din respectiva localitate de către un sobor de preoți în frunte cu protopopul Liviu Liuba care a ținut și necrologul. A fost un bun părinte duhovnicesc față de care toți cei ce l-au cunoscut au arătat o aleasă prețuire. De aceea și dincolo de hotarele vieții pămîntești a fost petrecut de unanime regrete.

Preotul pensionar Ioan Uzum a adormit în Domnul la 10 octombrie 1973.

Născut în anul 1908, a urmat cursurile liceale, apoi pe cele ale fostului Institut teologic din Caransebeș pe care le-a absolvit în 1934. În anul 1935 a fost hirotonit preot pentru parohia Doman, pe care a păstorit-o pînă la pensionarea sa întîmplată în 1961.

Inhumarea a avut loc în cimitirul parohial din Reșița Montană în ziua de 13 octombrie 1973. Slujba a fost săvîrșită de un sobor de preoți în frunte cu protopopul Victor Cazacu, care a rostit și o cuvîntare.

Ales călăuzitor al sufletelor încredințate, s-a bucurat în timpul vieții de ascultarea și respectul unanim, iar după moarte de cele mai frumoase simțăminte lăsate în inimile tuturor.

Preotul Ilie Itineanțu de la parohia Șoșdea s-a stins din viață în ziua de 10 noiembrie 1973.

S-a născut în comuna Checea Română la 27 martie 1917. A urmat cursurile liceale la Timișoara, apoi pe cele ale fostei Academii teologice din Arad. Hirotonit diacon la 26 septembrie 1943, a servit mai mult timp

în cadrul Centrului eparhial din Timișoara. A fost hirotonit preot la 30 iunie 1963 pentru parohia Șemlacul Mic, de unde mai apoi a trecut la parohia Șoșdea, protopopiatul Reșița, pe care a slujit-o cu devotament până în clipa morții.

Slujba înmormântării s-a făcut în parohia pe care a păstorit-o de către un sobor de preoți în frunte cu protopopul Victor Cazacu.

Dind permanent dovadă de un zel pastoral deosebit a fost apreciat de enoriașii săi care, alăturându-se îndoliatei familii, l-au petrecut pe calea veșniciei cu sfinte rugăciuni pentru odihna sufletului său.

Preotul Valer Nicola de la parohia Oravița Montană, după o scurtă lar grea suferință a încetat din viață în ziua de 5 decembrie 1973.

S-a născut la 30 octombrie 1907. După terminarea cursurilor liceale și teologice este hirotonit preot, funcționând în parohia Aninoasa (jud. Hunedoara) iar din 1944 la parohia Oravița.

Pentru îndelungata și rodnică sa activitate părintele Valer Nicola s-a bucurat de aprecierea atît a păstoritorilor săi, cît și a conducerii bisericești care i-a acordat rangul de iconom stavrofor, a fost membru în Consiliul în Adunarea Eparhială.

Ziua înhumării sale de 9 decembrie 1973, coincidind cu cea a sesiunii Adunării Eparhiale, absența sa mult resimțită de această dată a fost subliniată deosebit de toți membrii prin păstrarea unui moment de reculegere.

La slujba înmormântării săvîrșită de un sobor de preoți în biserica din Oravița Montană pe care a cinstit-o prin munca sa, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a delegat pe P.On. Părinte dr. Victor Vlăduceanu. Pe lângă acesta au mai vorbit: P.On. Părinte Liviu Liuba protopopul ocular și P.On. Părinte Ioan Pop din partea celor mai apropiați de-unctului.

Vas ales al Domnului, a fost purtat la locul de veșnică odihnă din cimitirul parohial înconjurat de stima, dragostea și omagiul tuturor, cu înțăminte ce totdeauna i s-au arătat în timpul petrecerii sale părintești.

Ieromonahul Isidor Daminescu a răposat în nădejdea învierii și a vieții eșnice în ziua de 7 decembrie 1973 la vîrsta de 89 de ani.

S-a născut la Gladna Montană, la 1884. Aci a făcut și școala, trecînd apoi la Sibiu. A petrecut mai multă vreme la Muntele Athos de unde revenind în țară în anul 1921 a viețuit la mănăstirile Cozia și Brîncoveanu și într-o vreme ca stareț la mănăstirea Colciu. Spre bătrînețe retras pe curile natale, a deservit biserica filiei Pogănești.

Prohodirea s-a făcut după rînduiala îndătinată în ziua de 9 decembrie 1973 în biserica din Lugoj în cimitirul parohial unde i-au fost depuse înmășițele pămîntești.

Soborul sfinților slujitori împreună cu credincioșii l-au însoțit cu rugăciunile lor pe acela în a cărui viețuire au cinstit rîvna neîncetată pentru cultivarea virtuților creștinești.

Petru Cancea, cunoscutul condeier țăran, a încetat din viață în ziua de 4 decembrie 1973.

Născut la 30 august 1880 la Bocșa Vasiovei, întreaga sa viață desfășurată pe parcursul a aproape un veac a închinat-o unei munci nobile de punere în lumină a talentelor, sensibilității, valorilor și creației ce a împodobit încă mai mult acest frumos colț de țară. Rapsodul de la Vasiova îndeobște numit „Tata Oancea” a ilustrat într-adevăr diferite domenii ale artei și culturii românești prin scrieri cu o bogată tematică, mai ales poezii în grai bănățean sau prin măiestre sculpturi în lemn și iconostase de biserici, pentru toate atrăgându-și admirația și simpatia generală. Între recompensele unei munci în folosul tuturor, o încununare a reprezentat-o acordarea în 1969 a ordinului „Meritul cultural”. Între cei ce l-au înconjurat cu dragoste s-au numărat și preoții și credincioșii Mitropoliei Banatului, care după vrednicie l-au socotit mereu un biserican de cinste și rivnitor pentru tradițiile străbune. Faptul acesta a fost subliniat și de actul omagial, semnat de Înalt Prea Sfântitul Mitropolit Nicolae, în 1970, cu ocazia împlinirii a 90 de ani de viață (cf. „Mitropolia Banatului” XX (1970), nr. 7—9, p. 628). De aceea și la moartea sa Biserica Ortodoxă din Banat a fost prezentă.

Slujba înmormântării s-a săvârșit în biserica parohială din localitatea unde a văzut lumina zilei și unde a activat cea mai mare parte a vieții, până în ultima clipă.

Din partea conducerii eparhiale a participat P.On. Părinte Gheorghe Geția, inspector bisericesc care a exprimat cuvenitele condoleanțe în numele Înalt Prea Sfântitului Mitropolit Nicolae.

Figura patriarhală a regretatului dispărut, oglindă a unui suflet distins va rămâne pururea vie iar memoria binecuvintată.

EPISCOPIA ARADULUI

DATINI DE CRĂCIUN LA EPISCOPIA ARADULUI

Păstrîndu-se o scumpă tradiție în Biserica strămoșilor noștri, la Centrul eparhial și la Catedrala din Arad s-a desfășurat un program menit să promoveze datinile atât de frumoase legate de prăznuirea Nașterii Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos.

Prezenți fiind în Catedrală Prea Sfințitul Episcop Visarion împreună cu colaboratori de la Centrul eparhial, în cadrul vecerniei din seara duminicii premergătoare praznicului, corala Catedralei, dirijată de preotul Ioan Șerb, a executat o serie de colinzi culese și armonizate de compozitori români din toate regiunile patriei noastre. Programul de colinzi a fost introdus și prezentat de diaconul Alexandru Hotăran.

Credincioșii au apreciat acest dar al corului Catedralei care le-au pregătit și mai mult sufletele pentru așteptarea marelui praznic creștinesc.

Prea Sfințitul Episcop Visarion a slujit în Ajunul zilei Nașterii Domnului, în Catedrală în mijlocul unui sobor de preoți și diaconi, cu solemnitate, slujba litiei.

După terminarea Sfintei slujbe Prea Sfinția Sa a primit, în sala de festivități a reședinței episcopale, corurile din parohiile Arad-Grădiște și Aradul Nou, apoi alți colindători, irozi, fiind de față colaboratori și salași de la Centrul Eparhial.

Corurile celor două parohii, prezentate Prea Sfinției Sale, prin calde cuvinte, de parohii lor: Pr. Aurel Lucea și Pr. dr. Gheorghe Lițiu, au executat programe de colinzi, ca și celelalte formații și credincioși veniți să cîntească, de Sfîntul Praznic al Nașterii Domnului, pe Ierarhul care tăia în fruntea eparhiei ca urmaș al Sfinților Apostoli și prin ei, al lui Iisus Hristos însuși.

Prea Sfințitul Episcop Visarion a mulțumit tuturor, cu părintească răgoste, vorbindu-le, cu căldură, despre marea importanță a cîntării în biserică și despre necesitatea de a contribui la participarea tuturor credincioșilor la cîntarea în comun la Sfintele slujbe.

După ce a împărțit tuturor daruri tradiționale, Prea Sfinția Sa i-a înecuvîntat întorcîndu-se fiecare la ale sale cu o mare bucurie în inimă.

În ziua praznicului Nașterii Domnului Prea Sfințitul Episcop Visarion liturghisit în Catedrala episcopală. În cadrul Sfintei slujbe s-a citit cea dintîi pastorală pe care Prea Sfinția Sa a adresat-o clerului și credincioșilor, de la introducerea în scaunul acestei eparhii. Pastorală a fost cu îndură primită de cei ce au ascultat-o.

A doua zi de Crăciun Prea Sfinția Sa a slujit și a predicat în biserica parohială „Adormirea Maicii Domnului” din Arad. Prea Sfinția Sa a învățat pe credincioși despre Iisus Hristos cel istoric intrupat și despre Iisus Hristos care se naște în sufletul fiecărui creștin adevărat ca o evidență a lucrării Hristosului istoric. În numele credincioșilor acestei biserici părintele paroh Octavian Macovei a adresat Ierarhului undă caldă cuvint de întîmpinare cu bucurie a celei dintîi slujiri a Prea Sfinției Sale la acel altar tîrnosit de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

De Anul Nou, după frumoasa slujbă cu Te-Deum și cu Polihroniu săvîrșită de Prea Sfinția Sa în Catedrala din Arad, după amiază, în sala de festivități de la Centrul Eparhial, s-au prezentat membri ai Consiliului Eparhial, salariați ai Centrului Eparhial, preoți din Arad și din parohiile învecinate, corul Catedralei și numeroși credincioși care au făcut Ierarhului lor cuvenitele urări pentru începutul unui nou an de lucrare pastorală în fruntea Episcopiei Aradului.

Întreținîndu-se cu toți, într-o atmosferă de praznic, Prea Sfințitul Visarion le-a mulțumit, le-a răspuns la urări, făcîndu-le un scurt expozeu despre contururile hotărîte de Sfîntul Sinod privitor la și mai marea activizare a lucrării preoțești și a credincioșilor pentru ca Biserica să fie cît mai vie și folositoare credincioșilor ei și scumpei noastre patrii.

A fost acesta un ceas de duh familiar, de apropiere între Ierarh și fiii săi duhovnicești, care se poate nădăjdui că va avea rolul unei semînte roditoare în viața eparhiei.

Sărbătorile de la sfîrșitul anului trecut și de la începutul celui nou, s-au încheiat cu luminatul praznic al Arătării Domnului sau Bobotezei. Preoții s-au întîlnit cu credincioșii cărora le-au vestit marea sărbătoare și le-au stropit casele cu Marea Aghiasmă. În ziua praznicului Prea Sfințitul Episcop Visarion a slujit Sf. Liturghie și slujba atît de înălțătoare a Sfințirii Marii a Apei stropind și binecuvîntînd pe toți cei prezenți cu apa asupra căreia a cerut lucrarea Duhului Sfînt.

Participarea credincioșilor la aceste mari sărbători s-a făcut în duhul tradițiilor și așezămintelor creștinești, ortodoxe, ale Sfîntei Biserici și cu respectarea datinilor specifice poporului român.

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

Adunarea Eparhială a Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmaგიului și-a ținut sesiunea anuală de lucru în ziua de Duminică 2 decembrie 1973.

După oficierea, în Paraclisul „Sf. Treime” de la reședința episcopală a Te-Deum-ului, membrii Adunării au trecut în sala de ședință unde s-au îndeplinit formele regulamentare de deschidere a ședinței.

La sesiunea de lucru a Adunării Eparhiale a participat și delegatul Departamentului Cultelor.

Prea Sfințitul Președinte a adresat celor prezenți un cuvînt subliniind ajutorul generos de care se bucură Episcopia Aradului din partea Onor. Departament al Cultelor. A exprimat apoi mulțumiri Conducerii Județelor

Arad și Hunedoara pentru larga înțelegere și sprijinul acordat lucrărilor de reparații de la bisericile-monumente istorice, care sînt istoria vie a poporului nostru pe aceste meleaguri.

Prea Sfințitul Episcop a spus că această ședință are loc în climatul unei libertăți religioase și de conștiință, asigurată de legea fundamentală a patriei noastre, Constituția Republicii Socialiste România. „Bucurîndu-ne și de caldul umanism al Conducătorilor noștri, sîntem mîndri și fericiți că ne aducem aportul nostru la înălțarea țării și prosperitatea poporului”, a spus Prea Sfinția Sa. În continuare Prea Sfințitul Președinte a arătat că una dintre importanțele realizări ale Bisericii Ortodoxe Române este participarea mirenilor la viața bisericească.

Fiind la prima prezidare a sesiunii Adunării Eparhiale a Episcopiei Aradului Prea Sfinția Sa a mulțumit membrilor Adunării pentru încrederea exprimată la alegerile pentru ocuparea scaunului de Episcop al Aradului din 10 iulie 1973.

Apropiîndu-ne de sărbătoarea Crăciunului, al cărei mesaj betleemic ne răsună mereu în inimi : „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bunăvoie” (Luca 2, 14), Prea Sfințitul Episcop a vorbit despre pacea lui Hristos care este una și nedespărțită de pacea lumii noastre pămîntești, de pacea și înțelegerea dintre oameni, pe care o doresc toți oamenii de bunăcredință și de omenie din întreaga lume dar în chip cu totul special poporul român, care sub îndrumarea Conducătorilor săi iubiți, duce o neobosită activitate în scopul apărării, promovării și întăririi solidarității și unității forțelor acestei păci, atît pe scară națională cît și internațională.

Exprimînd sentimente de recunoștință față de autoritățile superioare bisericești și de stat, Prea Sfințitul Episcop propune expedierea unor telegrame : Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Domnului Nicolae Ceaușescu Președintele Republicii Socialiste România, Domnului Emil Bodnăraș Vicepreședinte al Consiliului de Stat, Domnului Președinte prof. Dumitru Dogaru — Președintele Departamentului Cultelor, Înalț Prea Sfințiilor Mitropoliți Nicolae al Banatului și Teoctist al Olteniei, Domnului Andrei Cervencovici Președintele Consiliului Popular al județului Arad, Domnului Ioachim Moga Președintele Consiliului Popular al județului Hunedoara, Domnului Marțian Fuciu Președintele Consiliului Popular municipal Arad, Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România.

În unanimitate Adunarea aprobă prin aplauze textele telegramelor propuse.

Prea Sfințitul Președinte dă apoi citire textului scrisorii adresată Adunării de către Înalț Prea Sfințitul Nicolae al Banatului în care se arată că reprezentanții clerului și ai mirenilor din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului doresc o rodnică și armonioasă împreună lucrare în cadrul Mitropoliei Banatului, cu Eparhia Aradului.

La invitația Prea Sfinției Sale, Prea Cucernicul Părinte Vicar și Prea Cucernicii Părinți consilieri administrativi, depun pe masa biroului Adu-

nării Eparhiale, fiecare pentru sectorul său, rapoartele generale de activitate ale Consiliului eparhial, care au fost predate comisiilor permanente ale Adunării, în vederea lucrării lor. Ședința fiind suspendată se trece la examinarea rapoartelor generale pe sectoare și la întocmirea rapoartelor comisiilor ce se vor citi în plenul Adunării.

Reluându-se lucrările, se trece la prezentarea referatelor asupra Dărilor de seamă ale Consiliului Eparhial.

Primul raportor, dl. dr. Miron Țabic, prezintă referatul Comisiei Bisericești, în care se face analiza amănunțită cu privire la perioada sedisvacanței Eparhiei Aradului, alegerea noului ierarh și festivitatea instalării Prea Sfinției Sale; sfințiri de biserici (Poeni, Nădab, Zimbru, Grădiște, Gurba, Ghelar, Silindia); hirotoniri de preoți, vizitații canonice etc.

Dl. dr. Ioan Bejan prezintă apoi referatul Comisiei culturale. Se relevă acțiunile întreprinse pentru promovarea unității de credință, cult și organizare bisericească, arătându-se ce s-a făcut pentru promovarea aspectului ortodox în toate bisericile din eparhie, pentru uniformizarea cultului. Se arată activitatea depusă pentru formarea, îndrumarea și orientarea clerului, precum și eforturile materiale ale episcopiei, concretizate în burse și dotații acordate pentru formarea slujitorilor sfintelor altare.

Se consemnează apoi sesiunea examenului de capacitate preotească din toamna acestui an, cursurile de îndrumare pastorală și misionară, conferințele preoțești de orientare și administrative.

Cu privire la activitatea social patriotică, referatul arată contribuțiile eparhiei la Fondul Păcii și la Fondul Solidarității Internaționale, activitatea preoților și credincioșilor la muncile obștești. Se arată activitatea editorială, activitatea desfășurată la Biblioteca și Arhiva Centrului Eparhial, Colecția de obiecte vechi bisericești de la Mănăstirea „Sf. Simion Stîlpnicul” din Arad-Gai. Peste tot se remarcă purtarea de grijă a Prea Sfinției Sale.

Dl. avocat Barbu Rovența prezintă referatul Comisiei de organizare și validare. Se propune arondarea parohiei „Pogorirea Duhului Sfânt” din Romos, prot. Deva, la parohia „Înălțarea Domnului” din aceeași parohie. Postul bugetar de preot al acestei parohii se transferă la parohia „Sf. Arhangheli” din cartierul Buituri-Hunedoara.

Se dă cuvîntul apoi Domnului Nicolae Todea care prezintă referatul Comisiei Economice în care se înfățișează activitatea serviciilor contabilității, administrarea bunurilor bisericești, a Serviciului tehnic. Se consemnează începerea lucrărilor de restaurare a bisericii de lemn „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” — monument istoric reconstruită în parcul reședinței; lucrări de reparații la Centrul Eparhial, la Catedrală și la alte imobile ale Episcopiei. Se mai arată că atelierele de luminări, legătorie și de întreținere a veșmintelor bisericești și-au sporit activitatea.

Disciplina financiară și-a îndeplinit planul de control în procent de 90%, reușind să remedieze deficiențele semnalate.

La un număr de biserici parohiale s-au executat lucrări de amenajare și lucrări de pictură.

Se prezintă apoi spre aprobare obiectivele propuse a fi îndeplinite pe anul 1974 precum și documentele financiare anexate la raportul general al Sectorului economic.

După prezentarea referatelor Comisiilor permanente Prea Sfințitul Președinte mulțumește membrilor Comisiilor și raportorilor pentru munca depusă în examinarea Dărilor de seamă generale ale sectoarelor și anunță deschiderea discuțiilor rugînd pe membrii Adunării să se înscrie la cuvînt pe marginea rapoartelor.

P.C. Prot. Vitalie Pereteatcu-Lipova, citind din lucrările „Apostolatul Social” ale Prea Fericitului Patriarh Justinian, spune că a sluji pe Dumnezeu înseamnă a sluji pe oameni, îndeamnă la slujirea din toată ființa a Bisericii și a Patriei.

Dl. avocat dr. Victor Șuiaga subliniază activitatea pe care Conducerea Eparhiei o depune pentru întărirea credinței și a unității ei.

P.C. Prot. Teofil Chiffa-Deva vorbește despre felul în care se aplică îndrumările Sfințului Sinod la biserica „Sf. Nicolae” din Deva prin catehizarea credincioșilor în cadrul slujbelor religioase.

P.C. Pr. Traian Rusu din parohia Mîsca și dl. Moise Pătrașcu din Petroșani își exprimă, în cuvîntările lor, bucuria clerului și a credincioșilor de a avea la Conducerea Episcopiei Aradului pe Prea Sfințitul Episcop Visarion pe care îl asigură de toată dragostea fiiască și hotărîrea unanimă ca îndrumările pe care le va da să fie transpuse în fapte.

Dl. avocat Roventă Barbu din Brad, arată că referatele comisiilor permanente exprimă activitatea desfășurată de Sf. Episcopie în anul 1973. Exprimă Prea Sfinției Sale omagii sincere ale credincioșilor din ținutul Bradului și propune aprobarea referatelor.

P.C. Pr. Aurel Vasiu din Romos, prot. Deva, arată că referatele au scos în evidență progresul realizat în ultimul an în toate sectoarele de activitate. Promite că și în viitor se va strădui în mijlocul enoriașilor săi să fie pildă cu fapta în îndeplinirea îndatoririlor sale preoțești și cetățenești.

Luînd cuvîntul repreezentantul Departamentului Cultelor are cuvînte de apreciere față de activitatea preoților din județul Hunedoara, activitate desfășurată în cadrul Episcopiei Aradului în anul 1973, asigurînd că și în viitor, ca inspector al Departamentului Cultelor va sprijini, în cadrul legii, interesele majore ale Eparhiei în problemele care privesc județul Hunedoara.

În încheiere Prea Sfințitul Președinte supune aprobării Adunării eparhiale rapoartele generale de activitate ale sectoarelor precum și referatele Comisiunilor cu toate anexele lor, în mod global.

Adunarea în unanimitate aprobă aceste Dări de seamă, dă descărcare de gestiune pe anul 1973 și aprobă Planul financiar pe anul 1974.

Prea Sfinția Sa mulțumește pentru încrederea dată cum și pentru participarea activă la dezbaterile lucrărilor și face urarea ca și de acum înainte activitatea noastră să se desfășoare într-un climat de pace. „Pacea înseamnă progres, adevăr, dreptate, colaborare, prietenie. Pace înseamnă

belșug, sănătate, viață, lumină, liniște. Pacea este mama tuturor bucuriilor și temeiul vieții căci dacă lipsește pacea toate sînt de prisos" — ne învață Sf. Ioan Gură de Aur. Iar Sf. Părinte Vasile cel Mare spune între altele că „pacea este cel mai dulce cuvînt pentru că pacea este cea mai plăcută Domnului”.

Să cerem deci Domnului Păcii binecuvîntarea Sa pentru pace pe pămînt și între oameni bună voire, înțelegere și înfrățire”, a spus Prea Sfințitul Președinte al Adunării Eparhiale, făcînd apoi tuturor calde urări de Sfintele sărbători ale Nașterii Domnului și Noului An 1974 și închizînd astfel lucrările ședinței.

TÎRNOSIREA MONUMENTALEI BISERICI DIN GHELAR

Localitatea minieră Ghelar din județul Hunedoara este situată în Munții Poiana Ruscăi, în așa zisul Ținut al Pădurenilor, la o altitudine de 750 m într-una din cele mai pitorești așezări.

Parohia Ghelar are o biserică veche de aproape două veacuri care a devenit neîncăpătoare pentru numărul mereu crescînd al credincioșilor. De aceea ei au hotărît, încă de acum oînci decenii, să construiască o biserică nouă. Lucrările au început însă numai în anul 1939 și fiind întrerupte, au fost reluate în anul 1954.

Preotul paroh Nerva Florea a insuflat credincioșilor dorința sa de a ridica, pe un promontoriu al comunei Ghelar, o biserică monumentală care să stea alături de cele mai frumoase din Patriarhia Română. Astăzi dorința lor s-a concretizat și în ziua de 4 noiembrie 1973, biserica a fost tîrnosită și dată rosturilor ei.

Aspectul ei exterior, cu două turle, cupolă centrală încadrată de alte patru cupole, cu originale portaluri de intrare decorate cu baso-reliefuri, adevărate propilee, de la care duc trepte largi la intrarea propriu zisă a bisericii împodobită cu pictură și uși masive, sculptate, este impunător.

Interiorul este însă și mai frumos. Pictura în frescă, executată de pictorul decedat Constantin Nițulescu, este cea mai bună lucrare a acestuia. Avînd un spațiu pictural bogat, variat, cu balcoane, coridoare, coloane cu capiteli sculptate, biserica a oferit artistului multiple posibilități pe care le-a folosit din plin, astfel că totalitatea picturii te îndeamnă la elevație duhovnicească.

În ziua de duminică 4 noiembrie 1973, visul de decenii al credincioșilor din Ghelar și al mult ostenitorului lor preot, s-a împlinit. Într-un cadru cu totul solemn, Prea Sfințitul Episcop dr. Visarion Aștileanu al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, sub a cărui păstorire arhierească se află parohia Ghelar, fiind înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit cele prescise de ritualul ortodox, sfințind biserica și lucrările ce s-au făcut, așezînd Sfinte Moaște și Sfinți Evangheliști la altar, liturghisînd și binecuvîntînd pe credincioși.

La sfîrșitul sfintelor slujbe preotul Nerva Florea a făcut o mișcătoare dare de seamă asupra lucrărilor duse la bun sfîrșit datorită vredniciei

credincioșilor, mulțumind tuturor celor ce au ajutat parohia, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, cu Episcopia Aradului.

Luînd cuvîntul, în încheiere, Prea Sfințitul Episcop Visarion a subliniat meritele preotului și ale familiei sale, în a menține viu și activ interesul și efortul necesar pentru realizarea acestui lăcaș de închinăciune ce împodobește nu numai Ghelarul, ci se înscrie în patrimoniul întregii Biserici Ortodoxe Române. Prea Sfințitul Episcop Visarion a îndemnat pe credincioși ca aceste posibilități și această însuflețire să continue a se arăta creator în întreaga muncă de înfăptuire a prosperității țării, sub îndrumarea înțelepților ei Conducători, spre a face din Republica Socialistă România o țară a progresului, a bunăstării, a fericirii.

Felicitîndu-l și binecuvîntîndu-i pe toți, Prea Sfinția Sa a acordat preotului Nerva Florea, în temeiul aprobării Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Banatului, diploma și însemnele de iconom stavrofor, în aclamațiile de „vrednic este” ale celor de față.

Ziua de 4 noiembrie 1973 va rămîne, pentru credincioșii parohiei, un izvor de neuitate bucurii duhovnicești.

PREOȚI NOU HIROTONIȚI

Păstrînd mereu vie flacăra darului continuității apostolice Prea Sfințitul Episcop Visarion a împărtășit sfînta taină a preoției unor tineri candidați licențiați sau studenți în anul ultim al Institutului Teologic Universitar din Sibiu, spre a împlini unele parohii vacante și a răspunde nevoilor duhovnicești ale credincioșilor.

Astfel, au fost hirotoniți diaconi și apoi preoți :

1. Gheorghe Contraș a primit darul diaconiei pentru nevoile paraclisului reședinței episcopale din Arad.
2. Ioan Dragoman, pentru parohia Mănăstur, protopopiatul Arad.
3. Valeriu Dragomir, pentru parohia Iercoșeni, prot. Ineu, jud. Arad.
4. Mircea Ghinga pentru parohia Chișlaca, protopopiatul Ineu, județul Arad.
5. Nicolae Porcolean pe seama parohiei Chelmac, protopopiatul Lipova, județul Arad.
6. Cornel Jula a fost preoțit pe seama parohiei Bejan, protopopiatul Brad, județul Hunedoara.
7. Ioan Jorza, pentru parohia Prăvăleni, protopopiatul Brad, județul Hunedoara.
8. Eugen Nălboc, pe seama parohiei Lelese, protopopiatul Deva, județul Hunedoara.
9. Ion Ene pentru parohia Burjuc, protopopiatul Deva, județul Hunedoara.
10. Costică Mariș pentru parohia Baru Mare, protopopiatul Hațeg, județul Hunedoara.
11. Ioan Pulpea pentru parohia Rîu Bărbat, protopopiatul Hațeg, județul Hunedoara.

12. Alexandru Pop pentru parohia Pui, protopopiatul Hațeg, județul Hunedoara.

Hirotoniile au fost săvârșite, în cea mai mare parte, în Catedrala din Arad, în fața credincioșilor și cu participarea membrilor familiilor celor hirotoniți și a unor delegații de credincioși din parohiile în care urmau să păstorească. În acest fel marele act al hirotoniei a fost, de fiecare dată, și o învățătură despre sublimitatea tainei și a misiunii preoțești.

Noii preoți au primit, în cursul practicii liturgice pe care au urmat-o sub îndrumarea unor preoți cu experiență, îndrumări pastorale, duhovnicești, omiletice și administrative care să le fie de ajutor în desfășurarea activității lor la parohii.

Preotul CONSTANTIN N. GALERU, *Jertfa și răscumpărare*, teză de doctorat, București, 1973, 154 pagini. (Extras din revista „Glasul Bisericii”, anul XXXII (1973), nr. 1—2). Prefața lucrării este semnată de dl. prof. Nicolae Chițescu, îndrumătorul lucrării, unde se evidențiază „excepționala ei valoare”, datorită „cadrelor universale, în care autorul face analiza operei Mântuitorului reliefând „frumusețea duhovnicească a lumii înnoită în Biserică de Iisus Hristos prin Duhul Sfânt”.

În „Introducere”, autorul indică obiectul jertfei, care constă în faptul că „omul renunță la „a avea” pentru a se realiza în „a fi” adică în ființa lui proprie. Se caută pe sine dăruindu-se și cîteodată se află creîndu-se, fie chiar cu prețul vieții (Georges Gusdorf)... Exprimiînd ființa religiei, jertfa exprimă în același timp condiția fundamentală a omului, care se afirmă și se realizează în relație, în solidaritate cu „totul...”. Să fundamentăm adică jertfa ca act al relației desăvîrșite între om și Dumnezeu, pe dăruirea acestuia lui Dumnezeu, ca răspuns la darul făcut de Dumnezeu omului prin creație; pe o dăruire liberă, personală așa cum dăruirea lui Dumnezeu în creație e absolut liberă. Și, mergînd mai în adîncul lucrurilor să descoperim că ideea de dăruire, care are la baza ei dragostea atotprisositoare și atotdăruitoare, își urcă originile ei dincolo de om, în Dumnezeu, în viața lăuntrică a Preasfintei Treimi. În raporturile dintre cele trei Ipostasuri ale meleia și aceleiași Ființe și se manifestă din plin în raporturile externe ale Dumnezeirii.

Intrucît din dragoste a creat Dumnezeu lumea și pe om, făcîndu-l pe acesta stăpînul ăpturii, tot din dragoste, după căderea lui în păcat, a trimis pe Fiul Său în lume „să răscumpe pe cei de sub lege, ca să primim înfierea...”. Dragostea aceasta atotprisositoare, a constituit esența „Revelației Fiului lui Dumnezeu întrupat și ea a constituit și temelia pe care s-a ridicat crucea ăstignirii și a Răscumpărării. Acesta este emnul adevărat al Răscumpărării ca jertfă:

dăruirea totală, necondiționată din dragoste pentru reintegrarea lumii în dragoste ?!

Lucrarea este împărțită în două părți: I Premisele jertfei și răscumpărării (pp. 15—68), are trei capitole: 1. Fundamentarea jertfei (jertfa act originar, Ființa jertfei, Subiectul și materia jertfei; întemeierea jertfei în viața divină); 2. Creația ca dar și jertfă (creația, operă a Sfintei Treimi, Creația prin Logos și Duhul Sfînt, întemeierea Creației în har; creați „după chip”, conștiință și libertate; Conștiința originară a jertfei); 3. Căderea lui Adam din sfera valorilor și aspirația după refacerea unității pierdute (Interdependența dintre lume și valori). Pierderea unității lăuntrice; Jertfa ca instrument de lucru în aspirația după refacerea unității pierdute; Jertfa ca act specific religios; Jertfa Vechiului Testament. Partea a II-a: „Plinirea jertfei și răscumpărării în Iisus Hristos” (pp. 68—140) are trei capitole: 1. Darul întrupării (Manifestarea darului — chenoza; Nașterea din Fecioară; Persoană, principiul de comunicare a firilor). 2. Răscumpărarea ca jertfă (Ful Omului, Taborul și Golgota, Aspectele Răscumpărării și relația cu jertfa; Jertfa Domnului în opera Răscumpărării la romano-catolici și protestanți; Moartea și Învierea Domnului ca unitate în opera Răscumpărării). 3. Jertfa și învierea în viața Bisericii (iconomia Sfîntului Duh în Biserică; Consensus sacrificial și pascal al tainelor Bisericii).

După cum reiese din această simplă enunțare a problemelor care intră în dezbaterile lucrării, reținem aspectul de sinteză al celor două părți, care se revărsă într-o analiză atentă, cu detalii și implicații dogmatice, în celelalte capitole cît și a problemelor ce intră în componența lor, judicios identificate și tratate cursiv și viu cu documentație bogată și utilizată creator. Pe lîngă aceasta reținem și dezbaterile problematice de Simbolică, analiza diferențierilor privind învățătura Bisericii Ortodoxe față de celelalte confesiuni creștine, aderența Ortodoxiei la învățătura de totdeauna a

Bisericii creștine. Actualizarea Jertfei și a Răscumpărării în Biserică, arată autorul, nu se reduce la o simplă enunțare scolastică: har, credință — fapte bune, ci „ca o restaurare a chipului lui Dumnezeu în om prin Hristos... întrucât întreaga viață a Bisericii e un edificiu zidit prin Dumnezeu-Cuvîntul în Duhul Sfînt, e extinderea vieții lui Hristos... Prin toate Tainele cum și prin ierurgi împreună cu citirea sau ascultarea Cuvîntului, Ortodoxia nu disociază lucrarea Cuvîntului de aceea a Sacramentului. Cuvîntul face parte din Sacrament, sintem atrași, integrați, reînscuți în această viață și în acest sens adînc atotcuprinzător al întrupării, crucii și învierii Domnului”. Pe de altă parte „răscumpărarea readuce duhul omului la centrul lui ontologic acolo unde e ființa sensului și inima vieții. Înseamnă renașterea noastră după fire, în acea lume a rațiunilor duhovnicești...” Dragostea — agape, care dă această virtute unică: rămli ce ești în ființă, în adevăr și în același timp poți deveni ce nu ești prin cheneză și jertfă. Poți împărtăși condiția altuia; poți sluji, te poți apropia de toți, fără să sacrifici adevărul în care crezi. Pe aceste două premise se întemeiază liber ecumenismul ortodox: fidelitatea față de adevăr și slujirea jertfelnică, mai precis se întemeiază o teologie a slujirii „Nu teologia pentru speculație ci teologia care se împlinește în fapte pentru oameni”, cum spune Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Concluzia lucrării (pp. 152—154) se impune ca un element care decurge în mod firesc din dezbaterile problemelor și care vine cu o ultimă precizare de sinteză, menită să redea într-o formă succintă corelația dintre Jertfă și Răscumpărare, cu referire la viața credincioșilor: „Taina lui Hristos, taina crucii și a învierii devine taina fiecărui creștin săvîrșită în Duhul Sfînt în Biserică. Această Taină din veci determină structura jertfitoare și pascală a Bisericii și creștinul o trăiește cu toată viața lui, în toate Tainele, culminînd în Euharistie, care profetic anticipează Parusia Domnului... Jertfa care aduce la înviere, ne poate călăuzi și pe noi la unitatea Bisericii ca și la slujirea lumii, a marilor familii umane... Răscumpărarea și nașterea noastră din nou s-a făcut prin dragoste, o dragoste atît de mare, încît a dus la Jertfa Fiului lui Dumnezeu. Semnele Răscumpărării trebuie să rezeleze în cele din urmă și în noi „chipuri” lui Dumnezeu, această condiție fundamentală, pentru a putea spune: omul este dragoste”.

Stilul adînc și curgător relevă o participare sufletească a autorului la lucrarea sa, fapt care nu numai că face lectura plăcută și atractivă, oferind cititorului posibilitatea pătrunderii miezului problemei ci crează în același timp acea dispoziție interioară a meditației privind transformarea lui în bine și a necesității unei acțiuni de dăruire sinceră și dezinteresată; de cultivare a iutirii active și eficiente. La sfîrșitul lucrării autorul prezintă bibliografia grupată astfel: A. Sfînta Scriptură, B. Opere ale Sfîntilor Părinți și C. Teologi ortodocși, D. Teologi de alte confesiuni, E. Alte lucrări consultate.

Finalul lucrării prezintă cuvenita „Declarație”, „Curriculum vitae” și un rezumat în limba franceză.

Diacon prof. Sorin Cosma

„PRAVOSLAVNY KATECHIZMUS”, Bratislava, 1969, pp. 56.

Catehismul ortodox apărut la Bratislava atrage atenția nu pentru că ar fi cea mai reușită apariție din șirul catehismelor publicate, întrucît nu cu mulți ani în urmă, tot în Cehoslovacia, a apărut un catehism bogat (Pravoslavnyi Katehizis”, Praga, 1954, pp. 262 și 1168 întrebări și răspunsuri) și care era opera episcopului Gorazd, ci pentru simplitatea și naturalitatea întrebărilor și răspunsurilor lui. Se poate observa un lucru destul de rar întîlnit în asemenea publicații și anume că autorul lui atunci cînd a formulat întrebările a exclus posibilitatea oricărui fond apercceptiv religios al cititorului. Catehismul, apoi, nu încearcă să transmită idei, ci stăruie să formeze convingeri religioase. Spre pildă, răspunzînd întrebării cu nr. 22 „Ajunge numai să credem în Dumnezeu pentru ca să fim mîntuiți?” se dă următorul răspuns: „Nu este deajuns, pentru ca să fim mîntuiți trebuie să ducem o viață creștinească”.

Anumite întrebări care de multe ori crează confuzii în detrimentul Ortodoxiei sînt astfel subliniate spre a fi elucidate orice confuzie s-ar crea. Așa la întrebarea nr. 31 „Este corect cînd unii oameni numesc Biserica noastră greco-orientală?” se dă răspunsul „Nu este corect. Biserica noastră se numește: „Sviatâ pravoslavna circev”, adică „Sfînta Biserică Ortodoxă”.

Rolul clerului în mîntuirea credincioșilor este subliniat întrucît sînt cunoscuți unii creștini care susțin așa zisa „preoție universală”, ceea ce nu este în spiritul învățăturii propovăduite de Mîntuitorul Iisus Hristos, care, așa cum știm, a întemeiat o

preoție nouă. La întrebarea „Cine se îngrijește de noi și cine ne conduce pe calea mântuirii?” se răspunde „Părinții noștri sufletești — preoții”.

Iată doar câteva exemple privind simplitatea întrebărilor și naturalețea răspunsurilor catehismului ortodox apărut în Bratislava, al cărui autor Protopopul K. D. Surma, a împărțit lucrarea în 5 părți, care la rândul lor sînt subîmpărțite în capitole și subcapitole.

Partea I-a, denumită, „Despre credința ortodoxă după Simbolul credinței”, tratează despre: Dumnezeu, Sf. Treime, crearea îngereilor, crearea lumii, crearea omului, Dumnezeu Fiul, Biserica etc.

Partea a II-a, Despre mila dumnezeiască în viața creștinului”, se ocupă de: Zece porunci dumnezeiești, Nouă porunci bisericești, Fericitările, Păcatul și Virtuțile teologice.

A III-a parte, „Despre rugăciune” cuprinde despre rugăciune în general și rugăciunea domnească în special.

Partea a IV-a intitulată „Despre Sf. Taină” tratează mai pe larg fiecare taină în parte.

Partea a V-a numită „Despre cele patru lucruri din urmă”, adică moartea, judecata particulară, iadul și raiul încheie Catehismul. Mai bine-zis catehismul se încheie cu un ultim aliniet compus din trei întrebări și numit „Despre (ceasul) timpul dinaintea morții”. Iată întrebarea 468 „Ce trebuie să facă omul în timpul bolii neiertătoare (grele)?” și la care se răspunde astfel: „El trebuie să se intereseze de sufletul său, să se mărturisască și împărtășească, să se intereseze de rudenile sale și să se despartă de lucrurile sale”.

Acest mic Catehism, format dintr-un mic capitol introductiv în credință și 5 părți, avînd un număr de 470 întrebări deosebit de sumare, are și anumite lip-uri care desigur că constau în primul rînd în concepția autorului de a-și împărți materialul. Neavînd o legătură unitară, unele adevăruri creștine nu sînt deloc tratate.

Cu toate acestea Catehismul este suficient pentru a contribui la formarea unor convingeri religioase în lumina învățaturii ortodoxe.

Pr. Vasile Petrica

WALTER KÜNNETH: *Theologie der Auferstehung*. Fünfte, erweiterte Auflage. München und Hamburg, Siebenstern Taschenbuch Verlag, 1968, S. 310.

Prefața la ediția a cincea (p. 5—6) ne arată: 1. Ce aduce în plus — față de celelalte ediții — această ediție? 2. Cum a fost pînă acum primită această carte în lumea teologilor? 3. Care este actualitatea problemei pe care o abordează cartea de față?

Prefața la ediția primă (p. 6—7) arată că osteneala autorului pornește de la convingerea că viitorul Bisericii Reformației depinde de puritatea învățaturii sale. De aceea, își propune ca în această lucrare să aducă claritate asupra cuvîntului primordial-creștin despre învierea Domnului. Cu atît mai mult, cu cît în mărturia despre învierea lui Iisus Hristos este sintetizată — după opinia autorului — problema esențială a hristologiei. Cartea vrea să fie un *proiect de teologie a învierii*. Telul ei este reliefarea sistematică a conținutului general al soliei despre înviere și oferirea de linii directe dogmatice — din această perspectivă — pentru problemele cele mai însemnate ale teologiei creștine. Totodată, aspirația ei decizivă este să îndrepte privirile spre conținutul central al Evangheliei (p. 300).

Cartea constă din trei părți: I. Realitatea învierii lui Iisus (p. 18—111); II. Sensul dogmatic al învierii lui Iisus (p. 112—233); III. Desăvîrsirea realității învierii (p. 234—299), precedate de o introducere și urmate de o postfață.

Introducerea (p. 11—17) subliniază: Sarcin actuală a vieții creștine impune o *reflectare adîncită* asupra conținutului mărturisirii: „Hristos a înviat!” De asemenea, autorul reliefează importanța decizivă și dificultatea deosebită a problemei!

În continuare prezintă contribuția teologiei protestante în problema învierii Domnului, pe care o ilustrează cu exemplificări din teologia negativă și din teologia pozitivă. De asemenea, autorul face o scurtă privire asupra discuției teologice în legătură cu învierea Domnului, arătînd că pînă acum nu s-a ajuns la o elaborare sistematică și unitară a acestei probleme.

Din această situație decurge *sarcina actuală a teologiei în această problemă*: să înlăture toate părțile negative ale elaborărilor de pînă acum și să deslușească și să precizeze *sensul dogmatic* al mărturisirii despre învierea Domnului.

Partea primă a cărții: „Realitatea învierii lui Iisus” (p. 18—111) tratează caracterul de realitate al învierii Domnului, pornind de la precizarea: „Sub realitate nu este a înțelege o pură realitate, care se potrivește și unui lucru, ci adevărul unui eveniment

puternic în acțiune, care condiționează noi nexuri, care ridică pretenția de valabilitate" (p. 18).

Autorul își propune să cerceteze piedicile ce stau în calea unei înțelegeri realiste a Învierii. În acest sens, examinează raportul dintre Înviere și istorie, Înviere și ideea de viață, Înviere și existențialism, Înviere și mit și Înviere și chipul lumii, arătând la ce rezultate duce punerea Învierii în relație cu aceste noțiuni.

Cercetarea autorului ajunge la următoarele rezultate:

1. *Înviere și istorie* (istoricitatea Învierii și posibilitatea cercetării ei istorice-științifice): Există relații la care nu se poate renunța și necesare între Învierea Domnului și istorie, dar noțiunea de „istoricitate” (*Geschichtlichkeit*) nu cuprinde esența Învierii; din contră, aceasta din urmă indică o transcendență a istoriei.

2. *Învierea și ideea vieții*: ideea de viață și de nemurire nu justifică caracterul propriu al Învierii Domnului, ci îl întunecă și nivelează!

3. *Înviere și existențialism*: teza lui Bultmann, și anume interpretarea sa existențială, amenință puternic realitatea obiectivă a Învierii Domnului sau chiar o dizolvă.

4. *Înviere și mit*: mitizarea soliei despre Înviere pune în discuție caracterul ei specific creștin ca atare. Aplicarea noțiunii de mit la Învierea Domnului înseamnă o nivelare a specificului la general, transformarea lui revelativ special în o revelație generală. Reprezentarea mitică este neadekvată pentru Învierea Domnului. Caracterul cu totul propriu al realității Învierii interzice principal o aplicare a noțiunii de mit și evidențiază imposibilitatea unei relații de analogie sau de corelație cu miturile din istoria religiilor.

5. *Învierea și chipul lumii*: mărturisirea Învierii nu depinde principal de chipul lumii și de schimbările acestuia. Cu toate că mijloacele de vorbire ale soliei aparțin chipului lumii, în noțiunea Învierii se află un cuvânt străvechi și de vorbire religios, care posedă însemnătate nepieritoare pentru fiecare stadiu al cunoașterii lumii.

Trecind la prezentarea *noțiunii teologice a Învierii*, autorul arată că noțiunea teologică a Învierii afirmă recunoașterea premisei „chestiunii” Învierii ca a realității care nu poate fi supusă normelor altor realități: caracterul *unic* al minunii Învierii Domnului. Realitatea Învierii Domnului trebuie înțe-

leasă ca un eveniment *calitativ altfel* decât orice altă minune profetică, mesianică sau apostolică. Solia Învierii vestește un eveniment sui generis.

După o seamă de considerații în legătură cu realitatea Învierii și cu descoperirea ei, autorul trece la problema relației dintre Revelația Învierii și credință, adică problema cunoașterii Învierii Domnului.

Cunoașterea Învierii Domnului este o cunoaștere prin credință *specifică*. Mărturisirea prin credință a Învierii Domnului cere mai mult încredere decât un principiu metodic ca condiție preliminară a cunoașterii.

Partea a doua a părții: „Sensul dogmatic al Învierii lui Iisus” (p. 112—233) tratează:

Acțiunea lui Dumnezeu față de Hristos în Înviere: 1. Problema hristologică fundamentală — sarcina hristologiei este clarificarea relației lui Iisus cu Dumnezeu și a poziției lui Dumnezeu față de Iisus. Hristologia are să-și ia punctul său de plecare fundamental din Învierea Domnului. Tema hristologică este sintetizată în expresia: „Acțiunea lui Dumnezeu față de Hristos în Înviere”, în care este pus punctul deciziv de relație și de direcție. 2. Motivarea hristologică a Învierii lui Iisus. 3. Înălțarea: din perspectiva punctului de vedere teocentric al unei acțiuni a lui Dumnezeu față de Hristos în Înviere, e abordată tema specială a hristologiei, relevându-se importanța Învierii Domnului în cadrul istoriei mântuirii și ca far de lumină pentru întreaga învățătură creștină.

În continuare se arată că acțiunea lui Dumnezeu în Învierea lui Hristos este totdeauna o acțiune a lui Dumnezeu față de lume, și anume pentru întemeierea mântuirii și pentru desăvârșirea creațiunii. Astfel se tratează: Învierea lui Iisus ca bază a mântuirii și ca plinire a creației. Se subliniază, de asemenea, că evenimentul mântuitor al Crucii și acela al Învierii sînt legate într-o unitate indisolubilă.

Urmează prezentarea punctelor de vedere fundamentale ale unei teologii a naturii — cu accentuarea *principiului Învierii* în tîlmăcirea teologică a naturii.

Cele spuse despre acțiunea lui Dumnezeu față de Hristos și față de lume sînt lărgite și adîncite prin cele adăugate în legătură cu prezenta activă a Celui înviat în lume și cu actualitatea realității Învierii Domnului.

În acest context, autorul dezvoltă o teologie a timpului sub titlul: „Noțiunea de

timp hristocentrică", accentuând la urmă că prezența Celui înviat este o reală devenire ca actual în sfera timpului, deci o reală actualitate vie a Celui înviat în temporalitate. De asemenea, se subliniază că orice învățătură despre Sf. Duh are drept conținut pe Christos-pneuma, care însemnează realitatea spirituală a Învierii.

În legătură cu prezența activă a Celui înviat în lume, se tratează și despre Biserica Domnului ca comunitate existențială împreună cu Cel înviat. Biserica este „realizată” abia prin Înviere, pe cînd „actualizarea” decizivă urmează prin Rusalii. În ce privește Sacramentele ca notae Ecclesiae, acestea sînt Sacramente ale Învierii.

Discutînd apoi posibilitatea unei ontologii creștine, autorul preconizează o ontologie din perspectiva Învierii. Căci prin Înviere este întemeiată o nouă cunoaștere a existenței. „Cine nu știe nimic despre lumea Învierii, nu poate vedea real nici existența dată în totalitatea ei și nu poate înțelege sensul ei”. Căci „nu există înțelegere aproape de realitate a existenței care face abstracție de realitatea lui Hristos” (p. 217). Pe baza realității Învierii este dată posibilitatea de a dezvolta o ontologie creștină de sine stătătoare.

Retinem: „Nu există... existență fără responsabilitate; căci problema ontologică este determinată mai îndeaproape de una etică” (p. 219; vezi și p. 258). „Viața în istorie este mereu viață de hotărîre responsabilă”. „Conform direcției de privire eshatologică, pe fiecare decizie responsabilă se așează un accent al veșniciei” (p. 259).

A treia parte a cărții: „Desăvîrșirea realității Învierii” (p. 234—299), arată mai întîi că problema sensului teologic al Învierii se încheie cu noțiunea de plinire a realității Învierii Domnului. De aceea, în această ultimă parte a cărții sale, autorul se ocupă cu: problema metodică a întemeierii unei eshatologii creștine, prezentarea liniilor fundamentale ale unei eshatologii a Învierii și exprimări cu privire la „eonul stăpîniei lui Hristos”. Cu acestea, autorul vrea să ofere o contribuție la problema eshatologică din punct de vedere al teologiei Învierii.

În confruntare cu tezele lui P. Althaus și E. Stange, autorul subliniază că întemeierea unei eshatologii creștine se poate face numai pe baza evenimentului Învierii Domnului. În acest sens, autorul evidențiază caracterul eshatologic al Învierii Domnului.

W. Künneth înțelege eshatologia creștină ca învățătură despre nădejdea creștină. Or,

nădejdea creștină poate fi întemeiată numai pe evenimentul Învierii Domnului.

Privită în ansamblu, cartea oferă liniile generale fundamentale ale unei teologii a Învierii, așa cum o vede autorul, proiectul unei teologii a Învierii care are la bază principiul: Învierea Domnului este punctul arhimedic al teologiei (p. 300), precum și convingerea: credința creștină există numai acolo, unde Învierea Domnului e afirmată ca realitate” (ibidem).

Este o cercetare sistematică a conținutului soliei despre Înviere, din care desprinde liniile generale ale unei teologii creștine în general, precum și ale unei teologii creștine a Învierii în special. De asemenea, se pune în relief importanța mărturiei despre Învierea Domnului: Ea constituie problema esențială nu numai a hristologiei, ci și a teologiei creștine în general.

Tezele lui Künneth își păstrează prospețimea și actualitatea; ca atare, ele stimulează la elaborarea unei teologii a Învierii pe măsura exigențelor actuale. Căci autorul aduce cuvîntul despre Învierea Domnului în legătură cu viața spirituală și cu problemele vremii.

Față de edițiile anterioare — actuala ediție aduce în plus: 1. punerea la punct a cărții cu noua literatură; 2. luarea în considerare a dezbaterilor ivite în ultimul timp cu privire la problema abordată de această carte.

În consecință, cartea se citește cu mult folos!

Pr. prof. Corneliu Sirbu

PERE CYRILLE ARGENTI, *Les fondements de notre foi en la Résurrection*. In „Contacts”, Revue française de l'Orthodoxie, XXIV-e, nr. 78—79, 2-e et 3-e trimestre 1972, p. 145—169.

Într-un prim paragraf (*Condiții prealabile filozofice*), autorul subliniază că faptul învierii nu poate fi tratat și interpretat din perspectiva filozofic-științifică (ce recunoaște ca reale doar faptele explicate prin cauze și definite prin legi precise), întrucît s-ar exclude posibilitatea intervenției lui Dumnezeu în istoria lumii, și ar duce la negarea apriorică a posibilității Învierii.

De aceea studierea textelor referitoare la Înviere trebuie făcută admitînd posibilitatea de intervenție în lume a unei Ființe nesubordonate legilor care guvernează creația, liber în chip absolut în raport cu legile și condițiile care aservesc lumea fizică. În acest caz nu mai poate fi aprioric exclus

nici un eveniment temeinic atestat de mărturii creștine primare, care vor fi judecate în funcție de data redactării, de seriozitatea autorilor și de posibilitatea pe care aceștia au avut-o de a cunoaște evenimentele pe care le relatează. Învierea făcând parte din doctrina creștină, studierea ei se va întemeia în chip firesc doar pe mărturiile creștine.

Paragraful al doilea (*Raportul între textele Noului Testament și primele mărturii despre Înviere*) constituie partea cea mai importantă a articolului, în care autorul analizează dintr-un punct de vedere nou textele noutestamentare referitoare la înviere. De aceea îl vom prezenta pe larg.

Cel mai vechi text noutestamentar care face aluzie la înviere este cel din Epistola I Tesaloniceni (scrisă la anul 51, cu 21 ani după răstignirea Domnului) I, 9—10: „... să slujiți Dumnezeuului celui viu și adevărat și să așteptați pe Fiul Lui din ceruri, pe Care l-a înviat din morți, pe Iisus, Care ne izbăvește de mânia ce va să vină”. Autorul semnalează faptul că textul acesta ritmat și, după părerea criticilor literari, și contrastează prin stilul său cu contextul în care este încadrat.

Același lucru se poate spune și despre textul din Romani 10, 9: „Că de vei mărturisii cu gura la pe Domnul Iisus și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat din morți, te vei mântui”, ca și despre renumitul pasaj din I Corinteni 15, 3—8: „V-am transmis înainte de toate ceea ce și eu am primit: că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, că a fost îngropat și că a înviat a treia zi după Scripturi; că s-a arătat lui Chefa, apoi celor doisprezece. După aceea s-a arătat la mai mult de cinci sute de frați deodată, dintre care cei mai mulți trăiesc pînă acum, iar unii au și murit. După aceea s-a arătat lui Iacov, apoi tuturor Apostolilor; iar mai pe urmă decît tuturor, ca unui născut înainte de vreme, s-a arătat și mie”.

Autorul stăruiește asupra faptului că cele trei faze subliniate în aceste texte constituie scurte *mărturisiri de credință*, primele schițări ale Simbolului creștin pe care Apostolul Pavel le citează și le încorporează în Epistolele Sale, dar care erau deja cunoscute cititorilor intrucît erau deja răspîndite și folosite între creștinii din vremea în care Apostolul Pavel redactează aceste Epistole. După cum spune însuși (I Cor. 15, 3): „V-am transmis înainte de toate ceea ce și eu am primit...”, desigur — cum precizează autorul — de la Apostolul Petru și Iacob cînd,

în anul 39—40, Apostolul Pavel, „la trei ani (după chemare) m-am suit la Ierusalim să văd pe Petru și am rămas pe lingă el cinci-sprezece zile; iar pe altul din Apostoli n-am văzut, numai pe Iacov, fratele Domnului. Cele ce vă scriu, iată spun înaintea lui Dumnezeu, că nu mint” (Gal. 1, 18—20). Cele trei *mărturisiri de credință* au făcut probabil parte din cea primită de Apostolul Pavel cu acest prilej, și au fost formulate cu mult înainte de data redactării Epistolelor către Tesaloniceni (anul 51), către Corinteni (anul 57) și Romani (anul 58).

Aceleași observații le face autorul și asupra imnelor citate de Apostolul Pavel: în Epistola către Filipeni 2, 6—9: „Care fiind întotdeauna cu Dumnezeu, s-a smerit pe Sine... / ascultător făcîndu-se pînă la moarte / și încă moarte de cruce. / De aceea Dumnezeu L-a prealînat / și l-a dăruit Lui Nume / care este mai presus de orice nume...”; și în Epistola I către Timotei 3, 16: „Cu adevărat mare este taina dreptei credințe: / Dumnezeu s-a arătat în trup, / s-a îndreptat în Duhul, / a fost văzut de îngeri, / a fost propovăduit la neamuri, / a fost crezut în lume / s-a înălțat întru slavă”. Încît se poate spune că credința Apostolului Pavel în învierea lui Iisus nu exprima numai convingerea sa cînd scria Epistolele acestea (între anii 51 și 63); ci ea exprima credința primei comunități creștine din Ierusalim cu care el luase contact în anul 39—40, la mai puțin de 10 ani de la răstignirea lui Iisus.

În continuare autorul se oprește la identitatea a două expresii: în Evanghelia după Marcu 16, 6: „Iisus Nazarineanul... a înviat” și în Fapte 2, 22—24: „Iisus Nazarineanul... Dumnezeu L-a înviat”, — și cum și Evanghelistul Marcu și Evanghelistul Luca redau cateheza Apostolului Petru, se poate conclua că aceste expresii sînt urme ale predicii Apostolului Petru.

În general, conclue autorul, atît în Evanghelia după Marcu, cît și în Faptele Apostolilor, precum și în mărturisirile și imnele din Epistolele Apostolului Pavel se regăsește ecoul predicii Apostolilor la Ierusalim în timpul primilor ani ai vieții Bisericii creștine. Adică se poate spune că vestirea învierii în Noul Testament exprimă nu numai credința Bisericii în momentul redactării cărților noutestamentare (adică în a doua jumătate a veacului I), ci constituie o reflecție autentică a predicii Apostolilor, martorii oculari ai arătărilor Mîntuitorului înviat.

După stabilirea acestui raport între textele noutestamentare referitoare la înviere și mărturisirea de credință din primii ani ai Bisericii, autorul studiază pe larg în această perspectivă — în paragrafele următoare — textele care redau evenimentele referitoare la înviere.

Astfel în paragraful al treilea (*Femeile la mormint*), autorul analizează textele din cele patru Evanghelii referitoare la vizita făcută de femeile mironosite la mormintul Domnului, și constată acordul lor asupra următoarelor aspecte: — că vizita a avut loc la începutul de vreme; — că primele persoane care s-au dus la mormint au fost femeile — că piatra care pecetluia mormintul era răsturnată; — că acolo au văzut înger la Matei și Marcu — unul; la Luca și Ioan — doi).

Din analiza acestor texte autorul constată că se degajă două importante concluzii:

a) că „misterul divin a fost respectat” întrucât nici unul din Evangheliști nu spune că ar fi văzut cineva pe *Mintuitorul înviind*, pe deosebire de *Evanghelia apocrifă a lui pseudo-Petru* care descrie că paznicii și femeile au văzut pe Hristos ieșind din mormint. Ceea ce constituie „aceeași erezie pe care o comite iconografia decadentă când răstăceștează pe Hristos înălțându-se din mormint purtând în mână un steag roșu”.

Astfel nedescrind ceea ce este de necesar și negrăind ceea ce este inefabil, evangheliștii Bisericii au respectat misterul divin.

b) Că „vestea cea bună a fost anunțată” de mesagerii cerești, respectând libertatea omșilor de a crede sau nu vestirea învierii.

În paragraful al patrulea (*Mormintul gol*), autorul se oprește la început asupra faptului că Apostolul Pavel nu menționează în Epistolele sale mormintul gol, întrucât scria unor comunități care cunoșteau deja evenimentele legate de patimile și învierea Mintuitorului. Evangheliștii însă stăruiesc asupra mormintului gol, subliniind îndeosebi asupra mirii și spăimintării paznicilor și a declarațiilor că trupul a fost furat din mormintul mas gol și asupra giulgiurilor rămase în mormintul gol în forma în care fuseseră înfășurate pe trupul Mintuitorului, care nu mai era în mormint. Ceea ce demonstrează — nu mai este vorba de învierea unui trup morț — ca al lui Lazăr (ieșit din mormint înfășurat în giulgiuri), al fiicei lui Iair, al lui văduvei din Nain, ori ca fiul văduvei

din Sarepta Sinodului, — adică nu mai e vorba de minune, ci este vorba de un mister, misterul central al credinței creștine.

În paragraful ultim (*Arătărilor Mintuitorului*), autorul studiază dovezile învierii, cele zece arătăări ale Mintuitorului în timpul cât s-a mai aflat pe pământ după învierea din morți, până la înălțarea la cer. Renunțând la cercetarea arătărilor în ordine cronologică, autorul — urmind altor cercetători — le împarte în arătăări particulare și arătăări publice.

1. În cadrul *arătărilor particulare* sînt studiate textele evanghelice care redau: — arătarea către Maria Magdalena îndată după înviere; — arătarea către cei doi ucenici în drum spre Emaus; — și arătarea către șapte Apostoli pe malul Tiberiadei. Caracteristica lor constă în faptul că Mintuitorul se face cunoscut nu prin trăsăturile fizice, ale corpului Său (care nu sînt niciodată menționate în Noul Testament), nici prin semne și minuni, ci printr-unul din elementele esențiale ale raporturilor personale ce existaseră între El înainte de moarte și cei cărora se arăta: — chemarea pe nume, în cazul Mariei Magdalena; — amintirea spuselor Scripturii despre El și gestul euharistic, în cazul celor doi ucenici în drumul la Emaus; — amintirea chemării la apostolat, în cazul pescuirii minunate de la lacul Tiberiadei. Prin aceste elemente cei cărora se adresează recunosc în Cel ce se arăta misterul profund al persoanei lui Hristos, Mesia și Mintuitorul anunțat de Scripturi, adică obiectul însuși al credinței creștine.

2. În cadrul *arătărilor publice* sînt studiate textele noutestamentare care redau: — arătarea către cei zece Apostoli în seara zilei învierii; — arătarea după o săptămână către cei unsprezece (împreună cu Toma); — arătarea către cei unsprezece în Galileea (relatăată în Matei 27, 16—20); — arătarea către cei unsprezece Apostoli înainte de înălțarea Sa la cer (relatăată în Fapte 1, 4—8).

În caracterizarea arătărilor publice, autorul scotește ca *primele două arătăări* (către cei zece în seara zilei învierii și către cei unsprezece în a opta zi după aceea) prezintă următoarele elemente particulare: — dăruirea păcii; — insistența asupra corporalității Sale în starea de după înviere; — trimiterea la misiunea propovăduirii; — făgăduința dăruirii Sfintului Duh. Prin aceste noi aspecte ale recunoașterii semnului caracteristic al Persoanei și misiunii

Sale — stigmatul patimilor care rezumă întreg planul de mîntuire în chipul Robului Domnului suferind descris de Isaia — se recunoștea de asemenea „misterul personal al lui Hristos Mîntuitorul, Noul Adam în trup duhovnicesc, sau trup al slavei pe care-l descoperă Apostolul Toma și exclamă „Domnul meu și Dumnezeu meu”, ceea ce nu fusese grăit niciodată de vreun alt Apostol. Această arată că faptul învierii se extindea de la grupul celor intimi la întregul univers, că Hristos cel înviat se revelează ca Domn al cosmosului (ca un ecou al profeției lui Isaia 9,5, și ca explicare a celor scrise de Apostol Pavel în Epistola către Filipeni 2, 10).

Celelalte două arătări publice, către cei unsprezece Apostoli în Galileea și la Ierusalim înainte de înălțare, sînt caracterizate prin transmiterea directă, expresă a două mesaje: — Hristos cel înviat trimite pe Apostoli să propovăduiască „misterul lui Hristos”, vestea cea bună pînă la marginile pămîntului, încredințându-i de asistența Sa permanentă în timpul acestei misiuni universale; — Hristos cel înviat făgăduiește cu tărie Apostolilor trimiteră Duhului Sfînt, Care avea să lucreze împreună cu ei, întărindu-i cu puterile deosebite ale darului Sfîntului Duh, atît pe Apostoli cît și pe cei ce vor crede prin ei.

Dacă înainte de moartea pe cruce, Mîntuitorul făcuse aluzie la aceste daruri ale Duhului Sfînt (Ioan 7, 38), pe care aveau să le primească cei ce aveau să creadă în el (Marcu 16, 17—18); dacă îndată după înviere Mîntuitorul vestește dăruirea Duhului Sfînt, pe Care nu-L putea trimite căci încă nu intrase în slavă; în schimb în momentul înălțării El încredințează pe Apostoli că de acum le trimite pe Duhul Sfînt, Care-i va învăța pe ei toate, deoarece El intră în slava Sa alături de Tatăl Său. În acest fel Cel ce înviase vestea înfăptuirea Cincizecimii, începutul vieții Bisericii creștine.

Ion V. Georgescu

CLEOBULE D. TSOURKAS *Germanos Locros archevêque de Nysse et son temps (1645—1700). Contribution à l'histoire culturelle des Balkans au XVII-e siècle*. Tessaonique, Institut d'études Balkaniques, 1970, 120 pag.

Cléobule D. Tsourkas a scris multe lucrări de istorie și de istoria culturii, în care vorbește și despre Principatele Române. Lucrarea mai nouă, despre episcopul Gherman de Nissa este dedicată lui Demostene Russo,

fost profesor de bizantinologie la Universitatea din București pe care îl numește „ultimul mare didascăl grec în România”.

În Prefață autorul se ocupă de problema Academiei Domnești din București despre care a scris studiul *Autour des origines de l'Académie Greque de Bucarest (1675—1821)* în „Balkan Studies” VI, 1965, p. 272. I. Ionașcu în studiul cu privire la data întemeierii Academiei Domnești de la Sfîntul Sava din București, în „Studii” XVII, 1964, nr. 6, pp. 1253—1272 a demonstrat că aceasta a fost înființată în 1694 de Constantin Brâncoveanu.

Autorul își propune să aducă unele lămuriri în legătură cu Gherman din Nissa („arhiereu Ghermanosissis”) amintit în prefața Bibliiei de la București din 1688 „prea înțeleptu celu dintru dascăli”. Biografia acestui arhiereu învățat nu va fi completă pînă cînd nu vom studia corespondența lui cu Nectarie, patriarhul Ierusalimului, Neofit al Adrianopolului și Ioan Carioflis fost rector al Academiei din Fanăr. Din corespondență rezultă că Gherman, Nectarie și Neofit au fost prieteni foarte buni o jumătate de veac. Nectarie, născut în insula Creta pe la 1600 învață carte de la călugărul Meletie Macris, la metocul de la Handaca al mănăstirii Sinai. În 1645—1646 urmează la Atena cursuri, apoi prin 1649—1650 Nectarie vine în Moldova la Vasile Lupu și îl roagă să intervină în conflictul dintre călugării de la Muntele Sinai și patriarhul Ioanichie din Alexandria. Pe la 1655 e iarăși la Constantinopol unde ajunge consilier al Patriarhului Paisie I. Germanos ajunge profesor la școala din Fanar. În 1662 se duce la Constantinopol să publice Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă așa cum a fost aprobat în 1643 de sinodul din Iași și aprobat de Marea Biserică. Manolache din Castoria face o donație importantă pentru școala din Fanar. Sigilul patriarhal prin care se aprobă statutele școlii din Fanar poartă semnăturile lui Nectarie, a lui Dionisie al III-lea patriarh la Constantinopol, fost secretar al lui Matei Basarab, care a dat sume importante pentru această școală. În august 1664 Nectarie pleacă în Moldova, apoi în 1664 pleacă în Muntenia și de acolo în Bulgaria, de unde se reîntoarce în decembrie 1664.

Neofit Filaret, mitropolit de Adrianopol era din Epir și a fost mult timp diacon al lui Partenie II, patriarhul Constantinopolului. A cunoscut pe Gheorghe Duca, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, pe

Antioh și pe Dimitrie Cantemir. A vizitat de trei ori Țara Românească. În 1683 se înfățișează ultima dată cu Gherman. Ioan Cariofilis căruia Gherman îi scrie cinci scrisori, a fost directorul școlii din Fanar. Ioan Cariofilis, a scris multe cărți printre care una despre neomartirii din secolul al XVII-lea, în care amintește și pe Ioan Valahul, mort în anul 1662.

După datele despre prietenii lui Gherman, autorul se ocupă de viața și opera lui Gherman Locros. În 1646 este la Constantinopol, iar în 1660 este profesor la Constantinopol. După reorganizare, școala din Constantinopol avea trei cicluri: 1. elementar, 2. mediu sau enciclopedic, unde se învăța gramatica, retorica și logica, 3. superior, unde se studia filosofia și teologia. Gherman scrie în 1670 de la Constantinopol că învețe limba latină la Galata. Refuză să fie episcop la Vidin (Patriarhul Metodie al treilea a depus pe episcopul Laurențiu). În 1672-1673 Gherman este în Țara Românească. În 1680 a fost expulzat la Brașov, unde a stat până la începutul anului 1681, când este iarăși la București și e apreciat de Constantin Cantacuzino și de Șerban Cantacuzino. La București stă până în 1686. În 1688 părăsește Capitala. După plecarea sa au continuat alți dascăli greci să lucreze la traducerea Bibliei. La 11 februarie 1688 Jacob Pilarinos scrie lui Ioan Cariofilis că murit Gherman. Titlul de arhiepiscop de Iсса l-a obținut în 1678-1679, pe când era la București trei patriarhi. Din corespondență rezultă că Gherman a călătorit parte mult la Constantinopol, Atena, București, Iași, chiar în Europa Centrală și în Anglia. A avut trei frați: Chiril, Silvestru și Alexe.

Gherman are rol și în traducerea Bibliei românești din 1688. Nu este exclus să se fi ocupat în mare măsură traducerea făcută în 1667 la Constantinopol de Nicolae Milescu pătrarul. Gherman avea sarcina de a supraveghea colectivul de „dascăli” români și greci care lucrau la această traducere. Pe vremea aceea erau oameni învățați, care puteau lucra la traducerea Bibliei: Sevastos himenitis, Ieremie Cacavela, Ioan Comnen și Molividos. Mitrofan episcopul Buzăului, autorul studiului de care ne ocupăm presupune că dascălii români și greci au lucrat la traducerea Bibliei din 1688 aproximativ trei ani (p. 51).

Fostul elev al lui Teofil Coridaleu a fost profesor erudit care a ținut cursuri la Școala Academie Domnească din București

cel puțin din anul 1673 până în anul morții 1687.

Autorul face rezumatul scrisorilor inedite ale lui Gherman, scoțind din ele multe date cu privire la viața acestui arhiepiscop și la relațiile sale cu contemporanii.

În anexă scrisori ale lui Gherman în limba greacă, urmate de rezumate în limba franceză. În ce privește rolul lui Gherman la traducerea Bibliei din 1688, pare a fi fost important.

Prof. Iosif E. Naghiu

CONSTANTIN C. GIURESCU: „Formarea poporului român”, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1973, 169 pg.+30 planșe, 2 hărți și indice general.

Etnogeneza poporului nostru este sigură: sintem plămadă daco-romană. De aceea putem afirma cu mindrie că „al nostru sînge strămoșesc este dac și latinesc”. „Enigma” și „miracolul” nu mai învăluie azi originea neamului românesc. Este tocmai ceea ce s-a străduit să dovedească și ilustrul nostru istoric.

Lucrarea de față este o ediție amplificată a cărții: „Formarea limbii și a poporului român”, apărută în limbile engleză, franceză și spaniolă. Ea continuă activitatea prodigioasă a marelui nostru istoric cu elucidarea și definitivarea unei probleme centrale și de bază a istoriografiei românești.

Înzestrat cu un veridic simț istoric, cu ani îndelungați de muncă și experiență, cu vaste cunoștințe istorice și cu o excepțională putere de sintetizare a faptelor istorice, istoricul C. C. Giurescu a adus lumină deplină în această problemă și a dovedit, pe o bază strict științifică, formarea poporului român și a continuității lui în ținutul carpato-danubian.

După prefață (pp. 5-6), în cap. I: „Cadrul geografic” (pp. 7-17) tratează despre pămîntul românesc în epoca istorică și influența acestui cadru asupra istoriei românești. După afirmația istoricului nostru, pămîntul pe care s-a format poporul român are două coordonate: Carpații — elementul polarizator al Românilor — și Dunărea. Adăugînd și Marea Neagră, putem spune că acestea sînt cele trei elemente din a căror îmbinare rezultă originalitatea și unitatea teritoriului, în cadrul căruia s-a constituit și s-a dezvoltat poporul român.

Cap. II: „Elementul etnic autohton: Dacii sau Geții” (pp. 18-53). După ce vorbește de grupul etnic al Tracilor, prezintă succint istoria politică a Dacilor sau geților, cultura

și civilizația lor, încheind cu precizarea rolului ce l-a avut poporul dac în formarea poporului român sub raportul demografic, al limbii, al toponimiei și onomasticii. Dacii formând grosul populației din Dacia Traiană, ei alcătuiesc baza etnică a poporului român. Din limba traco-dacilor avem în limba noastră 160 de termeni. De la Daci s-au păstrat, în mod sigur, toate numele de ape mari începând cu Dunărea, unele nume de localități (Abrud, Tapia) și o parte din jocuri și credințe populare.

Cap. III: „Coloniștii romani și Dacia romană” (pp. 55—100) începe cu fixarea hotarelor Daciei romane, cu persistența elementului autohton, după care se arată procesul rapid de romanizare în Dacia. Romanismul dacic, în timp scurt (106—275), a biruit pentru că a câștigat pe dacii autohtoni pentru viața nouă romană, cultura și civilizația lor. Procesul de romanizare s-a făcut mai repede la orașe și mai greu la sate. Romanizarea a continuat și după retragerea aureliană. „A avut loc o romanizare a dacilor liberi — carpi, costoboci — care au pătruns în cuprinsul fostei provincii, precum și a altora” (p. 91).

Ca și dacii, romanii au avut un rol însemnat în formarea poporului român. Ei au imprimat limbii române un caracter romanic în structura ei, în morfologie, sintaxă și în elementele fundamentale ale lexicului. Ceea ce, ulterior, au adăugat slavii și alte popoare, n-au putut modifica acest caracter inițial și fundamental al limbii române. În ce privește religia există o terminologie foarte bogată de origine latină. De la Romani avem și numele de popor. „Rumân” este numele cel mai vechi al poporului nostru.

În cap. IV: „Continuitatea dacoromanilor în ținutul carpato-danubian” (pp. 101—146) se arată că odată cu retragerea ocupației romane au părăsit Dacia numai trupele, funcționarii și bogătașii, nu și masa poporului legată de pământ. Bogăția pământului a fost o cheazășie a continuității. Poporul n-a plecat, ci s-a retras în locuri ascunse înfruntând furia migratorilor.

Unii istorici ca Roesler, Hunfalvy, Tamas, preocupati de idei politice, susțin dispariția totală a populației dacoromane, originea sud-dunăreană a poporului nostru și imigrația lui în nord, în sec. IX—XIII. Istoricii noștri au infirmat aceste teorii reacționare și antiromânești, aducând dovezi în sprijinul tezei perpetuării masive a Daciei vechi sub învelișul romanității biruitoare. Continuita-

tea în Dacia, ca fapt normal și logic, este atestată istoric, arheologic, lingvistic, toponime și de două cronici medievale din sec. XI-lea, cronică notarului anonim al regelui Bela și cronică rusă de la Kiev a lui Nestor, care vorbesc de prezența românilor în interiorul arcului carpat, la venirea ungurilor.

În sprijinul continuității aduce două argumente noi: topicul Vlașca și Vlășia și cuvântul păcură. Topicul Vlașca este dat de Slavi ținutului păduros dintre stepa Bărăganului și a Burnasului. Aci au găsit Slavii la venirea lor (sec. 6—7) o populație numeroasă romană și de aceea au zis acestui ținut Vlașca—Țara Vlahilor, iar pădurii respective Vlășia. Cuvântul păcură derivă de la „picula”. Originea lui latină și continuă exploatare a acestui produs exclusiv în ținutul carpatic începând din sec. XV, nu și în Balcani, duc cu necesitate la concluzia continuității în Dacia.

Autorul ajunge la următoarele concluzii: 1) Poporul român s-a format și a continuat să trăiască în spațiul carpato-dunăbian, unde au trăit strămoșii săi, daco-geții. 2) Elementele etnice constitutive ale poporului român, după importanța lor, ar fi elementul autohton, dacic, elementul roman și cel slav. Elementul roman a asimilat elementul de bază autohton, dând naștere unei noi sinteze etnice: dacoromanii. Asupra acestei noi sinteze etnice s-a exercitat acțiunea elementelor migratoare, în special a Slavilor, care au fost asimilați de masa dacoromană. Rezultă, așadar, că noi sintem rezultatul unei duble asimilări: mai întâi a elementului de bază autohton, de către populația daco-romană peste care s-au așezat. 3) Procesul de etnogeneză a durat mai multe sute de ani și s-a încheiat în sec. X, odată cu asimilarea completă a Slavilor, când poporul nostru își primește individualitatea sa istorică.

Fără să sacrifice adevărul istoric sau să nesocotească exigențele unei lucrări științifice, cartea de față devine accesibilă tuturor cetitorilor, cărora le oferă o viziune de ansamblu a formării poporului român, cunoscut astăzi pe toată scoarța pământului prin istoria, viața și mărețele sale realizări.

Pr. Ieremia B. Ghita

GHEORGHE DRINOVAN, „Micromonografia județului Timiș”, Timișoara, 1973, p. 258.

Apariția unei monografii a Banatului era necesară și de mult așteptată. Pe lingă stă-

rile de lucruri ale trecutului, prefacerile înnoitoare de după actul eliberării de la 23 august 1944, trebuiau să fie cunoscute și prezentate sub toate aspectele lor existente. Lucrarea de care ne ocupăm este o micro-monografie geografico-istorică și economico-turistică, dar numai a unui județ din Banat, a județului Timiș.

Editată sub egida Consiliului popular al județului Timiș, Comitetul județean de Cultură și Educație Socialistă Timiș, autor fiind Gheorghe Drinov, lucrarea este împărțită în două părți. După cum se menționează în prefață, autorul își propune să facă o analiză a cifrelor, o comparație a prezentului cu trecutul nu prea îndepărtat. Partea I-a cuprinde: așezarea geografică, relieful, clima, hidrografia, solurile, vegetația, fauna, resurse naturale, scurt istoric al județului, populația, numărul, mișcarea și densitatea populației, organizarea administrativă. Partea a II-a cuprinde: economia județului, industria (în întregime ei), agricultura, economia forestieră, vinatul și economia piscicolă, căile de comunicație, transporturile și telecomunicațiile, comerțul, gospodăria comunală, învățământul, arta și cultura, sănătatea și prevederile sociale, creșterea bunăstării a nivelului material și spiritual al populației, trasee, locuri și obiective turistice etc.

Într-adevăr, în cele peste 250 de pagini, Gheorghe Drinov a căutat să cuprindă poziția geografică a județului Timiș în ansamblul țării, a trecutului istoric de pe aceste locuri, a dezvoltării economice — cu un accent deosebit pe perioada de după 1944 — și o descriere a frumuseților peisajistice în care au fost încadrate monumentele de artă și ale naturii, vestigiile istorice și monumentele cele mai importante ale culturii naționale din acest județ. Sunt prezentate suprafața, limitele administrative ca și particularitățile fizico-geografice ale acestui ținut. Sunt apoi menționate primele atestări arheologice, precum și cele mai vechi așezări omenești ca și unele evenimente privind geto-dacii și luptele purtate cu stăpânirile romane.

Occupându-se de istoricul județului Timiș, autorul arată în linii mari așezarea și primele forme din erele geologice ale acestui teritoriu. Schimbările ce s-au produs în formarea lui pînă aproape de zilele noastre, toate sînt susținute prin descoperirile arheologice din peștera de la Fărășești, de la Parța, Peciu Nu, Diniaș, Periam și din alte

locuri. Acestea atestă prezența omului și a unor vechi așezări omenești încă în epoca neoliticului timpuriu. Apoi cele de la Beba Veche, Cruceni și împrejurimile acestora atestă la fel o organizare socială. De asemenea celelalte urme materiale de mai tîrziu, descoperite în împrejurimile localităților Satchinez, Timișoara, Gad, Jamul Mare, Poieni, Românești, Susani și altele, pledează că încă din cele mai vechi timpuri, județul Timiș ca și întreg teritoriul bănățean erau populate cu locuitori care posedau o cultură apreciată pentru acele vremuri. Astfel vechile ipoteze, că unele culturi ar fi fost importate nu pot fi luate în considerare.

În continuare, autorul scoate în evidență o sumedenie de evenimente desfășurate pe teritoriul acestui județ de-a lungul timpurilor care mărturisesc, că populația daco-romană de pe aceste meleaguri a supraviețuit fără măcar să se altereze în tot timpul migrațiunii (circa 280—900) și pînă în 1918, anul împlinirii dezideratului de veacuri al bănățenilor, adică Unirea cu România. Sînt apoi menționate evenimentele mai importante din istoria și transformările prin care a trebuit să treacă populația acestui județ, începînd de la originea lor pînă în zilele noastre. Sînt scoase în evidență realizările din domeniul economic, social-cultural, turistic, al industriei, învățămîntului, științei, sănătății etc.

Autorul completează lucrarea sa cu anexele care cuprind toate localitățile județului, avînd cîte un scurt istoric.

Condițiile grafice sînt din cele mai bune.

Longin I. Oprea

"BANATICA", în colaborare, vol. II, Reșița, 1973, pp. 466.

Intrată în tradiția reșițenilor iubitori de cultură, „Banatica” devine o publicație valoroasă care înmănușează studii de istorie privind trecutul tumultuos al Banatului. Patronată de Muzeul de istorie din Reșița, publicația valorifică cele mai recente rezultate provenite din cercetările de arhivă și din concluziile formulate de cercetători din Reșița, Cluj, București și Timișoara pe șantierul arheologic din localitățile: Ilidia, Băile Herculane, Gornea, Pojejena și Zorlențul Mare (județul Caraș-Severin). Rezultatele obținute, unele deși neconcludente datorită stadiului de lucru în plină desfășurare, sînt analizate critic și cu exigență științifică, fiind legate de circuitul european al evenimentelor.

Lucrarea este împărțită pe cinci capitole (Istorie veche și arheologie, Istorie medie, Istorie modernă și contemporană, Istoria culturii și artelor și Repertoriu arheologic și bibliografii).

În mod cu totul excepțional atrag atenția citeva studii pe care le semnalăm pentru mesajul lor deosebit. Referitor la studiul lui Florea Mogoșanu „Date cu privire la paleoliticul din județul Caraș-Severin” (pp. 13—23) se remarcă anume că Peștera Hoților, așezată la o distanță de 500 m de stațiunea balneară Băile Herculane „prezintă cea mai veche așezare omenească din județul Caraș-Severin” (p. 17).

Autorul își întemeiază convingerea pe descoperirea unor rudimentare instrumente de vînat care atestă ideea că cei ce au locuit în acea peșteră s-au ocupat de vînatul urșilor de peșteră. Un studiu dens, bine documentat și cu mîgală alcătuit, publică Gh. Lazarovici, purtînd titlul „Tipologia și cronologia culturii Vinča în Banat” (pp. 25—55).

Interesant se dovedește a fi studiul „Despre privilegiile Caransebeșului pînă la mijlocul secolului al XVI-lea” (pp. 155—163) aparținînd lui Costin Feneșan. Aici găsim date prețioase legate de mult controversata denumire a Caransebeșului. Pe seama celor două țirguri „Sebeș și Karan” se dau privilegiile importante începînd cu Iancu de Hunedoara (1453), regele Vladislav al II-lea (1498), (1500), ș.a., avîndu-se în vedere serviciile aduse de cetățenii celor două țirguri în lupta antiotomană. Privitor la denumirea Caransebeșului, chestiunea este tangențial analizată de Costin Feneșan, care afirmă că „Problema denumirii de Caransebeș este determinată de existența în sec. XV—XVII, la confluența riului Timiș cu pîrîul Sebeș, a două țirguri — Karan și Sebeș — ambele dispunînd de o conducere și de funcționari proprii. În documentele vremii Sebeșul apare adeseori — încă din sec. XV-lea — și sub numele de Caransebeș, denumire care se pare că a înglobat în anumite cazuri ambele așezări urbane vecine” (p. 155). Am ținut să evidențiem acest punct de vedere întrucît reprezintă cea mai bună rezolvare a mult discutatei denumiri a orașului Caransebeș, în această direcție emițîndu-se multe teorii dintre care unele imbibate de poezie și mister. Tot lui Costin Feneșan îi aparține studiul „Informații documentare privind răscoala populară bănățeană de la 1737—1739” (pp. 165—171). Viața românilor bănățeni din sec. XVIII-lea devenind tot mai apăsătoare datorită cruntei exploatare

la care erau supuși, îmbracă haina revoltei cunoscută sub denumirea de „Iotrie”. Dovada unei asemenea stări o constituie corespondența din 22 mai 1738 a protopopului Iancu Petroni al Bocșei adresată protopopului Daina al Lugojului.

Studiul „Citeva considerații privind arhitectura romanică din Banat” semna de Ștefan Matei în cadrul capitolului „Istoria culturii și artelor” exprimă o situație interesantă în ceea ce privește potențialul arheologic al Banatului, cînd zice „Există numeroase localități în Banat în care știrile scrise (documente, cronică) menționează existența unor mănăstiri și biseici însă majoritatea nu au fost cercetate arheologic iar unele nici nu au fost identificate pe teren. Este cazul cîtorva biserici mănăstirești pomenite în documentele ser. XII și XIII” (p. 311). Tot aici se face mențiunea despre o recentă descoperire situată în punctul „Ogășele” din Reșița, unde pînă acum s-a crezut că acolo a fost un cîmîtir, descoperindu-se urmele unei biseicuțe de proporții destul de modeste. Doru Radoslav în studiul „Un tratat necunoscut a lui Gavril Ivul” (p. 321—324) supune unei analize destul de sumare un manuscris aparținînd anului 1663, care are un conținut dogmatic, fiind opera lui Gavril Ivul, care s-a înscris în curentul de Contrareformă din Banat. Această lucrare confirmă ca și celelalte locul important pe care l-a avut acest emisar al românilor din Banat în mișcarea Contrareformei secolului al XVII-lea” (p. 324).

Nu lipsit de importanță este studiul Doinei Grecu, în care analizează un manuscris miscelaneu proprietatea preotului Ilie Hergan din Grădinari (jud. Caraș-Severin), sub titlul „Un manuscris din Banat de la începutul secolului al XIX-lea” (p. 323—343). Profesorul Vasile Ioniță din Reșița consecvent preocupărilor sale de economie semnează studiul „Numiri topice din Reșița” (p. 415—421). Prof. Mihai Deleanu face un succint bilanț al publicațiilor mai recente (1968—1972) apărute la Reșița sub egida unor foruri culturale, sub titlul „Țipărituri Caraș-Severinene” (p. 445—456).

Colectivul de redacție închină cîteva pagini memoriei regretatului academician Constantin Daicoviciu, unul dintre principalii promotori ai acestei promițătoare publicații, denumită atît de sugestiv „Banatica”.

Ținuta științifică a publicației este mai mult decît evidentă. Fiecare studiu este însoțit de un scurt rezumat într-o limbă străină de circulație mondială și acesta fiind

un semn al crescîndului interes pe care îl prezintă această publicație. Varietatea subiectelor abundă în acest cel de al doilea volum, ceea ce mărește interesul față de conținutul lucrării. Intrată în bibliografia istorică contemporană „Banatica” dă posibilitatea adunării unor studii interesante care pot fi de folos.

Pr. Vasile Petrica

ROMÂNIA — *Monumente istorice și de artă*, București, 1972.

În editura „Meridiane”, a apărut volumul de mai sus, alcătuit de către Adrian H. Victor, Burtea Ion și Lupan Petre, cu un documentat studiu introductiv de Radu Florescu, care prezintă evoluția manifestărilor artistice ale omenirii de-a lungul timpului după cercetările științifice și descoperirile arheologice făcute.

Autorul arată că încă din cele mai vechi timpuri teritoriul României a constituit o vatră de civilizație, iar „cele mai vechi manifestări artistice cunoscute... datează din perioada neolitică (capete umane sculptate în piatră descoperite într-o peșteră din Cheile Turzi...)”.

Urmează faza de trecere de la neolitic la epoca de bronz (stela funerară din Hamagiu), apoi epoca fierului. În prima perioadă a epocii fierului au apărut mormintele tumulare (Doi Mai, Mangalia, Aghighiol), statuile menhir (Stupina, Sibioara, Baia de Criș, Gherla) și tezaurele de arme, harnașamente și vase de ceremonie din metal prețios (Poiana Coțofenești, Aghighiol, Craiova etc.). În perioada din epoca a doua a fierului se remarcă arta originală și monumentală a dacilor cu cetățile de piatră (Grădiștea Muncelului, Costești, Blidaru, Piatra Roșie).

Transformarea Daciei în provincie romană încadrează arta din teritoriul colonizat al Daciei în arta imperiului: monumentul triumfal de la Adamclisi Trophaeum Traiani, Ulpia Traiana Sarmisegetusa Aedae Augustalium (sediu asociației religioase și civice a augustalilor), apoi caștele din sec. IV, amfiteatrele, termele etc.

Odată cu creștinarea apar basilici monumentale: Mangalia, Adamclisi, Tomis și Hristia.

La începutul evului mediu se afirmă tradiționala artă monumentală (sec. X—XIV), statornicită de „confruntarea a două mari curente artistice: acela occidental, caracterizat de arta și arhitectura romanică și

gotică și acela bizantin... specific pentru peninsula Balcanică”.

În Transilvania se remarcă dezvoltarea civilizației și artei feudale, ajunsă la culmi de deosebită vigoare și originalitate. Printre cele mai vechi monumente ale Transilvaniei se numără biserica din Densuș (stilul romanic adaptat celui bizantin), apoi Sîntămăria Orlea, Strei, Gurasada și Leșnic.

Spre sfîrșitul sec. X în provinciile extracarpate apar cîteva monumente ca: biserica Sf. Nicolae Domnesc și biserica Sin-Nicoară de la Curtea de Argeș. Se distinge planul în cruce greacă și tipul de „navă simplă cu absidă poligonală” (biserica cetății Severinului și cea domnească din Caracal, ambele tipuri de proveniență sud-dunăreană).

În sec. XIV apare programul bisericii de mănăstire, cu abside laterale, destinate corului de călugări. De origine atonită, dar ajuns la noi prin intermediul școlii morave din Serbia, acest tip apare pentru prima dată la Vodița, în prima ctitorie a călugărului Nicodim”.

Biserica lui Bogdan de la Rădăuți prefigurează dezvoltarea stilului moldovenesc (sec. XIV—XVII), avînd un caracter eclectic între „programul răsăritean și împărțirea tradițională tripartită: pronaos, naos, altar, cu o structură occidentală de tip basilical”. Asemănătoare, dar cu caracter bizantin, este biserica Sfînta Treime din Siret.

Noile cercetări arheologice au scos în evidență etapa din vremea lui Alexandru cel Bun, etapă care se remarcă prin sinteza programului bizantin și planul construcției gotice. Motivele decorative din zona superioară a edificiului, reprezentate prin discuri, ciuperci și cărămizi smălțuite, în timpul lui Ștefan cel Mare, au fost înlocuite cu „renumita pictură exterioară moldovenească”, care va lua o dezvoltare deosebită sub Petru Rareș (sec. XVI). Autorul remarcă aici: „Meșterii zugravi ai volevodului au reușit... să armonizeze iscusit registrele cadente ale motivelor de largă respirație: cinurile (ierarhia celestă), arborele lui Ieseu (genealogia lui Hristos), Facerea, Scara lui Climax, Acatistul Maicii Domnului sau viața Sfîntului Nicolae, în sfîrșit, grandiosul motiv al Judecării de apoi, cu tratarea arhitecturală a fațadelor...”. Zugravii moldoveni se remarcă prin arta decorativă, sensibilitate coloristică și fastul strălucitor al tradiției bizantine. Pictura exterioară marchează specificul artei moldovenești, în

timp ce pictura interioară — avînd același stil — are un caracter mai rigid, uneori de valoare etnografică.

„Capodoperele picturii interioare sînt constituite mai ales de portrete votive în care se aliază tendința de individualizare a figurilor... cu tradiționalul fast imperial și cu sentimentul veritabil, am spune, al valorii eroice a personajelor reprezentate... constituind o îmbinare sui-generis de umanism renescentist cu tradiția bizantină și reușesc să exprime cu sinceritate caracterul dramatic și gradul al epocii istorice și a prota-goniștilor ei”.

În Țara Românească influența artei occidentale este mai limitată, iar tradiția bizantino-balcanică este mai puternică. Mănăstirile Cozia, Tismana, Cotmeana Snagov etc., marchează prima etapă a artei muntene sub influența artei bizantine. În căutarea unei formule originale, spre sfîrșitul sec. XV și începutul celui de-al XVI-lea „se resimte influența Renașterii în îndrăzneala proporțiilor și în noblețea materialului... în timp ce în realizarea concepției se vădește un împrumut oriental...”. Această sinteză, definind stilul muntean, este vădită în monumentalele biserici de piatră de la mănăstirile Dealul și Curtea de Argeș, care au influențat realizările ulterioare.

Definitivarea acestui stil se va face în sec. XVII sub influența barocului apusean și a celui italian.

Se remarcă etapa lui Matei Basarab și cea din timpul lui Constantin Brâncoveanu. Stilul brâncovenesc este caracterizat printr-o pictură decorativă, fastuoasă și narativă, cu realizări de mari ansambluri murale, constituind o sinteză a întregii arte românești (monumente religioase: Hurezu, Cotroceni și Govora, palate: Mogoșoaia și Potlogi). „Pitorească, arta brâncovenească va constitui baza unei dezvoltări ample de artă monumentală populară... specifică pentru întregul teritoriu românesc”.

În Transilvania, începînd cu sec. XVI se disting influențele artei Renașterii și a barocului.

Pentru toate cele trei țări românești secolul XVIII înseamnă pătrunderea curenților occidentali în arta și cultura românească.

Secolul XIX al redeșteptării naționale, se impune prin curentele romantice (neoromanicul și neogoticul) și neoclasicismului francez de care se leagă lucrări de amploare. Secolul al XX-lea se caracterizează prin

stilul național, prin adoptarea detaliilor arhitecturale și decorative tradiționale. Epoca după cel de-al doilea război mondial se impune prin direcția promovată de guvernul Republicii Socialiste România, realizîndu-se construcții monumentale ca: Sala Congreselor, Casa Scînteii, Teatrul Național, hotelul Internațional, aeroportul Otopeni, precum și stațiunile estivale de pe litoralul Mării Negre ș.a.

Autorii volumului au alcătuit o lucrare deosebit de valoroasă și utilă. Sînt prezentate 368 de reproduceri (alb-negru), de monumente și opere de artă, dintre care 107 sînt biserici și mănăstiri (și picturi interioare și exterioare, obiecte de cult, icoane pe sticlă), care reprezintă „o cultură dintre cele mai originale și anume cultura românească”.

Din cuprinsul Mitropoliei Banatului apar bisericile din Crișcior, Densuș, Sîntămărie Orlea, Strei; monumentul închinat Sfintei Treimi din Timișoara „ridicat în amintirea groazniciei ciume care a bîntuit Timișoara în jurul anului 1739”; cetățile Devei și Șoimuș și castelul din Hunedoara.

Urmează descrierea pe scurt și documentat a fiecărui monument, apoi o bogată bibliografie și o hartă a României cu locurile unde se află monumentele prezentate.

Pr. Mircea Munteanu

I. C. CHIȚIMIA, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 490.

Tratează problemele de literatură veche românească prin metoda raportării operelor românești la literaturile cu care a venit în contact pe plan european și chiar universal, metodă de investigație pe care a enunțat-o în prefața intitulată *Considerații preliminare*.

Autorul îl consideră pe Ștefan cel Mare cîtor în domeniul istoriografiei prin stilul propriu și sobru al Letopisețului de la Bistrița și al Letopisețului de la Putna și prin Cronica lui Ștefan cel Mare al cărei stil este explicat prin comparația cu stilul inscripțional al pietrelor funerare studiate de autor la biserica Sf. Nicolae din Rădăuți. Din inscripțiile funerare, din pisaniile bisericilor, cit și din manuscrise se constată existența a două stiluri inscripționale, ambele de mare valoare istorică: unul conceput de Ștefan cel Mare care, „...pune

accentul pe realitățile istorice și le consemnează scurt și precis — faptul constituie o inovație — și altul în care accentul cade nu pe evenimentele istorice, ci pe atitudinea religioasă personală a ctitorului" (p. 24), de aici și concluzia autorului că: „Ștefan cel Mare este inițiatorul istoriografiei moldovene și inspiratorul unui stil istoriografic de remarcabilă originalitate, ceea ce constituie o notă de distincție între diferitele tipuri ale scrisului, nu numai la noi, ci având în vedere și alte popoare" (p. 27).

Cronica lui Ștefan cel Mare descoperită de profesorul universitar polonez Olgierd Górka în 1911 la Biblioteca de stat din München — în limba germană — și publicată cu studiu introductiv în limba polonă de către descoperitorul ei, cu titlul pe care îl redăm în traducere românească: *Cronica epocii lui Ștefan cel Mare al Moldovei* — are obiectul unei pertinente cercetări ale lui I. C. Chițimia care, constatând că toți cercetătorii români sînt unanimi în opinia că cronica a ajuns în Germania „prin solia lui Ștefan cel Mare plecată în căutarea unui doctor" (p. 37), emite noi ipoteze și ajunge la concluzii originale. Autorul analizează textul german al cronicii și demonstrează că el este o traducere după o versiune dină a unui autor polonez care, la rîndul lui, a folosit un text slavon. Textul slavon de bază, letopisețul intern, de curte, a fost scris între anii 1497—1499.

Tratînd problema implicațiilor culturale de mișcării husite în Polonia și în Moldova, autorul arată că husitismul nu s-a stins în Polonia cînd a încetarea luptei armate husitiste poloneze a influențat puternic pe umaniștii polonezi. În Moldova husitii, filtrați aici din alte țări, au fost tolerați și priviți ca ajutoare în lupta contra asaltului catolic. Referitor la originea primelor texte în limba română, autorul nu acceptă teoria influenței husite decît pentru textele din Maramureș, cu privire la celelalte afirmă existența unor cauze multiple și în dependență chiar de natura textelor.

Cartea *Învățăturile lui Neagoe Basarab* considerată de autor ca o problemă de eratură comparată. Intemeiat pe analiza comparată autorul relevă autenticitatea și originalitatea operei sapiențiale a domnitorului român. Cronica lui Mihai Viteazul, descoperită și publicată de Alexandru Papiu Ilarian în *Tezaur de monumente istorice*, n. I, București, 1862, este lucrarea lui Itazur Walter: *Brevis et vera descriptio* um ad illustrissimum Ion Michaelae pala-

tino gestarum (Scurtă și adevărată prezentare a faptelor renumitului domn Ion Mihail), publicată la Gölitz în 1599, are la bază un text slavon tradus ulterior în limba polonă. B. Walter a afirmat că originalul e în limba română, datorită confuziei pe care străinii o făceau cu limba slavonă a cancelariilor socotită ca limba întregului popor.

Ideea latinității poporului român și a limbii române în istoriografia medievală și renașcentistă s-a afirmat „în conjunctura unor preocupări politico-economice, care au dus la cunoașterea geografică și istorică, prin intermediul umaniștilor, a popoarelor din răsăritul Europei, și între ele a poporului român" (p. 196).

Această idee a ajuns să fie documentată de Grigore Ureche și Miron Costin.

Izvoarele și paternitatea cronicii lui Grigore Ureche alcătuiesc tema unui studiu dens bazat pe comparația textelor lui Miechowita, Münster și Ureche. Cronicarul moldovean a folosit lucrarea lui Martin Kramer: *De origine et rebus gestis Polonorum*, dar fără să-i fie tributari acestuia prin demonstrare și păstrîndu-și originalitatea părerilor. Izvoarele documentare folosite, stilul și poziția istorică a lui Grigore Ureche, îl arată ca autor al cronicii și face inoperantă atribuirea paternității ei lui Eustatie Logofătul sau lui Simion Dascălul. Grigore Ureche e inițiatorul trecerii de la istoriografia din limba slavonă la aceea din limba română.

Personalitatea și opera lui Miron Costin se impun prin originalitatea ideilor și considerațiile istorice, arheologice, geografice, etnografice și lingvistice și prin valoarea și autenticitatea conferită prin participarea personală la evenimentele descrise în *Letopisețul Țării Moldovei*, autorul fiind demn de admirația posterității și ca om cult dar și în calitate de creator îndeosebi în: *De neamul moldovenilor*.

Ion Neculce, contrar părerilor obișnuite, a fost un om cult și „are ținuta unui clasic și atinge mai mult principiile artei literare decît pe acelea ale istoriei propriu-zise" (p. 322). Neculce a folosit expresii tipice, imagini literare dezvoltate, tabloul, portretul, narațiunea ascendent dezvoltată, ridicîndu-se „de la arta expresiei la arta construcției literare" (p. 338), fapt care îl determină pe autor să-l numească „întîiul mare scriitor artist al nostru" (p. 338). Se fac apoi dese referiri la opera omiletică a lui Antim Ivireanul și conclud: „De aceea poporul român, la 250 de ani de la moartea

sa, îl omagiază ca pe unul din marii și adevărații lui fii, opera lui, lăsată moștenire, fiind de incontestabilă valoarea culturală și artistică" (p. 349).

Tratează în continuare problema raportului dintre cărțile populare și folclor. Cărțile populare au ajutat la îmbogățirea limbii literare fiind — pentru acest fapt — citite și apreciate de marii noștri clasici Eminescu și Sadoveanu.

Alexandria și Esopia au avut o funcție literară comună de a reliefa și impune limbajul folcloric și valorile poetice populare.

Romanul Archir și Anadim, la noi, cunoscuta carte Istoria lui Archir, a intrat nu ca o simplă traducere, ci prin prelucrări diverse care au folosit elemente din creația folclorică locală. Aceasta „este o dovadă în plus că literatura populară scrisă s-a împănămintenit peste tot, datorită în primul rând substratului ei folcloric, care a făcut-o accesibilă maselor" (p. 416). De fapt autorul, vorbind despre funcția literară națională a cărților populare, ajunge la concluzia că ele „au o importanță colosală, în general în Europa și în particular în lumea slavă și românească, în ce privește relațiile literare vechi dintre popoare și în ce privește rolul lor în formarea și menținerea limbii literare aproape de matca vie a graiului, lucru imprimat pe această cale și în creația individuală a scriitorului din epoca veche sau modernă" (p. 429).

Stabilind rolul și locul folclorului în substanța literaturii române vechi, autorul referindu-se la învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie, la Viața și traiul sfântului Nifon de Gavril Protul, la Cronica lui Mihail Viteazul, la Cronograful lui Mihail Moxa, la opera cronicarilor moldoveni, la Viața și petrecerea sfinților și la Psaltirea în versuri ale mitropolitului Dosoftei, arată în concluzie că: „folclorul constituie un substrat de importanță deosebită pentru literatura română, începând masiv cu cea veche, fapt ce se constată și în cazul altor literaturi, mai ales în zona de comunitate a sud-estului european" (p. 445). În studiile: „Metoda de cercetare în domeniul literaturii vechi", „Studiul actual și perspectivele cercetării în domeniul literaturii române vechi" și în „Observații finale", autorul tratează despre nevoia pregătirii unor studii și ediții ale monumentelor literare vechi, preconizează redactarea unei istorii a funcției sociale a cărților și afirmă necesitatea studiilor comparate pe o scară mai largă.

Cartea lui I. C. Chițimia — așa iupă cum atestă în Postscriptum — este rdul unor cercetări, unele publicate anterior, altele inedite, dar care — înmănușchee ca invitație la lectură și meditație — aduce un suflu nou în cunoașterea problemaicii vaste și importante a literaturii române vechi și este de un real folos pentru iubirii și admiratorii slovei românești.

Preot Ilie V. Iacobescu

AT. POPA, *Biserica de lemn din Păușa-Sătaș*. Extras din Acta Musei Napocensis VIII, Cluj, 1971, pp. 593—602.

Bisericile de lemn din nordul Transilvaniei și din Maramureș sint cunoscute și admirate pînă departe peste hotarele țării. Construcții vechi, în ele artiști populari de cele mai multe ori necunoscuți, îmbină armonios elemente de arhitectură, sculptură și pictură și le fac să se deosebească total mai ales prin arhitectură de puține biserici de lemn care au mai rămas la noi în Banat.

Dar să revenim la biserica din Păușa Sătașului despre care autorul studiului spune că „... nu este o bisericuță mică modestă, ci este unul dintre cele mai frumoase și bogate monumente de artă țărănească din Transilvania". După ce face un scurt istoric al satului Păușa, profesorul Atanasie Popa trece la descrierea monumentului. Aflăm astfel că planul acestei biserici este dreptunghiular, avind lungimea de 14 n, lățimea de 6,80 m iar înălțimea totală de 2 m, coiful avind 10 m și că a fost reconstruit în anul 1730, pictura datind din anul 1801. Element nou la această biserică este pictura exterioră care se mai păstrează încă în partea de miazăzi și răsărit. A fost executată de „umilitul zugrav Ioan Pop din Uguraș... cum se spune în pisania aflată în tinda bisericii. Despre această pictură autorul studiului spune că „este unică în felul ei" și că „decorul pictural a căutat să ridice la o valoare estetică și mai mare decorul sculptural al lemnului". Această pictură se caracterizează prin „armonia culorilor, realismul figurilor și o stăpînire mulțumitoare a desenului..." artistul popular dovedind „... cunoaștere suficient de bună a meseriei de zugrav și o siguranță în minuirea penei". Este interesant de remarcă că costumele personajelor feminine „înt acelea din partea localului". Dar ceea ce face ca această biserică să se deosebească de toate celelalte de acest gen, este sculptura bogată care impune prin varietatea motivelor portalului, ușii, coloanelor prispei, a grinzilor

etc. Această bogăție sculpturală face pe profesorul Popa să exclame că în afară de biserica din Cizer, nu cunoaște alta de felul acesta și să încheie cu afirmația că „Biserica din Păușa, de la poarta Sălajului, într-adevăr este o piatră de hotar în manifestarea artei țărănești, la un nivel atât de înalt, în acest colț de țară. Doar casa lui Mogoș, din muzeul din București, ar vrea să o întrecă, dar n-o întrece. Nici chiar porțile maramureșene”.

Am prezentat acest scurt studiu al profesorului Atanasie Popa despre biserica de lemn din Păușa-Sălaj din dorința de a face cunoscut cititorilor revistei noastre încă un monument din nenumăratele care împodobesc acest pământ și mărturisesc de veacuri și peste veacuri despre înalta trăire spirituală, dragostea de frumos și talentul artistic al poporului nostru.

Prof. Gheorghe Geția

AL. DUȚU, *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, Ed. Academiei, București 1972, 168 pag.

Versiunea franceză a lucrării de față — *Les livres de sagesse dans la culture roumaine* — a apărut în 1971, tot la București, în colecția „Études et documents concernant le sud-est européen”. În plus, ediția românească cuprinde trei studii complementare și o bibliografie.

Autorul, cunoscut istoric al culturii, cercetează textele conservate în manuscrise și tipărituri, pe o perioadă de două veacuri, adică mijlocul sec. XVII-lea și jumătatea sec. XIX-lea, urmărind evoluția istorică a gândirii și ideilor pe temeiul modificărilor de conținut și al circulației cărților de înțelepciune — o categorie de scrieri considerată de cercetător „neglijată”, în genere. Cu alte cuvinte, operele analizate în această carte nu au format până acum obiectul unei examinări anumite a specialiștilor români sau străini, nu au fost înfățișate în legătura or firească, ci încadrate în grupe separate în literatura parenetică, sociologică, istorică, populară, religioasă etc.). Este meritul lui Alexandru Duțu de a fi prezentat evoluția cărților de înțelepciune în cultura omână, de a fi semnalat aspecte similare din literaturile popoarelor vecine.

Categoria aceasta de cărți se impune atenției prin individualitatea lor puternică și larga lor răspândire. Culegerile de înțelepciune erau adresate, în prima etapă,

clericului, chemat să învețe tainele supranaturale, în a doua, *cărturarului* care trebuia să cerceteze rosturile lumii și, în ultima fază, *cetățeanului*, dator să ia parte la restaurarea patriei. Dar toate aceste principii răspund, în mare, unei întrebări unice ce se cerea rezolvată de oamenii veacurilor trecute: „care este datoria omului în lume și cum poate fi ea îndeplinită?” Așadar, literatura sapientială cuprinde o serie de norme, îndrumări și pilde, culese din diferite texte și cu scop personal. Supuse reflecției cititorilor, transmiteau o înțelepciune mereu îmbogățită de experiența omenescă nu totdeauna fericită. Aceste cărți sînt de altfel o expresie a dialogului cultural din secolele nu de mult apuse, dialog care dezvăluie diversele aspecte ale preocupărilor și năzuințelor oamenilor de ieri, mutațiile de mentalitate etc. De notat că ele n-au apărut mai întîi în cultura noastră; antecedentele lor trebuie căutate în leagănul civilizației europene.

După conținut și destinație, cărțile de înțelepciune se pot grupa în două: în prima categorie înțelmin sentințe și exemple destinate creștinilor sau cetățeanului, pe cînd operele din a doua grupă se adresează principelui ori celor ce dețin puterea politică.

Examinînd *cărțile de comportare* (p. 15—63), autorul trece în revistă mss. slave 68, 72, 157, 159 din sec. XIV—XVI, care însușează pasaje din scrierile clasici și din scrierile patristice, propunînd idealul „mîntuirii”.

Tot în bibliotecile noastre se mai găsesc opere socotite clasice ale genului: *Dioptra*, de pildă, ms. grec. 140 din sec. XVI—XVII se află într-un miscelaneu împreună cu excerpte din *Politica* și *Economia* lui Aristotel, din Sf. Maxim Mărturisitorul. Părți din *Dioptra* (rom. *ogîndă*) se găsesc în *Învățăturile lui Neagoe* etc. *Albina* e tradusă la finea sec. XVII-lea de Mitrofan al Hușilor ș.a. Atît *Melissa* lui Antonios cit și *Dioptra* lui Philippos Monotropos au sintetizat elementele de bază din Sf. Ioan Damaschin ori Maxim Mărturisitorul.

Dar „apoftegmele”, culegeri de sentințe și pilde, începînd cu sec. XVII-lea, copiile mai bine zise, sînt destinate acum unor cercuri mai largi de cititori, îndeplinind rolul unor „Sfaturi către sine însuși”. Sînt cercetate, între altele, *Învățăturile peste toate zilele* (Cimpulung 1642), *Cărare pe scurt* (Alba Iulia 1685), *Divanul* lui D. Cantemir (Iași 1692), *Floarea darurilor* (Snagov 1700),

Pildele filosofesti (Tîrgoviște 1713), *Oglinda arătată omului înțelept* (1807), *Manualul de patriotizm* (Iași 1829), *Diregătorul bune creșteri* (Buda 1830), *Manualul bunului român* al lui N. Bălcescu (1830). Dintre „manualele cetățeanului” se impune atenției noastre „Diregătorul bune creșteri” al talentatului și harnicului bănățean Damaschin Bojincă care intruchipează „crezul iluminist român”: încrederea în luminile rațiunii, primatul muncii științifice, lupta pentru drepturile istorice ale neamului românesc. O carte ce indică noul spirit este *Plutarh nou* de Pierre Blanchard, tradusă de enciclopedistul transilvan Nicolae Nicolau, și publicată cu puțin înainte la Buda, în 1817.

În cadrul „Oglinzii principelui” (p. 65—103), genul „Fürstenspiegel” este ilustrat la noi îndeosebi prin *Învățăturile lui Neagoe*, chestiunea homerica” a literaturii române, *Ceasornicul domnilor* (de Guevara, prelucrare de N. Costin), *Theatron politikon* (de Ambrosius Marlianus, trad. Ioan Avramios, 1716).

Laolaltă aceste scrieri — cu graiurile și vîrstele lor — procură indicații valoroase privind originea mentalității române în diverse etape — umanistă, luminilor și pașoptistă —, contactele cu moștenirea bizantină, cu literaturile popoarelor învecinate, cu mișcarea de idei europeană. Trei studii complementare — *translatio studii* la cărturarii români, *imaginea Franței* în timpul campaniilor napoleoniene, *civiltate engleză* și moralism sud-est european — conturează capitolul contactelor culturale cu societățile din aria civilizației continentului nostru.

Cărțile de înțelepciune formează un fond mondial al culturii omenesti, la care poporul român și-a adus contribuția, cugetarea și experiența sa personală. Un studiu comparativ cu scrierile de gen apărute în alte culturi „ar evidenția cu și mai mult relief aportul tradiției scrise la studiul antropologiei culturale europene”. Trebuie cercetate mai adînc izvoarele acestor cărți de înțelepciune, filiera similară, paralelismele, pentru a obține o „oglinză” cît mai limpede a spiritualității românești din perioada considerată, ca și locul ei în concertul valorilor culturale europene.

Diacon Vașile Munteanu

OCTAVIAN LAZAR COSMA, *Hronicul Muzicii Românești*, vol. I. Epoca străveche, veche și medievală. Edit. muzicală a Uniunii compozitorilor, București, 1973, 480 pag.

O carte care se străduiește să justifice afirmarea lui George Enescu că muzica noastră este o comoară cu care se poate mindri România, spațiul carpatodunărean găzduind din vremuri imemorabile o artă muzicală originală, de o viguroasă expresie și distribuită într-o infinită gamă afectivă, de la voioșia exuberantă a jocului și vibrația patriotică a baladelor pînă la nostalgia lirică a doinelor și lamentația tragică a bocetului. Pornind de la considerarea muzicii ca o puternică mărturie de esență artistică a filozofiei optimiste caracteristice poporului român, ca de la un însoțitor nedespărțit al românului în cele mai diverse ipostaze, autorul, O. L. Cosma, re prezintă o veritabilă istorie a muzicii românești — proiectată în mai multe volume, momentan primul apărut, — în care ne înfățișează, temeinic și științificește documentat, pe larg, originalitatea și unitatea structurală a muzicii noastre, evoluția ei istorică, personalitățile animatoare, formele de manifestare, valorile muzicale, cu toate problemele multilateralității procesului muzical, dar cu accentul principal asupra domeniului creației care generează valori durabile. Rod al unor perseverente investigații și reflexii, valorificînd moștenirea muzicologică anterioară (peste 300 de lucrări), *Hronicul muzicii românești* reprezintă o sursă pluriplană de informare asupra muzicii deslășurate pe teritoriul provinciilor române, Moldova, Valahia și Transilvania, și, totodată, o încercare de reconstituire obiectivă a adevărului muzical existent în fiecare etapă istorică, relevîndu-se figuri și valori, contribuții și semnificații în procesul edificării muzicii autohtone în context universal.

Lucrarea nu se pretinde exhaustivă, deoarece multe din sursele primare de informare muzicologică — partiturile și manuscrisele — sînt încă nestudiate, inaccesibile și netranscrise, dar cititorul găsește în ea suficiente date despre folclor, muzica bizantină, arta interpretativă, activitatea societăților și instituțiilor muzicale, date biografice și, mai ales, concepții inedite asupra complexului fenomen muzical din trecutul îndepărtat. Autorul consideră *Hronicul muzicii românești*, între altele, și ca un stimul al gîndirii și cercetării muzicologice, indicînd numeroase piste noi, care vor determina intensificarea abordării, în lucrări de profunzime, a fenomenului muzical din România în perioadele străveche, veche și medievală. *Hronicul* a fost conceput ca o

lucrare științifică, scrisă într-un limbaj cit mai accesibil cu putință.

Pe făgașul melosului popular sau în paralel cu acesta, s-au conturat straturi noi, îmbogățind mereu tabloul artei sunetelor. Muzica bizantină, clasică de tip european și orientală vor conferi muzicii românești sustinute limbicuri. Traectoria muzicii românești a înregistrat o dezvoltare rapidă în continuă ascensiune, găsindu-se în zilele noastre o strălucită înflorire.

În partea I-a, despre „Muzica epocilor vechi”, autorul tratând despre arta traco-dacilor, ne aduce date interesante despre componentele estetice ale muzicii dace, sistemele sonore, cîntarea vocală, instrumentele, ritualurile, manifestările teatrului muzical și despre muzicienii Orfeu, Muzaioș, Tamiris, Ismeniu, formația muzicală de la munte regelui trac Cotys. În continuare, autorul tratează despre esența osmozei muzicale daco-romane, genurile și instrumentele muzicii romane și despre muzica teatrală. Trecînd la muzica protoromână, se reliefează etnogeneza muzicii românești, începuturile muzicii creștine, cîntarea latină gregoriană în Dacia și contribuția episcopului Niceta de Remesiana, cu reminiscențe pînă azi în colinde și despre influența și importanța cîntării bizantine cu variatele forme.

În partea a II-a, cea mai extinsă, despre „Muzica medievală”, autorul elaborează o analiză și sinteză asupra diverselor straturi muzicale care și dispută valențele în această perioadă, pagini viguroase ale muzicii noastre, brăzdate de sensuri contradictorii, dar în același timp și de impresionantă afirmare a muzicii populare, care va cucerii primul, exercitînd o vie acțiune asupra celorlalte domenii muzicale. Se realizează o hotărîtă prietenie românească în sfera artei sonore. Autorul distinge în muzica evului mediu filioanele: bizantin, gregorian și oriental, elăturate culturii muzicale populare.

În vederea sistematizării, autorul împarte evul mediu în 4 subperioade: I-a, de la încheierea procesului de etnogeneza a poporului român și pînă la sfîrșitul secolului al XIV-lea, cînd, prin domnia lui Mircea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun, se pun bazele unei perioade de ascensiune, în care cîntecul popular își definește cu claritate ființa, în timp ce muzica bizantină continuă să se manifeste sub noi ipostaze. Apar și mugurii filonului muzical apusean. În perioada 1400—1600, asistăm la strălucita afirmare a muzicii bizantine prin Școala de la Putna,

avîndu-l corifeu pe Eustatie, la dezvoltarea eposului popular, la o mișcare corală. Tratează apoi despre arta interpretativă profesională și compoziția în Transilvania, unde formele muzicii de tip apusean cunosc o mare dezvoltare.

În subperioada 1600—1711, autorul descrie puternicul avînt din toate compartimentele muzicale. În opera lui Filotei, muzica bizantină va fi canalizată pe făgaș românesc. Se impune componistica lui D. Croneș, G. Reilich, iar prin Ioan Căianu și Daniel Speer cîntecele românești intră în constituția unor codexuri și compoziții, o primă simbioză între folclor și tiparele muzicii europene, pe făgașul artei naționale.

Subperioada a IV-a (1711—1784) cuprinde puternica afirmare a muzicii populare, înflorirea artei lăutarilor; elementele autohtone cîștigă teren în romanizarea cîntării de strună. Muzicii psaltice i se imprimă trăsături originale, deduse din felul de a vorbi, cînta și simți al poporului român. Curentul apusean înregistrează o continuă ascensiune în tot spațiul românesc. Se înființează „cappelle”, societăți muzicale de amatori, vin trupe lirice cu muzică de operă și apare noul filon al muzicii orientale la curți și țiguri prin orchestre specifice. Românii au în D. Cantemir un polivalent reprezentant al acestei muzici. Pe teritoriul României, prin conjunctura politică a vremii, au conviețuit cele mai reprezentative curente muzicale. „Muzica bizantină și muzica gregoriană au conviețuit uneori în aceleași sate și orașe, favorizînd desfășurări sonore care au avut un rol de seamă în înnoirea spirituală...” „La curțile domnitorilor munteni și moldoveni se reuniau în modul cel mai elocvent, dar și bizar, stiluri diferite, prin existența tarafului de lăutari, a muzicii „nemțești”, a cîntărilor psaltice și a meterhanelei, fiecareia rezervîndu-i-se spațiul și funcții bine precizate”.

Această situație complexă, dacă avem în vedere și muzica populară, nu se întîlnește în nici o altă istorie muzicală a vreunei țări, ci, disparat, numai în marile tratate ale muzicii universale. În toate aceste 4 subperioade, autorul aduce date interesante despre muzica populară, structura ei, genurile, instrumentele, notația muzicii bizantine și gregoriene, noi date despre muzica în „Septem artes liberales”, despre compozitori, psalți și protopsalți, despre dansurile românești.

Lucrarea se încheie cu „Muzica epocii luminilor”. Menționează importanța lui D.

Cantemir și Sulzer, coordonatele noi în peisajul muzical, cu tabelul cronologic privind istoria muzicii în România, bibliografia și indexul alfabetic.

Sute de notații muzicale cu diverse exemplificări ușurează cunoașterea clară a constatărilor și afirmațiilor autorului.

Cei pe care-i preocupă muzica bisericească, găesc în *Hronicul muzicii românești* o istorie destul de dezvoltată a cântărilor psaltice, istoria luptei pentru introducerea psaltichiei românești de către Filotei Jipa (Sin Agăi), Naum Rimniceanu ș.a.

Cu toată bogăția documentării pentru Moldova, Țara Românească și Transilvania, autorului i-au lipsit datele necesare asupra specificului muzicii populare și bisericești bănățene.

Prof. D. Onciulescu

THOR HEYERDAHL: *Expedițiile RA*. În românește de Sever Trifu. Referent științific pentru probleme de navigație și marinărie Andrei Tudorică, Institutul de marină, Constanța. București, Editura Științifică, 1973, p. 361.

Este deajuns să-ți concentrezi atenția asupra autorului ei, pentru ca să-ți dai seama că prezenta carte merită să fie citită cu toată atenția. Ținem s-o subliniem din capul locului că o asemenea socotință este cu totul confirmată de citirea cărții. De aceea, trebuie să spunem că inițiativa de a traduce în românește această carte este cit se poate de inspirată și de bine venită!

Scopul expediției „Ra” este să verifice teoria mult controversată că culturile indiene din Mexic și Peru au fost inspirate de culturile din Egiptul antic și din lumea mediteraneeană: „Expediția — spune autorul cărții — urma să demonstreze posibilitatea contactelor între civilizațiile antice ale Africii și Americii” (p. 122; vezi și p. 134 și 248).

Intr-un stil viu, interesant și atrăgător — aproape de reportaj — autorul prezintă modul desfășurării expedițiilor făcute cu scopul arătat mai sus.

Astfel, în cap. I: „O ghicitoare, două răspunsuri și nici o soluție” (p. 6—25), sînt înfățișate tatonările și frământările în legătură cu barca ce avea să servească drept vehicul pentru efectuarea acestor expediții. Despre componența echipei care a făcut aceste expediții, autorul spune: „Un sovietic, un african, un mexican, un egiptean, un american, un italian și un norvegian, eu” (p. 7).

Cap. II: „De ce o barcă de trestie?” (p. 27—41), arată cum a ajuns conducătorul acestor expediții, Thor Heyerdahl, la concluzia: „M-am hotărît să construiesc o barcă de trestie” (p. 41).

Cap. III: „Spre indienii din pădurea de cactuși” (p. 43—53), descrie călătoria, respective plimbarea făcută spre satul indienilor de pe pămîntul sterp al Puntei Chueca și încercarea nereușită de a-i convinge pe aceștia să le facă o barcă de trestie.

Cap. IV: „Cu beduini și biduma (un trib) în inima Africii” (p. 54—81) prezintă călătoria făcută pentru a vizita îndepărtatul lac Tchad. El începe cu observația: „Africa. Nici un continent nu are un nume care să evoce atîtea lucruri” (p. 55). Despre oamenii din aceste părți de lume se face următoarea apreciere: „Este o lume deosebită de a noastră, care își duce viața numai prin mijloace proprii, o lume nealterată, independentă. Întreaga civilizație a lumii ar putea să se scufunde, iar ei ar continua să trăiască tot așa de bine, simplu, modest, hotărît, legați de tradiție și de pămînt” (p. 63).

Cap. V: „Printre călugări negri, la izvoarele Nilului” (p. 82—115) arată căutarea — în aceste părți — a posibilităților de a construi o barcă din papirus. Desprindem: „Cînd, în viitorul apropiat, lumea modernă va ajunge și aici, ei vor învința multe de la noi, dar noi nimic de la ei ceea ce este o tragedie pentru amîndouă părțile, pentru că noi cei care avem mai multe, pretindem că sîntem mai înțelepți, mai fericiți. Așa să fie oare?” (p. 103).

Cap. VI: „În lumea constructorilor de piramide” (p. 116—161), arată demersurile făcute și realizarea proiectului de construire a unei bărci de papirus după modelul celor pictate pe pereții mormintelor antice din Egipt. Din cuprinsul acestui capitol reținem sublinierile de necontestată actualitate: „Vremurile pe care le trăim cer tot felul de eforturi pentru a ajunge la bună înțelegere între națiuni” (p. 122). „Acolo unde nu este război oamenii trăiesc îngroziți sub amenințarea spihologică a unui atac nuclear”. „Pe barca din papirus era loc numai pentru oameni care știau să fie prieteni. Călătoria însăși nu era alceva decît un studiu al zorilor omenirii”. „Popoarele nu mai sînt despărțite de ziduri muntoase de netrecut și de oceane imense. Nu mai pot trăi izolate, dimpotrivă!” (p. 123). De asemenea, este deosebit de sugestiv gîndul: „O barcă de papirus în larg ar putea fi o microlume, o încercare practică de a dovedi

că oamenii pot conlucra în pace indiferent de țară, religie, culoare sau convingeri politice, cu condiția ca fiecare să facă o problemă de interes propriu din faptul de a lupta pentru o cauză comună" (ibidem). Apoi: "...oamenii pot să urnească și munții din loc dacă sînt uniți într-un efort comun" (p. 160).

Cap. VII: „În larg” (p. 162—185), prezintă lansarea bărcii de papirus la apă, botezarea ei cu numele „Ra” în cinstea Zeului-Soare, prezentarea membrilor echipajului, plecarea (25 mai) și prima zi la bordul lui „Ra”.

Cap. VIII: „De-a lungul țărmului Africii spre Capul Yubi” (p. 186—207), prezintă peripețiile și primejdiiile următoarelor 6 zile de navigare de la Safi la Capul Yubi, urmate de concluzia: „Am dovedit astfel că egiptenii au putut să trimită papirusul oriunde au vrut, pe coasta Asiei Mici, fără ajutorul corăbiilor străine de lemn” (p. 206).

Cap. IX: „Oceanul ne ia în primire” (p. 208—245), prezintă călătoria în continuare pînă ce ajung în apele americane. Din cuprinsul acestui capitol reținem: „Epoca de piatră nu trebuie disprețuită. Nu există nici un motiv să credem că oameni care au trăit înaintea noastră și au folosit mai mult forța fizică au dus o viață grea și nu și-au primit partea lor din bucuriile vieții” (p. 215 sq.). „Am început să învățăm lucruri interesante din încercările prin care a trecut barca de papirus” (p. 216). „Toți ne-am dat seama că omenirea se află într-adevăr într-un proces de poluare a celei mai vitale fîntini, oceanul. Pericolul pentru noi și pentru generațiile viitoare ne apărea în toată grozăvia lui... De ce permitem ca artera noastră comună, oceanul, să devină un canal de scurgere a șuvoaielor de petrol și reziduurilor chimice?” (p. 230).

Cap. X: „În apele americane” (p. 246—305), descrie ultima parte a expediției, care a trebuit să fie întreruptă din cauza că barca de papirus s-a deteriorat în așa măsură, încît continuarea călătoriei ar fi însemnat însuși riscul vieții (vezi p. 303 sq.).

Sînt cu totul de reținut sublinierile ca acestea: „E mai ușor să accepți vederile celuilalt cînd stai împreună cu el la lumina stelelor, te cufunzi în mare sau înoți împreună cu el, decît atunci cînd te afli în limitele frontierelor naționale, cu nasul în ziar sau pe ecranul televizorului, ascultînd cuvinte tilcuite cu grijă” (p. 252). „Noi învățăm neîntrerupt altă din greșeli, cît și din succese” (p. 258).

Cap. XI: „Șase mij de kilometri într-o

barcă de papirus” (p. 306—356), arată cum s-a procurat a doua barcă de papirus: „Ra II”, lansată la zece luni după încetarea primei încercări. De asemenea, descrie pe scurt a doua expediție, care a reușit pînă la capăt.

Reținem: „În sentimentele lor cele mai profunde ființele umane sînt surprinzător de asemănătoare, indiferent de distanțele geografice... Este ușor să găsești diferențe între diferiți oameni, dar e și mai ușor să găsești cel mai mic multiplu comun al omenirii” (p. 330). Revenind din nou asupra mării primejdii a poluării oceanelor, autorul scrie: „Va învăța oare omul, în ceasul al unsprezecelea, să scape de gunoii său modern, va renunța la războiul împotriva naturii? Vor reuși generațiile viitoare să restabilească *respectul omului față de mare și pămînt*, adorate cu umilîță de încăși sub numele de Mama-Cocha și Mama-Alpa, „Mamă-apă” și „Mamă-pămînt”? (p. 355 sq.).

Epilogul (p. 357—360) ține loc de încheiere și cuprinde un fel de bilanț: „am navigat peste 6000 de mile în patru luni, debarcînd în America în cea de-a două călătorie” (p. 360).

De încheiere, autorul subliniază — în chip sugestiv și original — superioritatea practicii asupra teoriei: „Nu am nici o teorie, în afară de faptul că o barcă de treștie plutește pe mare și că Atlanticul te duce pe valuri... Am ajuns în America din cauza nepriceperii fără precedent în a manevra navele de lemn sau pentru îndeminarea fără precedent de a pluti pe testii?

Am o teorie: am reușit pentru că am navigat pe ocean și nu pe hartă” (p. 360).

Trebuie să remarcăm faptul că cartea cuprinde o seamă întreagă de date importante și interesante din domeniul culturii generale: (a se vedea mai ales p. 12, 13 sq., 16 sq., 35 sq., 39 sq., 86, 88 sq., 127 sq., 131 sq., 157 sq., 188, 209 sq., 261—269, 271 sq., 275—288, 308 sq., 311 sq., 314 și 358 sq.).

Tot altă de interesante sînt datele din domeniul istoriei religiilor pe care le oferă cartea: (a se vedea în special p. 11, 12 sq., 20 sq., 23, 27, 66 sq., 68, 83, 90 sq., 98 sq., 104 sq., 108 sq., 119, 127, 131 sq., 192 sq., 276 sq., 278 și 281).

Colaborarea de pe „Ra I” și „Ra II” este imaginea în miniatură și anticipată a *colaborării universale*, pe care lumea de azi — nu fără teme și șanse — caută s-o realizeze — pentru pacea și propășirea din întreaga lume...!

Interesantă și foarte atractivă — altă în

conținut cit și în formă — cartea este deosebit de *instructivă* și de *educativă* prin orizontul de cultură generală pe care-l deschide și prin prezentarea în plină desfășurare a pasiunii de a ști și de a realiza! Ca atare, ea pledează pentru un neastimpăr

al creativității umane puse în slujba progresului în civilizație și cultură. Totodată, ea pledează — direct sau numai indirect — pentru înțelegere, frățietate, colaborare și pace!

Pr. prof. Corneliu Sirbu

POȘTA REDACȚIEI

Pentru a cunoaște dorințele cititorilor revistei și a le da răspunsul adecvat prin publicarea de materiale corespunzătoare, sinodul mitropolitan al Mitropoliei Banatului, printr-o hotărâre adoptată în ședința sa din 15 ianuarie 1974, a recomandat redacției să stabilească contacte cât mai strânse cu aceștia utilizând toate mijloacele care-i stau la dispoziție. Drept urmare le facem stăruitoarea rugămintă să ne împărtășească pe calea scrisului observații, propuneri și sugestii în legătură cu forma și conținutul materialelor publicate, tematica ce ar dori

să fie abordată de acum înainte, aspectul grafic al fiecărui număr etc.

Experiența de până acum demonstrează utilitatea unui atare procedeu pe care, la o scară mult redusă, l-am folosit și până acum, în special sub forma corespondenței obișnuite.

Desigur că pentru a atinge scopul propus, ne sînt necesare sprijinul și înțelegerea tuturor celor cărora ne adresăm, sinceritatea și obiectivitatea lor. Noi înșine făgăduim să răspundem fiecăruia și mai ales să împlinim, pe măsura puterilor, dezideratele ce vor exprima.

„ISPRAVNIC” ȘI „DOMN” ÎN SECOLUL XVII

D. M., București, ne atrage atenția asupra materialului „În loc de erată” apărut în nr. 1—3/1973, pp. 151—153 conținând propuneri de mai corectă transcriere a unor texte vechi: pisanția mănăstirii Săraca și două documente referitoare la mănăstirea Vieroș. Deși intenția corespondentului nostru este de a nu se face publicitate observațiilor sale, cu scuzele de rigoare încercăm totuși — din spirit de onestitate — să dăm o „erată la erată”.

Lăsînd de-o parte pisanția mănăstirii Săraca al cărei original nefiindu-i accesibil nu se pronunță asupra modului cum l-au transcris cercetătorii care au studiat-o, se oprește asupra unuia din documentele referitoare la mănăstirea Vieroș în care cuvintele: „Inako da neast, po reci gospodstva mi. I is (pravnic) sam reci gospodstva” transcrierea aparține lui D. M., deosebită de cele vizate în materialul incriminat), nu îngăduie totuși interpretarea dată de dl. Velicu Dudu. Motivarea este următoarea:

Respectivele cuvinte constituie o formulă stereotipă și se pot găsi în numeroase documente ale epocii. Iată-i traducerea în românește, de astă dată așa cum o propune dl. D. M.: „Așfel să nu fie, după spusa domniei mele. Și ispravnic însăși spusa domniei mele”.

Documentul în cauză datează din 1641 și provine de la domnitorul Matei Basarab.

Dacă lectura interpretativă propusă de V. D. ar fi corectă, înseamnă că „i sam rece” (în loc de „ispravnic” din transcrierea Costin Feneșan) trebuie tradus cu „și a spus (a poruncit) însuși domnul” întrucît „Matei Basarab era domnitor, nu ispravnic”. Doar că, observă dl. D. M., „ispravnicul documentelor din secolele XV—XVIII nu era dregător, ci chiar cel care răspundea de aducerea la îndeplinire a hotărîrii domnești; ispravnic putea fi domnul, avem acte cînd era mama domnului, apoi marele vornic, marele logofăt, vtor logofătul, banul ș.a. (vezi Doc. Romaniae Historica, vol. XXIII, Țara Românească, nr. 419, 420, 421, 422, 423, 425, 431, 432, 433 etc...)”.

Prin urmare V. Dudu nu avea motive să înlocuiască pe „...I is(pravnic)...” din transcrierea lui C. Feneșan, cu „i sam rece”, de teamă că i s-ar înlătura lui Matei Basarab paternitatea documentului. Acest document provine de la Matei Basarab „domnitorul”, chiar dacă el este numit „ispravnic”, întrucît — cum zice dl. D. M. — „ispravnic putea fi și domnul”.

Chiar dacă la prima vedere ar fi vorba de simplă dispută pe cuvinte, avem de-a face cu precizări esențiale pentru înțelegerea limbii vechilor documente și nu putem fi decît recunoscători cititorilor noștri care și-au luat osteneala de a veni cu precizările

Ortodoxia în Belgia. Delegație a Consiliului Ecumenic al Bisericii în vizită la Bisericele Ortodoxe. Întâlnire ecumenică în Iugoslavia. Conciliaritatea și uniunea organică a Bisericii. Spre o recunoaștere de către romano-catolici a preoției anglicane. Pentru încetarea conflictului din Irlanda de Nord. Vizita unei delegații bisericești din R.D. Vietnam în Franța. Congresul Mondial al Forțelor Păcii. Atribuirea Premiului Nobel „alternativ” arhiepiscopului Helder Camara. O nouă și monumentală catedrală. În amintirea lui Martin Luther King. Valoroasă lucrare despre comorile Ortodoxiei. Descoperirea unui vechi calendar în Polonia. Templele Nubiei. Nou buletin bisericesc — — 129

VIAȚA BISERICEAȘĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

Zile de luminat praznic. Lucrările Adunării Eparhiale. An jubiliar pentru Întîistătătorul Mitropoliei Banatului. Praznicul Sfîntului Ierarh Nicolae. Înaltă vizită arhierescă la Timișoara. Itinerar pastoral. Hirotonii și hirotessii. Întruniri ale Sinodului mitropolitan. Conferințele de orientare din noiembrie. Consfătuiri ale personalului de conducere din eparhie. Fondul de Solidaritate Internațională. Examen de capacitate preoțescă. Din activitatea Seminarului teologic. Comemorarea lui Dimitrie Cantemir. Ploasă aducere aminte. Trecuți la cele veșnice — — 146

EPISCOPIA ARADULUI

Datini de Crăciun la Episcopia Aradului. Lucrările Adunării Eparhiale. Tirnosirea monumentalei biserici din Ghelar. Preoți noi hirotoniți — — 163

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Pr. Constantin Galeriu, Jertfă și răscumpărare (Diacon Sorin Cosma). Pravoslavny Katehizmus (Pr. Vasile Petrica). Walter Kunneth, Theologie der Auferstehung (Pr. Corneliu Sirbu). Cyrille Argenti, Les fondements de notre foi en la Résurrection (I. V. Georgescu). Cléobule D. Tsourkas, Germanos Locros archevêque de Nysse et son temps (Iosif I. Naghiu). Constantin Giurescu, Formarea poporului român (Pr. Ieremia Ghita). George Drinovan, Micromonografia județului Timiș (Longin I. Opiș). Banatica (Pr. Vasile Petrica). România, Monumente istorice și de artă (Pr. Mircea Munteanu). Atanasie Popa, Biserica de lemn din Păuș-Sălaj (Pr. Gh. Geția). I. C. Chițimia, Probleme de bază ale literaturii române vechi (Pr. I. V. Iacobescu). Al. Duțu, Cărțile de înțelepciune în cultura română (Diacon V. Munteanu). O. L. Cosma, Hronicul muzicii românești (Prof. D. Onciulescu). Thor Hayerdahl, Expedițiile-Ra (Pr. Corneliu Sirbu) — — — — — 171

POȘTA REDACȚIEI

„Ispravnic” și „domn” în sec. XVII — — — — — 192

52419